

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KÖY ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ
MOTİFLER: YAŞAR KEMAL ÖRNEĞİ**

Veysel K. ALTUN

2501111333

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. İrfan BAŞKURT

İstanbul, 2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Veysel Karani ALTUN** Numarası : **2501111333**

Anabilim Dalı : **İlköğretim Din Kült. ve Ahlak Bil. Eğit.** Tez Savunma Tarihi : **16/01/2015**

Danışman Öğretim Üyesi : **Prof.Dr. İrfan BAŞKURT** Tez Savunma Saati : **14:00**

Tez Başlığı : **Köy Romanlarında Dini ve Ahlaki Motifler: Yaşar Kemal Örneği.**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞU~~YLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof.Dr. İrfan BAŞKURT		Kabul
2- Doç.Dr. Hüsnü KOYUNOĞLU		Kabul
3- Doç.Dr. Ali ÖZTÜRK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Yrd. Doç.Dr. Mustafa CAN		
2- Yrd. Doç.Dr. İsmail BAĞDATLI		

ÖZ

Köy Romanlarında Dini ve Ahlaki Motifler: Yaşar Kemal Örneği

Veysel K. ALTUN

“Köy romanlarında Dini ve Ahlaki Motifler: Yaşar Kemal Örneği” adlı bu yüksek lisans tezimizde, köy hayatını konu alan romanlarda bir tema olarak dini ve ahlaki hayatın nasıl işlendiği, Yaşar Kemal’in eserleri üzerinden tespit edilip değerlendirilmiştir. Roman, yazarın kendini ve çevresini ifade ettiği edebi bir türdür. Dolayısıyla tarihin herhangi bir zaman diliminin sosyal hayatını, insan ilişkilerini ve bu ilişkilere etki eden dini ve ahlaki biçimini o dönemde yazılan romanlardan öğrenebiliriz.

Bu tezde, ülkemizde 1950’li yılların köy hayatını ve köydeki yaşamda dinin yerini öğrenmek için, bir köy edebiyatı romancısı olan Yaşar Kemal’in romanları örnek alınmıştır. Tezin birinci bölümünde, edebi bir tür olarak roman üzerinde durulmuş, roman türlerinden olan köy romanlarının ne olduğuna değinilmiştir. İkinci bölümde, köy romancısı olan Yaşar Kemal konu edinmiştir. Tezin esas kısmını oluşturan üçüncü bölümde ise Yaşar Kemal’in romanları işlenen dini ve ahlaki motifler bakımından gruplandırılmış, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan ilgili konuların içeriğiyle ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy Romanı, Dini ve Ahlaki Motifler, Yaşar Kemal.

ABSTRACT

Religious And Moral Motifs In the Village Novels: Yaşar Kemal Example

Veysel K. ALTUN

“Religious and moral motifs in the village novels: Yaşar Kemal Example” by this master of thesis, village life as a theme in novels about the religious and moral life have been processed, detected via the works of Yasar Kemal was evaluated. The novel, the author expressed himself and its surroundings is a type of literature. Therefore, the social life, any time in history, human relations, and these relations affecting the religious and moral novel in that period the way we can learn from.

In this thesis, in our country, in the early 1950’s the village life and the village life of religion, located has a village for literature novelist Yaşar Kemal was taken from the novels of sample. The first part of the thesis, he's mellowed on the novel as a kind of literary genres of novel, the village of what has been mentioned. In the second part, the village novelist Yasar Kemal has issues. It is the third part of the thesis forms part of the essential Yasar Kemal's novels handled grouped in terms of religious and moral motives, religious culture and moral issues involved in school textbooks, we tried to establish a relationship with the contents.

Keywords: Village Novels, Religious and Moral Motifs, Yaşar Kemal.

ÖNSÖZ

Geçmiş tarihle ilgili bir araştırma yaparken, incelediğimiz tarihin özellikleri, sosyal hayatı, insanların günlük yaşamları, toplumsal, siyasal ve kültürel hayat ile ilgili veri toplamada bazen belgeler yetersiz kalabilmektedir. Bu durumda, o tarihte yazılan roman, şiir vb. edebiyat türleri devreye girer. Roman, yazarın yaşadığı çevreyi ve sosyal hayatı, sağlam bir mantık dokusu içinde olayları anlatmasıdır. Bu durumda roman yazarına, yaşadığı çevrenin aynasıdır denilebilir. Roman türleri içinde toplumcu ve gerçekçi romanlar olarak da bilinen Köy Romanları, yazarın başından geçenleri veya içinde yaşadığı toplumda yaşanan olayları kendi kafasında kurgulayıp yazıya dökmesidir. Bu minvalde bakıldığında Köy Romanı yazarlarına, toplumu bütün yönleriyle tahlil etmesinden dolayı toplum bilimci yazarlar da denilebilir.

Köy romanlarında, köyün sorunları, köyde yaşayan insanların birbiriyle ilişkileri, fakirlik, toprak, geçim sıkıntıları, sıkıntıların yol açtığı ailevi ve toplumsal dramlar, ekonomik düzen, insanların hayatlarında belirleyici özellikte normlar içeren töre gibi konular işlenir. Bu açıdan, söz konusu romanlarda köyde yaşayan insanların sahip oldukları sosyo-kültürel değerler ve insanların yaşamlarında belirleyici bir unsur olan dinin işlenişi hakkında bilgiler edinilebilir.

Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in romanlarında dini sembollere nasıl bakıldığı, din adamı imajı, toplumun sahip olduğu değer, ahlaki yapı, batıl inançlarının hayatı nasıl etkilediği ve din yerine törenin toplum üzerinde nasıl belirleyici olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Yaşar Kemal'in romanlarında elde edilen veriler ışığında, köy hayatının işleyişi üzerinde belirleyici olan etkenler üzerinden insanların birbiriyle ilişkileri ve iletişimlerinin nasıl olduğunun tespitine çalışılmış, bunun Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde yer alan müfredattaki ilgili konularla ilişkilendirilmesi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmamda her türlü desteğini yanımda hissettiğim başta değerli tez danışmanım ve hocam, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İrfan BAŞKURT'a, Yaşar Kemal'in eserleri üzerinden araştırmalar yapan ve bu tezin özellikle de literatür kısmının oluşmasında yol göstererek yardımcı

olan İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇİFTLİKÇİ'ye, ihtiyaç duyduğumda fikirlerinden istifade etme isteğimi geri çevirmeyen İnönü Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU'na, tez ile ilgili gerekli materyallere ulaşmam konusunda bana yardımcı olan Edebiyat Öğretmeni Muhammed ALTIN'a, tezin tashihinde yardımlarını esirgemeyen Hasan ÖZERDİL'e Yüksek Lisans öğrenimim boyunca destekleriyle yanımda olan İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma görevlisi kıymetli dostum Muhammed BABACAN'a, bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki katkılarından dolayı İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma görevlisi Sultan GÜLŞEN'e, ablam Hacer ALTUN'a, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) çalışanlarına ve her türlü destekleriyle yanımda olan kıymetli aileme çok teşekkür eder, çalışmamın tüm ilgililere faydalı olmasını dilerim.

Veysel K. ALTUN
İSTANBUL-2015

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM EDEBİYAT VE ROMAN

1.1. EDEBİYAT TÜRÜ OLARAK ROMAN.....	8
1.1.1. Edebiyat.....	8
1.1.2. Roman.....	10
1.1.3. Romanın doğuşu ve Türk Edebiyatına Girişi.....	12
1.1.4. Dönemsel Açıdan Türk Romanı.....	17
1.1.4.1. Tanzimat Dönemi.....	17
1.1.4.2. II. Meşrutiyet Dönemi.....	20
1.1.4.3. Milli Edebiyat Dönemi.....	22
1.1.4.4. Cumhuriyet Dönemi.....	25
1.1.4.4.1. 1923-1940 Arası dönem.....	25
1.1.4.4.2. 1940 ve Sonrası Dönem.....	27
1.1.5. Roman Türleri.....	29
1.2. KÖY ROMANLARI.....	31
1.3. KÖY ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ DEĞERLERİN İŞLENİŞİ.....	34

İKİNCİ BÖLÜM YAŞAR KEMAL'İN HAYATI

2.1. AİLESİ VE HAYATI.....	38
2.2. YAZIN HAYATI VE ESERLERİ.....	43
2.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	51
2.4. YAŞADIĞI SOSYAL ÇEVRE.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ MOTİFLER

3.1. YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ MOTİFLER	56
3.1.1. Yaşar Kemal'de Din ve Ahlak Algısı	60
3.1.1.1. İmanla İlgili Değerler Algısı	64
3.1.1.1.1. Allah	68
3.1.1.1.2. Melek	75
3.1.1.1.3. Kitap	78
3.1.1.1.4. Peygamber	81
3.1.1.1.5. Ahiret	85
3.1.1.1.6. Kader	88
3.1.1.1.7. Batıl İnançlar	90
3.1.1.2. İbadet ve Dua Algısı	97
3.1.1.3. Ahlak Algısı	111
3.1.1.3.1. Yalan	114
3.1.1.3.2. İftira, Gıybet ve Dedikodu	117
3.1.1.3.3. Rüşvet	120
3.1.1.3.4. Hırsızlık	123
3.1.1.4. Sosyal İlişkiler/Muamelat	125
3.1.1.4.2. Aile ve Akralalık	125
3.1.1.4.3. Yöneten ve Yönetilenler	133
3.1.2. Yaşar Kemal'de Günlük Dil ve Dine İlişkin İfadeler	141
3.2. YAŞAR KEMAL'DE DİNDAR VE DİN ADAMI İMAJI	146
3.2.1. İmam	153
3.2.2. Ermiş	154
3.2.3. Şeyh/Sofi	155
3.2.4. Müftü	156
3.3. YAŞAR KEMAL'DE MİTOLOJİK MOTİFLER	157
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	165

KISALTMALAR

a.e.	= Aynı Eser
a.g.e.	= Adı Geçen Eser
a.g.m.	= Adı Geçen Makale
AÜDTCF	= Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
bs.	= Basım
C.	= Cilt
Çev.	= Çeviri
DKAB	= Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DİB	= Diyanet İşleri Başkanlığı
DÜSBE	= Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ed. / Haz.	= Editör/yayına hazırlayan
FÜİFD	= Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Hız.	= Hazreti
İÜİFD	= İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB	= Milli Eğitim Bakanlığı
OMÜİD	= On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
S.	= Sayı
s.	= Sayfa
TDV	= Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	= Ve benzeri
vs.	= Vesaire
Yay.	= Yayın
Yay.	= Yayınevi/Yayımları
YKY	= Yapı Kredi Yayınları
YY	= Yüzyıl
YY.	Yayınevi Yok

GİRİŞ

İnsan, toplumsal bir varlık olduğundan, düşündüklerini, gördüklerini ve başından geçenleri diğer insanlarla paylaşma gereği duyar. Bu paylaşım, bazen yazıyla bazen de söz ve anlatı olarak ortaya çıkmaktadır. Yazarlar da insanların yaşadığı olayları kendi perspektifinden geçirerek yazılı eserler ortaya koymaktadır. Bu eserlere bakılarak, yazarın konu edindiği toplumun sosyo-kültürel veya psikolojik özellikleri hakkında bilgi edinilebilmektedir. Edinilen bilgiler, bazen bizim günlük hayatımızda kolaylaştırıcı rol oynamakta, bazen de onları eğitim ve öğretimde araç olarak kullanabilmekteyiz.

Romanların kültür ve tarih bilincinin yeni nesillere aktarılmasındaki rolü tartışmasıdır. Tarihin her döneminde kendi döneminin özelliklerini taşıyan romanlar yazılmıştır.¹ Roman yazarları, yaşantısından, tanıklıklarından veya insanlardan yola çıkarak eserlerini oluşturmaktadır. Toplumcu ve Gerçekçi Romanlar olarak da bilinen Köy Romanları, yazarın yaşadığı çevreyi olduğu gibi roman karakterleri üzerinden okuyucuya aktardığı yazılardır. Köy romanlarına bakılarak, davranışların, ilişkilerin ve kullanılan ifadelerin oluşturduğu değerlerin yansıdığı örf ve adetlerin köyde yaşayan insanların günlük yaşamı üzerindeki etkisini görmek mümkündür.

Ülkemizde yaşayan insanların hayatlarının bir bölümü köyde geçtiği varsayılırsa, köy hayatını bütün yönleriyle yansıtan köy romanlarını incelemek, toplumu tanıma açısından önem arz etmektedir. Köy romanları incelenerek toplumun sahip olduğu dini ve ahlaki değerlerin boyutu hakkında genel fikirler edinilebilir. Köy hayatının üzerinden din etkisini görmek ve köyde yaşayan insanların davranışlarındaki dini ve ahlaki değerlerin ne olduğunu belirlemek amacıyla yüksek lisans tezi olarak ele almayı planladığımız bu çalışmamızda, köy konulu romanları ve bu bağlamda alanın önde gelen isimlerinden Yaşar Kemal'i tezimize esas almış bulunmaktayız.

¹ İnci Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergah Yay., 2006, s. 242.

Din, bir toplumun sosyal yaşamının, kültürünün ve sahip olduğu değer yargılarının oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan, toplumların yaşam şekilleri incelenirken, dini ve ahlaki değerlerin toplum üzerinde ne derece etkili olduğu hususuna bakmak gerekmektedir. Tarihin herhangi bir döneminde yaşamış olan bir toplumun sosyal hayatı ile ilgili veya dini inancının nasıllığı ile ilgili inceleme yapılırken, o toplumun yaşamını bütün yönleriyle yansıtan romanlar göz ardı edilemez. Çünkü romanlar, yazıldığı dönemin ve toplumun aynaları durumundadır.

Romanların özellikle Cumhuriyet Döneminde ideolojik bir görüşü savunmak için kaleme alındığı edebiyat tarihimizin bir gerçeğidir. Batılılaşma hareketleriyle birlikte romanlar üzerinden kültürümüzü ilgilendiren değerler aşağılanmakta ve batılı olan bütün değerler yüceltilmektedir. Romanlar bu dönemde, toplumsal hayatın değişimi için yapılan inkılâpların, halkın geniş bir kesimine ulaştırılması için kullanılan önemli bir aracı konumundadır. Konumuz ile ilgisi bakımından, köy romanlarında da dini ve ahlaki değerlerin nasıl işlendiğine bakacak olursak, Tanzimat'tan bu yana dini olan her şeye bir karşı duruşun olduğu görülmektedir. Özellikle din adamı rolündeki karakterlerin olumsuz algı yaratacak şekilde ele alınması dikkat çekicidir. Edebi eserlerde işlenen din adamı imajı, dini duygu ve davranış değiştirmede oldukça önemlidir. Tasvir edilecek imaj, bireylerde ilgili dine karşı olumlu veya olumsuz bir tutumun gelişmesini mutlaka etkileyecektir.² Çünkü edebi eserler, Örgün veya yaygın eğitim yoluyla hayatımızın bir parçası olmakta ve bu eserlerdeki karakterler bireyler tarafından rol model olarak alınmaktadır.

Eğitimin lüzumu ile ilgili temellerden biri olan sosyal temelin amacı bireylerin içinde yaşadığı topluma uyumlarını sağlamaktır. Toplumun bir parçası olan birey, toplumsal kuralları, ailesinden, çevresinden, okuldan örgün veya yaygın eğitim yoluyla öğrenmektedir. Bu açıdan, okulda verilen eğitimin bireyin toplumsallaşmasında önemli bir yeri vardır. Türkiye'de, İlköğretim'in amaçları arasında, iyi bir vatandaş olmak, milli ahlak anlayışına uygun yetiştirme ve hayata

² İbrahim Turan, "Bazı Batı ve Türk Çocuk Klasiklerinde Dini ve Ahlaki Değerler", **Din Bilimleri Akademik Araştırması Dergisi**, C. X, S. 1, 2010, s. 180.

hazırlama gibi ifadeler yer almaktadır.³ MEB müfredatına uygun bir şekilde işlenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amaçlarından biri de bireyin toplumsallaşması yolunda insan eğitimine katkı yapmaktır. Bu anlamda MEB'e bağlı okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, bireyin sosyal hayat içindeki yaşamında belirleyici rol oynayabilmekte ve ahlaki değerlerin aktarımında önemli bir görev üstlenebilmektedir.

İnterdisipliner açıdan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, okuldaki diğer derslerle ve edebi eserlerle bir bütünlük içinde olması gerekir. Bu sebeple, Türkçe, Vatandaşlık, Tarih ve Sosyal Bilgiler gibi diğer derslerle ilişki halinde olması gayet doğaldır. Bu ilişkinin en somut hale geldiği yerlerden biri de romanlardır. Bu açıdan romanlarda işlenen dini ve ahlaki motifler, DKAB derslerinde konu aralarında işlenen dini ve ahlaki değerlerden ayrı tutulamaz.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin iman, ibadet, ahlak gibi öğrenme alanları ve bunların alt basamakları arasında din ve toplum, din ve kültür, aile ve din, günlük konuşmalarımızda dini ifadeler, davranışlarımızda ahlaki değerler ve dil, mimari, musikimizde dini motifler gibi konular yer almaktadır. Bu ünitelerin daha somut bir şekilde anlatılabilmesi için köyde ve şehirde yaşayan insanların yaşamlarını bilmek, müfredatı ve ders ünitelerini buna göre belirlemek gerekir. Bu açıdan köy ve şehir hayatını ve bu düzlemde hayatı düzenleyen dini, ahlaki ve diğer sosyal değerlerin bilinmesine ihtiyaç vardır. DKAB derslerinde de, günlük müfredatın ve buna göre hazırlanan din dersi kitaplarının içeriklerinin, toplumun sosyo-kültürel yapısıyla uyumlu olması gerekmektedir. Aksi takdirde, sosyal hayatta yaşananlar ile öğretilenler arasında tezat ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda öğrencilerin ikileme düşme riskleri bulunmaktadır.

Okullarda verilen eğitimin amacına en kısa şekilde ulaşması için, içinde yaşanılan toplumun değerlerinin bilinmesi gerekir. Bu açıdan bakıldığında toplumu bütün değerleriyle yansıtan romanların önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

³ **Milli Eğitim Temel Kanunu**, Kanun No: 1739, Kabul Tarihi: 24.06.1973, Madde 2.

Çalışmamızın temel problemi, roman karakterleri üzerinden, köy ve kasabalardaki sosyal yapı içinde dini ve ahlaki değerlerin nasıl işlendiğinin tespiti ile ilgilidir. Dini ve ahlaki değerlerin tespiti, iman, ahlak, ibadet, muamelat esasları ile batıl inançlar, dua ve beddualar, roman dilindeki dini motifler ve romanda işlenen din adamı imajı başlıklarına göre yapılacaktır. Bu motiflerin DKAB derslerindeki ilgili konularla ilişkisinin kurulmasına çalışılacaktır.

Köy romanlarının toplumsal hayata katkısı nedir? Köy romanlarının konuları içinde din ve ahlaki değerlerin sunuş biçimleri nasıldır? Çalışmamıza esas olarak seçtiğimiz Yaşar Kemal nasıl bir hayat sürmüştür? Köy hayatında dinin yeri nedir? Din eğitimi almış roman karakterleri, roman yazarı tarafından nasıl yansıtılmıştır? Dini hassasiyetlere sahip karakterlerin yaşamı üzerinden ne gibi bir mesaj verilmek istenmektedir? Romanlardaki dini ve ahlaki değerler ve bu değerlerin işleniş biçimiyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ilgili konuları arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu gibi hususlar genel olarak tezimizin içeriğini oluşturmaktadır. Söz konusu soruların cevapları örnek olarak belirlediğimiz Yaşar Kemal'in köy ve kasaba hayatını konu alan romanları çerçevesinden verilmeye çalışılmıştır.

Amaç ve içerik açısından bu çalışmada, köy ve kasaba hayatını konu alan romanlardan, dini ve ahlaki değerlerin ele alınış biçimini, din ve ahlakın somut hale dönüştüğü örf-adet ve gelenekler ile dini kurumların ve din konusunda öne çıkan şahsiyetlerin köy hayatına yansıma biçimlerinin tespiti hedeflenmektedir.

Çalışmamızda, yöntem olarak literatür tarama metodu kullanılmıştır. Bu anlamda, Yaşar Kemal'in Köy ve kasaba hayatını konu alan romanları incelenmiş, içerik olarak tezin amacına ve hedefine uygun bir şekilde gerekli tespitlerde bulunulmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde edebiyat ve roman hakkında bilgiler verilirken, edebiyat alanının ilgili konularında çalışmalar yapan yazarların eserlerinden faydalanılmıştır. Ayrıca Yaşar Kemal ve Yaşar Kemal romanları üzerinde araştırma yapılan diğer eserlerden de yararlanılmıştır.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalara değinecek olursak, bu çalışmaların başında, **Mualla Selçuk**'un **Çocuk Eğitiminde Dini Motifler**⁴ adlı çalışması gelmektedir. Bu çalışmada, gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, okul öncesi ve okul çağı çocuğunun eğitiminde yer alabilecek dini motiflerin neler olduğundan bahsedilmektedir. **Fatma Banu Deniz** tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan **İkinci Meşrutiyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında Dini Motifler**⁵ adlı çalışmada varılan sonuç bu dönemde çocuk yayınlarında dini ve ahlaki değerlerin çok fazla kullanılmadığı gerçeğidir. Batı klasikleri üzerinde araştırma yapan **Hüseyin Emin Öztürk**'ün **Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler**⁶ çalışmasında ise, Batı kültür sembollerinin Hıristiyanlıkla iç içe olduğu tespit edilmiş, tanrı anlayışı ve Hıristiyanlığın sürekli vurgulandığı, dini şahıs ve eserlerin her vesileyle eserlerde işlendiği ve sosyal değerlerin arka planında Hristiyani dini duyarlığın olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca, çalışmamızda dini ve ahlaki değerleri, bir edebiyat türü olan köy romanları üzerinden incelediğimiz için romanlar üzerinden yapılan çalışmalara da yer vermek gerekirse, Romanlarda dini değerlerin boyutunu inceleyen çalışmaların başında, **Ramazan Kaplan**'ın **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**⁷ adlı çalışma gelmektedir. Bu çalışmada genelde köy konulu romanların konularının neler olduğundan ve köy romanlarında din olgusunun işleniş biçiminden bahsetmektedir. **Ali Öncü** tarafından hazırlanan **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitimine Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği)**⁸ adlı yüksek lisans tezi yine örnek verilecek diğer bir çalışmadır. Bu çalışmada ise, Halide Edip Adıvar romanlarında din eğitimi alan ve almayan roman karakterleri incelenmiştir. **Abdullah Özbolat**,

⁴ Mualla Selçuk, **Çocuğun Eğitiminde Dini ve Ahlaki Motifler**, 2. bs., Ankara, TDV Yay., 1991.

⁵ Fatma Banu Deniz, "İkinci Meşrutiyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında Dini Motifler", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta, 2010.

⁶ Hüseyin Emin Öztürk, **Batı Çocuk Klasiklerinde Dini Değerler**, Ankara, Başbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı Yay., 1991.

⁷ Ramazan Kaplan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1988.

⁸ Ali Öncü, "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitimine Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2009.

Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili⁹ adlı çalışmasında, Reşat Nuri'nin “Yeşil Gece” ve Halide Edip'in “Vurun Kahpeye” örnekleri üzerinden, modernleşme süreciyle birlikte din adamının olumsuz özelliklerle temsili üzerinde durulmuştur. **Fikret Uslucan, Orhan Kemal'in Bazı Romanlarında Bir Eleştiri unsuru Olarak Din**¹⁰ çalışmasında sosyal gerçekçi roman yazarı olan Orhan Kemal'in bazı romanlarından hareketle, dinin halkın ıstıraplarının sebeplerinden biri olduğuna işaret edilmiştir.

Daha önceki çalışmalarda da elde edilen sonuç, özellikle Cumhuriyet döneminde romanlar üzerinden dine mesafeli durulduğu ve dini ve ahlaki değerlerin olumsuz özelliklerle yansıtıldığı gerçeğidir. Roman karakterleri genelde dine dair her şeyle dalga geçmekte ve dinin kendilerini geri götürdüğünü düşünmektedir. Ayrıca, romanlarda nefsi duygularına göre hareket eden ve toplumda yanlış görülen özellikleri içinde barındıran din adamı imajı da yaratılmaya çalışılmaktadır. Romanlarda dine dair gerçeklerin bu şekilde ele alınmasının birey üzerinde olumsuz etki bırakacağı düşünüldüğünde, bu tür çalışmaların yapılması daha bir önem kazanmaktadır.

Tezimizin ilk bölümünde edebiyat ve roman kavramları üzerinde durulmuş, bir edebiyat türü olarak roman hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra romanın Türk edebiyatına girişi ve roman türlerinin neler olduğu hakkında bilgiler verildikten sonra, köy romanının ve konusunun ne olduğu ele alınarak bir motif olarak dini ve ahlaki değerlerin köy romanlarında nasıl işlendiğine değinilmiştir. İkinci bölümde, Yaşar Kemal'in hayatı, yaşadığı çevre, din ile ilişkisi ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak Yaşar Kemal'in romanlarının ve roman karakterlerinin dini ve ahlaki motiflerinin neler olduğuna değinilmiş ve bu motiflerin DKAB derslerinin ilgili konuları ile ilişkilendirilmesi yapılmıştır. Çalışmamızın asıl kısmını oluşturan

⁹ Abdullah Özbek, “Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili”, **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, S. 7/4, 2012.

¹⁰ Fikret Uslucan, “Orhan Kemal'in Bazı Romanlarında Bir Eleştiri unsuru Olarak Din”, **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, S. 1/2, 2006.

bu bölümde dini ve ahlaki motifler, iman, ahlak, ibadet, muamelat esasları ve bu esasların alt başlıkları çerçevesinde incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EDEBİYAT VE ROMAN

Bu bölüm altında, edebiyat ve roman kavramlarının ne olduğu, edebi bir tür olarak romanın doğuşu ve Türk edebiyatına girişi, türk edebiyatında romanın dönemsel gelişimi, roman türleri, köy romanları ve köy romanlarında bir motif olarak dini ve ahlaki değerlerin işlenişi hakkında bilgilerin verilmesi hedeflenmektedir.

1.1. EDEBİYAT TÜRÜ OLARAK ROMAN

1.1.1. Edebiyat

Edebiyat, bir coğrafya veya milletin, bir devrin, bir sanat veya edebiyat mektebinin edebi mahsullerinin bütününe verilen isimdir ve insanlık tarihiyle başladığı için de geniş bir zamanı kapsamaktadır. Edebiyat kavramı içerisinde yazılı metinler bulunduğu gibi, yazının bilinmediği çağlardaki destanların ve her devirde yazıya geçmemiş edebi mahsullerin bulunması sebebiyle şifahi (sözlü) edebiyatın varlığı da kabul edilmektedir.¹

Yazılı veya sözlü edebiyatın, hayatın anlamını kavratan ve sırra aşına kılan özelliklere sahip olduğu için insanlar üzerinde büyük etkisi vardır. Bu sebeple edebiyat, tesir etkisi bakımından güzel sanatlar arasında değerlendirilmektedir.² Birçok soyut kavramda olduğu gibi edebiyat kavramının tarifinde de farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre, Edebiyat, sözün başkaları için ilgi ve heyecan uyandıracak biçimde, sanat sayılacak bütünlükler oluşturmak üzere kullanılmasıdır.³

Edebiyat, insanlık tarihi boyunca, değişen çağ ve ihtiyaçlarla birlikte gelişmiş, yenilenmiş veya yerini başka bir edebi türe bırakmıştır. Edebiyatın

¹ M. Orhan Okay, "Edebiyat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yay., C. X, 1994, s. 395.

² Mustafa Ayyıldız, Hamdi Birgören, **Edebiyat Bilgi ve Kavramları**, 2. bs., Ankara, Akçağ Yay., 2009, s. 9.

³ Sadık Tural, "Edebiyat", **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları Ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay., C. II, 2001, s. 277.

gelişmesine hizmet eden edebi metinler, manzum ve mensur olarak ifade edilir. Manzum; Şiir, destan, Ağıt, Mesnevi, Eleji gibi anlatılarken, mensur; Roman, Öykü, Masal, Tiyatro, Deneme, Makale, Biyografi, Otobiyografi, Eleştiri, Anı, Gezi Yazısı, Mizah, Edebi Destan gibi anlatırlardır.⁴

Tarihi süreçte, insanlar kendilerini ifade etmede genel olarak şiir, destan, ağıt ve mesnevi gibi edebiyat türü olarak nazım alanını, bazen de mizah, edebi destan, anı, masal, öykü, roman, tiyatro gibi edebiyat türünün nesir alanını kullanmışlardır.

Bu anlamda ilk edebi türlerin nazım olduğu kabul edilmektedir. Türk edebiyatında da Tanzimat'a kadar her konuda ve değişik türlerde verilmiş edebi mahsullerin tamamına yakınının nazım olduğu ifade edilmektedir.⁵

Edebiyat kelimesi Türkçede, ahlaki bir mana, dile ait ilimler, güzel yazma sanatı ve onun öğretimi, edebi yazılar, bir mevzu ile ilgili neşriyat anlamlarını ifade etmek üzere kullanılmıştır.⁶

Edebiyat, kelime ve kavram olarak Türkçede Tanzimat'tan sonra kullanılmaya başlanmış ve zaman içerisinde yaygınlaşmıştır. Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonra Batı'ya yönelmesiyle edebiyat kelimesi de batı dillerindeki manalarına paralel olarak günümüze kadar değişik nüanslar kazanmıştır.⁷

Yukarıda da ifade edildiği gibi edebiyat, kendine has kurallar dâhilinde duygu ve düşüncelerin yazılı ve sözlü olarak dile getirilmesidir. Bir milletin yaşadıkları, sosyo-kültürel yapısı, kısacası yaşanan her şey edebiyatta yansımaları bulmaktadır.⁸ Denilebilir ki edebiyat, bir milletin hayati ve kültürel yapısı içinde şekillenen ve bunları betimleme yoluyla tasvir eden yazılı ve sözlü yapıtlardır.

⁴ Nazım Elmas, **Romana Doğru**, Konya, Çizgi Yay., 2011, s. 11.

⁵ Okay, "Edebiyat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, s. 395.

⁶ M. Kaya, Bilgegil, **Edebiyat Bilgi Ve Teorileri**, Ankara, Sevinç Yay., 1980, s. 18.

⁷ Okay, **a.e.**, s. 395.

⁸ İbrahim Kıbrıs, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Ankara, Anı Yay., 2004, s. 2.

Edebiyatın kullandığı yegâne malzeme dildir. Edebi eserler kaleme alındıkları dilden beslenir ve o dilin imkânlarını sonuna kadar kullanır. Aynı zamanda dilin gelişmesine ve zenginleşmesine de katkıda bulunur.⁹ Edebi eserlerde işlenen konular, duygu, düşünce, hayal, gözlem, tasavvur gibi anlatılmak istenen anlatılmaya değer bulunan hususlardır. Bir milletin toplumsal yapısı ve yaşadıkları arasında derin bir ilişki vardır. Ozanlar ve yazarlar yaşadıklarından yola çıkarak edebiyatlarını oluştururlar.¹⁰ Edebiyatta yazar kendi dünyasındaki hayal gücünden yararlanarak karakterler yaratırlar. Bu karakterler de hiç şüphesiz yazarın yaşadığı dönemden izler taşır.

1.1.2. Roman

Tarih içerisinde çeşitli edebi türlerin denendiği, bunların da en eski olanının destanlar olduğu ileri sürülmektedir. Yazının hayatımızda belirgin bir yer almasından sonra edebiyat kendini daha çok nesir alanında ifade etmeye çalışmış ve yakın bir zamandan itibaren, geçmiş olayları anlatan ve nesir olarak yazılmış hikâyelerin edebi bir şekil aldığı görülmüştür.¹¹ Nesir alanının önemli yapıtlarından biri de romandır.

Roman kelimesi, dil bilgisinde, Latince üremiş olan diller, bilginlerin kullandığı dil dışında kalan ve herkesin konuştuğu halk dili anlamına gelirken, eski edebiyatta, roman, aşağı yukarı halk dilinde yazılmış, nesir veya nazım, gerçek ya da uydurma menkıbe anlamını almıştır.¹²

Diğer yandan, kelime olarak içeriği aynı olmak kaydıyla, roman için, farklı millet ve kültürler farklı tabirler kullanmışlardır. Mesela, İngilizler ve İtalyanlar roman için, yeni anlamına gelen “Novella” kelimesini kullanırken, Türkler, uzun süre “Hikâye” demeyi tercih etmiştir. Fransızlar ise roman için “Halk dili” tabirini kullanmıştır.¹³

⁹ Ayyıldız, Birgören, **a.g.e**, s. 10.

¹⁰ Kıbrıs, **a.e**, s. 1.

¹¹ Mustafa Nihat Özön, **Türkçede Roman**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yay., 1985, s. 19.

¹² Özön, **a.e**, s. 17.

¹³ İsmet Emre, **Roman Ve Siyaset**, Ankara, Anı Yay., 2010, s. 2.

Bir anlatım aracı olan mensur edebi türünden roman, belli bir zaman ve mekân içinde, kişinin başından geçenlerin veya çevresinde olup bitenlerin gözünde canlandırdığı karakterler üzerinden sebep-sonuç ilişkisi içinde ve sağlam bir mantık dokusu içinde, sade bir nesir dili ile hikâye edilmesidir.¹⁴ Roman sosyal hayatta çeşitli olaylarla birbirine bağlanmış olan insanların macerasını, bütün ayrıntılarıyla yer ve zaman göstererek anlatan bir edebiyat türüdür. Hayatı ve insanı anlatan romanın amacı, gerçek hayatı gösterebildiğinden daha iyi anlatmaktır.¹⁵

Edebiyatın önemli bir türü olan romanın, hiçbir genel kuralı ve belli bir tekniği yoktur.¹⁶ Her millet kendi kültür ve anlayışı çerçevesinde romana şekil verir. Romanın, edebiyat türleri içinde çok değişik oluşumlara imkân veren yapısal özellikleri barındırması sebebiyle, roman türünün dinamik bir yapıya ve dolayısıyla kendisiyle ilgilenen edebiyat yapısını da dinamik olmaya zorladığı söylenmektedir.¹⁷

Bu açıdan romanın, doğrudan doğruya yaşamla karşı karşıya olduğu, roman yazarken çıplak ve somut gerçekleri yakalamanın önemli olduğu belirtilir. Burada da denilebilir ki, daha çok köylü ve işçi sınıfının sorunlarını dile getiren ve köy yazarı olarak bilinen yazarlar, bu gerçekliği yakalamaya ve vermeye çalışmıştır.¹⁸

Roman tarifinde hayal ve hakikat kavramları önemli bir yer tutar. İşin içinde hayal varsa romana doğru, hakikat varsa tarihe ait bir gidiş söz konusudur. Hayatın içinden alınmış ve gerçekte vuku bulmuş olsa bile bir konu, yazar muhayyilesinden geçerek genişlemesi ve zenginleşmesi halinde roman haline gelmiş bir metin olacaktır.¹⁹

Olca Öner Toy'un aktarımıyla, Halide Edip Adıvar'a göre roman, oldukça geniş bir yazı türüdür ve her şey romana konu olabilir. Gerçek romanı

¹⁴ Sevim, Kantarcıoğlu, **Yakınçağ Tarihimize Roman (1908-1960)**, İstanbul, Paradigma Yay., 2008, s. 2.

¹⁵ Şuayip Karakaş, Fatih Kirişçiöğlü, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Ankara, Gündüz Yay., 1999, s. 9.

¹⁶ Abdülhak Şinasi Hisar, **Kelime Kavgası**, İstanbul, Selis Yay., 2005, s. 186.

¹⁷ Alpay Doğan Yıldız, **Popüler Türk Romanı**, 2. bs., İstanbul, Dergah Yay., 2010, s. 80.

¹⁸ Olca Öner Toy, **Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1984, s. 63.

¹⁹ Nazım Elmas, **Romana Doğru**, Konya, Çizgi Yay., 2011, s. 20.

tespit etme imkânı yoktur. Çünkü roman bütün yazı şekillerini içine alır. Fert, cemiyet, hareket yahut sırf kafanın içinden geçen hayat da romana mevzu olabilir. Roman, bir yaşam deneyimi ürün olduğu ölçüde bir sanat yapıtıdır. Ona göre Romancı, insani unsurları hayattan alıp kendi benliğinin potasında bir nevi kimyevi tahlil ve terkipten geçirerek kalıplara döker.²⁰

İnci Enginün'ün aktardığına göre, Ziya Gökalp, Roman adlı yazısında, halkın ve yeni nesillerin yetişmesinde roman türünün önemini belirtir. Hatta Ziya Gökalp'ın bu öğüdünü tutan bazı yazarlar biraz daha ileri giderek, romanı bir edebiyat türü olarak görmemiş, roman aracılığıyla fikirler telkinine başlamıştır.²¹

1.1.3. Romanın Doğuşu ve Türk Edebiyatına Girişi

Kaynağını sözlü edebiyat türü olan destanlardan alan, destanların anlatım biçimine tepki olarak ve felsefede realizm (gerçekçilik) ile başlayan²² roman, tarihsel süreç itibariyle Avrupa'da doğmuştur.

Romanın doğuşuyla ilgili kesin bir tarih ve eser adı vermek mümkün olmamakla birlikte, roman denilebilecek ilk edebi türünün, XII. yüzyıl'dan itibaren ortaya çıktığı, İspanyol yazar Cervantes'in Donkişot'undan itibaren (XVII. yüzyıl başları) geliştiği ve XIX. yüzyıl'da zirveye ulaştığı kabul edilir.²³

XIX. yüzyılda romantizmin, felsefi açıdan natüralizmin ve realizmin etkisi altında olan²⁴ roman, batı edebiyatında değişen zamanla birlikte farklı özelliklere bürünmüş, toplumun ihtiyaç duyduğu farklı anlatı sanatını kullanmıştır.

Roman, Batı'da bir orta sınıf destanı olarak doğmuş ve bir geleneğin devamı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu geleneğin devamı olarak oluşan Geleneksel

²⁰ ÖnerToy, a.g.e, s. 15.

²¹ İnci Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergah Yay., 2006, s. 242.

²² Kantarcıoğlu, **Yakınçağ Tarihimize Roman:1908-1960**, s. 1.

²³ M. Orhan Okay, Alim Kahraman, "Roman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XV, İstanbul, TDV Yay., 2008, s. 161.

²⁴ İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyete**, İstanbul, Dergah Yay., 2007, s. 164.

Roman, destan ve trajedi gibi, olaylar dizisi, karakter, düşünce unsurları, kültürel atmosfer ve dil ortamı gibi unsurlardan meydana gelir.²⁵ 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, toplumla aynı değerleri paylaşmadığı düşüncesinden hareketle, gerçekleri objektif bir şekilde verebilme endişesi taşıyan dramatik romana geçilmiştir.²⁶

Bu durum, batı'da modern romanın ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Modern romanın belki de en önemli özelliği, insanı bir bütün olarak görmesi ve insanı rasyonel olduğu kadar rasyonel olmayan yanlarıyla da romana konu yapma arayışı içinde olmasıdır.²⁷

Daha önce roman kelimesi yerine Türklerin hikâye kelimesini kullandığına değinilmiştir. Roman kelimesi yerine hikâye kelimesinin kullanıldığını ifade eden bazı araştırmacılar, bunun nedenini batı'da romanın gördüğü işlevi, Türk edebiyatında, uzun zaman divan edebiyatının mesnevileri ile halk edebiyatının halk hikâyelerinin görmesi olarak açıklamaktadır.²⁸

Edebi bir tür olarak roman, Türk kültürüne ve edebiyatına Batı'dan girmiştir. Bu konuda Selçuk Çıkla'nın aktarımıyla Ahmet Hamdi Tanpınar da:

“Türk romanının edebiyat tarihimizdeki yeri saptanırken gözden geçirilmesi gereken gerçek, bu romanın yurtdışı öteden beri var olan hikâye biçimlerinin doğal bir gelişmesiyle doğmadığı, bir geleneğin olduğu yerde bırakılıp yerine yenisinin kurulması şeklinde başladığı keyfiyetidir.”²⁹ şeklinde görüşlerini belirtmektedir.

Romanın Türk kültür ve edebiyat hayatına dâhil oluşu XIX. yüzyılda, Avrupa kökenli ekonomik ve siyasal akımların Osmanlı toplumunun yapısına ciddi bir şekilde etkilemesiyle başladığı ifade edilmektedir. Zira bu etki sebebiyle ve

²⁵ Kantarcıoğlu, **Yakınçağ Tarihimizde Roman:1908-1960**, s. 2.

²⁶ Sevim Kantarcıoğlu, **Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm**, 2. bs., Ankara, Akçağ Yay., 2004, s. 29.

²⁷ Kantarcıoğlu, **Yakınçağ Tarihimizde Roman:1908-1960**, s. 7.

²⁸ Ayyıldız, Birgören, **a.g.e.**, s. 69.

²⁹ Selçuk Çıkla, **Kültür Değişimleri ve Serveti Fünun Romanları**, Ankara, Akçağ Yay., 2004, s. 35.

Osmanlılarda Avrupa'nın kültürel birikimlerine öykünme isteğiyle konuşmada, davranışta, eşya seçiminde ve toplumun gereksinimlerinde ciddi bir değişim başlamıştır.³⁰

Hayatımızdaki bu Avrupai değişim, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat'la birlikte ülkemizde siyasi ve sosyal alanlarda hızla sürmüştür, bu dönemden sonra Türk toplumu, batı kültürünü yakından görüp tanımaya başlamıştır. Bununla birlikte, toplumumuzda aynı zamanda batılılaşma da yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlamıştır. Batılılaşma hareketinden birçok alanda olduğu gibi hiç şüphesiz edebi faaliyetler de etkilenmiştir.

Batılılaşma serüveni, Türklerin Batı'ya giderek öğrenim görmeleri ve batı dillerini öğrenerek kültürlerini hayatımıza taşımaları ile başlamaktadır. Tabii ki burada vurgulanmak istenen batılılaşmanın yegâne sebebinin dil olduğu değil, dil ile birlikte kültürün alınmasıdır.³¹

Batılılaşma ve batı hayranlığı sonucunda kültürümüzde ve toplumumuzun yapısında birçok değişikliğin olduğunu söylemiştik. Batılılaşmada değişimlerin asıl gayesi, siyasi, ekonomik, iktisadi, askeri, eğitim, kültür vb. gibi bütün alanlarda batı gibi olmaktır. Batı hayranlığı sonucu olarak aydınlarımız batı kültürü ve edebiyatından da etkilenmiştir.³²

Bu etkilenmenin tabii sonucunda, roman da, edebi bir tür olarak edebiyat hayatımıza ilk defa her alanda batılılaşmanın moda olduğu Tanzimat döneminde girmiştir.³³ Bu dönemden sonra, edebiyatımızda batılının anlayışına göre temalar işlenmeye başlanmıştır.³⁴

Bu durum, Batı edebiyatından Türkçeye çevrilen romanlarda da görülmüştür. Nitekim bazı yazarlar kendi kültürel değerler ile Batı kültürünün

³⁰ Robert P. Finn, **Türk Romanı**, Çev.: Tomris Uyar, Ankara, Bilgi Yay., 1984, s. 9.

³¹ Cahit Kavcar, **Batılılaşma açısından Servet-i Fünun Romanı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1985, s. 18.

³² Öner Toy, **a.g.e.**, s. 1.

³³ Yıldız, **a.g.e.**, s. 14.

³⁴ Fethi Naci, **Roman ve Yaşam**, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2002, s. 10.

uyuşmadığı, ikisinin mutlaka ayırt edilmesi gerektiği ve ona göre toplumumuzun kültürel yapısına olumlu etkide bulunacak romanların çevrilmesi gerektiğini dile getiriyordu. Kimi yazarlar da, Batıdan ahlak bozucu eserler çevireceğimize, ahlaki olarak yapıcı özellikteki eski eserlerin okunması gerektiğini söylüyordu. Batıya dönük yazarlar da, Batıdan yapılacak bir takım çevirilere ihtiyacımızın bulunduğunu, fakat Batı ahlakının başka Müslüman ahlakının başka olduğunu ileri sürerek, Batı düşüncelerini toplumumuza aşılammak için Avrupalıların aşk ve alaka üzerine yazdıkları hikâyelerin çevrilmemesi gerektiğini, tarih, bilim ve ahlakla ilgili olanların çevrilmesi gerektiğini ifade ediyordu.³⁵

Türk romanında batılılaşma, Tanzimat'tan başlayarak 1950'li yıllara kadar devam etmiştir.³⁶ Batılılaşma hareketleriyle devletin birçok kurumunda yenileşmeler olmakla birlikte esas değişim ve dönüşüm insanın dünyasında gerçekleşmiştir. Çağdaşlaşma olarak görülen batılılaşma hareketlerinin öngördüğü siyasal modernleşme, cemaatten topluma, mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişle tarifini bulan yeni bir siyasal- kamusal alan anlayışını ve onun aktörü olacak vatandaş'ı gerektirir. Yenileşme hareketleriyle yapılan bir dizi düzenlemeyle hedef, yeni siyasal özne vatandaş ile devlet arasındaki hukuksak siyasal ilişkinin kurallarını belirlemektir.³⁷

Romanın Türk Edebiyatına girişi ilk olarak çeviriler kanalıyla gerçekleşmiştir.³⁸ Edebiyatımızda görülen roman biçimindeki ilk eser, Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği ve birçok kez basımı yapılan Telemak (çev.: 1859; bs. 1862, 1863, 1863, 1867, 1870)'tır. İçinde mistik izler barındıran ve Batı kültürünün başlıca kaynaklarından biri olan bu eser uzun yıllar beğenilerek okunmuş ve okullarda okutulmuştur.³⁹

³⁵ Cevdet Kudret, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, C. I, İstanbul, İnkılab Yay., 1987, s. 16.

³⁶ Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, İstanbul, İletişim Yay., 2005, s. 7.

³⁷ Füsun Üstel, **Makbul Vatandaşın Peşinde**, İstanbul, İletişim Yay., 2004, s. 27.

³⁸ Elmas, **a.g.e.**, s. 13.

³⁹ Kudret, **a.g.e.**, s. 12.

Avrupa Romanına daha bütünsel bir yaklaşım, 1862'den sonra yapılan diğer tercümelemlerin ışığında gelişti. O yıl, Batı edebiyatından Türkçeye çevrilen ikinci eser olma özelliği taşıyan ve asıl adı Mağdur'un Hikâyesi olan Victor Hugo'nun Sefilleri'nin kısaltılmış bir tercümesi, Ruzname-i Ceride-i Havadis adlı gazetede yayımlanmaya başlanmıştır.⁴⁰

Bu dönemde romandaki çeviri faaliyetleri bunlarla sınırlı kalmamış, özellikle 1870'li yıllardan sonra yayıncılık alanında tedrici bir değişim gözlenmiş ve kitap yayımlanmasına daha fazla ağırlık verilmeye başlanmıştır. Batı Romanı tercümelemleri arasında şunları da sayabiliriz: Alexandre Dumas'ın Pauline (1871), Rene Lesage'nin Topal Şeytan (1872), Paul De Kock'un Mösyo Choublanc Karısını Arıyor (1873), Ann Radcliffe'nin Athlin ve Dunbayne Şatoları (1873), Eugene Sue'nin Parisin Esrarları (1875), ve Xavier de Montepin'in Hindistan'ın Esrarları (1875).⁴¹

Türk Edebiyatında İlk telif hikâye ve romanlar ise ancak 1870'ten sonra yazılmaya başlanmıştır.⁴² Hikâye ve roman alanındaki ilk yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan Kıssadan Hisse ve Letaif-i Rivayat adlı hikâyelerle başladı. Bunların dışında Şemsettin Sami'nin Taaşuk-ı Tal'at ve Fitnat (1872) adlı romanı ile Namık Kemal'in İntibah (1876) adlı romanı da diğer yerli ürünler olarak anılabilir.

Batıdan Türk edebiyatına girişle birlikte, Romanın Türk toplumu için yerine getirmeye çalıştığı rol, Türk insanını ve toplumunu şekillendirme isteği olmuştur. Bundan dolayıdır ki, Tanzimat'la birlikte çeviri yoluyla Türk edebiyatına kazandırılan eserlerde, mutlaka bir hikmetin bulunması ve onu okuyanın bir ibret dersi alması gerektiğine inanılmaktaydı. Be sebeple, ilk çeviri eser olan Telemak, Sefiller ve diğer çeviri eserlerde öylece ahlaki ve eğitici bir yön aranıyor.⁴³ Bu konu hakkında Tanzimat döneminden itibaren Batı eserlerinin olduğu gibi çevrilmesi

⁴⁰ Ahmet Ö. Evin, **Türk Romanının Kökenleri ve Gelişimi**, İstanbul, Agora Yay., 2004, s. 51.

⁴¹ Evin, **a.e.**, s. 52.

⁴² Çıkla, **a.g.e.** s. 41.

⁴³ Çıkla, **a.g.e.**, s. 41-42.

gerektiğine inanan ile ahlaka aykırı eserlerin çevrilmemesi gerektiğine inanan yazarlar sürekli bir tartışma içinde olmuşlardır.

1.1.4. Dönemsel Açıdan Türk Romanı

18. ve 19. yüzyılın romanı, batıda burjuva yaşam biçiminin belirmesiyle ortaya çıkmış ve burjuva hayatını hep konu edinmiştir. Burjuva toplumunun insan örneği birey'dir. Aynı yüzyıllarda Osmanlı toplumunun ekonomik yapısı ise birey'in ortaya çıkmasını engelleyen bir ekonomik yapıydı. Bu yapı, romanın Türk edebiyatına girişini gecikmiş sebepler arasında görülmektedir. Romanın gelişmesini engelleyen bir başka neden ise düz yazı geleneğimizin olmayışdır. Bu sebepler ortadan kalktıktan sonra roman toplum hayatımıza girmeye başlamıştır.⁴⁴ Her dönem, özünde değişiklikler barındıran romanda, içinde bulunulan döneme göre işlenen konu alanlarında da farklılıklar görülmüştür.

1.1.4.1. Tanzimat Dönemi

Tanzimat dönemi, romanın hayatımıza girişi açısından önemli bir eşiktir. Daha öncesinde Türk okuyucusu, batılı roman örneklerini tanıyınca kadar çeşitli kaynaklardan gelen mensur ve manzum hikâyeleri okumaktaydı. Bu hikâyelerde anlatılan konular genellikle romantik yapıda ve bazen de ilahi aşktan ibaretti. Türk toplumunun, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra, batılı tarzda yazılmış hikâyeye ve romanı tanımaya ve okumaya başladığı belirtilmektedir.⁴⁵

Bu tanıma ve okuma işi, o dönemde yaşanan batılılaşma süreciyle başlar. Batıya öğrenim için gidenler oradaki hayat ile birlikte edebiyatı da yakından izlemiş ve Türk toplumuna taşımıştır. Fransız edebiyatı tesirinde kalan Tanzimat yazarları, farklı bir edebiyat ve farklı bir dil oluşturmaları gerektiğine inanmaktaydı. Bunun için de görüşlerini şöyle açıklamaktadırlar:

⁴⁴ Fethi Naci, **Eleştiri Günlüğü**, İstanbul, Özgür Yay., 1986, s. 6.

⁴⁵ Gıyasettin Aytaş, **Tematik Roman İncelemeleri: Hayata Ayna Tutan Romanlar**, Ankara, Akçağ Yay., 2008, s. 12.

- Eski edebiyatı yıkmak, yerine içtimai hayatla geniş ölçüde alakalı yeni ve inkılâpçı bir edebiyat getirmek,
- Sade dile ve halk lisanına değer vererek, yeni edebiyatı ve yeni fikirleri, çok büyük bir siyasi ve içtimai buhran içinde olan bu millete geniş ölçüde tanıtmak,
- Milliyet duygusu, vatan sevgisi, hürriyet aşkı, meşrutiyet rejimi gibi o devir dünyasını bir atmosfer gibi saran fikir, heyecan ve ihtiyaçları Türk milletine de tanıtarak yeni müesseseleri yeniden kurmak ve diriltmek...

Tanzimat yazarlarına göre bu yenilikleri halka anlatıp kabul ettirmenin en kestirme yolu, gazeteden sonra tiyatro ve romandı.⁴⁶ Nitekim Tanzimat döneminde tiyatro ve roman için girişimlerde bulunulmuş, romanın daha çok ilgi görmesi üzerine Tanzimat yazarlarının hepsi roman yazmayı denemişlerdir.

Burada altı çizilmesi gerek husus, eski edebiyatın izlerinin silinmek istenmesidir. Batılılaşmanın bu dönemde oynadığı en önemli rol eski olan her şeye hesaplaşmak ve Batı tarzı her şeye ilgi göstermektir. Türk toplumunun hayatını anlatmaya çalışan romanlarda ve özellikle köy hayatını konu eden romanlarda da toplumun var olan sosyo-kültürel değerlerinin eleştirildiği görülmektedir. Özellikle dini değerler alaycı bir üslupla ele alınmış ve dini değerlere sahip insanlar, dini hassasiyetlerle bağdaşmayacak rollerde oynatılmıştır.

Tanzimat dönemi romanlarının belli başlı konuları arasında, aile ilişkileri, kadınlara bakış, toplumda Avrupalılaşma anlayışı ve ulaştığı boyutlar, özellikle üst sınıflardan gelme gençlerin Avrupalılaşması ve birey kavramı sayılabilir.⁴⁷

Tanzimat ile Türk edebiyatına giren roman, genel bir ifade ile söyleyecek olursak, Batılılaşmanın doğurduğu problemleri, geleneğin ailedeki, toplumdaki, siyasal hayattaki çözülme emarelerini, yenileşmenin zaruretlerini ve yollarını

⁴⁶ Durali Yılmaz, **Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, s. 2.

⁴⁷ Finn, **a.g.e**, s. 12-13.

işlemiştir.⁴⁸ Tabi bu konuda Batı karşısında ihtiyatlı davranarak onun manevi nüfuzu altına girme ihtimalinden derin korkular duyan yazarlar da vardır.⁴⁹

Tanzimat dönemi romanlarının en önemli özelliği, yazarının sık sık araya girerek bilgiler vermesidir. Dolayısıyla bu dönemde ele alınan romanların önemli bir görevi, okurlarına bir takım konuyla alakalı veya alakasız bilgiler vermektir. Verilen bilgilere bakılarak aslında romanların hangi amaçla yazıldığını görebiliriz.⁵⁰

- Tanzimat dönemi romanlarının genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Tanzimat dönemi hikâye ve romanlarda genellikle sosyal hayatımız ile ilgili sorunlar üzerinde durulur: yanlış evlenmeler, mutsuz evlenmeler v.b. gibi konulara geniş yer verilir.⁵¹

- Tanzimat edebiyatı romanında vakalar genellikle günlük hayattan ya da tarihten alınmıştır. Vakalar romanlarda olmuş ya da olabilir izlenimi bırakmıştır.

- İlk romanlarda (Ahmet Mithat, Letaif-i Rivayat; Emin Nihat, Müsamere-name) topluluk önünde anlatılan meddah hikâyelerinin etkisi ve tekniği görülmektedir.

- İlk eserlerden başlayarak, Tanzimat edebiyatı romancılarının bir kısmı (Ahmet Mithat, Emin Nihat, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım) halka seslenmiş, bir kısmı da (Namık Kemal, Sami Paşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem) aydın kişilere seslenmeyi tercih etmiştir. Bunun sonucu olarak da, halka seslenen yazarlar sade dille, aydın kişilere seslenen yazarlarsa yabancı sözcük ve dil kurallarıyla yüklü bir dille yazmışlardır.

- Eserler genel olarak duygusal, acıklı konular üzerine kurulmuştur.

⁴⁸ Mehmet Narlı, **Roman Ne Anlatır**, Ankara, Akçağ Yay., 2007, s. 22.

⁴⁹ Murat Belge, "Türk Edebiyatında Doğu Batı Sorunsalı", **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed.: Sait Talat Halman, C. III, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, s. 414.

⁵⁰ Öner Toy, **a.g.e.**, s. 1.

⁵¹ Hüseyin Tuncer, **Tanzimat Edebiyatı**, İzmir, Akademi Yay., 1994, s. 25.

- Roman aracılığıyla bireyi eğitime ve toplumu düzeltme amacı güdülmüştür.⁵²

İncelediğimiz Yaşar Kemal'in romanlarında da, sosyal hayat ile ilgili sorunlar üzerinden durulması ve vakıaların genellikle günlük hayattan alınması, Yaşar Kemal'in eserlerinin bu dönemle benzer bir yönünün olduğunu göstermektedir.

Tanzimat edebiyatını, edebiyat kültürümüz için yetersiz bulan, Edebiyat-ı Cedide Topluluğu diye de anılan⁵³ Servet-i Fünun Edebiyatı, nazım, roman, hikâye, deneme, seyahat eserleri, tenkit ve tercüme alanlarında daha çok Batı'daki asıllarına yakın örnekler verebilmiş, Batı edebiyatını daha geniş ölçüde tanıdıkları için özellikle şiirin konularını çok genişletmişlerdir. Bu devirde başta roman olmak üzere, nesrin bütün çeşitlerinde geniş bir hareket, büyük bir ilerleme görülmüştür.⁵⁴

Batı edebiyatından yalnız yöntem alan ve olayları kendi hayatımızdan seçen Servet-i Fünun romanlarının bir özelliği, yazarın kendi kişiliğini gizleyerek, olup bitenleri kendi gözüyle değil eser kişilerinin gözüyle anlatmasıdır.⁵⁵ Realizm ve Naturalizm akımlarının etkisi altında olan Servet-i Fünun eserlerinin bir diğer özelliği de ağır bir şekilde tenkit de edilen dil anlayışıdır.⁵⁶

1.1.4.2. II. Meşrutiyet Dönemi

Servet-i Fünun dergisinin kapatılışından (Ekim 1901) İkinci Meşrutiyet'in ilanına (Temmuz 1908) kadar geçen sürede, Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük havası içinde, yine Servet-i Fünun dergisi çerçevesinde birleşenler tarafından, Fecri Atı (190-1912) adını verdikleri yeni bir topluluk meydana getirilmiştir.⁵⁷

⁵² Kudret, **a.g.e.**, s. 26-28.

⁵³ Kavcar, **a.g.e.**, s. 25.

⁵⁴ Tahir Alangu, **Servet-i Fünun Edebiyatı**, Ankara, Varlık Yay., 1958, s. 11-12.

⁵⁵ Kudret, **a.e.**, s. 189-194.

⁵⁶ Alangu, **a.e.**, s. 12.

⁵⁷ Kudret, **a.e.**, s. 409.

Fecri Ati Topluluğunu oluşturan aralarında şair, tiyatro roman ve hikâye alanlarında eser veren birçok yazar kadrosu vardır.⁵⁸ Fecri Ati Topluluğu yazarları, özellikle roman türünde eser kaleme almaları noktasında, kendilerinden bir önceki dönem olan Servet-i Fünun'un gölgesi altında kalmışlardır.⁵⁹

Avrupa edebiyatını örnek alacaklarını açıkça bildiren Fecri Ati Topluluğu, bir yandan da şiirde olduğu gibi hikâye ve romanda da Serveti Fünun'u izlemiş, hatta taklit etmiştir. Fakat Servet-i Fünun döneminde Tanzimat'ın romantizminden büyük ölçüde kurtulan hikâye ve roman, yavaş yavaş sosyal hayat ile ilgili konulardan oluşma eserler neşretmeye, eser kahramanlarının iç dünyalarına ayna tutmaya başlamıştır. Fecri Ati dönemi ile birlikte ise, modern Türk hikâye ve romanın olgun örnekleri ortaya çıkmıştır.⁶⁰

Fecri Ati'nin roman ve hikâye alanının genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Ağırlaşan savaş şartları zamanla Fecri Ati Dönemi roman yazarlarını, Türk milletinin maruz kaldığı olayları yazmaya sevk etmiştir.⁶¹
- Servet-i Fünun'cuların devamı olan Fecri Atici'ler roman ve hikâyede realizm ve natüralizmi benimsemişlerdir. Bunun sebebi Fecri Atici'lerin sanat anlayışları Servet-i Fünun'cuların tartışmaları arasında oluşmaya başlamasıdır.
- Fecri Ati yazarlarının asıl amaçları, Batı edebiyatının önemli eserlerini Türk okuyucusuna kazandırmak ve yine Batıdaki benzer kurumlarla ilişki kurarak Türk ve Batı edebiyatlarının birbirlerini tanımları için bir köprü vazifesi görmektir.⁶²

⁵⁸ Cafer Gariper, "Fecri Ati Topluluğu", **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed.: Talat Sait Halman, C. III, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, s. 155.

⁵⁹ Cafer Şen, **Fecri Ati Edebiyatı: Tesbit, Tahlil, Tenkit**, Ankara, Gazi Yay., 2006, s. 739.

⁶⁰ Nesime Ceyhan, **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Hikayesi**, İstanbul, Selis Yay., 2009, s. 53.

⁶¹ Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyete**, s. 405.

⁶² Hülya Argunşah, "Milli Edebiyat", **Yeni Türk Edebiyatı**, ed.: Ramazan Korkmaz, 5. bs., Grafiker Yay., 2009, s. 229.

Fecri Ati'den sonra edebiyat alanında birçok topluluklar oluşmuştur. Her topluluk kendi düşünce sistemine göre yayınlar yapmaktadır. Bu topluluklardan biri de Genç Kalemler Hareketi'dir. Bu hareketi zikretmemizi sebebi, bazı yazarlarının Milli Edebiyat'a zemin oluşturmalarıdır.⁶³

1.1.4.3. Milli Edebiyat Dönemi

Osmanlı devletinin son dönemlerinde meydana gelen gelişmeler, siyasi, sosyal, ekonomik ve iktisadi yönden Osmanlı toplumunu olduğu gibi Türk edebiyatını da yakından etkilemiştir. Bu dönemde kimi aydınlar, devletin çeşitli uluslara değil, asıl sahibine yani Türk halkına dayanması gerektiği düşüncesine yönelmiştir. Bu düşünce, Aydının halka yönelmesine yol açmış ve halka doğru diye adlandırılan bu davranışın doğurduğu ulusçuluk akımına o devirde Türkçülük adı verilmiştir. Siyaset alanındaki bu halka doğru hareketi, edebiyatta ulusal kaynaklara dönme düşüncesinin doğmasına yol açmıştır. Ulusal kaynaklara dönme sözü, dilde sadeleşme, yerli hayatı yansıtmaya ve halk edebiyatı nazım biçimlerinden yararlanma anlamında kullanılmış, bunları gerçekleştirmeyi ülkü edinen edebiyata da Milli Edebiyat adı verilmiştir.⁶⁴ Milli edebiyat Dönemi eserleri her ne kadar halka doğru anlayışı çerçevesinde ele alındıysa da batı edebiyatı da yakından takip edilmiştir.⁶⁵

1911-1922 yılları arasında devam eden⁶⁶ Milli Edebiyat Döneminin en belirgin özelliği, Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp tarafından ortaya atılan dilde sadeleşme fikridir. Bu üç yazara göre Milli Edebiyat, konusunu Türk hayatından alır ve böylece edebiyatımızda Memleketçi Gerçekçilik adı ile anılan yeni bir akım başlamıştır.⁶⁷ Bu akımın başlamasının gerekli olduğunu ileri süren Peyami Safa;

⁶³ Öztürk Emiroğlu, **Türkiye'de Edebiyat Toplulukları**, Ankara, Akçağ Yay., 1965, s. 87.

⁶⁴ Kudret, **a.g.e.**, s. 11-12.

⁶⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Haz.: Zeynep Kerman, 2. bs., İstanbul, Dergah Yay., 1977, s. 120-121.

⁶⁶ Argunşah, **a.g.m.**, s. 194-196.

⁶⁷ İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı**, s. 140.

“Türk diliyle kendini ifade eden bir edebiyat, o dili konuşanları birbirinden ayırmayı değil, ancak muasır büyük milletlerin yekpareliğine doğru götürecektir birlikçi ruhlardan doğduğu gün beşeri kıymetini bulacaktır.”⁶⁸ İfadelerini kullanmaktadır.

Tanzimat ve Servet-i Fünun romanlarında görülen olayların daha çok İstanbul sınırları içinde geçmesinin aksine, bu devirde halka doğru hareketinin bir sonucu olarak hikâye ve roman, yurdun her köşesine açık tutulmuş ve her tabakadan halkın yaşayışı konu olarak ele alınmıştır. Köy ve taşra insanının yaşayışını anlatan başarılı ilk örnekler (Ebubekir Hazım, Küçük Paşa; Refik Halit, Memleket hikâyeleri; Reşat Nuri, Çalıkuşu, vb.) bu dönemde verilmiştir.⁶⁹

Memleketçi Gerçekçi adıyla anılan bu akımın öngördüğü roman konusundaki bu değişim, ileride edebiyat kültürümüzün bir parçası olan köy romanlarının da doğmasına sebep olacaktır. Tezimize esas aldığımız Yaşar Kemal’in romanlarında da genel anlamda köy hayatı bütün sorunlarıyla beraber ele alınmıştır. Yaşar Kemal, sürekli yöresini yazmasını, Milli Edebiyatın gereği olarak saymaktadır.⁷⁰

Yazarlarının öykü ve roman kişiliklerinde oluşturdukları, siyasal, toplumsal, ekonomik ve ruhsal sorunlarını işlemeyle bilinen⁷¹ Milli Edebiyat dönemi romanlarının genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Milli Edebiyat döneminin en önemli özelliği konularının milli olmasıdır. Millikten kasıt, başta Anadolu ve balkanlar olmak üzere Türklerin yaşadığı dünyadaki milletin hayatıdır. Edebiyat eserinde milliği belirleyen unsur, anlatılan duygu, düşünce ve olayların bir Türk’ün

⁶⁸ Peyami Safa, **Sanat Edebiyat Tenkit**, İstanbul, Ötüken Yay., 1970, s. 22.

⁶⁹ Kudret, **a.g.e.**, s. 413.

⁷⁰ ÖnerToy, **a.g.e.**, s. 110.

⁷¹ Mahir Ünlü, **Türkçede Öykü ve Roman**, İstanbul, İnkılap Yay., 2009, s. 138.

gözüyle, duyarlılığıyla ve algılayışıyla anlatılmasıdır.⁷² Bu anlayışla edebiyatta “halka doğru” akımı başlamıştır.

- Halka doğru gitmek isteyen aydının halkla anlaşma ve aradaki uçurumu doldurma çabası, ortaya ilk olarak dil sorununu çıkarmıştır. Bu devirde hikâye ve romanlarının en önemli özelliği sade dil ile yazılmış olmalarıdır.

- Milli Edebiyat akımının hikâye ve roman alanındaki önemli bir özelliği de, “memleket edebiyatı” çağırının başarılı ilk örneklerinin verilmiş olmasıdır. Daha önce Tanzimat ve Servet-i Fünun döneminde olaylar İstanbul sınırları içinde hapsolmuş, yazarlar memleket sorunlarına eğilememiştir.

- Gözleme dayanan eser kaleme alma davranışının bir sonucu olarak çoğu yazarlar realizm (Ömer Seyfettin, Yakup Kadri, Refik Halit, Reşat Nuri, Memduh Şevket v.b.) hatta kimileri de Natürizm (Selahattin Enis, Osman Cemal, F. Celalettin) ilkelerini benimsemişlerdir.

- Gözleme önem vermenin bir sonucu olarak, Meşrutiyet devrinin Turancılık (Halide Edip), Türkçülük, Osmanlıcılık (Ömer Seyfettin), İslamcılık (Reşat Nuri), Batıcılık (Yakup Kadri, Peyami Safa) kimi eserlerde tema olarak ele alınmıştır.

- Kimi sanatçılar realist yöntemden yararlanmakla birlikte, toplumsal olayları dahi bireysel bunalımlar açısından ele alıp ruh çözümlerine önem vermişlerdir.⁷³

Daha önce de ifade edildiği gibi Yaşar Kemal, roman yazmayı Milli Edebiyatın gereği olarak sürdürdüğünü ifade etmektedir. Onun romanlarında, İstanbul dışına çıkıp memleket sorunlarına eğilme isteği gibi Milli Edebiyat Dönemi romanlarının özelliklerinin birçoğunun barındırıldığı görülmektedir.

⁷² Recep Duymaz, **Türk Edebiyatı Tarihinde Milli Edebiyat Dönemi**, İstanbul, 3F Yay., 2008, s. 192.

⁷³ Kudret, **a.g.e.**, s. 13-14.

1.1.4.4. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet dönemi romanlarını sahip oldukları özellik açısından iki döneme ayırmak gerekmektedir. Daha çok **Milli Edebiyat** akımından gelen ve eserlerini Cumhuriyet döneminde şekillendiren yazarların oluşturduğu birinci dönem 1923-1940 arası dönemdir. 1940 ve sonrası dönem ise Cumhuriyet döneminde yetişmiş yeni yazarların eserlerini oluşturduğu dönemdir.

1.1.4.4.1. 1923-1940 Arası Dönem

Cumhuriyetin kurulması ile birlikte başlayan yeni dönem Türk Edebiyatı kaynağını Milli Edebiyat'tan alır. Milli Edebiyat döneminde ele alınan eserler, bir bakıma Cumhuriyet Dönemi edebiyatının bir ön evresi ve hazırlayıcısı olmuştur. Zaten Milli Edebiyat yazarının birçoğu da, daha kalıcı ürünlerini Cumhuriyet döneminde vermişlerdir. Böylece edebiyat ve sanat yaşamına egemen olan kadro, daha önceki estetik, biçim, içerik ve tema anlayışını bir süre daha devam ettirmişlerdir.⁷⁴

Cumhuriyet'in ilk yılları, Türk romanında yeni bir dönemin açıldığı, Türk romanının hem kalite hem de sayısal bakımından önemli atılımlar yaptığı bir dönemdir. Cumhuriyet'in kuruluşuyla başlayan Cumhuriyet dönemi ile birlikte edebi yapıtların sayısında olağanüstü bir artış gözlenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkemizin siyasi, ekonomik ve birçok alanda yaşadığı sorunlar göz önüne alındığında bu dönemde edebiyat alanında sınırlı da olsa bir gelişmenin olması önemli bir husustur.⁷⁵ Fakat edebiyatın ve özellikle de romanların icra ettiği görevler de göz ardı edilmemelidir. Köy romanlarında daha çok kendini gösteren, toplumun değerlerinin küçük düşürücü bir üslupla anlatılması ve batı tarzı bir hayatın ön plana çıkarılmasının unutulmaması edebiyatın sayısal değeri kadar nitelik değerinin de önemli olduğunu bize göstermektedir.

⁷⁴, Kıbrıs, a.g.e, s. 18.

⁷⁵ Alemdar Yalçın, **Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**, Ankara, Akçağ Yay., 2002, s. 13.

Cumhuriyet döneminde edebiyat alanındaki gelişme konusunda önemli bir paya sahip olan başka bir neden de, edebiyat alanına Devlet tarafından sağlanan destektir. Bundan dolayıdır ki, pek çok alanda olduğu gibi edebiyat alanındaki gelişmeler de devlet eliyle Ankara çizgisinde yönlendirilmek istenmiştir. Bu nedenle gerek yeni yetişen sanatçılara, gerekse de Mili Edebiyat'tan Cumhuriyet dönemine geçiş yapan sanatçılara Cumhuriyetin ilke ve devrimlerinin yaşama geçirilmesi için yeni bir görev yüklenmiştir.⁷⁶ Bu durum devletin edebiyat aracılığıyla toplumu nasıl yönlendirdiğini bize göstermektedir. Cumhuriyet rejiminin yaratmak istediği insan tipi'nin ne olduğu dönemin edebi eserleri incelenerek az çok anlaşılabilir.

Cumhuriyet dönemi romanında iki çizginin göze çarptığını söyleyebiliriz. Birinci çizgiyi bir düşünce kalıbına dökülen, toplumsal sorunlara dönük, romanlar; ikinci çizgiyi, bireyler arası ilişkiye ve dolayısıyla bireyin iç dünyasına dönük dramatik romanlar oluşturur.⁷⁷ Ama genel anlamda, öykü ve romanlarda, Cumhuriyet döneminde yetişen yeni Türkiye'nin insanı, çağdaşlaşma sancıları çeken bir tipliklemeyle ele alınır.⁷⁸

1923-1940 arası dönemde roman ve öykülerin genel havası bireysel ve toplumsal sorunların yansıtılması doğrultusundadır. Önce Kurtuluş Savaşı romanlaştırılmış ve öyküleştirilmiş, daha sonra da ülkenin içinde bulunduğu ana sorunlar gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece Türk Edebiyatı İstanbul'dan ve öteki büyük kentlerden yola çıkarak, kentlerin kıyı mahallelerine, oradan da küçük kasaba ve köylere dek girmiş, oralardaki insanların sorunlarını yansıtmaya başlamıştır.⁷⁹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında roman ve hikâyelerimizde işlenen temalar şunlardır.

⁷⁶ Kıbrıs, a.e, s. 18-19.

⁷⁷ Yakup Çelik, "Roman", **Yeni Türk Edebiyatı**, C. IV, Ankara, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006, s. 215.

⁷⁸ Şükran Kurdakul, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, C. IV, İstanbul, YY., 2002, s. 15-17.

⁷⁹ Kıbrıs, a.g.e, s. 19.

- Milli mücadele ve inkılâpların anlatılması ile İstanbul'dan Anadolu'ya bakış hususu ele alınır.
 - Eskiye ve İstanbul'a karşı yeni değerlerin ve Ankara'nın yüceltilmesi.
 - Maziyle hesaplaşma.
 - Aşk romanlarında, savaş sonrasında getirdiği ahlak çöküntüsü. (Özellikle İstanbul mekânında işlenmiştir.)
 - Psikolojik eserlerde ferde dönüş.⁸⁰
 - Kişilerin yaşamlarıyla ilgili sorunlara bağlı ruhsal çözümlenmeler.
 - Ulusçu, toplumcu akımları ve gerçekçi gözlemleri.⁸¹
- (Kimi yazarların yapıtlarında belirli izlerle yol bulmuştur.)

Cumhuriyet Dönemi romanlarının özelliklerinden Ankara'nın yüceltilmesi meselesi, Yaşar Kemal'in eserlerinde de rastlanılan bir durumdur.

1.1.4.4.2. 1940 ve Sonrası Dönem

Cumhuriyet döneminde ele alınan eserlerin önemli bir özelliği de sınıfsal çatışmaların konu alınmasıdır. Tanzimat ve II. Meşrutiyet döneminde çatışan sınıf yoktu, sömüren Batı ve sömürülen Osmanlı vardı. Bu nedendir ki 1940'li yıllara kadar romanda ana tema olarak batılılaşma var idi. Özellikle Cumhuriyet döneminden sonra ve 1950'li yıllarda batılılaşma etkisini bitirdi ve bunun yerine gün yüzüne çıkan sınıfsal çatışmalar romanlara konu olmaya başlamıştır.⁸²

1940 sonrasında roman ve hikâye, genellikle halka, taşra ve köy hayatına eğilir. Bunda köy enstitülerinde yetişen yazarların da önemli bir yeri vardır. Roman ve hikâyede sosyal gerçekçiler, soyut ve bireysel konulara eğilenler, kendi anlayışına uygun yolda yazarlığını sürdürmüşlerdir.⁸³ Bu dönemde ele alınan köy romanları da

⁸⁰ Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, s. 244.

⁸¹ Ünlü, **a.g.e.**, s. 197.

⁸² Moran, **a.g.e.**, s. 9.

⁸³ Cahit Kavcar, **Edebiyat ve Eğitim**, Ankara, Engin Yay, 1999, s. 18.

köy hayatını bütün çıplaklığıyla ele alma iddiasındadır. Dini ve ahlaki değerlerin işleniş biçimi ise çoğu kez ideolojik görüşler çerçevesinde ele alınmıştır.

1940 sonrası roman yazarları arasında, Cevdet Kudret, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Faik Baysal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Halikarnas Balıkcısı gibi yazarlar bulunurken, 1950 sonrası yazarlar arasında da daha çok toplumcu gerçekçi yazarlar olarak da bilinen Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın ve Fakir Baykurt'un yanı sıra, İlhan Tarsus, Necati Cumali, Tarık Dursun K., Sunullah Arısoy, Kemal Bekir, Orhan Hançerlioğlu, Oktay Akbal, Tark Buğra, Aziz Nesin, Atilla İlhan, Cengiz Dağcı gibi isimler gösterilebilir.⁸⁴

1950'li yılların romanında aydınlanma ve aydınlatma ön plandayken, 60'lı yıllardan sonraki romanlarda aydınlatmanın yanında insanı tanıma ve iç dünyasına nüfuz etme ön plana geçer. Konu bulmakta güçlük çeken Türk romancısı bu tarihlerden sonra köy konulu romanlarla kendine bir çıkış yolu bulur. Artık Anadolu, taşra, kasaba, köy, tüm sorunlarıyla sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam tarzıyla yoğun olarak romana girer ve 70'li yıllara kadar romanların birincil kaynağı olur.⁸⁵

1940 ve sonrası dönemde yazılan roman ve hikâyelerin temalarını şöyle sıralayabiliriz.

- Abdülhak Şinasi Hisarın eserlerinde olduğu gibi, Maziye özlemle anış vardır.
- Demokratikleşme süreci, siyasi partilerin kurulması ve ihtilaller romanların konusu olurken, roman yazarları konjonktürel olaylardan uzak kalmamıştır.⁸⁶

Yaşar Kemal de siyasi hareketlerin içinde yer almış ve politikayla ilgilenmiştir. 1950'de Komünist Partisi kurmaya teşebbüsten tutuklanması⁸⁷, 1962

⁸⁴ Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, s. 64-92.

⁸⁵ Osman Gündüz, "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı", **Yeni Türk Edebiyatı**, ed.: Ramazan Korkmaz, 2. bs., Ankara, grafiker Yay., 2005, s. 419.

⁸⁶ Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, s. 244.

⁸⁷ Alain Bosquet, **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor**, 5. bs., İstanbul, Adam, 2003, s. 47.

yılında Türkiye İşçi Partisi'ne girmesi⁸⁸, yazarın politikayla yakın bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

- İhmal edilen köy, ideolojik bakış açılarıyla romanlara ve hikâyelere konu olmuştur.
- Toplumsal bireysel sorunlar, olaylarla derinleşen bireysel-psikolojik boyutlar ele alınmıştır.
- Az gelirlili, yoksul, göç vurgunu kişilerin; varoş, taşra, kırsal kesim insanların yaşam kesitlerinin sergilendiği gözlenmektedir.⁸⁹

Mesela Yaşar Kemal'in romanları da, Çukurova bölgesindeki yoksul kesim ile bunları çalıştıran toprak ağalarını konu edinmiştir.

1.1.5. Roman Türleri

Roman türleri, içerikleri ve bağlı buldukları akımlar ışığında tasnif edilmiş, işlenen konulara göre isimlendirilmeye çalışılmıştır. Romanların adlandırılması, konu ve konuların işlenmesindeki amaca göre farklılık arz etmekte ve her yazarın kendine göre bir roman sınıflandırması bulunmaktadır. Herkes belli ölçülere göre bu tasnifi yapmaktadır.⁹⁰ Yapılan tasniflendirme çalışmalarında yer alan ortak sınıflandırma şu şekildedir:

-Macera Romanları	-Ütopya Romanları	-Eğitim Romanları
-Anadolu Romanları	-Gelişim Romanları	-Kadın Hakları Romanları
-Sanatçı Romanlar	-Aşk Romanları	-Tarih Romanları
-Devlet Romanları	-Aile Romanları	-Milli Romanlar
-Psikolojik Romanlar	-Tabii Romanlar	-Fenni Romanlar

⁸⁸ Ramazan Çiftlikçi, **Yaşar Kemal: Yazar-Eser-Üslup**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1993, s. 19.

⁸⁹ Ünlü, **a.g.e.**, s. 612.

⁹⁰ Gürsel Aytaç, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine Bir İnceleme**, 2. bs., Ankara, Gündoğan Yay., 1999, s. 17.

-Gerçekçi Romanlar

-Sosyal Romanlar

-Köy Romanları

Yukarıda çeşitleri ortaya konan romanların içerikleri, isimlerinden az-çok anlaşılmaktadır. Tezimizin konusu ve çerçevesi itibariyle, bütün roman türlerine burada yer vermemiz mümkün değildir. Ancak konumuzla ilgi olduğu için sosyal romanların, gerçekçi romanların ve köy romanlarının ne olduğuna bakmamız gerekmektedir.

Sosyal romanlar, toplumların sosyal problemlerini konu alan romanlardır. Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik bunalımlar, iç göçler ihtilaller rejim değişikliği gibi konular sosyal romanın muhtevasını oluşturur.⁹¹

Olayları hayale bulaştırmadan, hayali unsurlarla karıştırmadan olduğu gibi anlatmayı tercih eden edebi anlayış, realist bakış açısı ışığında yazılan edebi eserlere de gerçekçi romanlar denilmektedir.⁹²

Türk edebiyatında, köy romanları gerçekçi romanlar içerisinde değerlendirilmektedir. İkisinin de beslendiği konular, gerçek hayattan alınmadır. Türk edebiyatında Nabizade Nazım'ın eseri olan Karabibik adlı romanı realist edebiyatın ilk örneklerden biri sayılır.⁹³ Karabibik dışında gerçekçi bakışla eser kaleme alanlar da vardır. Sami Paşazade'nin tek romanı olan Sergüzeşt adlı romanı da romantik ve gerçekçi etkilerin kavşak noktasına durmaktadır.⁹⁴ Gerçekçilik sadece hikâye ve roman ile ilgili bir tür değildir, şiirde de gerçekçilik anlayışına pekâlâ rastlanabilir.

İncelediğimiz Yaşar Kemal'in köy romanları da, köy hayatının sosyal problemlerini, siyasi ve kültürel bunalımlarını olduğu gibi yazma iddiasında olduğu için sosyal-gerçekçi romanlar olarak da kabul edilmektedir.

⁹¹ Karakaş, Kirişçioğlu, **a.g.e.**, s. 10.

⁹² Elmas, **a.g.e.**, s. 81.

⁹³ Mehmet Kaplan, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar**, C. I, İstanbul, Dergah Yay., 1976, s. 384.

⁹⁴ Evin, **a.g.e.**, s. 197.

1.2. KÖY ROMANLARI

Köy hayatını, sosyal-siyasal-ekonomik bunalımlarıyla, sınıf çatışmalarıyla, toprak sorunuyla, fakir-zengin statülerinin doğurduğu insan ilişkileriyle, kısacası bütün yönleriyle olduğu gibi anlatmaya çalışan roman türüne köy romanları denir.

Tarihi süreç itibarıyla düşünüldüğünde, köy romanı yazarları doğrudan doğruya köylünün meselelerini ele almamıştır. Yani köyü anlatırken kendilerinin de yabancı olduğu bir hayatı dışarıdan ve sınırlı ölçülerle ele almışlardır. Dolayısıyla köy çevresi bütün özellikleriyle roman ve hikâyeye girememiştir. Bu romanlarda köy, çoğu kez şehirli aydının gözüyle görülmeye çalışılmıştır. 1876-1923 yılları arasındaki köy konulu roman ve hikâyeler her ne kadar köy ve köylüyü etraflıca ve derinlemesine işlemediyse de ileride daha da gelişmiş olarak karşımıza çıkacak köy romanlarına ortam hazırlamıştır.⁹⁵

Nabizade Nazım tarafından ele alınan Karabibik (1890), Ebubekir Hazım Tepeyran tarafından ele alınan Küçük Paşa (1919), Refik Halit Karay tarafından ele alınan Memleket Hikâyeleri (1919) ve Reşat Nuri Güntekin'in ele aldığı Çalıkuşu (1922), köy roman ve hikâyeciliğinin önemli basamaklarıdır.⁹⁶

Edebiyatımızda köy konusunun edebi eserlerde işlenmesi, daha önceleri birkaç örnek var ise de, köy ve köylüyü realist bir şekilde ele alan ilk roman Nabizade Nazım'ın Karabibik (1890) adlı eseridir.⁹⁷ Natüralist akımın bizdeki öncülerinden biri olan bu eserde köylü, içinde yaşadığı tabiatın nice yaratığından farksızdır. Bütün mutluluğu karnının doyması ve üremeye yöneliktir. Bunları sağlayacak araçlara ulaşması ise ancak para ile mümkün olduğundan yaşam tarzı da maddiyat eksenlidir.

II. Meşrutiyet döneminde, İstanbul'dan bakan aydınlar köyü kendi içine kapalı, günlük yaşama ihtiyaçları içinde göstermişlerdir. Ortak bir çağrının etrafında

⁹⁵ Ramazan Kaplan, **a.g.e**, s. 36.

⁹⁶ Ramazan Kaplan, **a.e**, s. 5-10.

⁹⁷ Zeynep Kerman, **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İstanbul, Dergah Yay., 2009, s. 130.

köylü ve aydının birleşebileceği, bunun için aydına görev düştüğü teması, II. Meşrutiyet sonrasının birçok eserinde önde gelen şahsiyetler tarafından işlenmiştir.⁹⁸

Milli Edebiyat döneminde yazılan köy romanlarının en önemli özelliği, kurtuluş savaşı yıllarında, köylünün çıplak gerçekleri ve köylünün yüzyıllardır nasıl göz ardı edildiğidir.⁹⁹

Cumhuriyet dönemiyle birlikte yazarlar, yetiştiği bölgelerde köyün yalnızlığını, köyün terk edilmişliğini yazmışlardır. Bu yazarların bir kısmı köy enstitülerinden yetişmiştir. Köye romantik bakış tarzı zamanla değişmiş Marksist ideoloji doğrultusunda köy ve köylü yorumlanmaya başlanmıştır. Köy enstitülerini bitirmiş birçok yazar, iyi tanıdıkları köy ortamını, Köy Edebiyatı adıyla anılan eserlerine nakletmişler, fakat bunu yaparken nedense köylüyü fert olarak ele almamışlar, kalıp fikirlerinin ardından onları kuklalara çevirmişlerdir.¹⁰⁰

Köy romanı ve öykücülüğünün bir akım durumuna gelmesi 1945'lerden sonra olur. Köy Enstitülü yazarların bu akımın oluşmasındaki katkısı büyüktür. Köy Enstitüleri Hareketinden sonra konusunu kırsal kesimden alan ürünler nitel ve nicel açıdan belirgin biçimde öne geçer.¹⁰¹

Edebiyat kültürümüzde, Köy Edebiyatı olarak adlandırılan ve 1970'lere kadar etkisi genişleyerek süren köy ve köylünün sorunlarına eğilen yazarlar 1940-1950'li yıllarda yetişmiştir. İlk romanlarını bu yıllarda veren topluma yönelik gerçekçi yazarlar arasında, Cevdet Kudret, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Faik Baysal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar, Halikarnas Balıkcısı gibi yazarlar yer almaktadır.¹⁰²

1940'lı yıllar, II. Dünya Savaşının bütün dünya'yı etkilediği ve ülke ekonomilerinin darboğaza girdiği yıllardır. Ayrıca Türkiye'de tek parti yönetimi yaşanmaktadır. 1946 yılına kadar tek partili yönetim anlayışının olduğu Türkiye'de,

⁹⁸ Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, s. 281-282.

⁹⁹ Kıbrıs, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁰⁰ Enginün, **a.e.**, s. 326.

¹⁰¹ Mehmet Bayrak, **Köy Enstitüleri ve Köy Edebiyatı**, Ankara, Özge Yay., 2000, s. 53.

¹⁰² Önertoy, **a.g.e.**, s. 64.

tek parti yönetimi Halk Partisi, devlet gücünü ve imkânlarını kullanarak, siyasi, idari ve sosyal kurumları değiştirerek, bütün tek partili yıllar boyunca bir kadro partisi, bir elit örgütü olarak kalmıştır. Tek parti ideolojisi laikliği, dindar halk üzerinde baskı kurmanın aracı olarak kullanmıştır.¹⁰³ Tarımsal üretim düşmüş, toprak reformu yapılmamış, kırsal kesim insanının durumunda bir iyileşme olmamıştır. İşte bunca olumsuzluk karşısında tek parti yönetiminin siyasi tutumunda ve ekonomik tutumuna kadar bir karşı çıkış, bir kıpırdanma yaşanmıştır. Bu karşı çıkış, o zamanlar bütün dünyada etkili olan sol düşünceyle de beslenerek Türkiye'nin bütün toplumsal sorunlarının edebiyata taşınmasına, köy ve köylü sorunlarının da baş sıraya oturmasına yol açmıştır.¹⁰⁴

Bu dönemde yazarlar, politikayla iç içe yaşamış, güncel hadiseler karşısında kayıtsız kalmamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, Yaşar Kemal, politikayla yakından ilgilenen bir isimdir. O'nun siyasi çizgisi, girdiği siyasi partilerinin kimliklerine bakılarak da anlaşılacağı gibi, komünist ve sosyalist bir çizgide yürümüştür. Türkiye İşçi Partisi birinci kongresinde program tasarısı üzerinde yapılan konuşmalara konuşmacı olarak katılan Yaşar Kemal, zaman zaman politikadan ayrı düşse de, arkadaşlarıyla beraber bu siyasi çizgiden hiç ayrılmamıştır.

Türkiye'nin sanayileşmeyi ve çoğulcu demokrasiyi benimsemesi sonucu toplumsal gerçekçilik akımı kuvvetlenir, memleket gerçekçiliğinin yerini alır. Köyden ve İstanbul dışından gelen yazarlar, içinden çıktıkları ortamı, şehirleşme ve sanayileşme sürecindeki köylüleri sosyoloji modellerine göre değerlendirmişlerdir.¹⁰⁵

Köy çıkışlı olan veya köy enstitülerinde yetişen yazarlar, köy ve kasaba hayatını konu edinen romanlarını 1950'li yıllarda yayımlamaya başlamışlardır. İlhan Tarsus, Necati Cumali, Tarık Dursun, Sunullah Arısoy, Kemal Bekir, Orhan Hançerlioğlu, Oktay Akbal, Tarık Buğra, Aziz Nesin, Atilla İlhan, Cengiz Dağcı Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Talip Apaydın ve Fakir Baykurt gibi

¹⁰³ Şükrü Karatepe, **Tek Parti Dönemi**, İstanbul, İz Yay., 1997, s. 53-59.

¹⁰⁴ Kıbrıs, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁰⁵ Enginün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, s. 325.

isimler, eserlerinde köy ve köylüye yer veren yazarlardır.¹⁰⁶ Bu yazarlar arasında en önemli olanı ve eserleriyle birçok ödül alan, Nobel ödülüne aday gösterilmesiyle de farkını ortaya koyan yazar, Yaşar Kemal'dir. Ayrıca onun eserlerinin çokça baskı yapması, farklı dillere çevrilmesi ve sinemaya aktarılması Yaşar Kemal'i diğer köy romanı yazarlarından ayıran özellikleridir.

Roman yazarları, toplumsal gerçekliğe, genellikle iki yöntemle yaklaşmaktadır. Yaşar Kemal gibi yaşantısından ve tanıklığından, yani insanlardan yola çıkarak, ya da kimi roman yazarları gibi tarihsel araştırmaları bir takım eserleri inceleyerek. Bu durum da, Yaşar Kemal'in yazarlığının bir farkını ortaya çıkarmaktadır.¹⁰⁷

1.3. KÖY ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ DEĞERLERİN İŞLENİŞİ

Daha önce de ifade edildiği gibi, ilk köy romanlarında köy teması, başlı başına konu olmamıştır. Köy çevresi, bütün özellikleriyle roman ve hikâyeye konu olmasa da köylülerin dini yaşamı bazı karakterler üzerinden işlenmeye çalışılmıştır. Dini değerlerin işlenişi de çoğu kez okuyucuda olumsuz algı ayartacak şekildedir.

İlk köy romanı olarak kabul edilen Karabibik'te, Koca İmam, öteki köylülere göre biraz daha zengin, ayrıca kadın düşkünü olarak canlandırılmaktadır. Hikâyede imama, doğrudan yer verilme de, onunla ilgili bu tür bilgilere değinilmiştir.¹⁰⁸

Anadolu'nun roman ve hikâyede yer almasında öncü rol oynayan eserlerden biri de Refik Halit Karay'ın Memleket Hikâyeleri'dir. Bu romanda da dindar olan ve dini hassasiyetlere sahip tipler için bazı özellikler yer almaktadır. Örneğin, Hacı Mustafa adındaki karakter, hacca gitmiş, uyanıklığıyla bilinen ve hilekâr bir adam olarak gösterilmektedir. Hacı Mustafa için yer alan bilgilerden biri de onun, tevazu sahibi olmaması hatta insanlara tepeden bakan ve bilgiçlik taslayan

¹⁰⁶ ÖnerToy, a.g.e, s. 92.

¹⁰⁷ Fethi Naci, **Yüzyılın 100 Türk Romancısı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2010, s. 358-359.

¹⁰⁸ Nabizade Nazım, **Karabibik**, haz.: İsmail Güleç, İstanbul, Enderun Yay., 1995.

biri olmasıdır. Satır aralarına bakıldığında, Hacı Mustafa'nın dikkat çeken özelliklerinden biri de, onun sürekli yalan söylemesidir.¹⁰⁹ Az da olsa bu tür eserlerde din adamı rolü üzerinden dine dair olumsuz bir algı yaratma çabası görülmektedir.

1923-1950 arası dönemde köy konusu, köyü yeterince tanımayan yazarlarca ele alınmıştır. Bu yazarlar ya görevleri dolayısıyla gördükleri köyü ya da düşüncelerinde tasarladıklarını yazmışlardır. Bu dönemde köyü konu alan romanlarda, bazı tabiat olaylarıyla ekonomik sıkıntıların köylüde gerçeklere uymayan inanışların doğmasına sebep olduğu görülür. Ramazan Kaplan'ın aktarımına göre, Yakup Kadri'in Yaban adlı eserinde, köylünün bazı konulardaki inançlarının bir tür alışkanlık haline gelişi üzerinde durulur. Romanlarda, köylülerin inandığı birçok batıl inanca da yer verilmektedir. “Çıkrıklar Durunca”, “Yaban”, “Kara Toprak” ve “Sarduvan” adlı romanlarda, ağa, muhtar ve imamın kendi çıkarlarını koruyabilmek için köylü üzerindeki baskılarından söz edilmektedir.¹¹⁰

Yine bu dönemde, yüksek faizle ödünç para vermek demek olan tefecilik, köylünün sıkça karşılaştığı problemlerden biridir. Özellikle dindar gözükken karakterlerin, zengin olduğu kadar kurnaz olması, haram olduğunu bile bile, yüksek faizle borç para vermesi, romanlarda bu karakterler üzerinden okuyucuya nasıl bir mesaj verildiği ve okuyucu üzerinde nasıl bir etki bırakılmak istendiğinin göstergesidir. Cumhuriyet döneminde ve daha sonraki yıllarda yazılan köy romanlarının birçoğunda, tefecinin, hep “dindar insan” olarak verilmesi aynı tutumun bir devamıdır. Köyde yaşanması normal olan susuzluk hadisesi üzerinden bile din adamları çok farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Yağmur duası için kendi köyün imamına güvenmeyen köylüler, komşu köyün imamını getirip hediyeler vererek beraber yağmur duası için el kaldırırılar. Ancak aradan birkaç gün geçmesine rağmen hala yağmur yağmadığı için köylüler imama verdiği hediye geri alıp imamı bir güzel

¹⁰⁹ Refik Halid Karay, **Memleket Hikayeleri**, Haz.: Ender Karay, İstanbul, İnkılap Yay., 1997, s. 41-43.

¹¹⁰ Ramazan Kaplan, **a.g.e.**, s. 71-73.

döverler.¹¹¹ Bütün bunlar, köy romanlarında din adamı imajının nasıl verilmek istendiğinin bir göstergesidir. Bu şekilde din adamı hakkında bir algı oluşturma yoluyla okuyucu üzerinde olumsuz bir etki bırakma girişiminin olduğu açıkça görülmektedir.

1950-1960 arası dönemde ise köy romanlarında dini değerlere karşı çok farklı yaklaşımlarının olduğu görülür. Din, gerçek ve gerçeğe yakın yönleriyle köy romanlarına girmez. Dine, din adamına veya dindar insanlara, dini kavramlara hücum etme, aşağılama, kötüleme, haksızlık yapanın her zaman dindar oluşu, bu dönemin köy romanlarının ortak bir tutumudur. Köy romanı üzerinde araştırma yapan Ramazan Kaplan'ın vurguladığı gibi, Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü adlı romanında yazar, her fırsatta dini olan değerlere karşı olduğunu gösterir ve bunun için de alaycı bir tutum takınır. Dini şahsiyetlere mal edilen asılsız sözler, onları küçük düşürmenin bir yolu olarak görülür. Hatta daha da ileri gidilerek, bütün haksızlığın biricik sahibi Allah olarak gösterilir ve bu şekilde Allah inancı da sağlam bir temele dayanmaz. Bu dönemde birçok yazar, dine dair bütün değerlerle dalga geçme küçük görme ve bu şekilde bir algı politikası gütmeye çalışmaktadır. Yine Reşat Enis'in Despot adlı romanında "hacı" olup olmadığını soran Fikret'e Deli Hacı'nın cevabı şu olur: "Allah etmesin çocuk... Hacılar insafsız oluyor."¹¹²

Bu çalışmamızda ayrıca yer verdiğimiz batıl inançlar konusu, yine bir köy romancısı olan Kemal Tahir'in romanlarında da görülmektedir. Düğünle ilgili gelenekleri uzun uzun anlatırken bazı batıl inançlara yer verir. Gelinin cami çevresinde üç kez dolaştırılması, eve getirilirken bolluk bereket getirmesi için üzerine buğday atılması, vb. bunun dışında Fakir Baykurt Yılanların Öcü adlı romanında, aile geleneğine ve edebi geleneğe aykırı bir tutum içindedir.¹¹³

Köy Enstitülü yazarların anlayışının, iyice köy romanına hâkim olduğu 1960-1980 arası dönemde de köy romanlarında, dine ait görüş ve tutumlarda büyük bir değişiklik görülmez. Köylüler din konusunda, kendilerine mal edilen, fakat

¹¹¹ Ramazan Kaplan, **a.g.e.**, s. 53-55.

¹¹² Ramazan Kaplan, **a.e.**, s. 143.

¹¹³ Ramazan Kaplan, **a.g.e.**, s. 146-148.

aslında yazarların şahsi düşüncelerinin ürünü olan özelliklerle verilmeye devam edilir. Yazarların din hakkında söyledikleri ise, bazı kavramlarla alay etme, onları olduklarından başka türlü gösterme noktasından ileriye geçmeyen sığ bilgilerdir.¹¹⁴

Tezimizin buraya kadar olan kısmında, edebiyat türü olarak roman hakkında genel bilgiler verilerek, romanın edebiyat kültürümüze nasıl girdiğinden bahsedilmiştir. Daha sonra dönemsel açıdan Türk romanının özelliklerine değinilmiş ve roman türlerinden köy romanlarının konusunun ne olduğu ile köy romanlarında tarihi süreç itibariyle dini ve ahlaki değerlerin nasıl işlendiği hakkında genel bilgiler verilmiştir. Buradan itibaren ise, çalışmamıza esas aldığımız köy romancısı olarak da bilinen Yaşar Kemal'in hayatı, eserleri, kişiliği ve yaşadığı sosyal çevre hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

¹¹⁴ Ramazan Kaplan, a.e, s. 308.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞAR KEMAL'İN HAYATI

Çalışmamızın bu bölümünde, tezimize esas aldığımız Yaşar Kemal'in hayatı hakkında bilgiler verilecektir. Yazar'ın hayatı, yazın hayatı, edebi şahsiyeti ile ilgili bilgiler verildikten sonra, yaşadığı sosyal çevre ve din yapısı hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

2.1. AİLESİ VE HAYATI

Yaşar Kemal, Osmaniye'nin Kadırlı ilçesine bağlı Hemite Köyünde, 1926 yılında doğmuştur.¹ Yaşar Kemal'in babasının adı Sadık, annesinin adı Nigar'dır. Yazarın babasının, annesinin ve bütün ailesinin köyü, şimdiki adı Günseli kasabası olan ve Van ilinin Muradiye ilçesine bağlı, Van gölünün kıyısındaki Ernis köyü, Ernis iskelesidir.²

Annesi ve babası aynı aşiretten olan Yaşar Kemal,³ ailesini eşkıya olarak tanımlar.⁴ Yazarın ailesi, uzun bir göç sonrasında Hemite köyüne gelip yerleşmişlerdir.⁵ Hemite köyü, köye yerleşen Gökçeli Aşireti sebebiyle, Gökçeli/Göğçeli adıyla da anılmıştır. Köyün halkı 1865 yılında yerleştirilmiş Türkmenlerden oluşur ve bugünkü adı Gökçedam'dır.⁶

¹ Bosquet, **a.g.e.**, s. 112.

² Bosquet, **a.e.**, s. 15.

³ Muzaffer Uyguner, **Yaşar Kemal: Yaşamı, Sanat, Yapıtlarından Seçmeler**, İstanbul, Bilgi Yay., 1993, s. 9.

⁴ Bosquet, **a.e.**, s. 33.

⁵ Muzaffer Uyguner, **a.e.**, s. 10.

⁶ Mümin Topcu, "Yaşar Kemal'in romanlarında Halk Bilimi Unsurları", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **DÜSBE**, Diyarbakır, 2008, s. 15.

Yaşar Kemal ve ailesinin uzun göç sonrasında geldikleri bu köyde, kendilerinde başka Kürtçe konuşan kimse yoktur. Fakat bu durum, hiçbir zaman sorun olmamış yazarın ifadesiyle köy halkı kendilerine hiç farklı davranmamıştır.⁷

Kimsecik serisinin ilk cildinde etraflıca anlatıldığı gibi yazar'ın babası Sadık Yaşar (Romadaki adıyla İsmail Ağa), ailesinin geçimini yıllarca çok güç şartlar altında sağlamış, iyilik ve yardım etmeyi seven, cömert, çocuklara karşı yumuşak kalpli bir şahsiyettir.⁸ Yazar 4,5 yaşındayken babası Sadık Efendi, Van'dan Çukurova'ya giderken yolda bulduğu, ölümden kurtararak besleyip büyüttüğü ve yıllarca öz oğlundan ayırmadan baktığı Yusuf adlı evlatlığı tarafından camide namaz kılıp dua ettiği bir sırada hançerlenerek öldürülür.⁹

Yaşar Kemal'in babası, zor çocuk sahibi olduğundan dolayı, biricik oğlunu çok seviyor ve onun için her vesileyle kurbanlar kestiriyordu.¹⁰ Bir kurban kesimi sırasında, halasının kocası Hacı Ağa, bir koyunun karnını yararken bıçak deriden kayıp, karşısında duran ve onları seyreden Yaşar Kemal'in sağ gözünün üstüne saplanmış. Bu olay yazarın gözünün sakatlanmasına yol açmış, o gözü görmez olmuştur.¹¹

Yaşar Kemal'in babası ölünce, annesi Nigar Hanım ile amcası Tahir evlenmiştir. Nigar Hanımın yazarın amcasıyla evlenmesinin bir sebebi, onun Sadık Yaşar'ın kanını yerde koymayacağına inanışdır.¹² Öldürme, oç alma, eşkıyalık gibi konular, yazarın hemen hemen bütün romanlarında işlenmektedir. Yazarın yazdığı romanların birçoğunda da kendi hayatından, ailesinden veya yaşadığı çevreden izler taşımaktadır.

Tezimize esas aldığımız yazar, kendini ilk önce, yazdığı ve bestelediği ağıtlarıyla tanıtmıştır. Babasının koruculuğunu yapan Zala'nın öldürülmesi üzerine

⁷ Bosquet, **a.g.e.**, s. 112.

⁸ Çiftlikçi, **a.g.e.**, s. 3.

⁹ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 3.

¹⁰ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 4.

¹¹ Uyguner, **a.g.e.**, s. 10.

¹² Çiftlikçi, **a.e.**, s. 4.

bir ağıt yakmış, ünü o yıllarda bile köylerde yayılmış ve Âşık Kemal diye dillere destan olmuştur.¹³ 9 yaşına geldiğinde, kendisini o yörede bir üne kavuşturan şiirlerini sık sık unutulunca okuma yazma öğrenmesi gerektiğini düşünür. Kendilerinin köyünde hiç okuryazar yoktur ve köyün imamı Fettah Hoca bile yazı yazamamaktadır.¹⁴ Arkadaşı Mehmet Şahin ile birlikte köylerinden 1 saat uzaklıktaki Burhanlı köyüne okula giden yazar, öğrenimini ikinci sınıftan itibaren Kadırlı'de sürdürmeye başlar.¹⁵

Yaşar Kemal, yaz aylarında çeşitli işlerde çalışmakta, okullar açılınca da okula gitmektedir. Birkaç yaz Kadırlide bir akrabasının karpuz bahçesinde bekçilik yapan yazar, bu yıllarla ilgili anılarının bir kısmını Höyükteki Nar Ağacı adlı eserinde ele almıştır.¹⁶

Ortaokul son sınıfta iken hastalığından ve kendini tamamen edebiyata vermesinden dolayı okulu aksatan yazar, bu sırada Türk Maarif Cemiyeti'nin yatılı öğrencisidir, fakat artan devamsızlığı yüzünden yatılı öğrenci olma hakkını kaybeder. Bu durum Yaşar Kemal'i zor durumda bırakır ve sonunda 1941'de hayatını kazanmak zorunda kaldığı için son sınıfta tasdikname ile ayrılır.¹⁷ Böylece hayata atılan yazar, pamuk ırgatlığı, ırgat kâtipliği, çeltik ve bostan bekçiliği, ırgat kâhyalığı, öğretmen vekilliği, Kadırlide arzuhalcilik vb. mesleklerde çalışır.¹⁸

Yaşar Kemal, çeşitli mesleklerde çalıştıktan sonra, Adana Halkevine bağlı Ramazanoğlu Kütüphanesinde hademe kadrosunda çalışmaya başlar. Hayatının dönüm noktasını oluşturan bu görevi sayesinde edebi kişiliği de yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır.¹⁹

O'nun hayatı, daha öncede ifade dildiği gibi politikayla ve güncel siyasi faaliyetlerle iç içe geçmiştir. Nitekim 1943'te solculuk yaptığı gerekçesiyle

¹³ Uyguner, **a.g.e.**, s. 11.

¹⁴ Bosquet, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁵ Çiftlikçi, **a.g.e.**, s. 6.

¹⁶ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 6-7.

¹⁷ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 7.

¹⁸ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, C. V, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 1997, s. 397.

¹⁹ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 8.

tutuklanır ve Adana Pamukpazarı Karakoluna götürülerek 10 gün kadar hapse atılır. 1944-1946 yılları arası askerlik görevini yerine getiren yazar, askerlik sonrası arzuhalcilik mesleğine başlar ve yazın hayatının ilk örneğini Bebek ve Dükkâncı hikâyelerini yazarak verir.²⁰ Siyasi hayatı çok hareketli geçen yazar bu kez de, 1950 yılının nisan ayında Komünist Partisi kurmaya teşebbüs suçundan tutuklanır ve Kozan cezaevinde 3-4 ay kadar yattıktan sonra beraat eder.²¹

Yaşadığı çalkantılı siyasi hayatı sebebiyle ilçenin ağaları tarafından da kendisine ağır suçlamalarda bulunulur ve iftiralar atılır. Özel telefonuyla yabancı devletlerle konuştuğu iddiası ilçede yayılınca, köylülerde bu iftiralara ve Yaşar Kemal'in vatani sattığına inanmaktadır. Bu yıllarda yaşadıklarını Zilli Kurt'a benzeten yazar,

“Anadolu’da kurtlar köylere gelip koyunları yemesin diye köylüler peşlerine düşerler ve gördükleri kurt’u öldürmez boynuna bir zil takarlar. Kurt bu zille ne koyunlara yaklaşabilir ne de köye. Acından ölür. İşte benim yaşamım da böyle. Adana’da zilli kurt oldum sosyalistlikten dolayı.”²²

diyerek bu durumu kendi ifadeleriyle açıklamaktadır. İnsanların kendisine olan bakışından ve tavrından bunalan yazar, ekonomik sebeplerden dolayı İstanbul’a gitme kararı alır.²³

1951 yılında İstanbul’a giden yazar, burada Abidin Dino’nun babası Arif Dino’nun aracılığı ile Cumhuriyet gazetesine girer. Nadir Nadi kendisini çok iyi karşılar ve Bebek adlı öyküsündeki Türkçesini çok beğendiğini, gazeteciliğe başlamasını teklif eder. Kendisine bir miktar para verilir ve röportaj yapmak üzere hemen Diyarbakır’a ve Van’a gönderilir.²⁴ 1952 yılında birlikte çalıştığı ve cumhuriyet gazetesinde tercüme yapan Musevi asıllı Thilda Serrero ile evlenir.²⁵

²⁰ Çiftlikçi, a.g.e, s. 10.

²¹ Çiftlikçi, a.e, s. 11.

²² Yaşar Kemal, **Ustadır Arı**, Haz.: Alpay Kabacalı, İstanbul, Adam Yay., 2002, s. 240.

²³ Çiftlikçi, a.e, s. 12.

²⁴ Uyguner, a.g.e, s. 14.

²⁵ Çiftlikçi, a.g.e, s. 15-16.

Yaşar Kemal'in, 1950'li yıllardan 1959 yılına kadar yazın hayatında bir duraklama yaşanır. Hiçbir şey yazmak istemez. Yaşar Kemal, yaşamı boyunca sosyalizm çizgisi içinde yer almış bir yazardır. Arif Demirel'e göre o, devlete karşı çıkan, hatta birçok konuda devleti eleştiren bir yazardır. Yaşar Kemal, sosyalizm, anarşi ve terörün ivme kazandığı 1960-1961 yıllarında yine Türkiye Cumhuriyeti devletinin karşısında durmuş, iddialarını yaymak için Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhinde olan Alman Der Spiegel dergisine demeç vermektan geri durmamıştır. Yazarın, bu yıllarda ülkede ideolojik görüş çerçevesinde kurulan Yön dergisinde sosyalizmi konu alan 13 makalesi yayımlanmıştır. 1961 yılında Yön dergisiyle sosyalizmin kapısını aralayanlardan Yaşar Kemal'in yaptığı şey, devletin 70 yıldır çeşitli kesimlere zulüm yaptığını iddia ederek, bununla Der Spiegel dergisi üzerinden başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa'ya ülkesini şikâyet etmekten geri durmamasıdır.²⁶

Yaşar Kemal, 1962 yılında yıllar önce tanıştığı Mehmet Ali Aybar'ın kurduğu Türkiye İşçi Partisi (TİP)'ne girerek aktif politikaya atılır. Bu partide çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1969 yılında istifa eder. Bu arada 1963 yılında İngilizce öğrenmek üzere Cambridge'te Bell Scholl'a kaydolar. 3 aylık bir eğitimden sonra Paris'e gelerek Nazım Hikmet'le buluşur. Aynı yıl çalıştığı Cumhuriyet gazetesinden politik sebeplerden dolayı çıkarılır.²⁷

1964 yılında bir süredir yanında yaşayan annesi Nigar Hanımı kaybeden Yaşar Kemal, Doğan Özgüden ve Fethi Naci'yle birlikte 1971'e kadar yayınıını sürdürecektan haftalık Ant Yayınevini kurar. Sorumlusu olduğu Ant Yayıneviniin çıkardığı Marksizm'in Temel Kitabı'ndan dolayı 1971'de 18 ay hüküm giyer. Karar daha sonra Yargıtay'ca bozular. Ant'taki yazılarından dolayı çeşitli kovuşturmalara uğrar.²⁸

²⁶ M. Arif Demirel, **Sosyalizm Anarşi Terör**, İstanbul, Emre Yay., 1995, s. 34-43.

²⁷ Çiftlikçi, **a.e.**, s. 19.

²⁸ Çiftlikçi, **a.g.e.**, s. 20.

12 Mart 1971'deki Askeri darbeden sonra eşi Thilda Gökçeli ve geliniyle birlikte gözaltına alınır ve 1 ay sonra serbest bırakılır. Ancak, eşi illegal Türkiye Komünist Partisi kurmak ve burada çalışmak gerekçesiyle 4 ay gözaltında tutulur.²⁹

Yaşar Kemal, 1969 yılında yayımlanan Camiler Kışla Oldu başlıklı bir yazısından dolayı Alpay Kabacalı ile birlikte Demirel Hükümeti'ne hakaret ettikleri gerekçesiyle 1973'te 6 yıla kadar hapis isteğiyle İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanır ve beraat eder.³⁰ Bu yıllarda çeşitli eserleri yayımlanan ve eşi Thilda ile birlikte 1980 yılına kadar İsveç'te yaşayan³¹ yazar, 1984'te bir süre de Stocholm'a yerleşir.

Siyasi hayatı kadar yazın hayatı da hareketli geçen Yaşar Kemal, Fransa'da edebiyat konusunda çeşitli Üniversitelerde dersler ve seminerler verir.³² Ünu ülke sınırlarını aşan yazarın, yurtdışında bugüne kadar birçok dile çevrilen eseri mevcuttur. Yazın hayatına hiç ara vermeyen Yaşar Kemal, Ocak 2001 yılında uzun yıllar beraber yaşadığı eşi Thilda Hanım'ı kaybeder.³³ Halen yazmaya devam eden Yaşar Kemal yaşamını İstanbul'da sürdürmektedir.

2.2. YAZIN HAYATI VE ESERLERİ

Edebiyat hayatına folklor derlemeciliği ve şiir yazmakla başlayan ve sonunda romanda karar kılan Yaşar Kemal, gerek folklorcülüğünün, gerek halk içinden gelmiş olmanın avantajlarını ve halk öykücülerine özgü anlatım tekniğini, sonuna kadar kullanır. Eserlerinin yapısını, jandarma, bürokrat ve devletle iş birliği içindeki ağa ile ırgat, köylü çatışması üzerine kuran yazar, resmi/ulusal söylemlere karşı çıkar. Anadoluçuluk fikrini ve cumhuriyetin kazanımlarını benimsemekle birlikte tavrını "temel değer" olarak gördüğü halktan, sıradan insandan yana koyar. Onun Anadoluçuluk çerçevesi ile sınırlı ulusçuluk anlayışının temelinde ırk, dil ve

²⁹ Çiftlikçi, a.e, s. 21.

³⁰ Çiftlikçi, a.e, s. 22.

³¹ Çiftlikçi, a.e, s. 24-25.

³² Çiftlikçi, a.e, s. 28-30.

³³ Aziz Şeker, **Bir Anadolu Ozanı: Yaşar Kemal**, Ankara, Eğiten Kitap Yay., 2010, s. 75.

din birliği yerine zengin folkloru, dil ve kültür zenginliği ile geniş halk kitlesi vardır.³⁴

Yaşar Kemal Anadolu'yu ve Anadolu insanının yaşantısını folklorik motiflerle süsleyerek anlatır. Roman konularını, çoğunlukla Toros dağlarının eteklerinde yer alan köy ve köylülerden, Çukurova'nın toprakla uğraşan ağalardan, mevsimlik işçilerinden ve eşkiyalardan oluşturan Yaşar Kemal, diğer köy yazarlarından farklı olarak, Türk köylüsünün gerçeklerini derinlemesine anlatmaya çalışan bir yazardır.³⁵

Yaşar Kemal sürekli yöresini yazmasını Milli Edebiyat anlayışının gereği saymakta ve bu anlayışı şöyle açıklamaktadır: "nce kendini, sonra komşunu, sonra köyünü, sonra blgeni taklit etmeden, özüne uygun biçimde söylemek, yapmak gerekir."³⁶

Yaşar Kemal'in, 1941 yılında henüz 16 yaşında iken ilk şiiri olan Seyhan, Adana Halkevi Dergisi Görüşlerde yayımlanmıştır. Bu dönemde, Çukurova'nın bazı köylerini dolaşarak Köroğlu Destanını anlatıp ağıt, tekerleme, türkü, halk hikâyesi gibi folklor ürünleri derleyen yazarın,³⁷ ilk kitabı da bir folklor derlemesi olan ve 1943'te yayımlanan Ağıtlardır.

Bu yıllardan sonra, Adana'da çıkan Görüşler ve çığ adlı dergilerle birlikte, Ankara Halkevi Dergisi lk'de, İzmir'de yayımlanan Kovan'da, Ankara'da yayımlanan Varlık, Millet dergileri ile Ulus gazetesinde, Gaziantep Halkevi Dergisi Başınar'da, Kemal Sadık Göğceli imzasıyla, yazarın şiir ve folklor araştırmaları yayımlanmaya başlamıştır.

1946 yılında 23 yaşında iken ilk hikâye kitabı olan Pis Hikâye'yi yazar. 1949 yılında ele aldığı Demir arık adlı eseri daha sonra 1950'de tutuklandığı için

³⁴ Osman Gündüz, "Cumhuriyet Dönemi: Roman 1690 Sonrası", **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2007, s. 313.

³⁵ Kıbrıs, **a.g.e.**, s. 90.

³⁶ nertoy, **a.g.e.**, s. 110.

³⁷ Çiftlikçi, **a.g.e.**, s. 7.

görevliler tarafından toplanır. Bu eser bir daha yazarın eline geçmediği için yayımlanmaz.³⁸

Yazarın, İstanbul'da Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başladıktan hemen sonra Bebek adlı öyküsü bu gazetede yayınlanır ve kendisinin ilk telif hakkı olan 110 lirayı alır. O zamana kadar kullandığı Kemal Sadık Göğceli veya Sadık Kemal Göğceli imzasını 1951 yılından itibaren Yaşar Kemal'e çevirir.³⁹

1951'den itibaren Cumhuriyet'te Bebek, Dükkâncı ve Sarı Sıcak'tan başka Dünya'da Van, Kaçakçılar Arasında 25 Gün başlıklı seri röportajları da tefrika halinde yayınlanır. Bunlar Yaşar Kemal'in İstanbul basınında çıkan ilk yazılarıdır.

Yaşar Kemal, 1946-1947 yıllarında roman denemelerine başlamıştır. İnce Memed de bunların arasındaydı. 1953 yılında İnce Memed'i yazar ve yayınlamaya hazır hale getirir. Bu eser, 1953-1954 yıllarında Cumhuriyet'te dizi olarak yayınlanmış ve 1956 yılında Varlık dergisinin koyduğu ilk roman ödülünü almıştır. Ödülün verilmesinde seçici kurulda, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nurullah Ataç, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suat Yetkin gibi isimler vardır.⁴⁰

Teneke'yi 1954 yılında yazan yazar, 1959 yılına kadar hiçbir şey yazmaz ve bir bunalıma girer. Bu arada, İnce Memed 1957 yılında Sovyetler Birliği'nde yayınlanır ve 1961 yılında da İngiltere'de yayınlanarak burada bestseller (en çok satanlar) listelerinin başlarında uzun süre kalır.⁴¹

1968'de Ölmez Otu, 1969'da da İnce Memed II önce Yeni gazete ve Hürriyette tefrika edildikten sonra kitap halinde basılır. 1970'te Ağrı Dağı Efsanesi, 1971'de o zamana kadar yayınlanmış röportajlarından derlenen Bu Diyar Baştan Başa ve Binboğalar Efsanesi yayınlanır. Ağrı Dağı Efsanesi daha önce Hürriyet'te, Binboğalar Efsanesi de Cumhuriyet'te tefrika edilmiştir.⁴²

³⁸ Çiftlikçi, **a.g.e**, s. 9-11.

³⁹ Çiftlikçi, **a.e**, s. 14.

⁴⁰ Bosquet, **a.g.e**, s. 67-71.

⁴¹ Bosquet, **a.e**, s. 71-72.

⁴² Çiftlikçi, **a.g.e**, s. 21.

1973'te Akçasazın Ağaları serisinin ilk cildi olan Demirciler Çarşısı Cinayeti yayınlanır ve bir yıl sonra yazar, Madaralı Roman Ödülünü kazanır. 1974-1975 yıllarında Yaşar Kemal'in eserlerinden (Teneke, Ortadirek, Bebek) uyarlanan oyun ve filmler yurt dışında da artmaya başlar. 1975 yılında Akçasazın Ağaları serisinin 2. Cildi olan Yusufçuk Yusuf adlı eseri yayınlanır. 1976 yılında ise Yılanı Öldürseler ve Al Gözüm Seyreyle Salih alı eserleri kitap halinde yayınlanır.⁴³

1979'u eserlerini tamamlamakla geçiren yazar bu sıralarda birçok dalda ödül almaya da devam etmektedir. 1981 yılında Cumhuriyet'te tefrika edilen Kimsecik serisinin ilk cildi olan Yağmurcuk Kuşu ile yazı ve konuşmalarından oluşan Ağacın Çürüğü adlı eserleri basılır.⁴⁴

1984'te İnce Memed III önce Hürriyet'te tefrika edildikten sonra kitap şeklinde basılır. Bu arada İnce Memed III filmi vizyona girer, yurttan ve dünyada büyük yankılar uyandırır. 1984'te Paris'te Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand "Dünya edebiyatına yaptığı katkılarından dolayı" Legion d'Honneur nişanını takar. Aynı yıl bir de 3. Tüyp Edebiyat Halk Ödülünü kazanır.⁴⁵

1987'de İnce Memed IV önce Hürriyet'te tefrika edilerek kitap biçiminde yayınlanır. Bu şekilde 4 ciltlik dizi tamamlanmış olur ve 1990'da da Kanın Sesi kitap olarak yayınlanır.⁴⁶

Yazarlığı yanında gazeteciliği de bulunan Yaşar Kemal'in çeşitli gazete ve dergi yazısı, folklor ve deneme yazıları bulunmaktadır. O'nun yurtiçinden ve yurtdışından yayınlanmış eserleri ile birlikte bugüne kadar kaleme almış olduğu birçok türden eserleri mevcuttur.⁴⁷

1939 yılından bugüne kadar, 24'ü roman, 4'ü destansı roman, 1'i çocuk romanı, 1'i öykü, 1'i şiir, 7'si röportaj, 11'i deneme-derleme, 1'i çeviri türünden

⁴³ Çiftlikçi, a.e, s. 21-23.

⁴⁴ Çiftlikçi, a.e, s. 25.

⁴⁵ Çiftlikçi, a.e, s. 28.

⁴⁶ Çiftlikçi, a.e, s. 29-30.

⁴⁷ Çiftlikçi, a.g.e, s. 80.

olmak üzere 50 eser kaleme alınmıştır. Yaşar Kemal'in eserleri, günümüze kadar 40'ı aşkın dile çevrilmiş olup 100'den fazla ülkede de okunmaktadır.⁴⁸

Öykü, roman, şiir, destansı roman, röportaj, deneme-derleme, çocuk romanı, çeviri şeklinde ele aldığı eserler şunlardır:

Öykü

Sarı Sıcak, İstanbul, Varlık, 1952.

Roman

İnce Memed, C. I, İstanbul, 1955.

İnce Memed, C. II., İstanbul, 1969.

İnce Memed, C. III, İstanbul, 1984.

İnce Memed, C. IV, İstanbul, 1987.

Teneke, İstanbul, Varlık, 1955.

Dağın Öte Yüzü 1 / Orta Direk, İstanbul, Remzi, 1960.

Dağın Öte Yüzü 2 / Yer Demir Gök Bakır, İstanbul, Güven, 1963.

Dağın Öte Yüzü 3 / Ölmez Otu, İstanbul, Ant, 1968.

Akçasazın Ağaları 1/ Demirciler Çarşısı Cinayeti, İstanbul, Cem, 1974

Akçasazın Ağaları 2 / Yusufçuk Yusuf, İstanbul, Cem, 1975.

Yılanı Öldürseler, İstanbul, Cem, 1976.

Al Gözüm Seyreyle Salih, İstanbul, Cem, 1976.

Allahın Askerleri, İstanbul, Milliyet, 1978.

Kuşlar da Gitti, (uzun öykü) İstanbul, Milliyet, 1978.

Deniz Küstü, İstanbul, Milliyet, 1978.

Hüyükteki Nar Ağacı, İstanbul, Toros, 1982.

Kimsecik 1 / Yağmurcuk Kuşu , İstanbul, Toros, 1980.

Kimsecik 2 / Kale Kapısı, İstanbul, Toros, 1985.

Kimsecik 3 / Kanın Sesi, İstanbul, Toros, 1991.

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, İstanbul, Adam, 1997.

Karıncanın Su İçtiği, İstanbul, Adam, 2002.

Tanyeri Horozları, İstanbul, Adam, 2002.

Çıplak Deniz Çıplak Ada, İstanbul, YKY, 2012.

Şiir

Bugünlerde Bahar İndi, İstanbul, YKY, 2010.

Destansı Roman

Üç Anadolu Efsanesi, İstanbul, Ararat, 1967.

Ağrıdağı Efsanesi, İstanbul, Cem, 1970.

Binboğalar Efsanesi, İstanbul, Cem, 1971.

Çakırcalı Efe, İstanbul, Ararat, 1972.

Röportaj

Yanan Ormanlarda 50 Gün, İstanbul, Türkiye Ormancılar Cemiyeti, 1955.

Çukurova Yana Yana, İstanbul, Yeditepe, 1955.

Peribacaları, İstanbul, Varlık, 1957.

Bu Diyar Baştan Başa, İstanbul, Cem, 1971.

Bir Bulut Kaynıyor, İstanbul, Cem, 1974.

Röportaj Yazarlığında 60 Yıl, İstanbul, YKY, 2011.

Çocuklar İnsandır, İstanbul, YKY, 2013.

Deneme-Derleme

Ağıtlar, Adana Halkevi, 1943.

Taş Çatlasa, İstanbul, Ataç, 1961.

Baldaki Tuz, (1959-74 gazete yazıları) İstanbul, Cem, 1974.

Gökyüzü Mavi Kaldı, (halk edebiyatından seçmeler, S. Eyüboğlu ile)

Ağacın Çürüğü: Yazılar-Konuşmalar, (der. Alpay Kabacalı) İstanbul, Milliyet, 1980.

Yayımlanmamış 10 Ağıt, İstanbul, Anadolu Sanat, 1985.

Sarı Defterdekiler: Folklor Derlemeleri, (haz. Alpay Kabacalı) İstanbul, Yapı Kredi, 1997.

Ustadır Arı, İstanbul, Can, 1995.

Zulmün Artsın, İstanbul, Can, 1995.

Binbir Çiçekli Bahçe, İstanbul, YKY, 2009.

Bu Bir Çağrıdır, İstanbul, YKY, 2012.

Çocuk Romanı

Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca, İstanbul, Cem, 1977

Çeviri

Ayışığı Kuyumcuları (A. Vidalie; Thilda Kemal ile), İstanbul, Adam, 1977

Yaşamı boyunca birçok eser kaleme alan ve halen yazmaya devam eden Yaşar Kemal'in bazı eserleri de senaryoya aktarılmıştır. Senaryoya aktarılan yapıtları ve yönetmenleri şunlardır:

Beyaz Mendil, 1955, Lütfü Akad.

Namus Düşmanı, 1957, Ziya Metin.

Alageyik, 1959, Atıf Yılmaz.

Karacaoğlan'ın Sevdası, 1959, Atıf Yılmaz.

Ölüm Tarlası, 1966, Atıf Yılmaz.

Ağrı Dağı Efsanesi, 1974, Memduh Ün.

Yılanı Öldürseler, 1981, Türkân Şoray.

İnce Memed, 1984, Peter Ustinov.

Yer Demir Gök Bakır, 1987, Zülfü Livaneli.

Yaşar Kemal eserleriyle sadece yurtiçinde değil yurtdışında da edebiyat dünyasında seçkin yerini almıştır. Nobel Edebiyat Ödülüne de aday gösterilen Yaşar Kemal'in günümüze kadar birçok dalda almış olduğu ödüller şunlardır:

1955 - "Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi Gün" adlı röportaj dizisi ile 1955 Gazeteciler Cemiyeti Başarı Armağanı

1956 - "İnce Memed" ile 1956 Varlık Roman Armağanı

1966 - "Teneke"den aynı adla uyarlanan oyunu ile 1966 İlhan İskender Armağanı

1966 - "Teneke" oyunu ile 1966 Uluslararası Nancy Tiyatro Festivali Birincilik Ödülü

1974 - "Demirciler Çarşısı Cinayeti" ile 1974 Madaralı Roman Armağanı

1977 - "Yer Demir Gök Bakır" ile 1977 Fransa Eleştirmenler Sendikası En İyi Yabancı Roman Ödülü

1978 - "Ölmez Out" ile 1978'de Fransa'da En İyi Yabancı Kitap Ödülü

1979 – “Binboğalar Efsanesi” ile 1979 Fransa “Büyük Jüri” En İyi Kitap Ödülü

1982 - Uluslararası Cino Del Duca Ödülü

1984 - Fransız Legion d’Honneur Ödülü Commandeur payesi

1984 - TÜYAP Kitap Fuarı Halk Ödülü 1985 Sedat Simavi Vakfı

Edebiyat Ödülü

1986 – “Kale Kapısı” ile 1986 Orhan Kemal Roman Ödülü

1988 - TÜYAP Kitap Fuarı Halk Ödülü

1988 - Fransa Kültür Bakanlığı “Commandeur des Arts et des Lettres” Nişanı

1991 - Fransa Strasbourg Üniversitesi Onur Doktorası

1992 - 11. TÜYAP Kitap Fuarı Onur Yazarı

1992 - Antalya Akdeniz Üniversitesi Onur Doktorası

1993 - Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü

1994 - Mülkiyeliler Birliği Rüştü Koray Armağanı

1995 - Morgenavissen Jyland-Pösten Ödülü (Danimarka)

1996 - Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce Özgürlüğü Ödülü

1996 - Kanun Sesi ile 1996 Akdeniz Yabancı Kitap Ödülü (Perpignan, Fransa)

1996 - VIII Katalunya Uluslar arası Ödülü (Barcelona, İspanya)

1996 - Lillian Hellman/Dashiell Hammett Baskıya Karşı Cesaret Ödülü (New York, ABD)

1997 - Uluslararası Nonino Ödülü (İtalya)

1997 - Kenne Vakfı Düşünce ve Söz Özgürlüğü Ödülü (Uppsda, İsveç)

1997 - Norveç Yazarlar Birliği Ödülü, Wole Soyinka ile ortak

1997 - Frankfurt Kitap Fuarı Alman Yayıncılar Birliği Ödülü

1998 - Frei Üniversitesi Berlin fahri doktora

1998 - Bordeaux Yayıncılar Birliği Yabancı Edebiyat Ödülü

2002 - Bilkent Üniversitesi fahri doktora

2003 - Z. Homerus Şiir Ödülü

2003 - Savanos Ödülü (Selanik)

2003 - Türkiye Yayıncılar Birliği Yayıncılık Emek Ödülü.

2008 - Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü

2011 - Türkiye Gazeteciler Derneği Özel Onur Ödülü

2011 - Grand Officier dans l'Ordre National de la Légion d'Honneur

Nişanı

2013 - Ermeni Krikor Naregatsi Nişanı

2.3. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Yaşar Kemal'in kişiliğini, insan, toplum ve doğaya yaptığı gözlem, kendi yeteneğiyle yaptığı okumalar (özellikle Adana'da çalıştığı Ramazanoğlu kütüphanesinde yaptığı okumalar), usta-çırak geleneği ve sonradan edindiği aydın çevresi oluşturmuştur. Bunun dışında yazar, folkloru kendisinin köken kültürü saymaktadır.⁴⁹

Yaşar Kemal sanat alanında kendini yetiştirmesi hakkında şunları ifade eder:

“Kendimi Mahmut Makal dışında romancı olan ilk Türk köylüsü olarak görüyorum. Köyüm içinde yetiştiğim yöre, ozanların şairlerin yöresidir. Buradan gelip geçen büyük ozanlar capcanlı bir şiir birikimi, şiir geleneği bırakmışlardır. Ben bu gelenek, bu birikim içinde yoğruldu. 8 yaşında iken köylerde şiir okurdum.”

Sadece Çukurova'yı değil Anadolu'nun birçok yerini gazetecilik mesleğinden dolayı gezen yazar, Anadolu halkını da daha yakından görme imkânı bulur ve geleneksel anlatım biçimlerini öğrenmesini de sözlü geleneğe bağlar.⁵⁰

Türk edebiyatı ve romanlar üzerinden önemli araştırmalar yapan Ahmet Kabaklı, Yaşar Kemal'in kişiliği hakkında konuşurken şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Yaşar Kemal'in roman ve hikâyelerinde, yazarın büyüme, yetişme ve yaşama tarzlarının, yoksul ve kimsesiz çocukluğunun, girip çıktığı işlerin, sonradan karıştığı büyükşehir hayatı çelişmelerinin, ansızın ulaştığı şöhretin,

⁴⁹ Çiftlikçi, a.g.e, s. 32.

⁵⁰ Çiftlikçi, a.e, s. 33-34.

düzenli tahsil görmeyip de kendisini hayatta yetiştirmeye çalışmanın ve bütün bunların sonucu olan düzensiz ruh halinin izleri görülmektedir.”⁵¹

Yaşar Kemal’i köy romanı yazarlarının birçoğundan farklı kılan özellik onun köyden gelmiş olmasıdır. ilköğretim dışında hiçbir eğitim almayan yazar kişiliğini doğduğu ve büyüdüğü köyden etkilenerek oluşturur. Çocuk yaşta başlayan ağıt ve şiir söyleme merakı onu Toros köylerine yöneltmiş, köylülerden derlediği ağıtları bir kitabında toplamıştır.⁵²

Toplumcu gerçekçiliğin kendisini etkilediği Yaşar Kemal, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği bölge insanının konuşma özelliklerini de yapıtlarına yansıtmıştır. Yaşar Kemal, köy kökenli olduğu ve gençliği de köylerde geçtiği için köylüleri, köyü ve köyün çok yakınındaki Çukurova’yı yazmıştır. Yazarın romanlarında oluşturduğu karakterler, köyünde ve Çukurova’da yaşamaktadır denilebilir. Çukurova onun roman ülkesidir. O bölge insanının değişen yaşam koşullarına uyumu ve uyumsuzluğu, makineler karşısında işsiz kalması her yönüyle onun romanlarında yer almıştır.⁵³

Yaşar Kemal’in romanlarında kullandığı kişi kadrosu birçok romanında aynı kişilerdir. Kişi kadrosunun çoğu köylüdür ve Çukurova’ya ırgatlık için inerler. İrgatların yanında ırgatbaşı, ağalar ve beyler de vardır. Kısaca Yaşar Kemal’in romanlarında, köylüler, ırgatlar, ağalar, çocuklar ve kadınlar kişi kadrolarını oluştururlar.⁵⁴ Daha önce de Yaşar Kemal’in eserlerindeki kişilerin çoğu gerçek hayatından seçtiği kişiler olduğunu ifade etmiştik. Romanlarını oluştururken kullandığı karakterler hep kendi ailesi ve yaşadığı çevreden derlemiştir. Mesela yazarın annesi, Teneke’de Zeyno Karı olarak, İnce Memed’de İnce Memed’in annesi olarak, Ortadirek ve Yer Demir Gök Bakır’da Meryemce olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁵

⁵¹ Kabaklı, **a.g.e.**, s. 398.

⁵² Uyguner, **a.g.e.**, s. 17.

⁵³ Uyguner, **a.e.**, s. 27-33.

⁵⁴ Uyguner, **a.e.**, s. 67.

⁵⁵ Kabaklı, **a.g.e.**, s. 399.

Yaşar Kemal'in romanlarında köylünün toprağa olan bağlılığı, kendi malını elde etme ve koruma savaşı, aç gözlü ağalara, insafsız memurlara karşı bağımsızlık arama çabası halk edebiyatının tükenmez esin kaynağı⁵⁶ olduğu gibi yaşar kemal'in olay örgüleri de bu çerçevede şekillenir.

Yaşar Kemal, insanlardan yola çıkarak, yaşantısını ve tanıklığını sağlam bir dünya görüşü ve usta işi bir roman tekniği ile birleştirerek ortaya olumlu bir bileşim çıkarıyor eserlerinde. Yaşar Kemal, köylülerin sefaletini büyük bir serinkanlılıkla anlatır, daha doğrusu, sefaletten söz etmeden bu sefaleti somut olarak verir.⁵⁷

Toplumsal düzene başkaldırma ve halk edebiyatından, folklordan yararlanma Anadolu romanının iki özelliğidir. Bu iki özelliğin en belirgin biçimde görüldüğü yapıtlar Yaşar Kemal'in yapıtlarıdır.⁵⁸

Yapıtlarında işlediği dini ve ahlaki değerler ise çoğu zaman negatif bir şekilde ele alınmıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu durum birçok köy romanı eserlerinde görülen bir durumdur. Eserlerde özellikle ortaya konan olumsuz din adamı imajı Yaşar Kemal'in bazı romanlarında da karşımıza çıkmaktadır.

2.4. YAŞADIĞI SOSYAL ÇEVRE

Yaşar Kemal'in anne tarafından ailesinin büyük kısmının eşkıya olduğu daha önce ifade edilmişti. Hatta Yaşar Kemal'in annesi olan Nigar Hanım'ın amcasının eşkıyalığı kendisini etkilemiştir. Eserlerinin büyük kısmında oluşturduğu kişi kadrosunda eşkıya tiplerini hep vardır. Zaten eserlerinde genel olarak 3 tip insan vardır: Eşkıya, köylü ve ırgat.

Yaşar Kemal'in babasının dindar bir yapısının olduğunu kendi söylemlerinde dile getirdiği ifadelerden anlıyoruz. Babasının camide namaz kılarken öldürülmesi⁵⁹, bunu açıkça göstermektedir. Yaşar Kemal'in hayat hikâyesinin

⁵⁶ Kemal Karpat, **Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular**, İstanbul, Varlık Yay., 1971, s. 68.

⁵⁷ Naci, **a.g.e.**, s. 359-363.

⁵⁸ Moran, **a.g.e.**, s. 101.

⁵⁹ Bosquet, **a.g.e.**, s. 34.

anlatıldığı Yağmurcuk Kuşu adlı romanında, babasını canlandıran İsmail Ağa karakteri abdest alır namaz kılar.⁶⁰ Babasının dindar bir yapısını gösteren diğer bir örnek onun çocuğu için imkân buldukça kurban kesmesidir.⁶¹ Kurban, İslam dininde önemli ibadetler arasında sayılır. Sadece kurban bayramında kurban kesilmez, şükür için, bir adak adandığı zaman veya bir çocuk dünyaya geldiği için de kurban kesilir. Sadık Yaşar'ın Yaşar Kemal dışında doğan çocukları ölmüş, hayatta kalan tek çocuğu Yaşar Kemaldir. Bu sebeple, yazarın babası imkân olduğu zaman kurban kesmek suretiyle şükrünü ifade etmiştir. Bunun yanında Yaşar Kemal, yaşadığı köyde dine dair pek bir emare olmadığını şu ifadelerinde dile getirmektedir:

“köyde her gece yaşlılar otururlar, ben de onlara katılırdım. Çoğunlukla âşık Dadaloğlu'nu, Kozanoğlu başkaldırısını, toprağın verimliliğini veya verimsizliğini, kurtuluş savaşını anlatırlardı. Köyde dinsel söz çok az edilirdi. Köyün bir camisi vardı minaresi olmayan. Cumadan cumaya o da yaşlı köylüler namaz kılarırlardı. Başka din üstüne bir şey anımsamıyorum.”

Bu durumu Suriyeli bir yazar da, “Sizin romanlarınızda insanlar çok az namaz kılarlar veya hiç kılmazlar. Sizin halk Müslüman değil mi?” diye sorar. Yaşar Kemal, “bizim halk Müslüman ancak, din onlar için hep yaşamın çok aşağısındaydı”⁶² şeklinde cevap verir. Daha önce de ifade edildiği gibi yazarın doğduğu ve büyüdüğü çevrede din ikinci planda kalmış ve bu durum yazarın kişiliğinin oluşumunda da etkili olmuştur. Ancak, Yaşar Kemal, babasının geldiği Van'da Kürtler ve Ermenilerin birbirlerinin bayramlarını kutladığı, Ermenilerin camilerde dua ettiği, Kürtlerin de kiliselerde namazlarını kıldığı, birbirlerinin dinlerine saygılı davrandığı gibi bilgilere hayat hikâyesini anlattığı Yağmurcuk Kuşu adlı romanında genişçe yer vermektedir.⁶³ Buradan, Yaşar Kemal'in ailesinin ve geldiği Van'ın Esrük köyünde insanların dini hassasiyetlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

⁶⁰ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, İstanbul, YKY, 2004, s. 34.

⁶¹ Çiftlikçi, **a.g.e**, s. 4.

⁶² Bosquet, **a.g.e**, s. 84.

⁶³ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 66.

Yaşar Kemal İslam dininin ülkemiz insanlarını etkilediğini söyler. Yalnız bu etkinin diğer ülkelerdeki etkileriyle hiç karıştırılmaması gerektiğini düşünür. Bu etkinin kendi romanlarında belli olmamasının da kendi yanlışı olduğunu kabul eder.⁶⁴

Düzenli ve örgün bir eğitim imkânı bulamayan Yaşar Kemal, edebi hayat anlamında tam anlamıyla kendini eğitmiş bir kişiliktir. Hayatı boyunca sürdürdüğü yazarlık, politikacılık ve gazeteciliğin yazarın kişiliğinin oluşumunda önemli yeri vardır.⁶⁵ Eğitim hayatının Ortaokul 3. Sınıfta son bulması ve düzenli bir eğitim almamış olması aynı zamanda örgün olarak din eğitimi de almadığını göstermektedir. Örgün eğitimde alamadığı din eğitimini yaygın eğitim yoluyla da almamıştır. Sebebi köyündeki insanların hayatında dinsel hayatın çok da fazla yer almamasıdır. Yazarın yaşadığı çevrede din insanların hayatında pek yer almazken aynı zamanda insanlarda olabildiğince bir cehalet vardır. Köyündeki halkın ve imamın da dâhil hiç kimsenin okuma-yazma bilmediği daha önce de belirtilmişti. Yazar'ın doğup büyüdüğü coğrafyada dini ritüelin az olması insanların din ile ilgili bilgilerini aslında geleneklerinden öğrendiklerini göstermektedir. Batıl inançlar olarak kabul edilen, bir nesneyi kutsallaştırıp dilek dilemek onun yaşadığı çevrede çokça görülen bir olgudur. Çocukluğunda yaylaya çıkar ve orada, herkes ağaca uğur olsun diye, bir şeyler bağlardı. Yöresel olarak böyle bir inanç vardır yazarın doğduğu ve yaşadığı çevrede. Hatta yazarın doğduğu köyün Hemite dağı denilen en yüksek tepesindeki mezara gidilir ve bayramlarda orada kurban kesilir. Mezarın başındaki ağaç o kadar kutsallaştırılmıştır ki kimse kesemez onu.⁶⁶ Yazar yaşamındaki bu tür motifleri eserlerinde çokça yer vermektedir. Bütün bunlar yazarın doğduğu çevrenin dini hayatının boyutunu göstermektedir.

Buraya kadar, Yaşar Kemal'in hayatı, eserleri, kişiliği, yaşadığı çevre ve din ilişkisine temas edilmiştir. Şimdi ise, tezimizin asıl konusunu oluşturan Yaşar Kemal'in romanlarında dini ve ahlaki motifler konusu ve din eğitimi ile olan ilişkisi ele alınacaktır.

⁶⁴ Bosquet, *a.g.e*, s. 132.

⁶⁵ Çiftlikçi, *a.g.e*, s. 32.

⁶⁶ Nedim Gürsel, *Yaşar Kemal: Bir Geçiş Romancısı*, İstanbul, Doğan Egmont Yay., 2008, s. 121.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ MOTİFLER

Buraya kadar, roman hakkında detaylı bir şekilde durulmuş ve çalışmaya esas alınan Yaşar Kemal hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümde ise, Yaşar Kemal'in eserleri üzerinden köy romanlarında dini ve ahlaki motiflerin nasıl işlendiğine yer verilecektir. MEB okullarında DKAB dersleri, iman, ibadet, ahlak, sosyal ilişkiler/muamelat esaslarına göre işlendiği için, burada da dini ve ahlaki motifler bu esaslara göre incelenecektir. Daha sonra romanlarda yer alan batıl inançlar, roman dilinde dini motifler, romanlarda din adamının temsili ve romanlarda işlenen mitolojik motifler gibi konulara yer verilecektir.

3.1. YAŞAR KEMAL'İN ROMANLARINDA DİNİ VE AHLAKİ DEĞERLER

Bu başlık altında bir köy romancısı olan Yaşar Kemal'in romanları dini ve ahlaki değerler bakımından incelenecektir. Yaşar Kemal'in romanlarını dini ve ahlaki değerler bakımından incelememizin sebebi, romanların özellikle Türk edebiyatına girişinden bu yana insanın kişiliği üzerinde etki gücünün olmasıdır. Son zamanlarda bazı romanların sinemaya aktarılması, bu romanların hitap ettiği kitlenin genişlemesini sağlamış ve söz konusu romanların birey üzerinde daha çok etkili olmasını da sağlamıştır. Kişi özellikle ahlaki değerleri, düzenli bir eğitimin yanında okuduğu edebi eserler vasıtasıyla da edinebilmektedir. Eğitimin değerler ilmiyle yakından alakası vardır. Çünkü eğitim değerler doğrultusunda gelişir. Eğitimin kendisi bir faaliyet ise, değerler bu faaliyetin meydana gelmesinde rol oynayan organlardır.¹ Önemli olan bu değerlerin bireye doğru bir şekilde kazandırılmasıdır.

¹ Bayraktar Bayraklı, **İslam'da Eğitim**, İstanbul, Dergah Yay., 1980, s. 34.

Sadece okul ortamında değil, sosyal hayatın her aşamasında birey değerlerle ilgili öğrenmelerde bulunmaktadır.

Okul, bireyleri kültürlemek suretiyle onların bireysel gelişimine, toplumun ilerlemesine, milli değerlerin kuvvetlenmesine yardım eden kurumlardır. Okuldaki bu faaliyetlerin ana unsuru, en etkilisi ve en önemlisi öğretmendir.² Okul dışında ise birey gelişimini sosyal öğrenmelerle sağlamaktadır. Bu öğrenmeler sonucu birey, kişiliğini tamamlamakta ve buna göre yaşamını sürdürmektedir. Zamanla bireylerin edindikleri değerler, toplumsal yaşantıya da dönüşmektedir. Dini kimliğin oluşumunu ve gelişimini olumlu ya da olumsuz etkileyen pek çok faktörün olduğunu da unutmamamız gerekmektedir.

Toplumsal kültür, örgün ya da bireysel eğitimin bir bütünüdür. Eğitimle bilinç düzeyine çıkarılan her bilgi, zamanla içselleştirilerek bir kültürel reflekse dönüşür. Kültürel refleksler, o toplumun kültür dokusunu olumlu olarak ve bozulmadan devam ettiren en önemli etkendir. Sosyal bilimlerin kabul etmekten kaçınmadıkları önemli gerçek, kültür öğelerinden en önemlisinin din ve dini değerler olduğudur.³

Din, kendisinden kaynaklanan bir ahlak düzenini savunur ve insanların kendileri hakkında değer hükümlerini ile başkalarına karşı olan davranışlarını şekillendirir. Edebiyat ise, belli bir hayat görüşü üzerinden davranışlarımıza yön vermektedir. Din ve edebiyat ilişkisi de işte bu ince çizgi üzerine kuruludur.⁴ Bu durumda edebi eserlerde dini ve ahlaki motiflerin işleniş biçiminin önemi daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Eserlerde işlenen dinden gelen bilgiler dünya görüşü haline getirilirken, ortaya çıkan yorumlar bazen ilahi bildirin amacının tamamen tersine bir etki yaparak insanları birbirinden ayırabilmektedir.⁵ Bu nokta da, yazar, sahip olduğu

² M. Şevki Aydın, **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yay., 1991, s. 1.

³ İrfan Başkurt, "Din ve Ahlak Anlayışında Yeni Arayışlar ve Bakış Açıları, **İÜİFD.**, S. 6, 2002, s. 71.

⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s. 6.

⁵ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara, Gün Yay., 1998, s. 5.

dünya görüşü üzerinden canlandırdığı karakterlerle okuyucusuna tesirde bulunur. Bazı eserler, kişiler arasında ortak tutum ve davranış geliştirmek için din duygusunu yeterince vermeye çalışırken, bazıları da bu amaçtan uzaklaşıp ideolojik temeller üzerinden etki gücünü göstermeye çalışmaktadır.

Edebi eserlerde konu edinen dini ve ahlaki değerler, okuyucu üzerinde bıraktığı etki açısından değerlendirildiğinde yukarıda da ifade edildiği gibi bireyin gelişiminde büyük etkisi vardır. Bunun dışında, eserlerde dini ve ahlaki motiflerin işlenişi, aynı zamanda yazar hakkında bir fikir edinmemizi de sağlamaktadır.

Daha önce de ifade edildiği gibi edebi eserlerde işlenen din adamı imajı, dini duygu ve davranış değiştirmede oldukça önemlidir. Tasvir edilecek imaj, bireylerde ilgili dine karşı olumlu veya olumsuz bir tutumun gelişmesini etkilemektedir. Eğer, kişiliği, dini duygu ve düşünceleri yeni oluşmaya başlayan çocuklar söz konusu ise, o zaman bu imaj daha bir önem kazanmaktadır.

Bu çalışmamızda araştırma alanımızı oluşturan Yaşar Kemal'in köy romanları, yazarın köy hayatını bütün yönleriyle ele aldığı eserlerdir. "Köy romanı" tabiri yerine "sosyal gerçekçi romanlar" tabiri de kullanılmaktadır. Sosyal gerçekçi romanların amacı, olayları olduğu gibi yansıtmaktır. Bu açıdan bakıldığında, bilimsel çalışmalarda romanlar üzerinden bir araştırma yapılacaksa, verilerin gerçeğe en yakın olduğu köy romanlarının konumu ayrı bir yere oturmaktadır.

Edebiyatta köy konusu, özellikle 1950'li yıllardan sonra işlenmeye ve yazın hayatında yerini almaya başlamıştır. Sosyal gerçekçi sanat anlayışını benimsemiş yazarların eserlerinde ve özellikle de köy yaşamını kendine konu edinmiş romanlarda bir unsur olarak "ekonomik güçlükler, sosyal hayattaki çatışmalar, nüfuz edinme çabaları, din gelenek, teknoloji, ideoloji, devlet halk çatışması, eğitim, aile vs." gibi konular, her zaman ele alınmıştır. Din ve dinle ilgili meseleler sosyal gerçekçi

sanatta özellikle de romanda her zaman işlenmiş ve bazen bir eleştiri unsuru olarak da görülmüştür.⁶

Çalışmamamızın birinci bölümünde daha detaylı bir şekilde ifade ettiğimiz gibi Türkiye’de romanlar, bazen belli bir ideolojiye zemin hazırlamak için yazılmıştır. Bu durum Cumhuriyet Döneminde iyice kendini göstermiştir. Romanın Türk edebiyatına girişi ve tarihi süreci hakkında bilgilere, tezimizin birinci bölümünde yer verildiği için bilgi tekrarıdan kaçınmak amacıyla tekrar bu konuya değinmeyeceğiz.

Romanlar, siyasi, ekonomik, toplumsal inkılabların geniş halk kitlelerine ulaştırılması için bir propaganda aracına dönüşmüş ve oluşturulmak istenen yeni hayat tarzı için seferber edilmiştir.⁷ Türkiye çapında düşünüldüğünde de romanın propaganda görevini icra etmesi için din unsurunu kullanması gerekiyordu. Popüler İslami Romanlar bir kenara bırakılırsa, Türk romanında dine ve din adamına tamamen olumlu bakanlar olduğu gibi aksi tavır takınanlar da olmuştur. Bunun dışında hem olumlu hem olumsuz din adamı tipine yer veren romanlara da rastlamak mümkündür.⁸

Türk romanında din olgusuna bakış yukarıda anlatıldığı şekilde olunca dini motiflerin işlenişi de bundan pek farklı olmamıştır. Araştırmamızın alanını oluşturan bazı köy romanlarında da, din geri götüren bir unsur olarak ele alınırken, insanlar tarafından işlenen bazı hatalar Allah’a isnat edilerek Allah’ın insanları eşit yaratmadığı, dolayısıyla bazı insanları zengin, bazılarını ise fakir olarak yarattığı tezi savunulmaktadır. Dolayısıyla, romanlarda bir sıkıntıya girildiğinde dua ve cami gibi değerlerin hatırlandığı, bu sebeple bunların insanların hayatlarında adil yaşamın bir parçası olmadığı düşüncesi zaman zaman işlenmektedir.

⁶ Uslucan, **a.g.m**, s. 110.

⁷ Özbolat, **a.g.m**, s. 2476.

⁸ Uslucan, **a.g.m**, s. 111.

Yaşar Kemal'in romanlarında dini ve ahlaki değerler, daha çok roman karakterlerinin günlük yaşam pratikleri içinde farklı yansımalarla geçmekte ve köy romanlarında görülen din olgusuna bakışta pek bir farklılık görülmemektedir.

3.1.1. Yaşar Kemal'de Din ve Ahlak Algısı

Yaşar Kemal'in romanlarında, iman, ibadet, ahlak, muamelat gibi dini ve ahlaki değerler bazı kavramlar üzerinden ele alınmaktadır. Eserlerde dini kavramların kullanım biçimi dini ve ahlaki motiflerin insan hayatı üzerindeki etkisinin ne olduğunu ifade etmektedir. Bilindiği gibi kavram, bir şeyin zihindeki tasavvuru, bir nesnenin zihne ait tasarımı, soyut düşünme faaliyetlerinde kullanılan ve belli bir somutluk ya da soyutluk derecesi sergileyen bir düşünce, bir fikirdir.⁹ Kavram, okullarda veya okul dışında verilecek din eğitiminin amacına nasıl ulaşacağı konusu ile yakından ilgilidir. Mesela, din eğitiminin genel hedefi olarak kabul edilen, "Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek, onların toplumda yaygın olan zihniyetler üzerinde düşüncelerini sağlamak ve gençleri bilinçlendirmek"¹⁰ ifadesi, kavram konusu ile yakından ilgilidir. Bir alandaki bilgilenmenin temel parçasını oluşturan dini kavramların öğretimi, bireyi din hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme çabasına yardımcı olan en önemli unsurdur.¹¹

Dinin bireylerin davranışları üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Küçük yaşlardan itibaren eğitim yoluyla dinden ve dini değerlerden haberdar olunmadığı takdirde, sonraki zamanlarda inanç dünyasının bu değerlerden yoksun bir biçimde şekillenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu durumda, din ve dini değerlerle tanışmanın yolu dini kavram ve sembollerle tanışmaktan geçer sonucu çıkmaktadır.

Bireylerde dini kimliğin oluşumu, dini kavram ve motifler üzerinden oluşmaya başlar. Olumlu veya olumsuz işlenen dini motiflerin, kişide dini duygunun

⁹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma Yay., 1999, s. 499.

¹⁰ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara, Pegem A Yay., 2010, s. 160.

¹¹ Süleyman Akyürek, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, İstanbul, Dem Yay., 2004, s. 169.

gelişiminde doğru orantılı bir şekilde etkisi vardır. Okul çağındaki bireylerde bu durum daha çok kendini göstermektedir.

Bireylerde dini kavramlara bakış farklı şekillerde olabilmektedir. Bu farklılığın temel sebebi içinde bulunulan yaş grubudur. Birçok araştırmacının işaret ettiği gibi özellikle 10-12 yaşları arasındaki çocuklar, dini açıdan bir geçiş dönemindedirler ve bir kimsenin inanç sistemi hakkındaki şüphe tohumları da bu dönemde filizlenmeye başlamaktadır.¹² Bu durum göz önüne alındığında, nerede olursa olsun, dini ve ahlaki değerlerin işlenme biçiminin ne derece hayati bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, bireyler, çevreleriyle etkileşimleri sonucu kullandığı kavramlarla bir “din dili” geliştirirler. Çevrelerinden duydukları dini kelime ve kavramları çabucak alırlar ve anlamını bilmeden de olsa bunları kullanırlar.¹³

Türk edebiyatında ve romanlarda dini değerleri alay konusu etme, küçümseme ve hafife alma çokça rastlanan bir durumdur. Bu durum köy romanlarında daha açık bir şekilde kendini göstermektedir.

Toplumsal ve ahlaki değerlerin, şaka yollu da olsa, hafife alınması, mizah konusu yapılması veya çıkarlar söz konusu olduğunda ihmal edilebileceği yönünde izlenim verilmesi, çocuklarda dine ve dini değerlere karşı olumsuz bir psikolojinin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Çünkü ahlaki kaideler yaşamak için değil, aynı zamanda yaşatmak için vardır. Ahlakın olmadığı yerde, sanattan, normal işleyen siyasi, sosyal ve iktisadi hayattan bahsetmek mümkün değildir.¹⁴ Kaldı ki, dini gelişim çağındaki bireyler, dini ve ahlaki değerlerin negatif anlamda edebi eserlerde işlendiğini görünce bundan etkilenmesi kaçınılmazdır. Beyza Bilgin’in “Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler” çalışmasında ortaya koyduğu sonuca göre, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde bulunan İman, İbadet ve Ahlak esasları ile ilgili okul çağındaki bireylerin sordukları sorular, bu dönemdeki bireylerin, karşılaştığı dini

¹² Ronald Batcliff, “Çocuklar Dini Kavramları Nasıl Anlarlar”, Çev.: Ali Rıza Aydın, **O.M.Ü.İ.F.D.**, S. 10, 1998, s. 170.

¹³ Akyürek, **a.g.e.**, s. 171.

¹⁴ Başkurt, **a.g.m.**, s. 78.

kavramlarla kişiliğinin oluşması arasında bir ilişki olup olmayacağı hakkında bir ipucu vermektedir.

Beyza Bilgin'in araştırmasında okul çağındaki bireylerin sordukları sorular şunlardır:

İman, İbadet ve Ahlak Esasları ile ilgili sorulan sorular: Allah'ı kim yarattı?, Allah neye benziyor?, Peygamberleri Allah neden göndermiş?, Melekler nasıl varlıklardır?, Öldükten sonra nasıl dirileceğiz?, Cennet ve Cehennem nasıl bir yerdir?, Allah kaderimizi çizmişse, neden bizi cezalandıracak?, Dua ettiğimizde neden isteklerimiz yerine gelmiyor?, Allah ibadet edenleri seviyorsa neden fakir olanlar ve hasta olanlar var?, Bir arkadaşın eşyasını çalmak günahtır biliyorum ama neden günahtır?, Müslümanlık en iyi dinse neden yalan söyleyen, hırsızlık yapan insanlar var?...¹⁵

Bu sorular bize göstermektedir ki, bireye bulunduğu yaş grubuna göre ihtiyacını duyduğu dini bilgiler doğru verilmediği takdirde, yanlış öğrenmelerle bireyde olumsuz bir dini kimliğin oluşması kaçınılmazdır. Özellikle edebi eserlerde, yanlış tanıtılan Allah, hiçbir doğruluğu olmayan iman esasları ve olumsuz din adamı imajı gibi konular yukarıda sorulan sorulara göre değerlendirildiğinde konunun önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu soruların, incelediğimiz Yaşar Kemal'in romanlarıyla yakından bir ilişkisi vardır. Sorulan sorularla ilgili öncesinden doğru bilgi edinilmediği takdirde, romanda geçen ifadeler bireyin dini konulara dair görüşleri çok farklı bir biçimde şekillenecektir.

MEB okullarının ders müfredatında yer alan DKAB derslerinin öğretim programının amaçları bireysel, toplumsal, ahlaki, kültürel ve evrensel açılardan ele alınmıştır. DKAB dersi, öğrencilerin; İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını tanıyabilmelerini, toplumsal alışkanlıklar ya da hurafeler ile dinin emirlerini ayırt edebilecek konumda olabilmelerini, ahlaki değerleri bilen ve bunlara saygı duyan erdemli kişiler olmalarını, bu değerleri içselleştirmeleri ve inanç ve ibadetlerin

¹⁵ Mualla Selçuk, **Çocuğun Eğitiminde Dini ve Ahlaki Motifler**, 2. bs., Ankara, TDV Yay., 1991, s. 150-152.

davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisini kavramalarını amaçlamaktadır. Bu amaçlara uygun konu başlıklarının yer aldığı DKAB derslerinde altı öğrenme alanı bulunmaktadır.¹⁶ Bunlar sırasıyla; İnanç, İbadet, Hz. Muhammed, Kur'an ve Yorumu, Ahlak, Din ve Kültür'dür.¹⁷

Çalışmamamızla ilgisi bakımında yukarıdaki öğrenme alanları içinde ana hatlarıyla sadece İnanç, İbadet ve ahlak ünitelerinin kısaca içeriklerine değineceğiz. **İnanç** öğrenme alanı ile öğrencilerin; günlük hayatta kullanılan ifade ve kavramları anlayabilen, evde ve dinî mekânlarda kullanılan dinî sembollerini tanıyan, din ve ahlakı tanımlayabilen, din hakkında bilgi sahibi olan, güzel söz söyleyen, Allah'la sağlıklı bir iletişim kuran, Allah tarafından gönderilen Peygamberlerin ve getirdikleri vahyin amaçlarını irdeleyen, ilahî vahiyle gelen kitapları tanıyan, melekler ve şeytanın varlık kategorileri arasındaki yerini açıklayan, yaptığı iyilik ve kötülüğün karşılığını mutlaka göreceğine ilişkin bir sorumluluk ve bilinçle hareket eden bireyler olarak yetişmeleri hedeflenmektedir. **İbadet** öğrenme alanı ile ise öğrencilerin; genel olarak dinî ibadetlerin yerine getirilmesinde temizliğin önemini bilen, İslam'daki namaz, oruç, zekât, hac ve kurban gibi ibadet türlerini ve salih amellerin tanımalarını yapan, ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydalarının bulunduğu bilincine varan bireylerin yetişmesi amaçlanmaktadır. **Ahlak** öğrenme alanıyla din-ahlak ilişkisini, kişisel gelişim ve toplumsal barış için milli, ahlaki ve dinî değerlerin önemini, hak ve özgürlüklerin kullanımını, barış içinde yaşamayı, dürüst ve güvenilir bir insan olmayı, affetmeyi ve bağışlamayı öğretmek amaçlanmaktadır.¹⁸

Araştırmamıza esas aldığımız Yaşar Kemal'in romanlarını, bu üç esasın (İnanç, İbadet, Ahlak) yanında, muamelat, batıl inançlar, günlük dilde dine ilişkin ifadeler, din adamı imajı ve mitolojik motifler başlıklarına göre incelemeye çalıştık. İncelediğimiz Yaşar Kemal'in romanlarında, dini ve ahlaki konulara çok az yer

¹⁶ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara, MEB Yay., 2010, s. 12-13. Buradan sonra **Öğretim Programı** şeklinde kullanılacaktır.

¹⁷ Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğrenme alanları için ayrıca bkz. Nurullah Altaş, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Ankara, Nobel Yay., 2001, s. 47-54.

¹⁸ **Öğretim Programı**, s. 15-17.

verildiği için, çalışmamızda ele aldığımız başlıkları çok az örneklerle yorumlamaya çalıştık. Yaşar Kemal'in romanlarında, çoğu kez, farklı romanlarda bile aynı isimde karakterler yer almaktadır. Bu da gösteriyor ki, Yaşar Kemal, romanlarını karakterler bakımından zengin tutmamış, romanlarında aynı konulara yer vermiştir. Daha öncede ifade dildiği gibi, yazarın genelde Çukurova Bölgesini anlattığı romanlarında, üzerinde durulan konular şunlardır: Geçim sıkıntıları, ağa-ırgat ilişkisi, toprak konusu, eşkıyalık, göç vb. Romanların hep bu konular etrafında gelişmesi, olay örgüsünün yelpazesini daraltmış bu da az örneklerle yetinmemize neden olmuştur. Yaşar Kemal'in romanlarında, kendi çevresini, doğduğu ve büyüdüğü yeri konu olarak seçmesi, romanlarda şahıs kadrosunun hep aynı isimle işlenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, romanlarından yola çıkılarak Yaşar Kemal'in iç dünyası hakkında da yorumlarda bulunmak mümkündür.

3.1.1.1. İman İle İlgili Değerler Algısı

İslam'ın temel esasları üç ana ilkedен oluşmaktadır. Bunlar; iman, ibadet ve ahlaktır. MEB okullarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının ders planları da bu sınıflandırmaya göre şekillenmektedir. 4. sınıftan itibaren 12. sınıfa kadar DKAB derslerinin ilk ünitesi İman konusuna ayrılmıştır. DKAB derslerindeki İman Ünitesi içinde işlenen konular şunlardır: “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyoruz?, Allah İnancı, Peygamberlere ve İlâhi Kitaplara İman, Melek ve Ahiret İnancı ile Kaza ve Kader İnancı.”

İman kelimesinin sözlük anlamı, güven içinde bulunmak, korkusuz olmak, tasdik etmek demektir. Dini terim olarak iman ise, peygamberimiz Hz. Muhammed'in Allah tarafından getirdiği şeylerin doğru olduğuna kalp ile inanmak ve bu inancı dil ile söylemektir. İman esasları topluca ve özet olarak hem kelime-i tevhid, hem de kelime-i şهادette ifade edilmiştir. Kalam literatüründe iman esasları nihayetinde Allah'a iman şeklinde tek bir esasta özetlenmiştir. İman esasları denilince akla hemen herkesin bildiği “Allah'a, Meleklerine, Kitaplara, Peygamberlere, Ahiret Gününe, Kaza ve Kadere İman” altı esas gelmektedir.¹⁹

¹⁹ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yay., C. XXII, 2000, s. 214.

Kur'an'da sabit olup hadislerle de açıklanan iman esasları yaygınlık kazanan altı unsurdan ibaret değildir. Dini hayatın bütünlüğü açısından imanla amel arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. İman etmekle kişi, hem kendi varlığı hem de bütün varoluşla ilgili olarak hayatın, dünyada çekilen sıkıntıların ve ölümün anlamı, insanın evrendeki yeri gibi temel sorulara cevaplar bulur. Bu cevaplar insanın varlığa kutsallık atfetmesini ve iman, teslimiyet, ibadet gibi dini tutumlarıyla kendisinin de bu kutsala ait olduğu hissini yaşamasını sağlar.²⁰

İmanın insanın hayatında bu kadar önemli olmasının sebebi, Allah'ın İnsanda aradığı en önemli özelliğin iman meselesi olmasıdır. Dolayısıyla kişinin edindiği bilgilerin kendisinin imani boyutunu olumsuz yönde etkilememelidir.

Bu çalışmada, Yaşar Kemal'in romanlarında yer alan iman boyutu ile ilgili kavram, deyim ve sözleri iman esaslarını oluşturan yukarıdaki unsurlara göre incelemiş bulunmaktayız. İncelememizde çıkan sonuç, roman karakterleri her ne kadar kendilerini Müslüman olarak tanımlasalar da, karakterlerinin iman ve bunların pratiğe yansıtılması hususunda ciddi sıkıntıların olduğu gerçeğidir.

Yazılı edebiyat eserleri de, halk inanışlarını incelemek isteyenlerin yararlanacakları kaynaklardır. Edebiyat eserlerinde, inanışların büyük bir bölümü, efsanelerle belgelenir, onlar aracılığıyla anlatım yeteneğine erişir. Yalnız efsaneler değil, halk edebiyatı türlerinin hemen hepsi; atasözleri, masallar, tekerlemeler, bilmeceler, ama özellikle efsanelere anlatım özelliği veren halk türküleri, halk hikâyeleri ve destanlar inançları aktarma araçları olabilirler. Halk inanışları asıl, töreler, törenler ve büyü niteliğinde işlemlerle bir bütün halinde biçimlenirler.²¹

Bu çalışmada da eserler, bu unsurlara göre incelenmiştir diyebiliriz. İnsanların dindar olmaları için bir dine mensup olmaları yeterli olmaz. Önemli olan dini hassasiyetlere yeterince riayet etmektir. Yaşar Kemal'in romanlarına konu olan köy hayatında, insanlar din olarak İslam dinine mensuplar fakat köyde yaşanan hayata bakıldığında, köyde var olan yaşam biçiminin bazen İslam dininin hassasiyetlerinden uzak olduğunu görmekteyiz. Bu durum roman karakterlerinin

²⁰ Ali Köse, "İman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV Yay., C. XXII, 2000, s. 217.

²¹ Pertev Naili Boratav, **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yay., 1973, s. 10.

günlük konuşmalarına ve davranışlarına da yansımıştır. İnsanların, yaşadığı sosyal çevrenin de etkisiyle dini ve ahlaki değerleri aşınmış, birçoğu da yok olma durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Yazarın, diğer eserlerinde de işlenmekle birlikte *Kuşlar Da Gitti* romanında bu durum açıkça görülmektedir. Semih, kendisinin bütün şehri dolaştığını, ancak bir tek Allah kulunun çıkıp da bir tek kuşu salıvermediğinden yakınmaktadır. Hâlbuki bu davranış, önceleri sıkça rastlanan bir durumdur. Semih'e göre, Bir Allahın kulunun, bu benim ahiretim için deyip, bir iki buçukluk verip de bir tek kuş bile uçurmaması, insanların gün geçtikçe dini duygularını yitirdiğinin bir göstergesidir. "İnsanlarda din, iman, vicdan, Allah, kitap kalmamış"²² diyerek tepkisini dile getiren Semih'in yakındığı bu durum, istisnalar olmakla birlikte hemen hemen bütün romanlarda kendini göstermektedir. Müslüman coğrafyada yaşayan insanların davranışlarının inandıkları dine uygun olması gerekirken, kasabada halkın yaptıkları ile kendilerinin mensubu oldukları dinin buyruklarının birbiriyle bağdaşmaması oldukça dikkat çekicidir. Yine *Binboğalar Efsanesi*'nde Haydar Usta, Adana sokaklarında gezerken, kadına benzeyen erkekler, yarı çıplak kadınlar, bir çocuğu öldüresiye döven adam ve yanında umursamadan geçen insanlar, bir kızı ulu orta mıncıklamaya çalışan bir genç, Allah'a kitaba söven bir adam görür. İnsanlığın çöküşü, çirkin bir kimliğe bürünüşü onu tiksindirir. Haydar Usta, Hurşit Bey' sinirlenerek ona şunları söyler:

"Çık da bu şehrin içine, bir gör olanı biteni, azıcık insanlık kalmış mı? Doğru şehrin büyümüş her bir evi bir saray olmuş, ama insanlığı kalmamış bu şehrin. İnsanlık yozlaşmış gitmiş."²³

Yaşar Kemal'in romanlarında köy konu edinirken kişi kadrosu olarak da ağa, ırgat, ezen, ezilen tiplerinin yer aldığı daha önce ifade edilmişti. Özellikle toprak ağaları üzerinden kişilerin imani boyutu üzerinde durulmakta olup, ağaların sahip olduğu zalimane tavırlar, iman mefhumuyla ilişkilendirilmektedir. Ağaların bu zalimane tavırları sonucu olarak köylüler tarafından imansız olarak nitelenmesi,²⁴ imana yüklediği mana itibariyle önemli olmakla birlikte, insanlar imanın amele

²² Yaşar Kemal, *Kuşlar da Gitti*, İstanbul, YKY, 2004, s. 19.

²³ Yaşar Kemal, *Binboğalar Efsanesi*, İstanbul, YKY, 2004, s. 181.

²⁴ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, İstanbul, Adam Yay., 1995, s. 181.

dönüştüğü ibadet ve insanların inançlarını yaşamaları konusunda çok ihmalkâr davrandığı sonucu çıkarılabilir. Güç sahibi kişilere dinsiz imansız gözülle bakılan romanlarda, hükümet mensupları da aynı sıfatlarla nitelendirilmektedir. Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında Mahir Bey'in ağlayarak şu ifadeleri kullanması bu durumu açıkça göstermektedir:

“Bu Hükümet adamlarında, bu ağalarda hiç din iman, merhamet insanlık kalmamış, yılda binlerce fukarayı bile öldürüyorlar.”²⁵

Bu örneklere bakıldığında, iman konusunda hassasiyet gösterenler haksızlık yapmaması gereken tipler olarak ele alınmaktadır. Ancak, romanlarda uygulamada böyle olmadıklarına dair çok sayıda örnek yer almaktadır. Romanlarda dikkat çeken bir özellik, “imansız” kelimesinin kullanılmasının yaygın olmasıdır. Sözlüğe bakıldığında imansız kelimesinin, inançsız, insafsız, acımasız anlamlarına geldiği anlaşılmaktadır. Bu sıfatın özellikle yöneten konumundaki insanlara izafe edilmesi, kelimenin sıfat olarak acımasız anlamında kullanıldığını göstermektedir. Bu da roman karakterlerinin karakteristik özellikleri hakkında az çok bilgi vermektedir.

Yaşar Kemal'in eserlerinde, eserin yazıldığı dönemin izlerine rastlamak mümkündür. O dönemde, insanların veya yönetimlerin dini değerler bakımından nasıl şekillendiklerini romanların satır aralarında bulmak mümkündür. İnce Memed romanında din ve iman kavramları ile ilgili şu anekdot yer almaktadır. İnce Memedi gözünde büyüterek adeta kutsallaştıranlara karşı Halil Bey tepeden gülümseyerek, “Bu İnce Memed propagandası senin istikbalin için hiç iyi değil, sanki bütün söylediklerini gizli polis Ankara'ya rapor etmiyor sanıyorsun? Biliyorsun ki, Mustafa Kemal Paşa böyle hurafe işlerini, gericiliği hiç sevmez. O bu vatani Yunandan kurtardığı gibi, dincilerin, gericilerin elinden de kurtardı. Biz de ona iman eyledik.” der ve, haşa haşa, diye ayağa kalkan Murtaza; “Tövbe de, tövbe, bir Müslüman ancak Allaha iman eder.”²⁶ diyerek tepkisini dile getirmektedir.

Yaşar Kemal'de, her ne kadar Çukurova coğrafyasındaki insanların mensup olduğu İslam dinine ait motiflere yer verilse de Anadolu'nun bir gerçeği olan diğer

²⁵ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 542.

²⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, İstanbul Adam Yay., 1996, s. 82.

dinlere ait özellikler de yer almaktadır. Mesela, Mezopotamya halklarından olan Yezidilerle ilgili kültürel nitelikleri ve inanç sistemini okuyucuyla paylaşmaktadır.

“Bunlar şeytana, güneşe, toprağa ateşe tapıyorlarmış. O şeytan ki Allaha başkaldırmış. Kim gördü şeytanı, Allahın huzuruna kim gitti. Bir yandan bakarsın Yezidiler haklı. Var eden ve yaratan ki toraktır, güneştir, sudur, havadır. Yezidiler günde üç kere, bir sabah gün doğarken, bir kez tam öğleyin, güneş tepedeyken, bir de gün batarken yönlerini güneşe dönerler dualarını okurlar.²⁷

Türkiye, Irak ve İran’da görülen ve senkretik bir inanç sistemi olan Yezîdîler’in kendi içlerine dönük yaşantılarından dolayı inanç ve ibadet esasları arasında, Güneş’e karşı durarak dua etmek vardır.²⁸

Yaşar Kemal’in romanlarında din ve iman olgusu daha çok roman karakterlerinin günlük yaşam biçimlerinin farklı yansımaları halinde dışa vurmaktadır. Bu olgu kimi romanlarında kısaca dış sosyal evrenin bir yansıması olarak geçerken kimi romanlarında da roman kahramanlarının günlük yaşamlarının bir parçası olarak ifade olanağı bulmaktadır.²⁹ Romanlarda İslam dini ile ilgili çeşitli olumlu örüntüler yer almakla birlikte, karakterlerin birbirlerine olan günlük iletişimde dine ve dini değerlere sövmekte olduğu görülmektedir. Dini değerleri hafife alan, alay konusu yapan ve küfürlü konuşmalarında bu değerlere yer veren karakterlerin yer alması, ele alınan romanların dine ilişkin olumsuz örüntülerden biridir.

3.1.1.1.1. Allah

Yaşar Kemal’in romanlarında, roman konularının işlendiği coğrafyada Allah inancı ile ilgili halkın sahip olduğu inanç boyutu hakkında önemli bilgiler mevcuttur. Birçok konuda olduğu gibi özellikle Allah inancının oluşumunda, insanların yaşadıkları çevrenin ve geleneğin büyük etkisi vardır. Yazarın romanlarında yer alan bazı karakterlerde, Allah inancı İslam dininin öngördüğü

²⁷ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, 21. bs., İstanbul, Adam Yay., 2003, s. 244.

²⁸ Ahmet Taşğın, “Yezidiyye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, TDV Yay., 2013, s. 525.

²⁹ Aziz Şeker, **Bir Anadolu Ozanı Yaşar Kemal**, Ankara, Eğiten Kitap Yay., 2011, s. 300.

biçimde şekillenmişse de, bazı karakterlerdeki Allah inancı ise İslam inancıyla bağdaşmamaktadır.

Demirciler Çarşısı Cinayeti adlı romandaki, “Bu kadar yalnızlık, bu kadar kimsesizlik yalnız be yalnız Allaha mahsustur”³⁰ ifadesi insanların Allah ile ilgili yaklaşımlarını göstermektedir. Halk arasında bu tür atasözlerin kullanımı oldukça yaygındır. Roman konusu, halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu Çukurova’da geçmektedir. Dolayısıyla inanç bakımından roman karakterlerin yerel özelliklerden etkilenmesi doğaldır. Bununla birlikte yazarın bazı eserlerinde ise, Allah tasvir edilirken insana özgü özellikler kullanılmakta veya roman karakterlerinin Allah ile ilgili konuşmalarında olumsuz çeşitli yakıştırmalarda bulunmaktadır.

Yer Demir Gök Bakır romanının karakterlerinden Hacı, Allahın varlığına inanan bir tip olarak karşımıza çıkmakta fakat onun Allah ile ilgili konuşmalarında geçen bazı ifadeler, inanç dünyasının ve özellikle de Allah inancı ile ilgili hassasiyetlerinin sınırını bize göstermektedir. Mesela, Hacı adındaki roman kahramanı, insanların Allah’ın yavruları olduğunu iddia etmekte ve kendisi de buna inanmaktadır. O, bu konuyla ilgili sarf ettiği şu ifadelerle kendi kafasındaki Allah tasavvurunu dışa vurmaktadır: “Koca Allah’ım sen koru şu cümle yarattığı. Onlar senin öz bir yavrularındır. Elinin emeği gözünün nurudur. İyi koru onları.”³¹ Bu ifadelere bakıldığında, karakterin mana dünyasında Allah inancı ile ilgili kafasında böylesine bir somutlama yapması, onun Hıristiyan teolojisinden etkilendiği ihtimalini güçlendirmektedir. İnsanlar, gözle göremedikleri varlıklarla ilgili somut düşünme gereği hissedip onu anlamlandırma çabalarına girmeye çalışan varlıklardır. Bu anlayış ise İslam tevhit inancı ile çelişmektedir. Yazar, eserlerini İslam dinine dair izlerin az olduğu bir toplumda ele aldığını ifade etmişti. Bir coğrafyada dine dair izlerin az olması, o coğrafyada yaşayan insanların inanç dünyasını oluşturmada dış etkenlerden etkilenme olasılığını güçlendirmektedir.

³⁰ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 14.

³¹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, İstanbul, YKY., 2004, s. 53.

Yaşar Kemal'in hikâye kitabı olan Sarı Sıcak adlı eserinde olduğu gibi diğer eserlerinde de Allah inancının nasıl işlendiği ile ilgili çok sayıda örnek yer almaktadır. Herkesin Allah değil de ağaları sayesinde yaşadığını ve ona muhtaç olduğunu dile getiren Rüstem Ağa kızgınlıkla: “Nankörlük ediyorsunuz. Siz değil babanız bile onun ekmeğiyle meydana geldi.” Şeklinde sözler sarf etmektedir.³² İnsanların geçimlerini toprak ağaları vasıtasıyla sağladığı bir coğrafyada, bu ifadeler, ağalık sisteminin geldiği noktayı ve toprak ağalarının ırgat insanlara hangi pencereden baktığı gerçeği açıkça göstermektedir.

Yazarın bazı romanlarında, Allah tasvir edilirken insana özgü özelliklerin kullanıldığı görülmektedir. İnsanlarda bulunduğu gibi Allah'ta da olabileceği intibamı yaratan insana ait “Mavi gözlü, koca sakallı”³³ gibi özellikler Allah'a atfedilir. Birçok romanda, zamandan ve zeminden beri olan Allah için beşeri özellikler atfedilmektedir. Bazı romanlarda ise, bir adım daha ileri gidilerek Allah'ın sureti hakkında bile yorumlar yapılmaktadır. Mesela Orta Direk adlı romanda, roman kahramanlarından Meryemce'nin Allah için sarf ettiği şu ifadeler dikkat çekicidir:

“Hey koca Allah'ım, karagözlü güzel Allah'ım, ben tüm dediklerimi geri alıyorum. Sütüm helal olsun Ali'me. Bu yaşa geldi de ana, şuradan kalk şuraya otur demedi. Güzel kara gözlü, koca Allah'ım, ben bir hoş oldum, öfkeye gelince ağzıma geleni söylüyorum. Başım sıkışınca... Sen onları, o söylediklerimi hiçe say. Akli ermez bir delice karıyım, kara gözlüm. Cümle suçlarımı bağışla. Ali iyi oğlan, ona yardım et. Namaz da kıldı sana. Allah geldi gözlerinin önüne. Saçı sakalı ışıklı, aksakalı ışık içinde yanan, pırl pırl bir kocaydı.”³⁴

Ortadirek romanında olduğu gibi Yaşar Kemal'in birçok romanında, insanların kutsal değerler üzerine konuşurken çok da hassas davranmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca çoğu karakterler, Allah ile ilgili konuşurken, Allah'ı karşısında oturan bir insan gibi algılamakta ve O'na insana özgü özellikler

³² Yaşar Kemal, **Sarı Sıcak**, İstanbul, Karacan Yay., 1981, s. 76.

³³ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, 7. bs., İstanbul, Tekin Yay., 1983, s. 175.

³⁴ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, İstanbul, Adam Yay., 2000, s. 185.

atfedilmektedir. Ali'nin Allah'a isnat ettiği şu yakıştırmalar buna örnektir. "Allah'ım, senin de aklın hiçbir şeye ermiyor... Ya gözünü sevdiğim Allah'ım, aklın erse şu Uzunca Ali'nin fıkara atını öldürür de baş belasını anasını Gök Hacının kızı Meryemceyi kor muydun?.. Ters işlerin var senin."³⁵

Daha önce roman kahramanlarının insana özgü özelliklerin Allah'a atfedildiğine yer vermiştik. "Güzel Allah'ım, Aslan Allah'ım"³⁶, "canını sevdiğim, kurbanlar olduğum, tırnağına, kesip attığın tırnağına kurban olduğum, gök gözlüm, kara gözlüm, sevdiğim..."³⁷, "Allah'ım, kara gözlü, ak sakallı nur yüzlü yiğidim."³⁸ gibi yakıştırmalar, konu ile alakalı örneklerdir.

Yaşar Kemal'in bazı eserlerinde insanların din konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Bilgi eksikliği sebebiyle de olacak ki, dini değerler ve özellikle de Allah ile ilgili kurulan cümlelerde hassas olunmadığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Allah'ın yukarıda anlatıldığı şekilde tahayyül edilmesi aynı zamanda İslam öncesi inanışlardan kalma bir durum da olabilir.

Şimdiye kadar Allah'a beşeri özelliklerin nasıl atfedildiğinden bahsettik. Yaşar Kemal'in romanlarında sadece Allah'a insana özgü özellikler atfedilmez, aynı zamanda bazı insanlara da tanrısal özellikler atfedilmektedir. Bazı romanlarda Allah yüce bir varlık olarak tanıtılsa da, çoğu zaman roman kahramanlarının kendilerine tanrısal özellikler atfetme peşinde olduğunu görmekteyiz. Roman karakterleri, kendilerinin sahip oldukları güç ve imtiyazlardan çok fazla söz ederek adeta kendilerini Allah'ın sahip olduğu güç ile yarıştırmaktadır. Orta Direk romanında çıkarı için dini kullanmayı da ihmal etmeyen Muhtar Sefer'in şu sözleri konu ile alakalı bir örnek niteliği taşımaktadır.

"Allah kim? Tövbe tövbe! Emirlerinden dışarı çıkarılmaz bir büyüğümüz. Onun yeryüzündeki vekili kim? Hükümetimiz. Demirgıratımız. Hükümetin, Demirgıratın kasabadaki vekilleri kim? Kaymakamla Gödece

³⁵ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 84.

³⁶ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 151.

³⁷ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 185.

³⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 191.

Tevfik Efendimiz. Kaymakamla Tevfik Efendi'nin köydeki vekili kim? Muhtarımız. Muhtarımız kim? Ben. Öyleyse bana karşı koyma ne demektir?"

Burada anlaşılacağı üzere, Devletin bir kademesinde mevki sahibi olanlar, kendilerini yüce bir makamda zannederek Allah'ın vekili saymaktan geri durmamaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, aslında bu tür ifadeler, eserin yazıldığı dönemin izlerini yansıtmaktadır. Roman kahramanlarının bazen Allah'ı kolay bir şekilde sorgulayabilmekte, onun fiillerinin sebebinin ne olduğunu öğrenmek istemektedir. Orta Direk romanında atın ölümünden sonra Çukurova yolculuğuna çıkan Meryemce, romanın bazı yerlerinde Allah'ı sorgulamaktadır. Yolun üstünde kendini engelleyen bir kayayla karşı karşıya kalan Meryemce şiddetli bir tepki verir ve isyan eder.

“Şu kayayı yolun üstünde dağ gibi oturmuş şu kayayı dolanıp çıkmak güç olacaktı. Kim getirip o pisi koyuvermişti oraya? İşleri güçleri yok da kayayla oynarlar. Koskoca, yeri göğü yaratan olmuşlar da. Of, of, of...”³⁹

Yaşar Kemal'in roman konuşmalarında Allahın bazen “insafa geldiğini” dile getiren karakterlerin bazı diyaloglarına yer verilmektedir.

“Bazen Allah koruyormuş Zilo'yu. O da her zaman değil. Zilo çok sıkışıp da yalvarınca Allah azıcık insafa gelip, binde bir onun dediğini yapıyormuş ama o da bir şey değil.”⁴⁰

Allahın Askerleri romanındaki bu ifadelerle, Allahın insanlar için zalim, ilgisiz ve merhametsiz olduğu imajı verilmektedir. Yaşar Kemal'in romanları incelendiğinde, karakterlerin bu temalarla romana konu olmasıyla Allah'ın gücü ve iradesinin sınırlarını sorguladıkları hatta Allah'ın sorumluluk alanlarının geniş olmasını eleştirdikleri görülmektedir.

Yukarıda da bahsi geçtiği gibi, yazarın bazı romanları, konjonktürel olayların etkisi altında şekillenir. Buna göre, romanlarını yazdığı dönemin siyasal etkilerini, yazarın eserlerinde bulmak mümkündür. Romanlarda, 1946 yılına kadar Türkiye'nin sahip olduğu tek parti yönetiminde insanlarda var olan algı son derece

³⁹ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 216.

⁴⁰ Yaşar Kemal, **Allahın Askerleri**, 6. bs., İstanbul, Adam Yay., 2003, s. 21.

düşündürücüdür. “İsmet Paşa bu eskilerin, soyluların tanrısıdır sanki. Sizi İsmet Paşa bu hale getirmede mi be hey mendeburlar”⁴¹ ifadesi, halkın gözünde devlet yönetiminin yerinin ve devlet yönetiminin halkı nasıl da istediği şekilde yönlendirdiği hakkında ipuçları vermektedir. Devletin başında bulunan insanların tanrısal özellikleri ile tasvir edildiği romanlarda, insanların inanç dünyasında bir güce tapma özelliğinin nasıl kullanıldığını göstermektedir. Burada asıl olan, idarecilerin tanrısal özellikleri kendilerine yakıştırarak halkı buyruklarıyla yönettikleri bir benzetme yoluyla anlatılmasıdır.

Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında, Gözükaraoğlu Hatunun ölen Ali Ağanın ardından Allah için söyledikleri sözler ise şu şekildedir:

“Kulun her bir şeyde hakkı var ama can almada hakkı yoktur. Allahın bile verdiği canı almaya hakkı olmamalıydı. İnsanın can vermesi büyük haksızlıktır. Bu Allahın işi de iş mi?”⁴²

Yukarıdaki sözler, romanlarda inanç konusu ile ilgili anlayışın ne olduğu hakkında bilgiler vermekle beraber, bu tür yönlendirmelerle inkâr ve isyan konusunda okuyucu üzerinde etkili olunabilmektedir. Allah’ın öldürmeyle canlılara haksızlık yaptığı hususu işlenerek İslam’daki, “Allah’tan geldik, Allah’a döneceğiz” yönündeki teslimiyet anlayışını ortadan kaldırdığı fikri işlenmekte ve kadere rıza inancı zedelenmektedir. Oysa İslam dininde, insanları itikadi noktada sıkıntıya sokacak bu tür ifadeler yasaklanmıştır.

Yağmurcuk Kuşu romanında Salman’dan bahsedilirken, onun ne tanrısı, ne anası ne de babasının olduğundan, hiç kimsesinin olmadığından bahsedilmektedir. Romanda Salmanın çok güçlü biri olduğu vurgulanırken dolayısıyla onun yüce bir güce tapmasına da ihtiyacının olmadığı ifade edilmektedir. Köyde Salmanın Allah’a tapmadığı haberi de bu düşüncenin sonucunda yayılır.⁴³ Romanlarda konuların bu şekilde işlenmesinde tercih edilen yaklaşım, güçlü kimselerin Allah gibi üst bir kudrete inanmamalarıdır. Ayrıca Allah inancının, zorluklar karşısında çaresiz kalan insanın ürettiği bir yaklaşım olduğu savı çıkmaktadır.

⁴¹ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 173.

⁴² Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 181.

⁴³ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, İstanbul, YKY, 2004, s. 293.

Birçok romanda bazı karakterlerin okumak için İstanbul veya Ankara'ya geldiği ve burada kişisel kimliğinin, inanç dünyasını yönlendirecek bazı düşüncelerle şekillendiği tipler işlenmektedir. Demirciler Çarşısı Cinayeti'ndeki Derviş Bey, İstanbul'a okumaya gelmiş Hukuk Fakültesine kaydını yaptırmış bir gençtir. Kendisini okumaya veren Derviş Bey daha çok felsefe kitaplarını okumaktadır. Okurken aynı zamanda evreni, yaşamı, hayatı, ölümü, insanları düşünür. Tam beş yıl bu konularda derin derin düşündükten sonra, Allah'ın yokluğunu uzun bir cedelleşmeden sonra kabul eder.⁴⁴ O'na göre Allah yok, İnsanlar vardı. Hiç bir şey yoktu şu evrende yalnız ölüm vardı o'na göre. Onun için her baktığı şey ölüydü. Aynı romanda İsviçre'de okuyan gencin de Allahın olmadığını iddia etmesi⁴⁵, Yaşar Kemal'in romanlarını yazdığı dönemde, okumak için Üniversitelere giden gençlerin okullarını bitirdikten sonra geldikleri noktanın romana yansıma biçimi düşündürücüdür. Çağdaşlaşma ve batılılaşmanın gereği olarak okulda verilen bu tür bilgilerin hayat bulması 1950'li yılların dünyasında var olan bir gerçekliktir. Ülkemizde de, 1950'li yıllara kadar din eğitimi veren kurumların tek tek kapatılması ve din derslerinin müfredatlardan kaldırılması⁴⁶ bu düşüncelerin oluşmasına adeta zemin hazırlamıştır.

Daha önce değindiğimiz gibi, edebi eserler okuyucuları maddi ve manevi açıdan doyurucu olmalıdır. Özellikle manevi açıdan yanlış ve eksik bilgilerle doyurulması kişide telafisi güç tahribatlara yol açmaktadır. Bu yüzden okullarda okutulan DKAB dersleri çok önemli bir görev üstlenmektedir. Sadece bu derslerin görevini yerine getirmesiyle mesele halledilememekte aynı zamanda edebi eserlerin ihtiva ettiği bilgilerin ruhi açıdan takviye edici olması gerekmektedir. Okullarda okutulan DKAB ders kitaplarında İman ile ilgili konularda öncelikle Allah İnancı'na yer verilir. DKAB ders kitaplarında Allah inancı ile ilgili bilgi verilirken, insanın akıllı bir varlık olduğu ve bu akli sayesinde evren ve tüm canlıları Allahın yarattığına inanması gerektiği vurgulanır. Allah'ın varlığı ve birliği konusunda, ihlâs suresinin

⁴⁴ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 112.

⁴⁵ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 269.

⁴⁶ Halis, Ayhan, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Genel Bakış", **A.Ü.İ.F.D.**, Cumhuriyetin 75. Yıldönümüne Armağan Özel Sayı, s. 250.

“De ki: O Allah birdir”⁴⁷ ayetinden yola çıkıp, evrendeki düzen ile bağlantı kurmaya çalışılmakta ve Peygamber efendimizin, “Her çocuk fitrat üzere doğar”⁴⁸ hadisiyle insanların Allah’ın varlığına ve birliğine inanmaya eğilimli olarak dünyaya geldiğine değinilmektedir. İslam inancına göre Allah, gözle görülmeyen bir varlık olduğu için, Allah’ı, Peygamberimizin verdiği bilgilerden ve Kuran’da geçen sıfatlardan tanıyabileceğimiz vurgulanmaktadır. Bu sebeple, Allah Zati ve Subuti sıfatlar üzerinden öğrencilere tanıtılmaya ve anlatılmaya çalışılmaktadır.⁴⁹

Yaşar Kemal’in romanlarında dini konularda verilen bilgilerin kaynağının daha çok İslam öncesi kaynaklardan kalma şeklinde olduğu görülmektedir. Özet olarak Romanlarda Allah’ın varlığı roman kahramanları tarafından sorgulanmakta ve Allah ile ilgili son derece hafife alıcı bir üslup kullanılmaktadır. Allah’ın kendisini Camiye kapattığına sık sık vurgu yapılan romanlarda bu vesileyle sadece camiye gidenlerin onun himayesinde olduğu diğer kulların Allah’ın ilgi alanına girmediği düşüncesi zaman zaman dile getirilmektedir. Okunan edebi eserler, işlenen kurgu itibariyle, ders kitaplara destekleyici nitelikte olmalı veya en azından bu kitapların kazanımlarını güçleştirecek özellikte olmamalıdır.

3.1.1.1.2. Melek

Yaşar Kemal’in romanlarında köy halkının iman algısı, daha çok eskiden kalma inanışlarla şekillenmiştir. Roman konularının geçtiği çevrede halkın Müslüman olmasına karşın pratikteki uygulamaların mensup olunan dine aykırı olması dikkat çekicidir. Bu durumu yazarın kendisi zaten açıklamıştı. Kendisinin ifadesiyle, eserlerin ele alındığı çevrenin Müslüman olmasına rağmen, yaşayıpta İslam dinin izlerine pek rastlanmamaktadır.

Melekler, gözle görülmeyen (manevi) varlıklardır. İslamiyet’te her Müslüman’ın kabul etmesi gereken bazı temel esasları vardır. Bunlar İmanın şartları

⁴⁷ Kur’an cxii. 1.

⁴⁸ Buhari, **Sahihi Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Çev.: Ahmed Naim, C. I, 5. bs., Ankara, Hadis No:80, DİB. Yay., 1979.

⁴⁹ İbrahim Kani, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf**, Ankara, Ada Yay., 2013, s. 12-17.

olarak adlandırılır. Yüce Allah'ın varlığına, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe kaza ve kadere inanmak imanın şartlarıdır.

Romanlarda, melekler ile ilgili bilgilere pek rastlanmamakla birlikte özellikle Azrail ile ilgili hususlara roman kahramanlarının konuşmalarında rastlamak mümkündür. Çocukların günahsız ve saf olmaları sebebiyle meleklerle benzetilmesi ve melek denilince akla bu kavramların gelmesi, romanlarda çokça rastlanan bir durumdur. Anadolu'nun birçok yöresinde çocuğa meleklerle ilgili bu tür anlamlar atfedilmesi, insan psikolojisinde melek algısının bir tür konumlandırma çabalarıdır denilebilir. Sadece çocuklar meleklerle benzetilmez romanlarda. Aynı zamanda sevilen karakterler de davranışları, huyu veya güzelliği itibariyle meleklerle benzetilmektedir. Ölmez Otu romanında ölen Meryemce için şu ifadeler kullanılmaktadır:

“Meryemce öldü. Yazık Meryemce'ye. Meryemce gibi var mıydı? Bir melek simaydı Meryemce, gül gibi. Bir tanısaydım Meryemce'yi, elini öperdin. Dayanamaz öperdin. Öldürttü gitti işte. Güzelce dilleri çürüdü Meryemce'nin. Çukurova'ya indik ineli, Meryemce'nin öldürüldüğünü duyduk duyalı, elimiz pamuğa varmıyor. Bir koca köy yas içinde. Herkesin, yediden yetmişe iki gözü iki çeşme.”⁵⁰

Bunun yanında Dağın Öte Yüzü Üçlemesinden Yer Demir Gök Bakır romanının karakterlerinden Sefer'in Memid için “Korkma, Azrail'den bile korkma! Arkanda dağ gibi sefer amcan var”⁵¹ gibi sözler sarf etmesi, günlük konuşmalarda bazı meleklerin konu olmasını göstermektedir. Romanlarda melekler, çoğu kez bir gücü temsil eden varlıklar olarak işlenmekte ve güç itibariyle bazı insanlar onlara benzetilmektedir. Bu tür izlenimler, Yaşar Kemal'in birçok romanında neredeyse aynı örneklerle yer almaktadır.

Melekler, gözle görülmeyen varlıklar olduğu için hep merak konusu olmuş toplumda bununla ilgili hurafeler uydurulmuştur. Bu konuda Yaşar Kemal'in

⁵⁰ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 109.

⁵¹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 257.

romanlarında melekten ziyade daha çok cin konusu işlenmektedir. Kutsal kitabımız Kur'an'ı Kerimde meleklerle birlikte cinlerin de var olduğu açıkça haber verilerek, cinlerin bilinçli ve irade sahipleri oldukları belirtilir. Kuranı Kerimde Cin Suresinde⁵² de belirtildiği üzere, cinler yaratılışları gereği hızlı hareket edebilir, kısa sürede uzun mesafelere, insanların ulaşamayacakları yerlere gidebilirler. Ancak gaybı, geleceği bilemezler.

Kültürümüzde de cinlerle ilgili çok fazla halk inanışları mevcuttur. Cinlerin varlığı ile ilgili bilgiler Kur'an'ı Kerimde yer almasına rağmen, insanlar çoğu kez cinlere varlığı ve mahiyeti hiç bilinmeyen varlık gözüyle bakmaktadır. İnsanlar cinler âlemi hakkında bilgilere asli kaynaklar olan Kur'an ve Hadis kitaplarını okumadığı için cinler hakkında daha çok hurafe bilgilere itibar edebilmektedir.

Yazarın romanlarında da cinlerin nasıl varlıklar olduğu ile ilgili, "Burunlarının yassı olması"⁵³, "Boylarının insanların dizleri kadar olması" ve "çok güçlü olmaları"⁵⁴ gibi tasvirsel bilgiler verildikten sonra cinler hakkında halk inanışında bulunan bazı unsurlara değinilmektedir.

Yaşar Kemal'in birçok romanında eşkıyalık bir motif olarak kullanılmaktadır. Eşkıyaları çok güçlü olarak göstermek için, onların cinlerden korkmadıklarına inanılmaktadır.⁵⁵ Romanlarda cinlerle ilgili yer alan bilgilere göre; cinler gün doğarken ortadan yok olurlar, geceleri ortaya çıkarlar. Cin padişahının üstüne gün ışığı doğmaz, ateş yakılan yere gelmez, anne duası almayan insanların başına kötü işler getirir.⁵⁶ Bu tür inanışlar şaman geleneğini akla getirmektedir. Şamanizm'de beş tür kutsal unsur vardır. Bunlar; demir, toprak, ateş, su ve ağaç'tır. Türklerde, Mecusilerde olduğu gibi ateşe tapma değil saygı göstermek esastır. Bu bağlamda ateş, Türkler arasında temizleyici, kötü ruhlardan ve hastalıklardan koruyucu bir unsur olarak kabul edilmiş, ateşe bağlı olarak birçok inancın ortaya

⁵² Kuran xxix.

⁵³ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 171.

⁵⁴ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 285.

⁵⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 556.

⁵⁶ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 105.

çıkmasına zemin hazırlamıştır.⁵⁷ Yaşar Kemal'in eserlerinde ağaç kültürüne de ayrıca yer verilmektedir.

Halk arasında cinlerle bağlantılı olarak "Karabasan" diye bilinen "Alkarısı" diye tabir edilen halk unsurları da bulunmaktadır. Romanlarda yer verildiği kadarıyla Buna kötü cinler sebep olmaktadır. Yaşar Kemal'in romanlarına göre çoğunlukla yeni doğum yapan kadınlara ve çocuklara musallat olan karabasan, insanların korkmasına, hasta olmasına ve ölmesine sebep olmaktadır. Yusufçuk Yusuf romanına göre, Alkarısına yakalanan kişinin sırtında soğuk terler boşanır ve soluk alıp verirken boğulacakmış gibi olur.⁵⁸

Halk geleneğinde, birtakım olağanüstü halleriyle insanların yaşamında etkilerini belirten esrarlı yaratıkların varlığına inanılmaktadır. Olağandışı kimi şartlar içinde onları gördüklerini ileri sürenler bile vardır; bunlar, insana tek başına olduğu zaman, çeşitli kılıklarda kendilerini gösterirler. Bu varlıkları bütün çeşitleriyle adlandırmak için genellikle cin kelimesi kullanılır. Bu tehlikeli varlıklardan biri de alkarısı olarak da bilinen albastı'dır. Halk inancına göre, o, bir atlara, bir de loğusa kadınlara musallat olur. Bu varlık, Türklerle Kafkas ve İran asıllı kavimlerde ortak bir geleneğin eseridir.⁵⁹

Yaşar Kemal'in romanlarında ayrıca, köylüler tarafından ermiş olarak kabul edilen bazı tipler meleklerin koruduğuna inanılmaktadır.⁶⁰ Halk arasında kutsanan bu tiplerle meleklerin aynı yerde zikredilmesi romanlarda melek motifinin nasıl işlendiğinin bir göstergesidir.

3.1.1.1.3. Kitap

Kitaplara iman, iman şartlarını oluşturan esaslardan biridir. Allah insanları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmek için peygamberleri aracılığıyla kitaplar göndermiştir. İlahi kitaplarda; inanç esasları, ibadetler ve insanların uyması gereken

⁵⁷ Ahmet Gökbel , **Anadolu Varsaklarında İnanç ve Âdetler**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1998, s. 146.

⁵⁸ Yaşar Kemal, **Yusufçuk Yusuf**, İstanbul, Adam Yay., 1999, s. 377.

⁵⁹ Pertev Naili Boratav, **a.g.e**, s. 95.

⁶⁰ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 419.

ahlaki ilkeler yer alır. Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Davut'a, İncil Hz. İsa'ya ve Kur'an Hz. Muhammed'e gönderilmiştir.

Yaşar kemal'in birçok romanında kötü karakterli kahramanlar için kullanılan "Dört kitapta katli vacip" deyimini sıkça söylenmekte ve böylece Allah tarafından gönderilen hak kitaplara böylece vurgu yapılmaktadır.⁶¹

Romanlarda bazı karakterlerin kutsal kitaplara pek saygı göstermedikleri göze çarpmakta ve işlerine gelince veya şahsi çıkar elde etmek için dini kitaplar hatırlanmaktadır. Yağmurcuk Kuşu romanında geçen sözler, Müslüman coğrafyada insanların kutsal kitaba olan saygısı şu şekilde betimlenmektedir: "Bunlar kutsal kitapları altlarına koyup öylece uyurlar da, böylece onlara her şey ayan olur."⁶² Romanlarda dini kitaplar, okunmak ve ilkelerine uyulmak için değil, bir takım gizemli davranışların gerçekleşmesinin kaynağı olarak işlenmektedir.

Yaşar Kemal'in romanlarında bazı karakterler, Kur'an'ı Kerim'in kutsanması kadar kutsal kabul edilmekte ve saygı görmektedir. Bu tipler genelde halk arasında ortaya çıkmış karakterlerdir. İnsanlar ermiş olarak kabul ettiği bu tiplerin yanına gitmek için, Kur'an'a yaklaşır gibi bir tevazu içinde yaklaşmaktadır. Kur'an'ı Kerim kadar kutsanan bu ermiş kişilerin aynı zamanda yüce varlıklar olduğuna, şifa dağıttığına, hiçbir isteklerinin geri çevrilmeyeceğine inanılmaktadır.

Yaşar Kemal'in bazı romanlarında Kur'an'ı Kerimin sadece ölen kişilerin üzerinde okunduğu, mezarlıkta okunan kitap olduğu⁶³ düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Ölen bir kimsenin mezarına gidip Kur'an ve mevlit okumak son derece kutsal bir iş sayılmaktadır. Bunun yanında insanlar hiçbir zaman günlük hayatla ilgili Kur'an'a ihtiyaç duymaz ve onu açıp okumaz.

Yine romanlarda, insanların yemin etme şekilleri ve hangi durumda yemin edildiği ile ilgili az çok bir izlenim yapılabilir. Romanda yemin edilen yerlerde

⁶¹ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 244.

⁶² Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 297.

⁶³ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 14.

mutlaka Kur'anı Kerim'in adı zikredilmektedir. Köyde ev ortamında yemin etmeye ihtiyaç duyan insanlar ev sahibinden bir Kur'anı Kerim getirmesini ister ve Kur'an üzerinden yemin ederler. Romanlarda daha çok Kur'an'a el basmak suretiyle yemin edilmektedir. Mesela Ölmez Otu romanında roman karakterlerinden Koca Halil'in Ali'den bir isteği olur. Ali'den kendisinin Meryemce'nin ölüsü için ağladığını söylememesini ister. Ali de söylemeyeceğine dair söz verince, Koca Halil onun bu şekilde söz vermesini yeterli görmez ve cebinden bir Kur'anı Kerim çıkarır ona el basarak yemin etmesini ister. Bu durum romanda şöyle ifade edilmektedir:

“Koca Halil:

-Öyleyse yemin et.

Ali:

-Ederim, söyle.

Koca Halil cebinden küçücük bir Kur'an çıkardı:

-Koy elini şunun üstüne.

-Koydum.

-İki çocuğumun başı için yemin ederim ki Koca Halil'in, Meryemce'nin ölümüne ağladığımı kul ona söylemeyeceğim. Hiç kimse, kurt, karınca, börtü, böcek, taş, ağaç, su, hiçbir kimse bu sözü ağızımdan duymayacak. Yemin ederim. Âmin.

Ali:

-Yemin ederim. Âmin, dedi, elini Kur'an'ın üstünden çekti. Koca Halil derinlemesine bir iç geçirdi, Kur'anı koynuna koyarken.”⁶⁴

Yemin etmede Kur'anı Kerimin araç olarak kullanılması insanların ibadetlerini yerine getirmese de bazı değerlerini koruduklarını göstermektedir. Yaşar Kemal'in romanlarında yemin etme şekillerine bakıldığında Allah ve Kur'an ifadelerinin daha çok kullanıldığını görmekteyiz. “Vallahi, billahi”, “İki gözüm önüme aksın ki”, “Benim şu iki gözüm kör olsun da önüme aksın”, “İki elimi ateşe sokarım ki”, “Gözüm çıksın ki”, “İnan ki”, “Ant içip Kur'an'a el basayım”, “Yemin ederim”, “Allah şahit”, “kur'an çarpsın”, “Sahi”, Cidden”, gibi yemin ifadelerine, Yaşar Kemal'in romanlarında sıkça rastlamak mümkündür. Türkçe yemin ifadeleri

⁶⁴ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 89.

üzerine yapılan bir araştırmada daha çok, Allah, Peygamber, kutsal değerler, vücut parçaları, yiyecek, inanç, ölüm, bela, samimiyet, şahitlik, ifadeleri üzerine yapılan yeminlerin yaygın olduğu vurgulanmaktadır.⁶⁵ Demirciler Çarşısı Cinayeti adlı romanda, Derviş Bey, Kur'an'a el basarak, Murtaza'yı öldüreceğine yemin eder. Murtaza Beyin "Öldürmeden avratımın yatağına girmeyeceğim, çocuğumun beşiğini sallamayacağım"⁶⁶ gibi sözler sarf etmesi, roman karakterlerinde yemin ifadelerinin uygulamaya dönüştüğü alanlar gösterilmektedir. Bütün bunların yanında İnce Memed II romanında insanlar sadece Allah veya dini kutsallar üzerine yemin etmediği görülmektedir. Bu durum, yemin etme şeklinin eski çağlardan veya atalardan kaldığını göstermektedir. Örneğin, Koca Osman'ın Köse Halil'in boynuna sarılarak ettiği "Anam avratım olsun ki seni öldürürüm."⁶⁷ şeklindeki yemin ifadesi.

Din, toplumlar üzerinde derin etki yaratan bir olgudur. Bu etkinin doğal bir sonucu olarak da din, hayatın her alanında kendini hissettirmektedir. Kuşkusuz dinin etkilediği toplumsal olguların başında dil gelmektedir. Öyle ki toplumların yaşantısında, günlük dillerinde veya yazınsal kaynaklarında dinî terimler vazgeçilmez ifade unsurlarıdır. Nitekim bunun dikkate değer bir yansıması da yeminlerdir. İslamiyet'in kabulü ile birlikte; Kur'an'a el basmak, Kur'an'ı öpmek, Tanrı nimeti ekmeği çiğnemek gibi fikhî yeminler öne çıkmaktadır. Bu durum, Köse'ye göre eski Türklerin ilk zamanlarda yemin için kullandıkları maddi objeler tüfek, kılıç vb. yerine dinî unsurlar barındıran 'Kur'an', 'Allah' vb. manevi unsurlar kullanmaya başladıklarını gösterir.⁶⁸

3.1.1.1.4. Peygamber

Peygamberlere iman, imanın şartlarını oluşturan esaslardan biridir. Peygamber, Allah'ın buyruklarını insanlara ulaştırmak ve açıklamak için insanların arasından Allah tarafından seçilip görevlendirilen kişidir. Peygamberler Allah'ın

⁶⁵ Kadri Nazlı, **Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumbilimsel Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2013, s. 68.

⁶⁶ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 56.

⁶⁷ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, İstanbul, Adam Yay., s. 331.

⁶⁸ Nerin Köse, "Türk Halk Hikayelerinde And", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi VI**, 1991, s. 170. 169-182.

varlığı ve birliği hakkında bilgiler verir. İbadet ve ahlak ilkelerini öğretir. İnsanlara düşen görev, Peygamberlerin söz ve davranışlarına bakarak kendi hayatı için dersler çıkarmaktır.

Yaşar Kemal'in romanlarında peygamber algısının ne olduğu insanların davranışlarına bakarak anlamak mümkündür. Birçok romanda yer alan peygamber sözcüğü yazılı yüzüklerin taşınması⁶⁹ gibi yaşam şekilleri, insanların inandıkları peygamber inancına gösterdikleri saygı boyutunun şeklini göstermektedir. Ne var ki bu saygı gösterme hususu şekilcilikten öteye geçmemiş, sadece gösterişte kalmıştır. Oysa birçok karakterin peygamber için sarf ettikleri ifadeler, peygamber inancı ile ilgili tam tersi bir yolun izlendiğini göstermektedir.

Yaşar Kemal, peygamberliğin doğuş sebeplerini irdelemek için Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır ve Ölmez Otu eserlerini yazar. Bu üç eserde de ermiş rolünde bir kahramanla mutlaka karşılaşmaktayız. Yazarın ermiş rolüne özellikle yer vermesinin sebebi, ermişliğin ortaya çıkış sebeplerini ortaya koymak ve peygamberlerin doğuşuyla benzerlik kurmaktır. Yazara göre, ermişlerin ortaya çıkması ile peygamberlerin ortaya çıkması aynı sebeplerden kaynaklanmaktadır. Yaşar Kemal, peygamberlerin doğuş sebebiyle ilgili verdiği bir röportajda, insanların sıkıştığında kendine sığınacak bir düş dünyası ve bir kişi yarattığını söylemektedir:

“Bir de üç bölümlük uzun bir roman dizisi yazdım... Bir ermişin doğuşunu anlatmaya çalıştım. Bu bir alegoriydi. Dinlerin, diktatörlerin, peygamberlerin, ermişlerin doğuş sebeplerini araştırdım. Orta Direk, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu bu araştırmanın bir sonucudur. İnsanoğlu sıkışınca, toplum olsun, kişi olsun kendine sığınacak bir düş dünyası yaratıyor, bir kişi yaratıyor. Yani, insanoğluna yer demir ve gök de bakır olunca insanoğlu kendisine bir başka sığınacak dünya, sığınacak bir kişi yaratıyor. Bu insanoğlunun yaşamında üstünde durulacak önemli bir yer.”⁷⁰

⁶⁹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 137.

⁷⁰ Çiftlikçi, **a.g.e**, s. 233.

Bu röportajda Yaşar Kemal'in söylediği sözler, onun peygamber inancının ne olduğunu da göstermektedir. Ona göre Peygamberler tamamen insanların kendi arasında bir kişiyi yüceltmek, kutsamak suretiyle ortaya çıkmıştır. Peygamberlerin doğuşunu, diktatörlerin ve ermişlerin doğuş sebebine benzer kabul etmektedir. Kendisinin peygamberlik inancı bu şekilde Yaşar Kemal'in, romanlarında da buna benzer bir peygamber algısı oluşturması pek doğaldır.

Özellikle Peygamberler hakkında insanların doğru bildiği birçok yanlış vardır. Bunları Yaşar Kemal'in romanlarında da görmek mümkündür. Romanlarda, insanların nasıl bir peygambere inandıkları ile ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Ölmez Otu romanında köylüler, ermişlerden olduğuna inandıkları Taşbaşoğlu'nun kaybolduğunu duyunca, kendisi hakkında olmadık benzetmelerde bulunmaktadır. Onun dokuz tuğlu peygambere benzediğini söyleyenler, onu görmeleri halinde ayağına kapılıp ondan şefaah dileyeceklerini ifade etmektedir.⁷¹ Taşbaşoğlu'nun ermişliğini bir türlü kabullenemeyen karısı, Taşbaşoğlu yanı yaklaştığında korkup titremektedir. Bu durum karşısında çok kızan taşbaşoğlu karısına şunları söylemektedir:

“Kız dedi, peygamberler bile karılarıyla yatarlar. Bütün ermişlerin, ermişler ermişi Hızır'ın bile karısı vardı. Hem de karısıyla öylesine çok yatarmış ki Hızır babamız, karı elinden elaman demiş de kaçmış. Peygamberimiz Efendimizin bir sürü karısı, kırk tane cariyesi vardı. Peygamberimiz de hepsiyle yatardı.”⁷²

Yaşar Kemal'in romanlarında olay kurgusunun Müslüman coğrafyalarda geçtiğini daha önce de söylemiştik. Karakterlerin, sosyal öğrenmeler yoluyla peygamber hakkında bilgiler edindikleri, yani çevresinden duyduklarıyla kafalarında bir peygamber tasavvurunda buldukları dikkat çekicidir. Çoğu roman karakterleri, asli kaynaktan peygamber ve sözleriyle ilgili bilgi öğrenmeye yeltenmemekte ve buna gerek duymamaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde de ifade ettiğimiz gibi, Yaşar Kemal de, dini bilgilerini asli kaynaklardan öğrenmemiş, onun din ile ilgili

⁷¹ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 80.

⁷² Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 360.

düşünceleri tamamen çevresel etkilerden şekillenmiştir. Kendisinde var olan bu durumun romanlarına da yansıdığını görmek mümkündür. Zaten hemen hemen bütün romanlarında konu ve karakterler aynı özellikler taşımakta hatta karakterlerinin isimleri de farklı romanlarda aynı kalabilmektedir. Bu sebeple, diyebiliriz ki, Yaşar Kemal, kendi düşüncesini okuyucuya aktarmak için bir hayli ısrarcı bir yöntem kullanmaktadır. Örneğin yazarın kendisinin de bahsettiği gibi, Dağın Öte Yüzü üçlemesi olarak adlandırılan Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu ve Ortadirek romanları.

Bunun yanında romanların birçoğunda Peygamber efendimizin sözlerine az da olsa rastlamak mümkündür. Roman karakterleri daha öncesinde duydukları peygamberimize ait sözleri yeri geldiğinde kullansalar da, peygamberimize ait olmayan sözler de peygamberimize aitmiş gibi ona atfedilerek kullanılmaktadır. Örneğin, “Su içen yılan bile olsa dokunulmaz.” atasözü, “Peygamberimiz su içen yılan olsa da dokunmayın buyurmuştur.” şeklinde verilmektedir.⁷³

Yer Demir Gök Bakır romanın karakterlerinden Meryemce'nin mevlit okuyan Kel Âşık için söylediği şu ifadelerde halk kültürü içerisinde peygamber ve Hz. Muhammed (s.a.v) gibi kutsal değerlerin işlenişi görülmektedir.

“Kulağım duymasın o dört kitapta katli vacip murtada okunan güzelim mevlidi. Güzel Muhammed hazretleri babamız, bir duyarsa güzel mevlidinin Koca Halile okunduğunu, gelir de, mezarından kalkar da, ta buralara kadar gelir de mevlidini bunların ağzından alır... Alır da gider.”⁷⁴

Orta Direk romanında, Zeyno'nun kaymakamlık binasının önünde kalabalığa konuşurken kullandığı sözcükler, romanın geçtiği yöredeki baskın dinsel yaşantıyı belirtmektedir:

⁷³ Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, 3. bs., İstanbul, Adam Yay., 1998, s. 22.

⁷⁴ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 15.

“Bakın, bakın, Muhammed ümmetleri, bakın halimize. Ne haldeyik görün bizi. Okçuoğlu neler getirdi başımıza. Müslüman olana bu zulüm yapılırmı?”⁷⁵

Yaşar Kemal’in peygamberlerin doğuş sebebini, insanların sıkıştıklarında bir mit yaratma çabalarından başka bir şey olmadığını dile getirmesi ve düşüncesini yansıtmak için *Yer Demir Gök Bakır*, *Ölmez Otu* ve *Orta Direk* romanlarını ele alması dikkat çekici bir durumdur. Bu üç romanda da köylüler kendi kendilerine bir adamı ermiş olarak kabul etmekte ve ondan her türlü medet ummaktadır.

3.1.1.1.5. Ahiret

Yaşar Kemal’in romanlarında ölüm sonrası hayat ile ilgili inançların, halkın geçmişten kalma geleneklerinden kaldığı biçimde şekillendiğini görmekteyiz. Cennet, cehennem, kıyamet, haşir gibi inançlara hurafelerden beslenerek yer verilmektedir. Mesela, *Yer Demir Gök Bakır* isimli romanda, öldükten sonra dirilme, cennet ve cehennem ile ilgili inançlara yer verilir. Özellikle diriliş ile ilgili husus biraz da mizahi bir ifadeyle ele alınır ve “İnsan ölünce ne olacak” sorusuna, şu şekilde cevap verilir:

“Ölünce toprağa koyacaklar, sonra insanlar mantar gibi topraktan fişkiracaklar. Hak mizan terazi kurulacak, günahı olanlar cehenneme olmayanlar cennete gidecekler.”⁷⁶

Buradan da anlaşılacağı gibi, Yaşar Kemal’in roman karakterlerinin inanç biçimleri, halk arasında algılandığı şekilde İslam dininden kaynaklanmış/beslenmiş olsa da, İslam dininin temel ilkelerine ters düşen hurafelerle doludur. Mesela, Ömer’in şu ifadeleri buna örnektir:

“Memidik ölürse onu eşek cennetine atarlar”⁷⁷, “Allah kimsenin hakkını yemeyeni ahiret’te köşküne alıp hizmetine kırk huri, kırk gilman verilecektir. Kevser suyu, şarap olup akacak; meyve ve arının balını yiyecek; kuşun sütünü

⁷⁵ Yaşar Kemal, *Orta Direk*, s. 45.

⁷⁶ Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, s. 14.

⁷⁷ Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, s. 262.

içecek ve pis kokular çıkarmayacaktır. İnsan yediği yemeği ter olarak dışarı atacaktır. İnsan ne isterse teri öyle kokacak, dikişsiz istediği elbiseyi giyecektir. Orada hava ne sıcak ne de soğuktur.”⁷⁸

Bu arada görüldüğü gibi, hak yemeyenlerin durumu, insani bir yaklaşımla ele alınarak anlatılmış, Allah’ın köşkte oturduğu gibi ilginç betimlemelerde bulunulmuştur. Ayrıca, cennete giren erkeklere huri verileceği ve kadınlara da gılman diye tabir edilen hizmetçilerin verileceğine vurgu yapılmaktadır. Yaygın olan halk inanışlarına göre, cennete giren kadınlar, gılman ile aynı zamanda cinsel ilişki de kuracaklardır. Bu inanç, daha çok huri betimlemesine karşılık uydurulmuştur. Oysa İslam dininde, İslam dininin koyduğu ilkelere de aykırı olan gılman ile ilgili bir inanış bulunmamaktadır.

İslamiyet’te yer alan başlıca inanç esaslarından biri de ahiret’e imandır. Her insan doğar, büyür, belli bir ömür yaşadıktan sonra ölür. Kur’an’da “Her canlı ölümü tadacaktır”⁷⁹ buyrulur bu gerçeğe işaret edilir. Her Müslüman ölümden sonra dirilişin gerçekleşeceğine inanmak zorundadır. Ölen bir kişiye ahiret’e uğurlarken yapılması gereken görevlerin başında onu yıkama, kefenleme, cenaze namazını kılma, mezara defnetme, Kur’an ve Mevlit okuma, dua etme gibi işlemler gelmektedir.

Yaşar kemal’in romanlarında, ölen bir kimsenin defninin İslami kurallara göre yapıldığı görülmektedir. İnce Memed IV romanında len Ali Safa Bey için önce camide sela okunur. Cenazeyi köyün imamı önce yıkamak istemese de tehditler sonucu cenazeyi yıkar, cenaze namazını kılar ve öyle defnederek.⁸⁰

Yaşar Kemal’in özellikle ermiş rolüne yer verilen romanlarda, ermiş kişilerin öldükten sonra Kırklar Dağına çekileceği inancı ile Mısır ve Asya’daki ölüp dirilen tanrı inancının benzerliği dikkat çekicidir. lmez Otu ve Yer Demir Gök Bakır romanlarında ermiş kişilerin ölüp tamamen yok olmasına inanılmamakta

⁷⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 286.

⁷⁹ Kur’an ii. 185.

⁸⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, İstanbul, Adam Yay., 1996, s. 72.

bunun yerine ermiş kişilerin kırklara karışacağı dolayısıyla ruhunun tanrılaşacağına inanılmaktadır.

Dünyayı idare eden ve kırklar olarak bilinen halk erenleri tasavvufta bir hayli anılmaktadır. Alevi-Bektaşî inancına göre, Hz. Ali kırklar meclisinin başındadır ve kırklar meclisi, kırklar şerbeti ve kırklar meydanı gibi deyimler hep bu kaynağa aittir.⁸¹ Kutlu kişiler arasında da halkın geleneğinde en çok anılan kırklardır. Herkese nasip olmayan bir mutluluğa erişen kimi insanların ölmediğine, kırklara karıştığına inanılır.⁸²

Ahret hayatıyla ilgili, romanlarda genelde Cennet ve Cehennem kavramlarına yer verilmektedir. Cennet kavramı, iyilerin gittikleri ahret yurdu olarak kullanılırken Cehennem kavramı ise, dünyada iken zulmeden kişilerin acı sonu şeklinde kullanılmaktadır.

Romanlarda ahret hayatı ile ilgili bilgi verilirken cennet ve cehennem tasvirlerine rastlamak mümkündür. Bazen cennet tasvir edilirken yerel özelliklerden yararlanılmaktadır. Muhtarın Ökkeş için söylediği şu sözler buna en iyi örnektir:

“Yarın ahiret’e, Allah’ın divanına vardığında, varıp yüz sürdüğünde onun sana soracak hiçbir şeysi bulunmayacak. Ya kulum Ökkeş Dağkurdu diyecek, benim sana soracak hiçbir soru yoktur. Sana cennetten bir köşk hazırladım ki, Adana tren istasyonu gibi pırıl pırıl ışıklı. Var git köşküne de kurul, safa sür, dem ver dem al diyecek. Yanına avradını da verecek. Hizmetine de kırk huri verilecek ki, dünya güzeli. Daha el değmemiş kız oğlan kız. Kırk tane de gılman verecek ki, bir dediğini iki etmez. Kevser suyu şarap olup akacak. Bağlık bahçelik göz alabildiğinde. Tüm dallar eliyin altında. Dallar olgun meyveleri ağzına kadar uzatıp bekleyecekler. Her bir meyveyi, yiyeceği, arının balını, kuşun sütünü sabahtan akşama kadar durmadan yiyeceksin.... Yediğin yemekleri ter olarak dışarı atacaksın. Orada senin köşkünde hava ne sıcak ne de soğuktur. Ilıktır. Bunu kimse bilmez, sen

⁸¹ Kenan Bozkurt, Hacer Bozkurt, “Sayıların Gizemli Dünyası:Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi”, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, C. I, S. 1, Batman, 2012, s. 726.

⁸² Pertev Naili Boratav, **a.g.e**, s. 112.

bilirsin. O yüzden bu köyün tüm akılsız bu dünya için çalışır, sen cennetteki köşkün için uğraşırısın. Seni bir de hor görürler.”⁸³

Son cümleye bakıldığında cennetteki yurdu için uğraşanlar, toplum içerisinde hor görülmekte ve dışlanmaktadır. Bu da dini değerlerin romanda ele alındığı kadarıyla köy insanı için yaşamın neresinde yer aldığını net bir şekilde bize göstermektedir.

Yaşar Kemal’in romanlarında öldükten sonra dirilme ve ahiret inancı ile ilgili verdiği mesajlar, İslam’dan önce inanışlardan çok fazla etkilendiğini göstermektedir. Romanlarda yer alan halk arasında ermiş olarak kabul edilen insanların öldükten sonra kırklara karışması ve tanrısal özelliklere bürünmesi bunu açıkça göstermektedir.

3.1.1.1.6. Kader

Kader kelimesi ölçü, denge ve düzen gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Kamer suresi 49. Ayette yer alan “Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.”⁸⁴ ifadesi temel referans olarak ele alınır. Kaynak kitaplar, Bu ayetten yola çıkılarak evrendeki fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasalar ile ilgili bilgiler ve örnekler verilerek kader konusunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olunmaya çalışılmaktadır.

Yaşar Kemal’in romanlarında kader, insanın sorumluluğu adı altında alın yazısı kavramıyla ifade edilir ve halk arasında algılandığı şekliyle yer bulur. Kader kelimesinin yerine daha çok alın yazısı kullanılmakta ve bu kavram da geleneğin, örf ve adetlerin içinden yoğrulmuş şekil almaktadır. Zaten yazarın bütün romanlarında din, roman karakterlerinin geleneksel bakış açısıyla ve bazı dini ibadetlerin yapılışında kendini göstermektedir.

Yaşar Kemal’in Romanlarında, “Yazgıdan başkası olmaz”⁸⁵, “Tanrı böyle yazmış”⁸⁶, “İnsanın yolunu Allah çizer”⁸⁷ gibi ifadelerle halkın anlayışındaki kader

⁸³ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 298.

⁸⁴ Kur’an Liv. 49.

⁸⁵ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 63.

⁸⁶ Yaşar Kemal, **Ağrı Dağı Efsanesi**, İstanbul, Adam Yay., 2000, s. 43.

⁸⁷ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, İstanbul, Adam Yay., s. 542.

inancına dair bulgulara rastlamak mümkün olsa da, bazı romanların geleneğe karşı çıkarak konuştuğu karakterler aracılığıyla kader inancı hakkında cüretkâr sözler sarf edebildiği görülmektedir.

Yaşar Kemal'in birçok romanında Allah'ın kader anlayışı kolay bir şekilde sorgulanabilmektedir. Orta Direk romanında Koca Halil ile Meryemce arasında geçen bir diyalogda atın ölümü ikisinin de aralarının açılmasına neden olmuş ve bu durum Halil'in konuşmalarına şu şekilde yansiyarak aynı zamanda kader anlayışının da sorgulanmasına yol açmıştır.

“Allah'ım dedi. Senin de aklın hiçbir şeye ermiyor. Sonra: Tövbe tövbe, günaha girdim, tövbe tövbe! dedi. Ya gözünü sevdiğim Allah'ım, aklın erse, şu Uzunca Ali'nin fikara atını öldürür de baş belasını Gök Hacı'nın kızı Meryemce'yi kor muydun? Tövbe tövbe! Tövbe günahıma, Allah'ım. Ters işlerin var senin.”⁸⁸

Demirciler Çarşısı Cinayeti isimli romanda, Dervişi öldürmeye kararlı olan Mustafa Bey, “Onu ben öldüreceğim, alın yazısının elinden kaçış var benim elimden kurtuluş yok”⁸⁹ diyerek, Allah'ın çizdiği yolun değiştirilebileceği ama kendisinin çizdiği yolun asla değiştirilemeyeceği gibi ifadelerin kullanıldığı da yazarın romanlarında mevcut olan bir başka husustur.

İnce Memed I romanında Abdi Ağa ölen Veli'nin babasını teskin etmek için “kader” diye başını sallaması sonucu babasının “Buna kader demezler Abdi Ağa”⁹⁰ diye çıkışması, roman karakterlerinin başına bir musibet gelmesi ile verdiği tepkinin dozu, karakterlerin ne olursa olsun bazı şeyleri kabullenmek istemediğinin bir göstergesidir.

Yaşar Kemal'in romanlarında kaderciliğin kaybolduğu ya da bir değişim yaşadığı görülmektedir. Roman kahramanlarının yaptığı dualarda bu açıkça görülmektedir. Yaşar Kemal'in romanlarında dini konulara pek fazla yer verilmemekte, ya da çok az yer verilmektedir. Kader gibi birçok konuya da Yaşar Kemal'in romanlarında hep aynı örneklerle değinilmektedir. Ancak romanlarda

⁸⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 84.

⁸⁹ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 80.

⁹⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, 12. bs., İstanbul, Adam Yay., 2002, s. 138.

kader konusu ile ilgili verilen mesajlardan biri, kader inancından yola çıkarak Allah'ın gücünün sorgulanması gerektiğidir.

3.1.1.1.7. Batıl İnançlar

Batıl inançlar, akla, mantığa ve gerçeğe aykırı, aldatıcı ama insanlara son derece çekici ve hoş gelebilen söylenti ve uygulamaların adıdır.⁹¹ Toplumumuza özellikle doğu ve batı kaynaklı bu tür inançlar mevcuttur. Edebi eserlere ve romanlara son yıllarda modern kaynaklı inançlar da eklenmiştir.

Toplumumuzda çeşitli nedenlerle yaygınlaşmış, birçok batıl inanç ve uygulama vardır. Batıl olarak bilinen bu inançlar arasında; ruh çağırma, falcılık, sihir ve büyü bunlardan başlıcalarıdır. Ayrıca türbelere gidip adak adama, buralarda mum yakma, ağaçlara kutsallık atfederek bez bağlama, dilek tutma, ölülerden medet umma gibi inançlar batıl inançlar olarak sayılabilir. Bu tür inançlara köy hayatında da şehir hayatında da rastlamak mümkündür. Köy romanı yazarları olarak da bilinen sosyal gerçekçi yazarların ve Yaşar Kemal'in romanlarında bu tür inançlara sıkça rastlanmaktadır.

Yer Demir Gök Bakır romanında Taşbaşıoğlu Mehmet ermiş rolündedir. Köylü onun Allahın bütün emirlerini yerine getirdiğine inanmakta ve ona büyük saygı göstermektedir. Kızı hasta olan Fatmaca Taşbaşıoğlunun geldiğini görünce,

“Allah seni bu kızı iyi et diye gönderdi. Koca Allah gözlerini iyice açmış, yukarıdan bakıyor. Eğer sen bu kızı iyileştirmezsen Allah senin elindeki ermişliği alır Ökkeş Dağkurduna verir” der.⁹²

Burada üzerinde durulması gereken husus, Allah'ın insan gibi tasvir edilmesidir. Allah'ın insan gibi tasvir edilmesi konusuna daha önce yeterince değinilmiştir. Yukarıda asıl anlatılan konu, Allah'ın ermiş olma özelliğini insanları iyileştirmesi için vermesidir. İnsanları iyileştirmeyen ermişler tehdit edilmekte ve Allah'ın ondan ermişliği alacağı söylenmektedir. İslam inancında Allah ile kul arasına kimsenin giremeyeceği sık sık vurgulanmaktadır. Bu inançla bazı roman

⁹¹ Muzaffer Günay, **Hurafeler ve Batıl İnançlar**, İstanbul, Sevgi Yay., 2002, s. 11.

⁹² Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 294.

kahramanlarının daha çok Hıristiyanlıkta var olan bu tür inanışlardan etkilenmiş olabileceğini göstermektedir. Çünkü kilise, tanrı ile insan arasında aracılık yapan ve insanların kurtuluşu için gerekenleri belirleyen bir kurum konumundadır.⁹³ Yer Demir Gök Bakır romanında Taşbaş'ın ermiş olarak kabul edilmesi ve Taşbaş'ın atalarının aşırı şekilde övülmesi, belki de İslamiyet öncesi atalar kültüründen kalmış bir inanış olarak kabul edilebilir. Bunun dışında romanlarda, nazardan korunmak için muska da kullanılmaktadır. Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanında Emir'in büyük bir üçgen çizerek deriden güneş damgalı bir muska yapması ve Abbas'ın, altın kanatlı kuş muskayı, kırmızı dili dışarıdaki yılanı çıkarıp muskanın içine yerleştirmesi ve bu muskayı boynuna takması,⁹⁴ insanların kötülüklerden korunmak için muskaya verdiği inanç bağlamındaki değeri gösterir. Ayrıca İnce Memed romanında Abdülsemel'in yazdığı muskalarla ölümlerin bile canlandığına inanılması,⁹⁵ halkın batıl inançlara olan itibarını göstermesi açısından önemlidir. Karıncanın Su İçtiği romanında, Abbas'ın çok eskiden Emir Selahaddin'den kalma üstü güneşli muskayı Zehra'ya verip, ona muskayı yanından eksik etmemesini, ölürken en büyük çocuğuna vermesini, yabancılara göstermemesini, yoksa büyüsünün bozulacağını, çocukları olduğunda ilk oğlunun boynuna takmasını, bunu takan çocuğun mutlu olup kazadan ve beladan korunacağını söylemesi⁹⁶, romanlarda muskaya atfedilen anlam ve önemi göstermektedir.

Romanlarda ayrıca, nazardan korunmak için mitolojik özellikler gösteren varlıklar da kullanılmaktadır. Nazar değmesin diye köylüler kendi kendilerine yarattıkları mitlere inanırlar. Mesela, Koca Halil kuşun başını çocukların omzuna nazarlık olarak takar. Romanda anlatılanlara göre bu kuşun başını nazarlık olarak takan çocuğa hiçbir zaman nazar değmez.⁹⁷ Bunun dışında, yılan, kuş, ağaç gibi motifler işlenen diğer mitolojik özelliklerdir. Çocuklara akrep, tavuk pisliği,

⁹³ Kenan Has, "Teolojik Bazı Kavramlar ve Dinsel Seküler Otorite Sorunu Üzerine: Luther-Calvin", **Tarih okulu Dergisi**, S. XVII, Mart-2014, s. 264.

⁹⁴ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 278-282.

⁹⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, 1996, s. 30.

⁹⁶ Yaşar Kemal, **Karıncanın Su İçtiği**, 4. bs., İstanbul, Adam Yay., 2002, s. 428.

⁹⁷ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 13.

sarımsak, şahmeran boynuzu, düğme ve deniz kabuğu gibi nesnelere de nazardan korunmak için kullanılan diğer metaforlardır.⁹⁸

Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Araştırmalar sonucunda, eski dönemlerden itibaren Batı’da ve Doğu’da büyüün ve nazarın kötü etkilerine inanma ve bunlara karşı tedbirler alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür. Aynı şekilde uğursuz gözlerden gelen fenalığı ortadan kaldırmak için Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar tarafından el şeklindeki muskaların kullanıldığı tespit edilmiştir.⁹⁹ Muska, Arapçada “yazılı şey” anlamına gelen “nusha” kelimesinin halk ağzından bozulmuş biçimidir. Hastalıkları sağaltma, ya da, düşmandan gelebilecek kötülükler, görülmez kazalar, gibi herhangi bir zararı önleme amacı ile taşınan yazılı kâğıda denir. Nazarlık, bir yönüyle, kötü gözlerin ve kıskançlık duygularının sebep olabileceği, hastalıklardan, sakatlıklardan koruyucu niteliğiyle, muskanın işini görür.¹⁰⁰

Nazar, halk edebiyatında deyiş, atasözü ve manilerde çokça işlenmiştir. Halk kültüründe insanları, hayvanları, araba, tarla, ev ve eşya gibi nesnelere korumak amacıyla değişik objeler nazarlık olarak kullanılır. Ayrıca muska, hamaylı, “Maşallah”, “Bârekellah” ifadeleri yazılı künyeler taşınır, ev ve iş yerlerine Kalem Suresi’nin 51. ayetini içeren levhalar asılır, çeşitli dualar okunur. Halk arasında nazardan korunmak için başvurulan yöntemlerden biri de kurşun dökme âdetidir. Eski Türklerden kalan bu âdet kötü ruhlardan birinin çaldığı “kut”u (saadet unsuru) geri döndürmek için yapılan ve “kut koyma” (kut dökme) adı verilen Şamanist geleneğe dayanmaktadır. Burada inancı ilgilendiren en önemli husus nazar kavramı etrafında oluşturulan kurşun dökme, çeşitli hayvanların resim veya kemiklerini kullanma gibi bir kısmı İslâm dışı gelenek ve uygulamalardır. Allah’a dayanma yerine bazı şeylere sığınma, Allah’ın yaratıcı ve koruyucu sıfatlarını yaratıklara

⁹⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 261.

⁹⁹ Nilgün, Çıblak, “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, S. 15, Haz.: Nazım Hikmet Polat, Niğde, 2004, s. 104.

¹⁰⁰ Pertev Naili, Boratav, **a.g.e.**, s. 145-146.

devretme anlamı taşıyan bu tür davranışları İslâmî açıdan onaylamak mümkün değildir.¹⁰¹

Romanlarda karakterlerin inandıkları bir başka husus da, karakterlerin doğa olaylarının bir anlamı olduğuna inanmaları ve ona göre yaşamını dizayn etmeye çalışmalarıdır. Yer Demir Gök Bakır romanında Sefer'in dediğine göre kara bulut kötülüğe işaretir ve köylünün başına gelecek belaya işaretir.¹⁰² Bu şekilde insanlar, bulut, yağmur, kar gibi doğa olaylarına sürekli bir anlam yükleme çabasındadırlar.

Karıncanın Su İçtiği adlı romanda Hızır (a.s) keçilerinin olduğuna inanılır. Kim bu keçilerinden birini keserse, bulunduğu yerden daha bir mil uzaklaşmadan, Hızır (a.s) bir fırtına çıkarıyor, deniz karmakarış oluyor ve gemileri içine çekiyor. Öyle ki, bu keçiler yüzünden deniz dibinde çokça gemi ve balıkçı teknesi yatmaktadır.¹⁰³ Hızır'ın adaya kanatlarını gerdiğine inanan ada insanları, onun, bu adada yapılan evlilikleri de kutlu kılacağına ve doğanları da mutlu edeceğine inanmaktalar.¹⁰⁴

Allah'ın Askerleri adlı romanda, “Ne kadar tövbe edersen et, başında ekmek kırdın mı, tövben hemencecik bozulur. O aldığım Kuran var ya, canım sıkılınca ona el basıyor, tövbe ediyorum, sonra gene canım sıkılırsa, başımda ekmek kırıp tövbeyi kaldırıyorum”¹⁰⁵ şeklindeki diyalog, batıl inançların toplumun içine ne kadar işlediğini göstermektedir.

Binboğalar Efsanesi'nde ise halk arasında bir unsur olarak şöyle bir inanç şekli bulunmaktadır:

“Beş Mayıs'ı altı Mayıs'a bağlayan gecede, denizlerin ermişi İlyas ile karaların ermişi Hızır buluşurlar. Dünya kurulduğundan beri bu hep böyle olmuştur. Onlar nerede buluşmuşsa orada bahar bir başka türlü patlar. O yıl çiçekler daha bol, daha büyük açarlar. Arılar daha renkli, koyunların sütleri

¹⁰¹ Salime Leyla, Gürkan, “Nazar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXXII, İstanbul, TDV Yay., 2006, s. 445-446.

¹⁰² Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 65.

¹⁰³ Yaşar Kemal, **Karıncanın Su İçtiği**, s. 18.

¹⁰⁴ Yaşar Kemal, **Karıncanın Su İçtiği**, s. 30.

¹⁰⁵ Yaşar Kemal, **Allahın Askerleri**, s. 43.

daha bol, daha besleyici olur. Gök daha başka mavileşir. Hızır ile İlyas'ın buluştuğu an, biri doğudan biri batıdan iki yıldız doğar. Onlar tam yan yana gelirken yıldızlar da yan yana gelir ve birleşirler. Kim ki yıldızların birleştiğini görürse o an ne isterse olur.”¹⁰⁶

Hüyükteki Nar Ağacı romanında, hastalanan Yusuf'u nar ağacına götürürler. Nar ağacının şifa verdiğine, bazı ağaçlarda ise çok keramet olduğuna, o ağaçlara bir şeyin söylenmemesi gerektiğine, yoksa ocaklarının yanacağına inanılmaktadır. Böyle bir ağacın bulunup bir gece altında uyduğunda şifa bulacaklarına inanan insanlar bu ağaçları aramaktalar.¹⁰⁷

Orta Direk romanında da yine ağacın kutsallığına atfen altında namaz kılmanın önemine değinilir. Bu husus, roman kahramanlarından Uzunca Ali tarafından şöyle dile getirilmektedir:

“Ulan, azıcık iyi olursam, halim olursa, bu ağacın altında beş rekat bir namaz kılacağım ki... Namazdan hoşlanırlar bu ağaçlar. Belki de yüreğine şu hoşnutluk gelir de şu ağacın, bize yardım eder. Kim bilir? Belki yüreği acır da halimize. Şu anam olacak bir akıl etse de o kılsa namazı. Akıl etmez ki. Boşu boşuna üç ay, beş ay kılar da, burada, şu ulu kutsal ağacın altında bir gün bile namaz kılmayı akıl etmez.”¹⁰⁸

Değişik toplumlarda en yaygın inançlardan birisi de, ağacın kutsal kabul edilmesidir. En eski devirlerden hemen her Türk boyunun inanç sistemi içinde, bazen aynı bazen de farklı ağaçların kutsal kabul edildiği görülmektedir.¹⁰⁹ Ağaç inancı, birçok doğa inançlarının barındırdığı animizmde, ağaçların saygı gösterilmesi gereken bir ruha sahip olduklarına inanılmakta ve ağaçlara gösterilen saygı, bereketi etkilediğine inanılmaktadır. Yaşar Kemal de romanlarında kutsal ağaç motiflerinden yararlanırken bu inanç geleneğinden de etkilenmiştir.

¹⁰⁶ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 17.

¹⁰⁷ Yaşar Kemal, **Hüyükteki Nar Ağacı**, 3. bs., İstanbul, YKY, 2006, s. 56.

¹⁰⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 114.

¹⁰⁹ Ramazan Işık, “Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültürler”, **FÜİFD**, S. 9:2, 2004, s. 94-96.

Yılanı Öldürseler romanında amcası ve köylüler, Hasanın ölen babası Halil'in mezardan hortladığına inanmaktadırlar ve bunu Hasana söylerler. Hasan da iftiralar atılan annesine bu durumu aynen söyler. Güya babası, her gece kefeniyle beraber çıkıyormuş. Çünkü Mezarında rahat etmiyormuş. Halil'i öldürenin Hasanın annesi olduğu yaygarası kopunca bu tür batıl inançlar daha da tehlikeli etkiler bırakmaktadır.¹¹⁰

Yaşar Kemal'in bazı romanlarında halkın inandığı batıl inançlara dinsel tipler de ön ayak olmaktadır. Ağrı Dağı Efsanesi romanında dinsel bir tiplene olan dervişler ve sofiler, Ahmedî Hani'nin¹¹¹ mezarı başında yakılan ateşin üstünden yürümektedir. Müritler de ateşin etrafında yürüyen dervişlere ve sofilere ilahiler söylemekte ve zikirler çekmektedir.¹¹²

Yağmurcuk Kuşu'nda bahsedilen batıl inançlara köy İmamı'nın da inanması, olayı daha da ilginç kılmaktadır. Romanda anlatıldığına göre, İsmail Ağa öldürüldükten sonra köyde bela eksik olmuyormuş, kırlangıçlar köyü terk etmez olmuş.¹¹³ Hatta köylülerin tılsım yapılmak suretiyle eli ve ayaklarının bağlandığına inanılmaktadır. Yine bu romanda dini olan her şeye farklı gözle bakılmaktadır. Köy halkına göre imam camiye girmiş bir rekât namaz kılmış ve o anda gözlerden kaybolmuş. Bu olaydan sonra köyün imam'ı yedi kanatlı olarak anılır. Köy halkının yine din adamı rolündeki Sofi'ye saygıda kusur etmemelerinin nedeni, onun kutsal bir değneğe sahip olmasıdır.¹¹⁴ Bu romanda sadece insanlarla ilgili değil hayvanlarla ilgili de uydurulmuş batıl inançlar mevcuttur. Romanda hayvanların ermişliğinden bahsedilir. Altay'a binenin doğrudan cennete gidileceğine inanılır. Çünkü atın

¹¹⁰ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, İstanbul, Adam Yay., 2002, s. 47.

¹¹¹ 1651 tarihinde Doğubayazıt veya Hakkâri yakınlarından doğduğu ileri sürülen, Haniyan aşiretine mensup olduğundan dolayı veya Hakkâri vilayetinin Han köyünde doğduğu için Ahmedî Hani diye tanınan Ahmedî Hani, 17. yüzyılda Doğu Anadolu bölgesinde yaşayarak daha çok, şeyh Ahmedî Hani ve kısaca Hani diye şöhret sahibi olmuş, önemli Osmanlı şeyh, âlim ve şairlerindedir. Konu ile ilgili ayrıca bkz.: Turgut Karabey, "Ahmedî Hani (1651-1707) Hayatı Eserleri ve Mem O Zin Mesnevisi", **Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 30, Erzurum-2006, s. 58.

¹¹² Yaşar Kemal, **Ağrı Dağı Efsanesi**, s. 80.

¹¹³ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 100.

¹¹⁴ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 188.

babasının da ermiş olduğuna inanılır.¹¹⁵ Aynı şekilde İnce Memed II romanında da, kasaba ve köyde yaşayan insanların inandıkları batıl inançlar bazen, din adamı rolündeki insanlar tarafından da onaylanan bir davranış şekline dönüşmektedir. Ferhat Hoca yakışıklılığıyla bütün Çukurova'ya ününü yaymış özellikle de kadınların diline düşmüştür. Uzak köylerden, Adana'dan, Kozandan, Tarsus'tan, hatta Mersinden, İskenderun'dan muska yazdırmak bahanesiyle genç kızlar, kadınlar hocayı görmeye gelmektedir. Ferhat Hoca ise yazdığı muskaların karşılığında herhangi bir ücret almayarak ününü daha da yaymıştır.¹¹⁶

Yaşar Kemal'in birçok romanlarında bazı insanların köylüler tarafından ermiş olarak kabul edilmesi ve kutsanması yaygın bir gelenektir. Bu inanışa bazen de hayvanlar katılmıştır. İnce Memed romanında Memed ve Ferhat Hocanın yanında Memed'in atı da ermiş olarak kabul edilmekte ve aynı şekilde kutsanmaktadır.¹¹⁷

At kült'ünün İslamiyet'ten önce kalma bir inanış olduğunu söylemek mümkündür. Uygurların bazı boyları ata kutsal bir değer vererek atı savaş tanrısı olarak kabul etmişlerdir. Eski Türkler, atı Göktanrı'ya kurban olarak kesiyorlardı. Göktürk döneminden itibaren Hakanların da at, silah ve bazı aletlerle gömüldüğü bilinmektedir.¹¹⁸

Bir çatışmada yaralanan İnce Memed'i Hürü Ana iyileşmesi için Kırğöz Ocağı'na getirir. Bu ocak, eşiğine yüz sürmek suretiyle yöre halkı tarafından kutsanmaktadır. Ocağın kapıları meşeden olup üstünde Kur'an'dan ayetler bulunmaktadır. Her kapının işlemeleri arasında bir gizin, bir afsunun yer aldığına inanılır. Ayrıca bu ocağın bütün dertlere deva, hastalara şifa olduğuna inanılmaktadır. Yoksullar ve düşkünler bile dertlerine çareyi bu ocakta ararlar.¹¹⁹

Ocak; ev, aile ve soy anlamına gelir. Bir diğer anlamda ocak, aynı fikir ve inanç etrafında birleşen kimselerin kurdukları teşkilat ve bu teşkilat mensuplarının toplandıkları yerdir. Türkler, ocak çevresinde düğümlenen bir külte bir tapınma

¹¹⁵ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 244.

¹¹⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 100.

¹¹⁷ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 126.

¹¹⁸ Yaşar Kalafat, **İslamiyet ve Türk Halk İnançları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1996, s. 24-34.

¹¹⁹ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 265.

şekline sahip olmuşlardır. Bu kült Hun Türkleri arasında vardı. Atalar kültü, ocak kültünü doğurmuştur.¹²⁰

İnce Memed III romanında öldüğü sanılan İnce Memed için kadınların yaktığı ağıtlarda geçen “Gökteki meleklerin onu alıp götüreceği, cennetin kapısının daha o uzakta iken açılacağı ve onun ermişlere daha şimdiden katılacağı”¹²¹ sözleri insanların bir durum karşısında uydurma inanışları ne kadar sahiplendiği ve bütün bunlara inanmaya müsait olduğunu göstermektedir.

İnsanlar, inanç dünyasında bir zayıflama olduğunda o boşluğu bir batıl inançla doldurmak ister. Yaşar Kemal’in eserlerinde batıl inançların nasıl doğduğuna ve insanların yaşamlarının bir parçası olduğuna bakıldığında bu gerçeğe karşılaşmaktayız. Romanda insanlar, sıkıştıklarında veya başlarına kötü bir iş geldiğinde hemen bir mit yaratmak ister ve bundan da başarılı olur. Yarattığı mitin peşinden giden ve ona göre yaşamını düzenleyen insanlar tamamen uydurmadan ibaret olan bu inançların peşine sürüklemekte ve bu durumdan da asla geri dönmemektedir. Bu mitlerin veya batıl inançların romanda işlenen olay örgüleri içinde büyük yeri vardır.

3.1.1.2. İbadet ve Dua Algısı

İbadet, Allah’a tazim, saygı göstermek ve O’nun verdiği nimetlere karşı şükran borcunu yerine getirmektir.

Bireyde ibadet duygusunun gelişimi için sadece konu ile ilgili ders alması yetmemektedir. Okullarda okutulan derslerin interdisipliner olma özelliği göz önüne alındığında öğrenciler, sadece ders içi etkinliklerle sınırlı kalmayıp ders dışı etkinliklerle de eğitim sürecini sürdürmektedir. İnanç, ibadet ve ahlak duygusunun gelişimi için ders kitabı dışında okudukları kitaplarla da bu duygunun gelişimini sağlayacak veya en azından ibadet duygusunu köreltmeyecek kitapların okunması gerekmektedir. Çünkü okunan kitaplarda edinilen algının, bireyin sonraki dönemde dini kimliğinin oluşumunda büyük etkisi vardır.

¹²⁰ Mehmet, Eröz, **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990, s. 327.

¹²¹ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 114.

Yaşar Kemal'in romanlarında ibadetlere ve ibadetlerini yerine getiren karakterlere çok az yer verilmektedir. Bunun sebebi, dini inanışların romanlarda fazla yer almamasıdır. Dini inanışlar daha çok halk kültürünün bir ögesi olarak algılanan ibadet ve ritüellerde görülmektedir. “Namaz kılan kişinin önünden geçmek”¹²², “yazılı tas, suret ve put yapmak”¹²³ “Şafi mezhebinde, köpeğin pis sayılması”¹²⁴, “intihar etmek”¹²⁵ ve “mezarlıkta saz çalıp, türkü söylemenin günah olması”¹²⁶ gibi inanışlar, dini kaynaklı olmakla birlikte, halk uygulamalarının birer unsurudur.

Romanlarda namaz gibi günlük hayatta ibadet eden çok az insan tipi vardır. Yaşar Kemal, Sosyal gerçekçi yazar olduğu için belki de çevresinde gördüğünü yazmıştır. Dini ibadetleri yerine getiren karakterlere az yer verilse de bu karakterlerin çoğu, genelde romanların sonlarına doğru okuyucuda olumsuz algı yaratacak şekilde işlenmiştir. Daha çok romanlarda, dini ibadetlerle alay eden veya ibadetleri yerine getirenlerin aynı zamanda haksızlık yaptığı, adam öldürdüğü şekilde bir yansıtma bulunmakta ve dindar görünen şahısların namaz kılan birinde bulunmaması gereken eylemlerde bulunduğu karakterler yer almaktadır.

Yaşar Kemal'in romanlarında, Namaz İbadeti'ni yerine getirenlerin sayısı az olsa da, namaz ve cami'ye çokça yer verilmektedir. Namaz, cami, ezan gibi dini motiflerle, romanlarda daha öncede ifade edildiği gibi dinin pratiğe geçtiği alanlara vurgu yapılmaktadır.

Yazarın incelenen eserlerinde, namazı salt çıkarları için kılanlar olduğu gibi, bu tür dünyalık beklentilerden uzak insanlar da camiye gidip namaz kılmaktadır. Çoğu romanlarında İslami ritüellere yer verildiği için romanların konularının Müslümanların sahip olduğu ancak yerine getirmediği hassasiyetlerin yaşadığı coğrafyalardan seçildiği anlaşılmaktadır. Romanların kurgulandığı çevrede, İslami

¹²² Yaşar Kemal, **Kanın Sesi**, İstanbul, Adam Yay., 1998, s. 444.

¹²³ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 100.

¹²⁴ Yaşar Kemal, **Kale Kapısı**, İstanbul, YKY, 2004, s. 263.

¹²⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 575.

¹²⁶ Yaşar Kemal, **Kale Kapısı**, s. 57.

değerleri işleyen çok örnek yer almaktadır. Deniz Küstü romanında yer alan şu ifadeler buna örnektir:

“Rüstem Paşa Camiine göz attı, orada caminin içinde 7-8 çocuk bir de çok yaşlı bir adam, başlarında tepelikleri, önlerinde rahleler bağdaş kurup oturmuşlar, öne arkaya sallanarak, Kuran okuyorlardı.”¹²⁷

Burada, Yaşar Kemal’in romanlarına konu olan coğrafyada insanların aslında dini değerlere önem verdiği, ibadetlerini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Roman karakterleri bu tür değerlere uzak olmasa da kendilerinin pratikte bu değerleri yaşadığı pek de söylenemez.

Yaşar Kemal’in hayat hikâyesini anlattığı Yağmurcuk Kuşu adlı romanda babası rolündeki İsmail Ağa abdest alır, namazlarını kılar. Beş vakit namaz kılan İsmail Ağa, kendini soylu bir kişi olarak köylülere kabul ettirir. Öyle ki, kendisi göçmen olmasına rağmen Ermenilerin kovulduğu evlerde oturmayarak, “Yuvasından atılmış kuşun evinde başka kuş barınmaz” diyerek bu durumu açıklamaktadır.¹²⁸ Görüldüğü gibi, romanlarda, az da olsa bu şekilde dini hassasiyetlere sahip tiplere yer verilmektedir. Burada İsmail Ağa karakteri, yazarın babasını canlandırdığı bir karakter olduğu unutulmamalıdır.

Romanlarda, Dini hassasiyetlere sahip karakterler olduğu gibi bu hassasiyetleri hafife alan karakterlere de yer verilmektedir. Karıncanın Su İçtiği adlı romanda, Nişancı Veli balığa gitmek için sabah erken kalkar ve namaza durur. Namazını coşkuyla kılar, duaları içinden güldür güldür okur. Balığa birlikte gideceği Poyraz’a, beraber gitmeleri halinde abdestli ve ağzı dualı biri olarak kendisine çok dua edeceğini, söyleyen Veli’ye Poyraz, “Ben kimsenin duasını istemem” şeklinde beklenmedik bir cevap verir.¹²⁹ Burada vurgulanan husus şu ki, namaz kılan ve dua eden kişilere çok da değer verilmemekte ve dini değerlere sahip insanlar çoğu kez alay konusu yapılmaktadır.

Yaşar Kemal’in bazı romanlarında ibadetler bir menfaat elde etmek için yapılır. Roman karakterleri Kıldığı namazın karşılığını hemen beklerler. Ölmez Otu

¹²⁷ Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s. 120.

¹²⁸ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 108.

¹²⁹ Yaşar Kemal, **Karıncanın Su İçtiği**, s. 83.

romanı karakterlerinden Hasan, kırklara karışmak veya ermişlerin arasına girmek için çokça namaz kılmak ve oruç tutmak gerektiğini düşünmekte ve bunu da büyüyünce yapacağını söylemektedir.¹³⁰ Karakterlerin daha çocukken bu şekilde düşünmesi, olayların geçtiği çevrede yaşayan yetişkin insanların dini hassasiyetleri hakkında ipuçları vermektedir. Yaşar Kemal'in romanlarında karakterler genelde yazarın yaşadığı çevrede seçilmesi, onun yaşadığı çevrede din veya ibadet konusunda olumsuz özelliklerin egemen olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanlar, sırf şahsi menfaat elde etmek için ibadet eden tipler olarak işlenmektedir. Çıkar elde etmek için dini değerlerin alet edilmesi, roman kurgularında insanlar için ibadetin günlük yaşamda ne anlam ifade ettiğini bize göstermektedir. Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında şahsi çıkarı için namaz kılarak ağasının gözüne girmeye çalışan Memet'in hikâyesi şöyle anlatılmaktadır.

Memet bir ağanın yanında çalışmaya başlar ve ücret olarak da ona 23 lira verilir. Memet'in ise daha çok paraya ihtiyacı vardır. İhtiyacını duyduğu parayı çalışarak elde edeceğine inanmamaktadır. Ağa'ya yanaşmak için, çiftliğe girdiği gün namaza başlar. Hiçbir dua bilmeyen Memet, nasıl namaz kılınır onu da bilmez. Namazda dua okumayı bilmeyen ve bilmek de istemeyen Memet, sürekli duasız namaz kılsa da, gören uzun yıllar alnı secedede biri zanneder. Namaz bir süre sonra Memet'te etkisini göstermeye başlar. Ağa onu iki ay sonra pamuk toplayan ırgatların başına gönderir. Görevi ırgatların pamukların çalmalarının önüne geçmektir. İşte bu onun için büyük bir fırsattır.¹³¹ Fırsatı iyi değerlendiren Memet, kılmış olduğu namazın da karşılığını kısa sürede alır. Artık namaz kılmak onun için bir geçim kaynağıdır. Vakitli, vakitsiz olsun, bir kalabalık görünce seccadesini hemen yere seren Memet, namaza başlar. Köy köy dolaşan Memet durmadan namaz kılarak, İnsanların güvenini bu şekilde alır ve kısa süre içinde sermayesini on beş misline çıkarır, sayı sayı dükkânlar açar ve dönüm dönüm toprak alır.¹³²

Dikkat edilmesi gereken şey, romanlarda çıkar elde etmek için namaz kılan karakterlerin kıldıkları namazın karşılığını hemen görmesi ve beklediği menfaati elde

¹³⁰ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 42.

¹³¹ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 147.

¹³² Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 156.

etmesidir. Bu şekilde insanlar, bir sıkıntıyla karşılaştığında akıllara namaz kılmayı getirmekte ve namaz gibi dini ibadetlerin çıkar elde etmek için nasıl da işe yaradığı algısını zihinlerinde yaratabilmektedir. Buna göre ibadetler, Allah için değil, menfaat elde etmek için yapılır. Burada, Allah inancının ihtiyaç ya da korkudan kaynaklanması bir sonuç olduğu gibi, ibadetlerin de aynı sebepten kaynaklandığı işlenmektedir.

Romanlarda dikkat çeken en önemli husus, ibadetlerini yerine getirenlerin, genel olarak eşkıya tipler olarak yer işlenmesidir. Karakterler bazen bir menfaati elde etmek için namaz, oruç gibi ibadetleri gösteriş için yapmaktadır. Mesela Yılanı Öldürseler romanında dört kişi öldüren biri, gece gündüz namaz kılan biri olarak gösterilir.¹³³ Ayrıca namaz kılan bazı karakterler diğer karakterler tarafından şaşkınlıkla izlenmektedir. Çakırcalı Efe romanında;

“Efe abdest alıp namaz kılmak isteyince Hacı buna çok şaşırır. Çünkü o ana kadar Efe’nin ağzından bir kez olsun namaz niyaz sözleri işitilmemiştir. Efe’nin bu durumu ve Hacı’nın şaşkınlığı romanda şöyle anlatılır: “Hacı sonra bir an düşünerek “vay yezit vay” diye geçti içinden. Namaz kıldığına göre bu oğlan alt üst edecek ortalığı der. Efe abdest alıp namaza durunca, Hacı içinden şunları geçirir: “Vay anasını! Kırk yıllık İmam sanki.”¹³⁴ şeklinde şaşkınlığını dışa vurmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, romanlarda namaz kılan ve oruç tutan karakterlere hep şüpheyile bakılmakta ve ibadet edenler hakkında dürüstlükleri ile ilgili soru işaretleri zihinlerde sürekli yer almaktadır.

Romanlarda adam öldüren tipler, öldürmeden önce hep abdest alıp namaz kılmaktadır. Çakırcalı Efe, Posluoğlu’nu nasıl öldüreceğinin planlarını yaparken bir yandan da namazlarını kılmayı ihmal etmez. Gelen misafirlerini öldürmek için öncesinde bir oyun hazırlar. Onlar için kurduğu rakı sofrasında kendisi rakı içmez ama misafirler, içtikten sonra bir tarafa sızıp uyumaya başlar. Efe için fırsat ele geçmiştir ve alır tüfeğini basar tetiğe Posluoğlu’nu öldürür. Öldürdükten sonra da

¹³³ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 94.

¹³⁴ Yaşar Kemal, **Çakırcalı Efe**, 9. bs., İstanbul, YKY, 2009, s. 45.

abdestini alır namaza durur.¹³⁵ Burada anlaşılan, namaz kılanların art niyetli olduklarıdır. Namazı araç ve aldatmak kastıyla kılan öldürmeye bile dini bir boyut katan katil tiplerin romanlarda yer alması oluşturulan algının açık göstergesidir.

Romanlarda namaz kılanların genelde eşkıya rolünde olması yine Yaşar Kemal'in birçok romanının bir gerçeğidir. Çünkü eşkıya olup dağa çıkanlar da, adam öldüren de bir haksızlığa uğramış ve bu haksızlığa kendince isyan etmektedir. Yaptıkları eylemin sebebinin arka planında, bir yönüyle haksızlığı ortadan kaldırmak isteği yatmaktadır. Eşkıya rolündeki Sümbül, yönünü kibleye dönüp iki rekât namaz kılar. Nerede olursa olsun, isterse en yoğun çarpışmada, iki eli kanda olsun, o her sabah iki rekât namazını kılar.¹³⁶ Bu şekilde, namaz ile öldürmenin aynı paragrafta ve birbirini tamamlayan halde işlenmesi, zihinlerde oluşacak olan algının boyutunu düşünmek gerekmektedir.

Romanlarda dini inanışların geçtiği olaylar, genelde namaz kılmayı bilmeyen veya namazda hangi duayı okuyacağını bilmeyen karakterler üzerine kurgulanır. Yağmurcuk Kuşu romanında Müslüm Ağa Salman'dan namaz kılmasını ister, O da namaz kılmayı bilmediğini söyler. Salman namazda hangi duayı okuyacağını babasının öğretmediğini, sadece güneşe söylenen bir türkü bildiğini söyler. Müslüm Ağa da, o zaman namazda onu oku der. Hatta Müslüm Ağa, kendisinin de dua pek bilmediğini, kendisinin de bildiği şeylerle namazlarını kıldığını söyler. Buna şaşırın Salman beraber abdest alır ve namaz kılmaya başlar.¹³⁷ Onların namaz kılmaları birkaç günlüktür. Uzun sürmez. Bu durum roman konularının geçtiği yerlerde insanların dini ibadetlere pek önem vermediği izlenimi uyandırmaktadır. İbadetler, kulluk vazifesi bilinciyle yapılmamakta, çoğu kez günlük yaşamlarında çıkar elde etmek için alet olarak kullanılmaktadır.

Romanlarda, Hac İbadeti'nin konu olduğu yerler roman karakterlerinin inanç konusundaki iç dünyasını yansıtmaktadır. Mesela, Ölmez Otu romanında, Ökkeş, Koca Halil'in ayağına kapanır. Daha öncesinde hırsızlık yapmıştır. Sebebini ise, kendisinin hacca gitmek istediğini ve hırsızlığı da bunun için yaptığını

¹³⁵ Yaşar Kemal, **Çakırcalı Efe**, s. 55.

¹³⁶ Yaşar Kemal, **Kanın Sesi**, s. 292.

¹³⁷ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 418.

söyleyerek açıklamada bulunur. Bunun üzerine Koca Halil de, Peygamber efendimizin “Cennet anaların ayakları altındadır.” hadisini değiştirerek, “Cennet hırsızların ayakları altındadır.” der ve hırsızların efendisi Halil İbrahim seni korusun¹³⁸ diyerek din ve dini kavramlarla alay etmektedir.

Yaşar Kemal’de, İslâmiyet’te yer alan bazı hadis ve ayetler, tenkit edilmiştir. Bunun en bariz örneği, Hz. Muhammed’in “Dünya öküzle balığın üzerinde durur” sözüdür. Bu söze, romanında üç kez yer veren yazar, savaşların, her şeyin ekonomiye bağlı olduğunu ifade eder. Yaşar Kemal, dünyanın öküzün boynuzunda, peygamberin kelâmında, Allah’ın ayetinde değil ekonominin sırtında durduğunu¹³⁹ belirtmesi ve dünyanın öküzün başında değil, Türkiye’nin sopanın boynuzunda durduğunu¹⁴⁰ söylemesiyle dine ve otoriteye karşı olumsuz tavrını sergiler. Ayrıca, dünyanın öküzün sırtında değil, sözünün eri yiğitlerin sırtında durduğunu, belirtmesiyle de kendi tavrını gösterir.¹⁴¹ Dünya öküzle balığın üzerinde durur, hadisi Yaşar Kemal’den önce sembolik açıdan İslami gelenekte yorumlanmış ve bu hadisin anlamının öküz sembolü ile kara ticaretini ve tarımını içerdiği; balık sembolüyle de denizdeki geçim vasıtalarını içerdiği ortaya konulmuştur.

Yaşar Kemal’in diğer romanlarda olduğu gibi Orta Direk romanında da, köylüler her zaman bir inanç arayışı içerisindedir. Uğur getirdiğine inandıkları bazı ağaçların tıpkı insanlar gibi canı olduğuna, insanları çarpan gizemli bir güce sahip olduğuna inanmaktadır. Bu ağaçların altında kılınan namazların kendilerine uğur getireceklerine inanan insanların şu ifadeleri konu ile ilgili örnek olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Boşu boşuna üç ay beş ay kılar da, burada, şu ulu, kutlu ağacın altında bir gün bile namaz kılmayı akıl etmez.”¹⁴²

Bu şekilde, köy romanlarında, dini ve dini değerleri aşağılama, onlarla alay etmek suretiyle hafife alma ortak bir tutum şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

¹³⁸ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 187.

¹³⁹ Yaşar Kemal, **Yusufçuk Yusuf**, s. 67.

¹⁴⁰ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 462.

¹⁴¹ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 572.

¹⁴² Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 120.

Tanzimat'la birlikte dini meselelere karşı, bir karşı duruşun olduğu gerçeği¹⁴³, Sosyal gerçekçi sanat anlayışını benimsemiş yazarların eserlerinde de bir eleştiri unsuru olarak ele görülmüştür.¹⁴⁴

Sözlükte, çağırarak sevk etmek ve adlandırmak anlamlarına gelen dua, terim olarak, kulun Allah'tan bir şey talep etmesi ve yakarmasıdır. Dua, kur'an'da Allah'ı tanıma, ona iman ve ibadet etme, hürmet, itaat ve sevgi ifadesi, yaklaşma vasıtası ve yardım talebinde bulunma gibi anlamlar ifade eder. Kısacası dua, kişinin düşünce ve şuur ile Allah'a yönelmesidir. Dua sırasında kullanılan kelimeler, kişinin o sırada duygu ve yönelişini, imanını yönlendirdiği ve ifade ettiği için, İslam tarihi boyunca Müslümanlarca büyük önem atfedilmiştir.¹⁴⁵

Birey nasıl dua edilmesi gerektiğini çoğu kez okul dışında yaptığı okuma etkinlikleriyle öğrenebilir. Okunacak kitaplarda, İslam'ın ruhuna aykırı ve İslam'ın hassasiyetleriyle bağdaşmayan dua etme biçimleri kişinin iç dünyasını büyük oranda etkilemektedir.

Romanlarda dua edilirken kullanılan ifadelerle bakılarak sosyal ve psikolojik hayat ile ilgili sonuçlara ulaşmak mümkündür. Yaşar Kemal'in romanlarında, insanlar genelde fakir, yoksul ve kederlidir. Yapılan dualarda bunlara çokça vurgu yapılır. İnsanlar, içinde bulunulan durumdan bir an önce kurtulmak için dua ederler. Yapılan dualar bakılarak insanların şikâyet ettikleri şeylerin neler olduğunu da tespit etmek mümkündür. "Allah yokluk göstermesin", "Yüreğini keder almasın", Allah nazardan esirgesin", "Bütün denizlerin balıkları, senin ağına, oltana, zıpkınına gelsin"¹⁴⁶, "Ağamızın kesesine bin bereket"¹⁴⁷ gibi dualar, roman konularının işlendiği çevrenin sosyal hayatı ile ilgili bilgiler vermektedir.

Yaşar Kemal'in romanlarında İslam dininin öngördüğü şekilde dua eden tiplere yer verilirken İslam dininin dua etme geleneğiyle bağdaşmayan dua

¹⁴³ Kaplan, **a.g.e**, s. 308.

¹⁴⁴ Uslucan, **a.g.m**, s. 110

¹⁴⁵ Adil Bebek, **Din ve Düşünce Açısından Dua**, İstanbul, Rağbet Yay., 1998.

¹⁴⁶ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 316.

¹⁴⁷ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 404.

şekillerine de rastlanılmaktadır. Mesela Ölmez Otu romanında Çukurova’da pamuk toplarken köylülerin yağmur yağması için ettikleri dua,¹⁴⁸ Müslümanların kuraklık baş gösterdiği zaman sık sık başvurduğu dua şeklindedir. Ayrıca romanlarda sadece Sünni geleneğe göre değil Anadolu Aleviliği geleneğine göre de yapılan dua¹⁴⁹ örneklerine rastlamak mümkündür.

Yaşar Kemal’in romanlarında bazı beddua cümleleri kalıplaşmış olarak sürekli insanlar tarafından kullanılmaktadır. Örneğin, “Sen Allahın kahrı gazabına uğra e mi?” gibi.¹⁵⁰

Yaşar Kemal, sadece olayın geçtiği yerel özelliklerin kültürel özelliklerini yansıtmamaktadır. Bunun dışında yezidiler, aleviler gibi kültürlerin de dua etme biçimlerine yer vermektedir. Mesela Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanında Yezidilerle ilgili şu dua etme biçimine değinmektedir: “Günde üç kez güneşe döner dua ederler... Onların bizim gibi belenmiş duaları da yok. Her isteyen çoluk çocuk, genç yaşlı olsun, şeyh olsun, emir olsun herkes güneşin karşısına geçer içinden o anda ne geçiyorsa güneşe söyler. Belki de insan soyunun en güzel söylediği dualar bunlardır. Belki de en güzel şiirler, en güzel türküler bu dualardan çıkmıştır. Belki de Mezopotamya’nın bütün destanlarının temelinde bu dualar vardır.”¹⁵¹

Yaşar Kemal’in romanlarında işlenen bir başka kültür de Anadolu Aleviliğine dair özelliklerdir. Aleviliğe özgü cem kültürü hakkında şu anekdot geçmektedir:

“O gece Perşembe gecesiydi. Dede demirevinde büyük bir cem kurdu. Günyüzü görmemiş demler söyleyip, semahlar çaldı. Uzun, ince, kuğu boyunlu kadınlar, büyük gözlü, pos bıyıklı, karayağız, dal gibi delikanlılar semah döndüler. Dede semaha Hazreti Ali’yi, on iki imamı, Genç Osmanı, Baba İshakı, Pir Sultanı, Baba İlyası, Sarı Saltıkı, Köroğlunu, Türkmen Kocası Yunusu, Hacı Bektaş Veliiyi, Abdal Musayı, Kırkları, Yedileri, Üçleri çağırdı. Hep birlikte sabaha kadar, eriş ya Dede Sultan diyerek semah döndüler. Onlarla birlikte bütün Toros dağları dağı taşı, ağacı, suyu, yıldızları, kurdu

¹⁴⁸ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 240.

¹⁴⁹ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 16.

¹⁵⁰ Yaşar Kemal, **Ortadirek**, s. 11.

¹⁵¹ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 245.

karıncası, börtü böceği, karaltından yeni çıkmış apak kar çiçekleriyle semah döndü. Onlarla birlikte gülbenk çektiler.”¹⁵²

Binboğalar Efsanesi romanında da Anadolu Aleviliğine ait şu dua etme biçimine yer verilmektedir:

Yatsı vakti, Koyun Dede uzun bir kayalığın başına çıktı. Gülbenk çekti.

“Allah, Allah, Allah... Sairi Selman, mülke Süleyman, kör olsun mervan, yardımcımız on iki imam. Hızmatın kabul, yüzün ak olsun.”

Kalabalık hep bir ağızdan:

‘Hızmatın kabul, yüzün ak olsun,’ dedi.

‘Hızmatından şefaata bulasın.’

Koyak yankılandı.

‘Şefaata bulasın.’

‘On iki İmamın, Selman Pakın himmeti hazır ve nazır ola...’

‘Hazır ola’

‘Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali.’

‘Ya Ali’

‘On iki imam nur oldu’

‘Nur oldu’

Kalabalık coştı. Uzun bir süre yankılandı dünya.

‘Sultan Hatam sır oldu.’

‘Sırroldu’

‘Sırrı Hüda için bağışla’

Destimiz deman, küfrümüz iman, yardımcımız on iki imam, on iki imamın katarından, didarından ayırmasın, gerçeğe hüüü... Gerçeğe hüüü...¹⁵³

Alevilik inancına göre Cem’e başkanlık eden dede, Tanrı yetkisine haiz bir kimsedir. Alevîler Cem töreni yaparken dualarda çevrede gömülü bulunan dedelerin adlarını zikrederler ve onlardan yağmur, bereket ve sağlık niyaz ederler.¹⁵⁴

¹⁵² Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 457.

¹⁵³ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 16.

¹⁵⁴ Y. Ziya Yörükkan, **Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998, s. 32.

Al Gözüm Seyreyle Salih romanında Ali'nin Hazreti Süleyman'ın hazinesinin kapısını açmaya çalışırken okuduğu dualar, yalnız İslam dininin değil Hıristiyan, Musevi gibi dinlerin de dua şekilleridir. Bu çalışması için çokça dua okuyan Ali'nin bildikleri dualar; 41 ayet, 53 Hıristiyan, 29 Musevi, 3 Yezidi, 77 Alevi Gülbengi, 36 Ermeni duasıdır. Kapıyı açmak için her kazmayı vuruşa bildiği dualardan birkaç tanesini birden okur.¹⁵⁵ Burada bir arada yaşayan farklı dinlere mensup insanların dua şekillerinin de birbirlerinden etkilendiği sonucu çıkarılır.

Yaşar Kemal'in romanlarında genelde dua edilirken bir aracı konulur. Halk ya kendilerinin oluşturduğu mitoslardan dilek ve istekte bulunur ya da örf ve adetlerinden kalma batıl inançları gereği dileklerde bulunulur. İslam dini inancına göre dua etme şekli, çok az karakterlerde rastlanılan bir durumdur. Bu durumu Yaşar Kemal verdiği röportajda, romanlarına konu olan yerlerde dini hayatın pek olmadığını izah etmektedir.

Yaşar Kemal'in Romanlarında insanlar bir ihtiyacı olduğunda dua etme gereği duydukları gerçeğine dair örnekler bulunmaktadır. Bu tipler ancak sıkıştıklarında veya bir şeyi çok istediklerinde dua ederler. Mesela Roman kahramanlarından Selim'in yaptığı dua buna örnektir.

“ Selim balıkçı, en eski Kafkas diliyle, büyük anasından öğrendiği, anlamının derinliğine hiçbir zaman varamadığı kartallı, kayalı, atlı ışıklı duasını okudu. Bu duayı her zaman okumaz. Sıkıştığında, bir şeyi çok istediğinde, bir de Halim Bey Veziroğlu'na giderken okurdu.”¹⁵⁶

Yusufçuk Yusuf romanında Kabakoğlu Allaha inanmamasına rağmen, ancak sıkıştığında ibadet etme ihtiyacı duymaktadır. Yalnız seçimlerde dindar gözüktür, camiye gider namaz kılar. Onun dua etme şekli de şu şekildedir:

“Allah'ım, Allah'ım, yücelerden yüce Allah'ım, bu beladan kurtar beni. Eğer beni bu beladan kurtarırsan senin Allah'ım, kurtar beni. Yap bir şey. Şu derviş beyin yüreğine bir iyilik koy. Allah'ım varlığına o zaman inanıp

¹⁵⁵ Yaşar Kemal, **Al Gözüm Seyreyle Salih**, 6. bs., İstanbul, Adam Yay., 2003, s. 288.

¹⁵⁶ Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s.243 .

iman edeceğim, şu canımı bu seferlik bağışla Allah'ım. Bu beladan beni kurtarırsan en mümin kulun ben olacağım. Emirlerini harfi harfine yerine getireceğim. Oruç tutacağım, zekât vereceğim. Çok çok zengin olursam bir de cami yapacağım. Kurtar şu canavarın ağzından beni.”¹⁵⁷

Bu şekilde dua eden Kabakoğlu, Allah'a inanmamasına rağmen Ona dua etmekte hatta duasında Allah ile pazarlık yapmayı andıran cümlelere yer verilmektedir.

Yaşar Kemal Kendisinin ve ailesinin hayatını anlattığı Yağmurcuk Kuşu adlı romanda ailesinin dua etme şekline sıkça yer verir. Babası rolündeki İsmail Ağa'nın anası tespih çeker, dua okur ve hep Ona dua eder.¹⁵⁸ Karıncanın Su İçtiği adlı romanında da yaşlı adam, sedire bağdaş kurmuş şekilde doksan dokuzluk tespihini, dudakları kıpır kıpır dualar okuyarak çeker.¹⁵⁹

Yaşar Kemal'in romanlarında konuları Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda geçmesine rağmen hayat tarzları İslam'a uygun düşmemektedir. Mesela Yağmurcuk Kuşu romanında ölen İsmail Ağanın cenazesi İslam dini kurallarına göre yıkanır ve defnedilir. Fakat yas evinde ağıt yakma geleneği günlerce devam etmektedir. Göksunlu Veli Efendi İsmail Ağanın mezarına dua etmek için varınca, sazını çıkarır saz çalıp söylemeye başlar. Bunu üzerine Mehmet Efendi, “Günah” diye bağırır. Bütün köylüler de buna katılır ve hep bir ağızdan “Günahdır, bir ölünün üstelik de Camide ölmüş bir şehidin, namaz kılarken canını vermiş bir kişinin başucunda o şeytan icadını çalmak günahdır, hem de büyük günahdır” der.¹⁶⁰

Yer Demir Gök Bakır romanında sıra dışı bir dua etme şekli vardır. Meryemce, dua ederken çok farklı bir üslup kullanmaktadır:

“Allah'ım, koca Allah'ım, kurtar beni. Kurtar da sana tellice bir horoz kurban edeyim. Bir dinsize senin güzel adamının, elçinin,

¹⁵⁷ Yaşar Kemal, **Yusufçuk Yusuf**, s. 328.

¹⁵⁸ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 108.

¹⁵⁹ Yaşar Kemal, **Karıncanın Su İçtiği**, s. 112.

¹⁶⁰ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 60-61.

Muhammed'inin mevlidini okuyorlar. Şu Kel Aşığın dilini ağzında durdurursene. Gücün yetmez mi bir Kel Aşığın diline?"¹⁶¹

Binboğalar Efsanesi romanında bütün köylü Haydar Ustanın ettiği duaların geri çevrilmediğine inanmaktadır. Ne olur bizim için dua et Allah seni kırmaz diyen köylülere Haydar Usta, "Beni Allaha rezil etmeyin, Allah benim babamın oğlu mu?" diyerek İslam inancına aykırı ifadeler kullanmaktadır.¹⁶² Allaha dua edilirken kullanılan üslup dikkat çekicidir. Allahın dualarını kabul etmediğini, kendisini sadece Camilere kapattığını söyleyen Haydar Ustanın kurduğu cümleler şu şekildedir:

"Söyle bakalım verecek misin? Vermezsin. Ben seni bilmez miyim, sen bizi bıraktın. Gökleri, yıldızları, ormanları, suları bıraktın, sen camilerden çıkmaz oldun. Sen kendine ışıklı, büyük kentler kurdun. Ben bu gece sana kışlak için yalvarmam. Bu oba da sürünsün senin sayende. Varsın ölsünler, kırım kırım kırılınsınlar senin sayende."¹⁶³

Yine Haydar Usta dua ederken Allah'a "Bak arkadaş", "Koca Allah", "Aramızda biz bize insanca konuşalım", "Beni mahcup etme şu deyyusların karşısında", "Kırma beni bu yaşta" gibi sözcüklerle meramını dile getirmektedir.

Bu örneklerden yola çıkarak Allah'a dua edilirken veya ondan bir istekte bulunurken, Onunla pazarlık etme gibi bir durumla karşılaşmaktayız. Bu husus, köy hayatında Allah için kullanılan üslubun da ölçüsünü bize göstermektedir. Allah, somutlama yapılarak bir insan gibi kendisinden istekte bulunduğu anda isteği yerine getirmesi gereken bir varlık olarak tanıtılmaktadır. Allaha beşeri özellikler atfedilerek sunulması ve Allah'ın insan gibi tahayyül edilmesi, roman karakterlerinin başka inanışlardan etkilenme gibi bir durumu göstermektedir.

Alkış olarak da adlandırılan beddua da, Yaşar Kemal'in romanlarında yer almaktadır. Bir örnek verecek olursak; Orta Direk

¹⁶¹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 15.

¹⁶² Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 13.

¹⁶³ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 10.

romanında Taşbaş önderliğindeki köylü başlarına gelenlerden dolayı muhtara şu şekilde beddua etmektedir.

“Hee iflah olacağız.”

“Bu köylünün ahı onu iflah etmez.”

“Dulların, yetimlerin, saçı bitmedik öksüzlerin. Dinsiz imansız.”

Hak yeyici de kan içici.”

“Gün görmesin inşallah.”

“Yata yata iki yanı çürüsün.”

“Damarları çürüsün.”

“Dokuz ay da yatsın bir yan üstüne.”

“Yedi yıllık ısıtmadan kurusun.”

“Gittiği yer boran olsun, kış olsun.”

“Terlemekten çolak olsun kolları.”

“Yılancıklar çıkarsın da yılan yılın yatsın inşallah. Toprak gibi çürüsün.

Gazel olup savrulsun. Yüzüne itler de bakmasın inşallah.”

Kabarmış öfkeler daha uzun zaman Muhtara lanetler, kargışlar ettiler.

Yarın da toptan Çukurova’ya inmek kararıyla birer ikişer oradan ayrıldılar.”¹⁶⁴

Yer Demir Gök Bakır romanında Koca Halil’e edilen beddualar dikkat çekmektedir. Onun için;

“Ocağı batasica, batasica da kül ateş olasica. Bu köyün başına bela kendisi” şeklinde beddualar edilir. Hatta öldüğünde üstüne Kur’an okunmaması gerekir denilir.¹⁶⁵

Ölmez Otu romanında ise, Ana kız Sefer’e beddua ederken şu cümleleri kullanır:

“İnşallah gözü kör olur seferin. İnşallah yılanlar çıkarır da eti meti ular da dökülür.”¹⁶⁶

Yağmurcuk Kuşunda ölen İsmail Ağanın kardeşi Hasan Ağa, kardeşinin ölmesine sebep olanın annesi olduğunu söylemektedir. Çünkü annesi onu bir göç

¹⁶⁴ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 255.

¹⁶⁵ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 14.

¹⁶⁶ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 105.

seyahati sırasında çalıkların arasında bulup getirmişti. Getirmeseydi bütün bunlar başımıza gelmeyecekti der ve şu beddualarda bulunur:

“O anam batsın, mezarında yatmasın, bu uyuzu aldı da İsmail Ağanın ölmesine sebep oldu. O anam inşallah cehennemde yanar.”¹⁶⁷

Yaşar Kemal’in romanlarında beddua sadece bir insana yapılmaz. Mesela İnce Memed I romanında ormanlıkta yürürken aniden bastıran yağmura Hatçe’nin ağlayarak her adımda “Allah’ın kahrı gazabına uğra.”¹⁶⁸ diye beddua etmesi buna örnektir.

Yaşar Kemal’in romanlarına, duanın çoğu kez ihtiyaç duyulduğunda yapıldığı görülmektedir. İnsanlar, kişisel ihtiyaçlarına cevap bulmak için dua eder ve karşılığını hemen beklerler. Bu durum, Allah’a olan kulluk görevlerimizi yerine getirmeyi anlamsız hale getirmektedir. Romanlarda, Allah insanların ihtiyaçlarını karşılaması gereken, isteklerini kesinlikle geri çevirmemesi gereken bir varlık olarak tanıtılmaktadır. Allah’a dua ederken kullanılan üslup ise, son derece dikkat çekicidir.

3.1.1.3. Ahlak Algısı

Yaşar Kemal’de İman ve ibadet algısının ne olduğunu eserlerden yola çıkarak ele almaya çalıştık. Bu başlık altında ise onun Ahlak algısının ne olduğuna yer verilecektir. Dinde iman, ibadet ve ahlak iç içedir. Din ile alakası olan ahlakın, iman ile de yakın bir münasebeti vardır.¹⁶⁹ İslam dininin temel esasları da, İnanç, İbadet ve Ahlak başlıkları altında işlenmektedir. İlköğretim ve Ortaöğretim DKAB derslerinde de, İnanç ve İbadet’ten sonra yer alan 3. öğrenme alanı olan ahlak ünitesinde, Sevginin Allah’ın bize verdiği bir nimet olduğu, İslam dininin dostça ve kardeşçe yaşamayı öğütlediği, büyüklere saygısızlık, yalan söylemek, gıybet, iftira, dedikodu, hırsızlık, argo konuşmak gibi İslam’ın sakınılmasını istediği bazı davranışlar, içki, uyuşturucu, kumar gibi kötü alışkanlıklar, aile ve din ilişkisi gibi konular, ahlak ünitesi içinde yer alan konu alanlarından bazılarıdır. Yaşar Kemal’in

¹⁶⁷ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 244.

¹⁶⁸ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 95.

¹⁶⁹ Hüsameddin Erdem, **Ahlaka Giriş**, 2. bs., Konya, YY., 1994, s. 22.

romanlarında bu motiflerin nasıl işlendiğine bakıp bir değerlendirmede bulunmak mümkündür.

“Sen hayır işleri çok seversin, yazıktır hem de günahtır katillik Allah indinde günahların en büyüğüdür. Bitsin bu pislik. Bunları herkes örnek alır da kasabanın ahlakı bozulur diye korkuyorum. Öldürmek bir sirayettir. Biri sirayet ederse öldüren öldürene...”¹⁷⁰

Romanlarda insanların birbiriyle ilişkilerine bakıldığında, köy hayatında halk tarafından kanıksanmış da olan bazı gayri ahlaki davranışların olay örüntüsü içinde işlendiğini görebiliriz. Bu algı bazen ağa-ırgat ilişkisinde, bazen devlet memuru-vatandaş ilişkisinde, bazen de insanların birbiriyle günlük hayattaki ilişkide kendini göstermektedir. Bazı romanlarda ise ahlaki davranışlar mizahi bir üslupla alay konusu olmaktadır. Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında Hacı Osman Ağanın Veli Hasan’a şu ifadeleri kullanması o yörenin ahlaki yaşamında örf ve adetlerin daha hâkim olduğunu göstermektedir:

Yanlış bir davranışın vuku bulması halinde, bunun silsile halinde devam edeceği değinilmekte ve kan davasına vurgu yapılmaktadır. Kimse yapılan davranışın ahlaki boyutuna bakmaz, çünkü o da geçmişinde bunu görmüştür ve aynen devam etmek ister.

Romanlarda ölen insanların arkasında halkın konuşmalarına bakıldığında, bazı insanların hayattayken iyi bir izlenim bıraktığı, bazılarının bıraktığı izlenimin ise bunun tam tersi olduğu görülmektedir:

“İhsanın cenazesi ertesi gün kaldırıldı. Cennet mahallesinin yeni camisine bütün menekşe halkı gelmişti, yaşlılar çocuklar bile. Herkes İhsanın yakışıklılığını, gözü pekliliğini, babayiğitliğini, cömertliğini konuşuyordu. Onun öteki yanından, Gelibolulu Meliha’nın fedailiğinden kimse en küçük bir söz açmıyordu. Zeynel onu niçin öldürmüştü, onu herkes biliyordu, ondan da, sebepten de kimse söz etmiyordu. Zeynel’den de söz açan olmadı. Cenazeden sonra hep birlikte kahveye döndük. Bir tek Remzi kalmıştı Menekşede. Bir tenekenin üstüne balıklarını dizmiş, bir yandan satıyor, bir yandan da, ‘gitmem o boynuzlunun gitmem o pezevenğin cenazesine’, ‘gidilmez o

¹⁷⁰ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 194.

aşğılık yaratığın cenazesine’, ‘Ancak onun gibi aşğılık olanlar kırlarlar öyle bir insanlık dışı mahlûkun cenaze namazını.’ diyordu.”¹⁷¹

Bazı karakterlerin sosyal yaşam içindeki dini değerlerine yer verilen romanlarda şu inanış da yer almaktadır:

“İnsanın hakkı er geç, ama erinde geçinde boğazına çakılır kalır yiyenin. Bak, balık komisyoncusu Laz Mahzar Bey, teknil balıkçıların alın terini yiyen, yirmi yedi yaşında bu dünyada göçtü gitti.”¹⁷²

Yaşar Kemal’in romanlarında konu olan köy ve kasaba hayatında kadın önemli bir konumda yer almaktadır. Bazen, erkeksi tavırlarla kendini çevresine kabul ettirmiş kadın tipine yer verilirken, bazen de gayri meşru ilişkilere davetiye çıkaran tip olarak işlenmektedir. Kadın figürünün özellikle çocuk yaştaki kişilerin ahlaki yargılarının oluşumunda büyük etkisi vardır. Ayrıca, Töre’nin insan hayatında önemli derecede yer tutması, ahlaki yaşam konusunda dinin kaynak alınmadığı bunun yerine örf ve adetlerin temel alındığı görülmektedir. Yer Demir Gök Bakır, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yağmurcuk Kuşu, Yılanı Öldürseler, Kanın Sesi vb. birçok romanda, roman kahramanları mutlaka bulunduğu köyün veya kasabanın en güzel kızına âşık olmakta ve bu gönül ilişkileri çoğu kez gayri meşru ilişkilere kadar uzanmaktadır. Olay örgüsünün işlenişine bakıldığında, çoğu zaman ailesinden gizli yürütülen bu ilişkilerin aslında köy hayatında yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Hiçbir şekilde bir soruna veya çatışmaya neden olmayan bu ilişkiler çoğu kez övünme aracı olarak da kullanılabilir. Daha sonra da değineceğimiz gibi Ortadirek ve Ölmez otu romanında, Delice Bekir’in hanımı Döndülü Gelin’in çarpık ilişkileri örnek olarak verilebilir. Kocasını olan Delice Bekir’in karısının köyün evlenmemiş erkekleriyle olan gayri ahlaki ilişkilerini umursamaması ve bütün köylünün bu durumu bildiği halde ses çıkarmaması, oldukça dikkat çekicidir:

“Bir genç gelsin yetişsin de, şu on yıldır Delice Bekir Ağa’nın avratının koynuna girmesin, bu olacak iş değil. Kitapta yazılı gibi, hükümetin kanunu gibi. Bir delikanlı önce Delice Bekir’in avratıyla yatar. Delikanlı evlenir, çoluk çocuk sahibi olur da Döndülü gelinin cilvesini anlata anlata

¹⁷¹ Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s. 13.

¹⁷² Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s. 73.

bitiremez. Hemen hemen hiçbir evli erkekle yatmaz Döndülü gelin. Üstelik türküler çıkarılmıştır. Deli Bekir'in yanında da söylerler. Birinde Deli Bekir boş bulunmuş “ kim bu üstüne bunca türkü çıkarılan Döndülü gelin?” diye sormuş. Bir tanesi, “bizim nene,” demiş, çok güzelmiş de üstüne ezelden böyle türküler çıkarılmış.”¹⁷³

Yazar, Delici Bekir'in her şeye göz yumar tavrını da şu şekilde anlatır:“Bilir bilir, her bir şeyini bilir ama Döndülü Gelinin Delice Bekir Ağa, göz yumar. O da öyle bir adam. Aldırmaz. Bir güne bir gün avratını karşısına alıp da, bu nedir? Nedir bu ettiklerin avrat, dememiştir.”¹⁷⁴

Çalışmamamızın ilk bölümünde, Tanzimat'tan beri özellikle köy romanlarında batılılaşmaya büyük önem verildiği, batı tarzı hayatın yüceltildiği ve batılı aile ilişkilerine benzeme çabalarının olduğuna değinmiştik. Temel referans alınan batı hayatı özellikle ahlaki yaşam konusunda yıkıcı etkiler yapmıştır. Yaşar Kemal'in romanlarında da batı hayatı temel referans olarak alınmakta, karakterler yaptıkları davranışların Avrupalılarca nasıl karşılandığını merak etmektedir. Mesela Demirciler Çarşısı Cinayeti romanındaki Süleyman Sami Bey'in her defasında “Avrupalılar duyarsa halimizi ne derler acaba?”¹⁷⁵ gibi ifadeler kullanması, insanların hayatında Avrupalı olmanın çok önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Yaşar Kemal'in romanlarında özellikle aile içi iletişimde kullanılan üslup ve sosyal hayatta gayri meşru ilişkilerin yer bulma biçimi son derece dikkat çekicidir. Romanlarda yer alan kadın karakterlerinden bazılarının sürdüğü ahlaksız yaşam Türk ve İslam aile yapısına uymamaktadır.

3.1.1.3.2. Yalan

Ölmez Otu adlı romanda Koca Halil söylediği yalanlarla Ali'nin hırsızlık yapmasına neden olur. Koca Halil, bunun yanlışlığına itiraz eden Ali'ye, şöyle cevap vermektedir:

“Dünyada hırsız olmayan hiçbir mahlûkat yok. Hırsızlık kutsal bir iştir. Hırsızların piri de peygamberler peygamberi Halil İbrahim'dir. Halil İbrahim hem bereketin hem de hırsızların piridir. Herkes cehennemde yanacak

¹⁷³ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 161.

¹⁷⁴ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 161.

¹⁷⁵ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 188.

hırsızlık yapanlar ise doğru cennete gidecek. Onun için durma hırsızlık et Ali.”¹⁷⁶

Eserlerde bu şekilde adı geçen Peygamberlerin çok yanlış tarzda anlatılması olayında göz önünde bulundurulması gereken husus, yalancı ve sahtekâr tiplerin dini referans kullanmasıdır. Roman yazarlarından beklenen ise bu tür sahnelere çanak tutmamasıdır.

Çeltik ağalarından olan Murtaza Ağa, ilçeye yeni tayini çıkmış kaymakamı karşılamaya gider. Kaymakamı karşılamak için bütün hazırlıkları yapmaktadır. Tüm düşüncesi kaymakamla arasını iyi tutup kaymakamın kendisine bir sorun çıkarmasını engellemektir. Çünkü ektiği çeltik tarlaları sebebiyle insanlar, sivrisinekler yoluyla sıtma hastalığına yakalanarak ölmektedir. Toprak ağaları, önlerine engel çıkarmasın diye devlet ricaline şirin gözükererek insanlara kendini çok farklı şekilde tanıtmaktadır. Murtaza Ağa, Kaymakamı alıp ilçeye dönünce, bütün köylüler Murtaza Ağanın başına toplanır kaymakamın nasıl biri olduğunu sorar, o da köylüleri kandırmak suretiyle kaymakam hakkında yalan ifadeler kullanarak her şeyi bir bir anlatır. Murtaza Ağa Onun için şu cümleleri kurmaktadır:

“Sonradan görmüş değil öyle Resul Efendi gibi. Adam evladı. Kendisi bana ağa dedi. Seni hiç böyle bilmiyordum, sen adamın tekiymişsin dedi”¹⁷⁷

Hâlbuki kaymakam kendisi için böyle şeyler söylememiştir. Böylece, köylüler kendisine anlatıldığı kadarıyla devleti temsil eden kaymakamı tanıyarak yanlış kanıya varmaktadır.

Yaşar Kemal’in romanlarında, olay örgüsü içinde insanların çoğu kez yalan sözlerle beyanda bulunduğu görülmektedir. Söylediği yalanlarla iki yüzlülüklerini de ortaya döken roman kahramanları davranışlarıyla kişilerin birbirlerine karşı suizanda bulunmasına da neden olmaktadır. Orta Direk romanında halk tarafından ermiş olarak kabul edilen Taşbaş, aslında ermiş bir kişi olmadığına köylüleri ikna etmeye çalışır. Bu ikna çabaları arasında, kendisinin insanlarla ve hayvanlarla cima ettiği yalanı bile vardır. Taşbaş’ın tek isteği kendisinin ermiş olmadığına köylülerin kanaat

¹⁷⁶ Yaşar Kemal, **Ölmez Otu**, s. 166.

¹⁷⁷ Yaşar Kemal, **Teneke**, 2.bs., İstanbul, YKY, s. 21.

getirmesidir. Fakat ne yapsa ve kendisi hakkında yanlış bilgiler verse de köylüler onun ermiş bir kişi olduğuna olan inancını kaybetmemekte ve bu durum Taşbaş'ı da kızdırmaktadır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Taşbaş bu durum karşısında adeta pes eder ve o da kendisinin ermiş olduğuna kanaat getirir. Taşbaş'ın kızdığı husus, köylülerin kendisinin ve Muhtar Sefer'in yanına geldiklerinde birbiriyle çelişkili ifadelerle beyanda bulunmasıdır. Bu durum karşısında Taşbaş köylülere şu sitemde de bulunmaktadır:

“Sizden bıktım. Yüzüme gelince benimle birlik olup, Sefer'e söver, onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız. Sonra da karşınıza geçer iki laf eder, ona doğru hiç düşünmeden kayar gidersiniz. Şimdi günlerdir burada boş boş bekleyip duruyorsunuz. Önce sizi köyden geç çıkartır. Elin köylüleri yola çıktıktan çok sonra.”¹⁷⁸

Bu anlatılanlardan anlaşılıyor ki, bir olay içerisinde köylüler kolay bir şekilde yalan söyleyebilmekte ve kimin yanına giderse konuşmalarını ona göre değiştirmektedir. Söylenen yalan ifadeleri içinde köylülerin söz vermek için kullandığı yemin ifadeleri ise ilginçtir. “Onun yoluna gitmeyeceğinize avrat boşarsınız” sözü bunlardan bir tanesidir. Bu da demek oluyor ki, köylüler söylediği sözleri yerine getirmemekte ve verdiği söze sadık kalmamaktadır.

Romanlarda köylüler tarafından uydurulan yalanlara hemen inanılır. Nedense romanlarda bütün köylülerin söylenen yalanlara inanmaya dünden razıymış gibi bir izlenim yer almaktadır. Yılanı Öldürseler romanında babası ölen Hasan için türlü türlü yalanlar uydurulur. Güya Hasan'ın ölen babası Hasan'ı almış uzaklara götürmüş, boğazına yapışmış. Kim babasının kanını yerde bırakıp da cehennem de yanmadı ki demiş. Bu tür yalanlar, olayın akışını istenmeyen durumlara kadar götürebilmektedir. Örneğin, herkes tarafından dillendirilen bu tür yalanlara dayanamayan Hasan bir rüya görür. Rüyasında babası yılan gibi çeşitli hayvan kılıfına girer ve görünür ona. Babası Hasan'a; “Sen benim oğlum değil misin? Kıyamete kadar yılan olarak sürüneyim mi burada?”¹⁷⁹ diyerek, annesini öldürmesini ister. Hasan, köylülerin yalan ve iftiralarına dayanmaz ve annesinin katili olur.

¹⁷⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 265.

¹⁷⁹ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 64-85.

Güçlü kimselerin, fakir insanlara yalancı şahitlik yaptırılmaları ise köy hayatı üzerinde var olan yönetici konumundaki ağalık sisteminin sosyal yaşamdaki yansımaları yine romanda işlenen diğer bir gerçekliktir. İnce Memed romanında Hatçe'yi seven Memed onu alıp kaçmıştır. Bu sırada Abdi Ağa ve köylüler de peşlerindedir. Abdi Ağa ikisini yakalayınca Memed silahını çeker ve Abdi Ağayı yaralar ve yeğenini öldürür. Abdi köylüleri yanına alır ve katilin Hatçe olduğunu söyletmek için kendilerine rüşvet verir. Onlar da bu doğrultuda ifadelerini değiştirirler. Hatçe için bu şekilde hapis yolu görünmüştür.¹⁸⁰ Hatçe'nin annesi doğruları anlatmak için arzuhalciye gidip derdini dökse de, Abdi Ağa buna engel olmaktadır. Köylülerin yalancı şahitlik etmesi üzerine Hatçe için ise tüm çıkış yolları kapanmaktadır.

Yaşar Kemal'in romanlarında özellikle üzerinde durulan bur husus var ki o da, köyde bir şekilde kutsanmış kişilerin yalan ifadelerle halkı kandırmaya teşebbüs etmesi ve bundan da muvafık olmasıdır. Ayrıca, bir tema olarak işlenen hocalık, üfürükçülük gibi uydurmaların kişisel çıkarlara alet edilmesi, boş inançlar ve bunları sorgusuz sualsiz kabul eden insanların trajikomik halleri romanlarda çokça yer verilen durumlardır.

3.1.1.3.3. İftira, Gıybet ve Dedikodu

Romanlarda, köylülerin kendi aralarında yaptığı dedikodulara çokça rastlamak mümkündür. Hatta yaşanan toplumsal rahatsızlıkların pek çoğu dedikodulardan kaynaklanmaktadır. Dedikodunun yaygın olduğu yerde iftira ve gıybet de eksik olmaz.

İnce Memed II romanında kasabada yaşayan herkesin çok dedikodu yaptığı ifade edilmektedir:

“Kasabanın erkekleri konuşma, dedikodu babında beterdiler ama, kadınları da bin beterdiler. Hiç mi hiç ağızları durmuyordu. Eşkiyacılık bahsinde erkeklerin başını Ali Safa Bey, kadınlarınkini de Ali Safa'nın karısı çekiyordu.”¹⁸¹

¹⁸⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 142.

¹⁸¹ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 232

Yaşar Kemal'in Deniz Küstü adlı romanında geçen bir diyalogdaki şu cümle dedikodunun ne kadar yaygın olduğunun göstergesidir. “Bunlar Selim balıkçının ardından konuşmadan yapamazlar. Ben kendimi bildim bileli bu böyledir.”¹⁸² Herkes birbirleri hakkında dedikodu yapmakta ve bu dedikodular bazen de iftira ve gıybet halini almaktadır.

Romanlarda insani değerleri içinde taşıyan bazı karakterlerin, yaptıkları davranışlar yüzünden haklarında dedikodular yayılır ve böylece bu tür karakterler yıldırılmak istenir. Mesela Toprak ağalarının çeltik ekimini imza atmayarak engellemeye çalışan Kaymakam vekili Resul Efendi hakkında köyde dedikodular yayılır. Bununla kalmaz ağalardan biri olan Murtaza Ağa Resul Efendinin karşısına çıkar ve şunları söyleyerek Resul Efendiyi açıkça tehdit eder:

“Benim toprağa döktüğüm servetim senin gibi yüz itin kanına değer.

O imzanı at kâğıdın altına senin, yüzünden ben servetimi batıramam. Şunu iyi bil ki Resul Efendi, bir kurşunun bedeli elli kuruştur”¹⁸³

Dedikodulardan ve iftiraldan bıkip usanan Resul Efendi, yeni kaymakam atanınca büyük bir rahatlık yaşar. Bu sefer, İlçeye yeni atanan kaymakam hakkında insanlar çeşitli yalanlar uydurup iftiralar atmaya başlarlar. Kaymakamın tayini çıkar çıkmaz ilçede büyük bir dedikodu dalgası yayılır. Güya, Okçuoğlu kaymakamı Adana’ya, barlara götürmüş, elli bin lira rüşvet vermiş ve bu yolla köyü içine alan sahanın ruhsatını almıştır. Diğer yandan, kaymakamla olan sözde samimiyetini insanlara inandırmak için, kaymakam’a “Oğlum Kaymakam”, diye hitap ettiğini iddia etmektedir. Bazı köylüler ise, kaymakama iftira atmaya devam etmektedir. Daha önce kaymakam vekilliği de yapmış plan Resul Efendiye gelen Hacı Ali Çavuş şunları söyleyerek kaymakama iftira atmaktadır:

“gördün mü kaymakamı, soydu soğana çevirdi kasabayı. 100 bin lira rüşvet almış ruhsat vermek için. On para da hisse... Sen bir imza atmaya korktun Resul Efendi. Herif bir günde 500 imza atıvermiş”¹⁸⁴

¹⁸² Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s. 27.

¹⁸³ Yaşar Kemal, **Teneke**, s. 29.

¹⁸⁴ Yaşar Kemal, **Teneke**, s. 39.

Buna rağmen, Resul Efendi, “Günahtır iftira atmayın” diyerek anlatılanlara inanmamaktadır. Resul Efendi tüm bunları, kendisi için uydurulan yalan ve iftiraların boyutunu kaymakama anlatmaya gider. Kaymakam buna çok şaşırır. Burada anlatılan, roman karakterlerinin kendi menfaati söz konusu olduğunda, çok çabuk yalan söyleyerek, bütün işlerini rüşvetle yaparak, önüne engel çıkaran insanlara iftira atarak bir algı oluşturma yoluna gitmesidir. Romanda anlatılan, köy veya kasaba halkının kendine has bir yaşam tarzı olduğudur. Roman karakterleri genelde, birbirini ezen, yalan söyleyen, iftira atan, çıkar elde etmek için olmadık işler yapan tipler olarak sunulmaktadır. Bu tip insanlarla, hayatımızın her anında karşılaşmak mümkündür.

Yılanı Öldürseler romanında Hasan’ın babası Halil öldürülünce, daha öncede ifade edildiği gibi Hasan’ın amcaları suçu annesine atarlar. Hatta bütün amcaları, babaannesi de suçu ona atmakta ve bu iddiasını küfürlü sözcüklerle dile getirmektedir. Bir gün büyükannesi Hasanı çağırır ve anasına karşı kendisini şu cümlelerle kışkırtır:

“Babanı annen öldürdü ve şimdi de evlenmek istiyor. Oğlumun öcü alınmadan mezara giremem.”¹⁸⁵

Köy hayatında, insanlar iç içe yaşadığı için bu tür iftiraların insanları etkilemesi daha kolay olmaktadır. Yaşar Kemal’in romanlarında köy ve kasaba hayatında, yalan, iftira, dedikodu ve çekememezliğin, çıkar ilişkisinden kaynaklandığı dile getirilmektedir.

Yaşar Kemal’in birçok romanında kan davası mutlaka işlenir. Yılanı Öldürseler romanında ise iftiralar sonucu oluşmuş bir kan davası vardır ve burada var olan bir hesaplaşmanın sonucu olarak karşındakini öldürme fiilinin mutlaka yerine getirilmesi gerektiği inancı vurgulanır. Hasan’ın babasının ölümünü annesinin üzerine atan amcaları, annesine mutlaka seni öldüreceklerini söylemektedir. Hasan’ın amcası annesi Esme’ye bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Burada durma git. Gitmezsen öldürürler seni. Sen burada kaldıkça, ben bile öldürürüm seni bacım. Git de canını kurtar. Ben seni öldürmezsem oğullarım öldürür. İbrahim öldürür, ananın akrabaları öldürür. Dayılarım,

¹⁸⁵ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 14-22.

onun çocukları öldürür seni. Hiç kimse öldürmezse anam, oğlun hasana öldürtür seni.”¹⁸⁶

Bu ifadeler bakıldığında bir iftiranın geldiği boyut ve kan davasının nasıl da ölen kişinin ailesi tarafından güdüldüğü vurgulanmaktadır. Tabii ki burada olan, iftiralar sonucu oluşmuş kan davası algısı veya inancı. Zaten, romanın sonunda Hasan akrabaları ve köylülerin baskılarına dayanmaz ve annesini öldürür.

Romanlarda büyü konusu da işlenmektedir. Büyü, bölgede en kolay inanılan bir husustur. Yılanı Öldürseler romanında bütün köylü bir büyüyle Hasanın büyük anasına bağlanmıştı. Öyle ki, Büyük ana ne derse köylü de onu söyler hale gelmiştir. Büyük anası iftira attığında bütün köylü de iftira atmaktadır.¹⁸⁷

Yağmurcuk Kuşu romanında da köylünün dedikodularına ve iftiralarına yer verilmekte. Bu romanda, halk Salmanı İsmail Ağaya karşı kışkırtmakta, İsmail Ağanın anasını öldürdüğünü söylemektedir. İftiraya göre İsmail Ağa Salmanın anasını öldürürken kanını da bir şişeye doldurup Salmanın eline verir. Salman ise o zamanlar küçüktür.¹⁸⁸ Bu şekilde uydurulan yalanlar, atılan iftiralar ve yapılan gıybetler köy ortamında çabucak inanılır.

Sonuç itibarıyla romanlarda, bölgedeki köy ve kasaba hayatının cehalet içerisinde yaşadığı, bunun doğal bir sonucu olarak dedikodu, iftira, yalan, gıybet, rüşvet, kan davası gibi sosyal barışı tehdit eden olumsuz bir ahlak üzere yaşadıkları imajı verilmektedir.

3.1.1.3.5. Rüşvet

Yaşar Kemal’in birçok romanında rüşvet bir tema olarak işlenmektedir. Rüşvet, özellikle de devlet kademesinin çeşitli alanlarında çalışan görevliler üzerinden yürütülmektedir. Öyle ki halk, devleti ilgilendiren bir sorunla karşılaştığında, işini görmenin tek yolunun devlet çalışanlarına rüşvet vermekten geçtiğini artık kanıksamış vaziyette ve bu durumu meşru bir iş olarak görmektedir. Mesela, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanı karakterlerinden Poyraz Musa tıraş olmaya gider ve berberden mal müdürü hakkında neler bildiğini anlatmasını ister.

¹⁸⁶ Yaşar Kemal, *Yılanı Öldürseler*, s. 33.

¹⁸⁷ Yaşar Kemal, *Yılanı Öldürseler*, s. 87.

¹⁸⁸ Yaşar Kemal, *Yağmurcuk Kuşu*, s. 293.

Berber, mal müdürünün çok zengin olduğunu İstanbul’da yalılarının olduğunu söyledikten sonra ona iş yaptırmanın yolunun paranın ucunu göstermekten geçtiğini söyler. Bu durumu açıklayan örnek şöyledir:

“Bir işin mi düştü mal müdürüne, kapıyı çalmadan içeriye gireceksin. İçerde birileri mi var bekleyeceksin. O senin niçin beklediğini anlar. Sen ondan ne istediğini söylemeden keseye davranırsan, vereceğin altının sayısı ne istediğine bağlıdır, ama üç altından azını kabul etmez.”¹⁸⁹

Tıraşı biten Poyraz Musa, doğruca mal müdürü Abdülvahap’a gider. Ona maruzatını bildirdikten hemen sonra cebindeki kese altını çıkarır ve mal müdürünün önüne bırakır. Bunun üzerine, mal müdürünün yüzüne mutlu bir gülümseme gelir. Böylece, Poyraz Musa da işini kolayca görmek için bu yola sık sık başvurur.

İnsanların başları sıkıştığında hemen rüşvet vermesi ve bu şekilde işlerini yola koyması, Yaşar Kemal’in nerdeyse tüm romanlarda karşımıza çıkan bir durumdur. Burada çıkan mesaj rüşvetin çok önemli bir aracı konumunda olduğu gerçeğidir.

Az önce de değinildiği gibi, Yaşar Kemal’in romanlarında, ağalar, devlet memurları, hemen hemen hepsi riyakâr, rüşvetçi, ikiyüzlü tipler olarak işlenmektedir. Devlet memurlarının büyük çoğunluğu kötüler arasında gösterilmiştir. Kaymakam, telgrafçı, jandarma komutanı, savcı, tahsildar hepsi güçlünün yanında, köyde veya kasabada toprak ağalarının ve Beylerin adamıdır. Buna doktorlar da dâhil edilmektedir. Örneğin, Doktor ile ilgili şu anekdot bu duruma dikkat çekmektedir:

“Doktor buraya beş yıl önce tayin edilmiş, Erzurumlu fıkara bir evin çocuğuydu. İstanbul’da medreselerde yatarak, artık yiyerek okumuş, kurda kuşa, tek mil yaratığa düşman kesilmiş. Kasabadaki tek doktordu ve her gün yüzlerce hastaya kinin iğnesi yapıyordu. Kasabada çıkan dedikoduya göre, kinin iğnesi doktora pahalı geldiğinden hastalara su enjekte ediyormuş. Ne ederse etsin doktor beş yıl içinde zengin oldu. Bir portakal bahçesi, yetişmiş,

¹⁸⁹ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 26-29.

yetmiş beş dönüm, altı bin dönümlük bir çiftlik, Anavarza ovasında, iki de ev yaptırdı kendisine, büyük bahçeler ortasına.”¹⁹⁰

Yer Demir Gök Bakır romanında Muhtar Sefer’in halk tarafından ermiş olarak kabul edilen Taşbaş’ı, köyümüzde insanlar Taşbaş’ın peygamber olduğuna inanmakta diye ihbar etmesi üzerine askeriye gelip Taşbaş’ı tutuklamasını ister. Sefer bu isteğini yerine getirmek için de yine bir oyun oynar ve Onbaşı Cumali’ye rüşvet vererek, kendisini Taşbaş’ın gitmesini istemiyormuş gibi gösterir. Seferin ihbarı sonrası rüşvetle isteğini yerine getirmeye çalışması şöyle ifade edilir:

“Sefer ne yapacağını şaşırılmış, ellerini ovuşturuyordu. ‘Cumali Onbaşı, Taşbaş’ı götürmesen olmaz mı’ diyordu. Bu sözleri zor söyledi. Candarmaların Taşbaş’ı götürmelerini o kadar istiyordu ki, bunun önüne geçmemeliydi. Sefer: ‘Hayır’ diye bağırdı. ‘Hayır, Cumali Onbaşı. Ben bu köyün muhtarıyım. Onu elimden alamazsın. O bu köyün beti bereketidir.’ Cumali Onbaşı güldü: ‘Anladım muhtar’ dedi. ‘Ne türlü bir oyun çevirdiğini anladım. Taşbaş gittikten sonra, sen korkuyorsun, köylü seni yemesin diye. Bir Yirmi beş liralık halleder bunu. Yoksa köylüye ilan ederim ki, muhtar ihbar etti Taşbaş’ı. Yirmi beşi hemen şimdi.’ Sefer koşarak içeriye girdi. Elindeki kâğıt paraları sıkı sıkıya tutuyordu. ‘Al Onbaşı’ dedi. ‘Anam sütü kadar helal olsun’ dedi.”¹⁹¹

Burada anlaşılan husus, köyde rüşvet olgusu hayatın bir parçası olması ve bu duruma devlet kademelerinde görev yapanların da alet olmasıdır. Konuyla ilgili başka bir örnek Yaşar Kemal’in Teneke adlı romanında geçer. Buna göre, çeltik ekimine karşı çıkan kaymakama aracı olarak Rıza Değnek gider. Kasabada ne kadar rüşvet verildiyse, mutlaka yüzde doksanı Rıza Değnek eliyle verilmiştir. Rıza Değnek, rüşvet konusunda çok mahir bir kişidir ve dünyanın en namuslu en temiz memuru da olsa, onu en fazla 1 hafta içinde baştan çıkarırdı. Adı geçen şahıs, köylülerden 15 bin almak şartıyla aracı olmayı kabul eder ve kaymakamın odasına girerek onu baştan çıkarmaya başlar başlamaz, daha öncesinde bütün kasabalılar hakkında gerekli bilgiler toplayan kaymakam, Rızanın sözlerini keserek, “Ne

¹⁹⁰ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 473.

¹⁹¹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 376.

istiyorsunuz?” der. Buna çok şaşırın Rıza Değnek birden kendini kapı önünde bulur.¹⁹² Bütün işlerin rüşvetle döndüğü kasabada kaymakamın bu tavrı belli ki ağaların hiç de hoşuna gitmeyecektir. Romanlarda yer alan bilgilere göre, Çukurova’da, sıtma hastalığı tehlikesine karşılık, toprak ağaları, rüşvet çarkını kullanarak çok rahat bir şekilde çeltiklerini ekebilmektedir.

İnce Memed romanında, toprak ağalarının ölümlere neden olan uygunsuz çeltik ekiminin önüne geçmek için öğretmen olan Zeki Nejad çok uğraşır. Zeki Nejad bu durumu engellemek için aydın bir tip olarak yasal yollara başvurarak Ankara’ya telgraf çeker, resmi mercilere gider. Ancak bütün bu çabaları boşa giden Zeki Nejad, rüşvet çarkına daha fazla direnemez ve acı gerçekle karşılaşır.

“Zeki Nejad ve arkadaşları istiyorlardı ki, çeltik yasası iyi uygulansın. Köylerin üç bin metreden daha yakınına çeltik ekilmesin. Kesik sulama dedikleri köyleri bataklıkların ortasında koyan yasanın uygulanma olanağı yoktur. Bu korkunç yalandan vazgeçilsin. Ova sıcak, sıtmalık bir bölgedir, burada sıtmadan nice uygarlıklar sönmüştür, burada çeltik ekimi toptan yasaklansın. İstediklerinin hiçbirisi olamıyordu, olamayacaktı da, çünkü dehşet bir rüşvet ağı kurulmuş en namuslu bir kişi bile o ağa düşmekten kurtulamıyordu.”¹⁹³

Devletin bütün mercileri rüşvet karşılığı ağaların ekmeğine yağ sürmektedir. Sonunda da Zeki Nejad, şikâyetinde bulunduğu Şakir Bey tarafından öldürülür.

Yaşar Kemal’in romanlarında rüşvet teması çoğu kez işlerin yürümesi için gerekli görülürken aynı zamanda devlet memurlarının bu durumdan kendilerini alamamaları ve görevlerini suiistimal ettikleri görülmektedir.

3.1.1.3.6. Hırsızlık

Yaşar Kemal’in romanlarında hırsızlık bir geçim aracı olarak takdim edilmektedir. Allahın Askerleri adlı romanda, Zilo karakteri bunlardan biridir. Romanda, Zilo hırsızlığı amcasının oğlunun kendisine öğrettiğini ve yaptığı hırsızlıkları anlatarak, hırsızlığa alışma ve bırakamama durumuna da değinmektedir.

¹⁹² Yaşar Kemal, *Teneke*, s. 51.

¹⁹³ Yaşar Kemal, *İnce Memed IV*, s. 268.

Roman karakterlerinden Mahzun, hırsızlığı çok sever, ölünceye kadar hırsızlık yapacağına dair karar alır.¹⁹⁴ Buraya bakıldığında Yaşar Kemal, bazı roman karakterlerine hırsızlığı çok sevdirebilir ve ölünceye kadar bir hayat tarzı olarak. Hırsızlık bölgede yaygın bir uygulama biçimi olarak sunulsa da, bazı romanlarda hırsızlığa adeta övgü ve teşvik vardır.

Zilo hırsızlığa o kadar alışmış ki gittiği camide kadının önündeki Kur'an'ı alıverir. Dışarı çıktıktan sonra arkasına bir bakar ki kadınlar kavga etmektedir. Zilo niçin Kur'an'ı çaldığını şöyle anlatmaktadır. “ Kur'an yaldızlı, bir güzel bir güzeldi ki... Altın yaldızlı. Ben de dayanamadım aldım. Kur'an almak günah değil ki.¹⁹⁵ Köy ve kasaba hayatında, insanlar birbirlerinin eşyalarını, mallarını hiç sorumluluk duymadan çok rahat bir şekilde çalabilmektedir.

Köy halkı o kadar ileri gitmişlerdir ki, kurban bayramında kesilen kurbanlıkların kafalarını dahi alıp kaçtıklarını ve sattıklarını ifade eden cümleler romanlarda normal bir hadise gibi anlatılmaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer örnek şöyledir: Çiftliğe çalışmaya giden Memet'in görevi ırgatların başında durup onların pamuk çalmalarını engellemektir. Memet'in ise çok paraya ihtiyacı vardır. Böylece ona büyük bir fırsat doğmuş oluyordu. Memet pamuk ırgatlarından birini baştan çıkarır. İki üç gün geceli gündüzlü ona dil dökerek Memet, pamuk hırsızlığının başka hırsızlıklara benzemediğini, günahı olmayacağını söyleyerek ırgatı ikna eder. Artık her gece üç beş çuval pamuk çalan Memet bu şekilde ihtiyacını duyduğu paraya beş altı ay gibi kısa bir sürede sahip olur ve ağanın yanına giderek artık çalışamayacağını söyleyerek işten uzaklaşır.¹⁹⁶ Burada esas dikkat çeken husus, Memet için ağaya kendini namaz kılan Müslüman olarak tanıtmış olmasıdır. Ağa ise Memet'in ayrılmasına çok üzülmemekte, zira böyle Müslüman, namazında orucunda bir adamı bir daha nerede bulurum diye hayıflanmaktadır. Burada verilen mesaj, namaz gibi dini değerlerin çıkar elde etmek için kullanılmasıdır.

¹⁹⁴ Yaşar Kemal, *Allahın Askerleri*, s. 31.

¹⁹⁵ Yaşar Kemal, *Allahın Askerleri*, s. 41.

¹⁹⁶ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, s. 148.

3.1.1.4. Sosyal İlişkiler ve Muamelat

Yaşar Kemal'in romanlarında aile içi ilişkiler yerel özellikleri yansıtsa da, Türkiye genelinde sosyal hayat içerisinde benzer aile içi ilişkilere rastlamak mümkündür. Aile içi ilişkiler denildiğinde akla ilk önce anne baba'ya olan saygı akla gelmektedir. Ortadirek romanında Ali anasının gönlünü kırdığı için onun kendisine kızgın olduğunu düşünür ve ona; “ben yarın tan yerleri ışımadan kalkacağım şu kutlu cevizin altında sabaha kadar namaz kılacağım” der ve anası da Ali'ye şu sözlerle sitemde bulunmaktadır:

“Kıl bakalım kıl. İstersen bir ay sabaha kadar, bir ay gece gündüz kıl. Allah sana yardım eder mi ki yavrum? Allah anasının gönlünü yıkıma atını öldürmüşse, elsiz ayaksız, el içinde anasını rüsvay komuşa hiç yardım eder mi yavrum? Benim yüreğim sana doğrulmaz. Kıl bakalım, belki de Allah günahlarını bağışlar. Sana bir kapı açar. Ama senin işin iş değil. Sen bu işi, anayın rızasını almadan çok kötü ettin. Sanmam ki kara gözlüm, Allah'ım, güzel Allah'ım, seni bağışlasın da... Hiç sanmam.”¹⁹⁷ Burada anne rızasından bahsedilmekte ve bir iş yapılmak istendiğinde mutlaka onun rızasının aranması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

3.1.1.4.1. Aile ve Akrabalık

Sanatçının eserinde aile kurumu ve akrabalık ilişkileri birçok değeriyle birlikte işlenebilmektedir. Türk toplumundaki aile yapısını belirleyen ana etmenlerin sınıfsal ekonomik, bölgesel ahlaksal bileşenlerini, bilimsel yöntemlerle irdeleyerek bugünkü aile sosyolojisinin başat çizgilerini ortaya koyabileceğimiz gibi; belli başlı aile tiplerini tanımada bir aracı olarak romancının bize, sunduğu yazınsal bütünlük içerisindeki “aile” kavramının nasıl bir çeşitlenme gösterdiğine de bakabiliriz. Yaşar Kemal'in romanlarında, roman coğrafyasının biçimlendiği toplumsal koşullardaki aile dinamikleri toplumsal dinamikleri içinde görülebilmektedir. Türk romanında hangi sosyolojik yapılanmayı örneklendiren aile söz konusu olursa olsun, temelde vurgulanan belirleyici, toplumun içinde bulunduğu değerler dizgesi, bu dizgenin dönüşmekte, gelişmekte ya da çökmekte olduğu olgusudur. Ya da daha doğru bir

¹⁹⁷ Yaşar Kemal, *Orta Direk*, s. 121.

anlatımla, yazarın değerler dizgesine nasıl bir yorumla yaklaştığına bağlı olarak, bir aile modeli önerilmekte ya da eleştirilmektedir.¹⁹⁸

Yaşar Kemal'in eserlerinde, çoğunluk geleneksel-foadal nitelikleri ağır basan aile yapısı hâkimdir. Aileler tarımsal ekonominin belirleyici olduğu, toprak, hayvancılık, göçerlik, tarım, koşulları içinde kendilerini var etmektedir. Babanın öldüğü, tarım toplumlarının ailelerinde toplumla kurulan ilişkilerde çocuklar, anne-ailenin geleceği üzerinde belirleyici bir konumdadır. Geleneksel toplumlarda gençliğinde ailenin birçok sıkıntısını yüklenen kadın, ihtiyarlamaya başlayınca merkezi ve sözü geçen bir konuma yükselmektedir.¹⁹⁹ Örneğin Yılanı Öldürseler romanında Hasan'ın büyük anası, oğlu Halil'in, eşi olan Esme'nin ilk sevgilisi tarafından vurulunca bir geleneği (kan davası) sürdürmek için tüm gücünü kullanır. "Hasan'ın babası öldürüldüğünde, ağıtlarla, türkülerle gömdüler. Büyük anası yataklara düştü. Yataklara düşmeden önce üç oğlunu çağırdı: 'Oğlumun kanlısı Abbas kâfiri değil, oğlumun kanlısı Esme'dir,' dedi. Varın temizleyin kanınızı. Belki bundan sonra bir daha kalkmam, oğlum Halil'in kanını yerde koyarsanız bu dünyada da öteki dünyada da ak sütüm size haram olsun."²⁰⁰

Verilen örneklerde de anlaşıldığı gibi geleneksel ailenin yapısı içinde en önemli üye kadındır. Demirciler Çarşısı Cinayeti'nde kan davasının sürmesini isteyen Mustafa Bey'in annesi Karakız Hatun, Derviş'i öldürmesi için oğluna içten içe veryansın eder:

"Öldür onu Mustafa'm" diye onun eline sarıldı. "Bakma sen bunlara. Öldür ou da kopar yüreğini de bana getir. Yüreğini bana, bana, bana... Yüreğini bana getir. Bir tas kanını bana getir."²⁰¹

Geleneksel toplum yapısında erkek birden fazla kadınla evlenebilmektedir. Yaşar Kemal'in eserlerinden anlaşıldığı üzere daha çok Bey'ler ve toprak ağaları birden çok kadınla evlenmekte ve gücünün yansımasını bu şekilde bulmaktadır. "Ağrıdaki Efsanesi'nde Beyazıt Paşa'nın evlilik biçimi bunu d göstermektedir.

¹⁹⁸ Füsün Akatlı, "Türk Romanında Aile", **Türkiye'de Ailenin Değişimi (Sanat Açısından İncelemeler)**, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, s. 11-12.

¹⁹⁹ Şeker, a.g.e, s. 392.

²⁰⁰ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 14.

²⁰¹ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 233.

“Önce bir Ermeni kızıyla evlendi. Sonra bir Kürt Beyinin kızını aldı. Üçüncü karısını Kafkasya’dan getirdi. Dördüncü karısı Urmiye gölü kıyılarındandı.”²⁰² Çakırcalı Efe romanında konu ile ilgili dikkat çeken bir durum da şudur: “Efe Irazla evlendikten sonra, Karaöyden Fatma’ya aşık olur ve bu durumu karısı Iraz’a açıklar. Iraz: ‘Düşünme onu Efem. Senin gibi bir Efe’ye iki değil, Dört kadın bile az. Ne dilersen onu yap. İstersen kızı babasından istemeye ben giderim,’ der”.²⁰³ Birden çok evlilik yapmak isteyen Bey’lere eşlerinin de destek vermesi az rastlanan bir durum olsa da Anadolu coğrafyasının çeşitli yörelerine bu şekildeki örnekler görmek mümkündür.

Kız alıp verme ve evlenme şekli gibi çeşitli adetlerin yer aldığı Yer Demir Gök Bakır’da muhtar’ın dağa çıkartılan bir kızı isteyiş şekli şöyle anlatılmaktadır:

“Kusura bakma İsmail Ağa,” dedi. “Seni ayağıma çağırdım. Olacak iş değil ama, günler kötü. Ne yaptığımı bilemiyorum. Uzun sözün kısası, Allahın emriyle, peygamberin kavliyle kızını istiyorum. Üçüncü karım olaraktan bana çocuk yapacak. Şimdi bizim büyük avratla Zalacayı senin eve göndereceğim, kızı alıp gelecekler, Kel Aşık da nikahımızı kıyacak. Millet ana avradına sövmesin diye, kızının başlığı olaraktan sana buzağılı bir inek veriyorum. Bir de beş yüz lira para vermiş oluyorum. İneği baharda bana geri vereceksin. Yani satmış olacaksın. Böylelikle durumu kurtarırız. Bir kosokoca Muhtar da meccanen bir kız almış olmaz. Kır İsmail: Sağ ol, sağ ol Muhtarımız, köyümüzün can damarı diye ellerine sarıldı.”²⁰⁴

Aile kurumu içerisindeki babanın rolü bazen sorgulanmaktadır. Deniz Küstü romanında davranış bozuklukları olan babanın aile içinde başvurduğu şiddet sahnelenmektedir:

“Salih kendini bildi bileli, babası sabah evden çıkıyor, gece yarılari naralarla, sallana yuvarlana dönüyordu. Bazı da kızıyor evi kırıp geçiriyordu. Anasını, ablalarını, Salihi sıra dayağından geçiriyordu. Ana dayağı yedikten

²⁰² Yaşar Kemal, **Ağrıdağı Efsanesi**, s. 25.

²⁰³ Yaşar Kemal, **Çakırcalı Efe**, s. 78.

²⁰⁴ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 188.

sonra öfkeleniyor, bağırp beddualar ediyor, işte ondan sonradır ki kıyametler kopuyordu.²⁰⁵

İnce Memed romanında bazen karşı cinslerin çok çabuk birbirlerini arzuladıklarını görmekteyiz. Gayri meşru ilişki yaşamaktan geri durmayan roman kahramanlarının bu ilişkileri roman yazarı tarafından erotik bir şekilde tasvir edilmektedir. Memed sevdiği kızın Abdi ağanın yeğeniyle nişanlandığını duyunca onu kaçırmaya karar vermiştir. İkisi de sözleştikleri gece kaçarlar ve köyden dışarı çıkınca bir ormanlıkta dinlenmeye başlarlar. Bu sırada yağın yağmurun etkisiyle ıslanan Memed ve Hatçe üstünü başını kurulamak için bir ateş yakar ve elbiselerini kurutmak için soyunurlar. Bu sırada Hatçe'yi iyice arzulayan Memed'in asıl amacına ulaşmış olur.²⁰⁶

Yer Demir Gök Bakır romanında bazı roman karakterlerinin davranışlarının, sağlıklı bir aile yapısı içindeki tutum ve davranışa uymayan bir biçimde olduğuna değinilmektedir. Baba ile oğlun karşılıklı konuşmasını bu çerçevede değerlendirebiliriz. Baba oğluna, "Sus sümüklü hacı, yalancı hacı!, bir daha da benimle konuşma." derken oğlu babasına, "baba sen delirmişsin." der ve kapıyı çarparak dışarı çıkar.²⁰⁷

Yaşar Kemal'in romanlarında özellikle toprak ağaları ile köylüler arasında çok büyük bir çatışma vardır. Birbirlerini hiç sevmezler. Ağalar, yapabildikleri kadar köylüleri sömürmeye çalışırlar ve bunun için ellerinden gelen ne varsa hepsini yaparlar. Çukurova'ya çeltik ekmeye çalışan ağalara karşı köylüler buna karşı çıkıp, çocuklarının sıtmada ölümle burun buruna kaldığını anlatarak, ağaların çeltik ekmekten vazgeçmelerini isterler. Bu isteklerine karşılık ağalar çok büyük tepki vermekte, verdiği tepkilere bakıldığında ağaların köylüleri insan olarak görmedikleri anlaşılmaktadır. Teneke romanında Okçuoğlu köylülere, "Nankörler!" Diye bağırır. "Çeltik icat olduğunda sizin altınızda don yoktu. Adam oldunuz. Benim yaptığım

²⁰⁵ Yaşar Kemal, **Deniz Küstü**, s. 117.

²⁰⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 98.

²⁰⁷ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 55.

iyiliği size babanız yapmaz. Toprak ağaları köylülere hitaben, “Gözü çıkasıcılar” gibi türlü sözler sarf etmektedir.²⁰⁸

Yılanı Öldürseler romanında babası ölen Hasan herkese şüpheyile bakar. Buna canından çok sevdiği annesi de dâhildir. Amcaları ve büyükannesi de Hasan’ı “Babanın katili annendir, o öldürdü babanı” diyerek annesine karşı kin besleyecek duruma getirince, Hasan’ın annesine olan sevgisi gün geçtikçe azalmaktadır. Öyle ki, bu baskılara dayanamayan Hasan akşamları eve gelince, annesinin sevgisine karşılık vermez ve önüne koyulan yemeği bile yemez hale gelmiştir.²⁰⁹

Kur’an’da vesûnnetle evlilik çağına gelen kişilerin evlenmesi teşvik edilirken, diğer yandan evlilik dışı ilişkiler, “Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur.”²¹⁰ Ayetiyle yasaklanmıştır. Buna mukabil, Yaşar Kemal’in romanlarında köylülerin gayri meşru ilişkilerine çokça yer verilir ve bu durumun, bütün köyde olmakta olan normal bir durummuş gibi sunulur. Yer Demir Gök Bakır romanında Hüsne ile Recep gizli bir şekilde buluşmakta, gece yarılari ilişkiye bile girmektedir. Romanda bu durum şöyle anlatılmaktadır:

“Gece yarısının horozları ötüyordu. Hüsne daha uyumamıştı. Recep bugün gelecekti. Bir hayli zamandır ne o geliyor, ne de Hüsne onu bekliyordu. Bir acayip hal olmuştu. Hâlbuki iki gün buluşmasalar ölürlerdi. Ama bu gece gelmeliydi. Kulağı kırışte bekliyordu. Işık ha çalındı ha çalınacaktı. Babası ve anası da uyumuyorlardı ki...”²¹¹

Buraya bakıldığında Hüsne ailesinin evinde, annesi ve babasının uyumasından sonra Recepte buluşma cüretinde bulunmaktadır. Bu anekdot, yazarın bazı romanlarında yer bulduğu kadarıyla, romanda işlenen köylü tiplerinin namus algısının boyutunu anlatmakta ve bu durumun bütün köylüler tarafından yapıldığının söylenmesi üzerine, köylüler arasında gayri meşru ilişkilerin ne kadar da normalleştiğini göstermesi açısından önemlidir:

²⁰⁸ Yaşar Kemal, **Teneke**, s. 33.

²⁰⁹ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 30.

²¹⁰ Kur’an xvii. 32.

²¹¹ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 85.

Hüsne: “Bu köyün başına gelen bela hep bizim yüzümüzden. Allah, belaları bizim yüzümüzden yağdırıyor bu köyün üstüne.”

Recep: “Sen deli misin kız? Bu işi bir bizim yaptığımızı mı sanıyorsun köyde?”²¹²

Bir başka roman olan Orta Direk romanında da aynı gayri meşru ilişkilerin betimlenerek verildiğini görmekteyiz. Bu romanda Memidik, sevdiği kız olan Zeliha’yı geri kazanmak için Sefer’i öldürmek ister. Sevdiği Zeliha’yı ancak bu şekilde elde edebileceğine inanmaktadır. Romanda Memidik’in fantezilerine de ayrıca yer verilmektedir. Memidik’in Zeliha isimli kıza âşık olmasına rağmen, Döndülü Gelin ile cinsel beraberlik yaşaması ve Kır İsmail’in kızını arzulaması, hatta Memidik’in Zeliha ile sevişme sahnelerinin betimlenerek verilmesi romanlarda aile hayatının geldiği boyutu bize göstermektedir. Döndülü Gelin, Sefer’in işbirlikçisi olan Deli Bekir’in hanımıdır. Köyün bekâr erkekleriyle beraber olan bu kadının gayri meşru ilişkilerinin kocası Delice Bekir dâhil, bütün köy tarafından bilinmesi ve kocasının tüm bu olanlara sesini çıkarmaması var olan ahlaksızca yaşamın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Romanlarda göze çarpan bir özellik de şudur ki, genç kızların nikâhsız olarak kendini sevdiğine teslim etmekten çekinmemesidir.

Yaşar Kemal’in romanlarında yer alan ahlaksız yaşamın ve gayri meşru ilişkilerin başrol karakterleri olan kadınların dikkat çeken tarafı, cinselliğinin sınırsızlığını kendilerinin belirlemesi. Bu tür çoğu kadınlar istediği erkekle birlikte olma iradesini kendisi göstermekte ve adeta cinsellikte edilgen değil etken ve özne olabilmektedir. Yani cinsel hayatlarında gayri meşru ilişkilerinde belirleyici kendisi olduğu ve cinsel dürtülerini doyurduğu için “özne” durumundadır. Bütün bunlar Türk ve İslam aile hayatında asla yeri olmaması gereken ilişkilerdir.

Yılanı Öldürseler romanında da Halil ile zorla evlenen Esmе, sevdiği kişi olan Abbas ile sık sık görüşmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi birçok romanda bu tür gönül ilişkilere çokça yer verilmektedir. Romanlarda anlaşılan şu ki, gayri meşru ilişkiler köylülerin hayatlarının bir parçası olmuş ve adeta kanıksanmıştır.

²¹² Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 89.

Orta Direk ve Yer Demir Gök Bakır romanlarında, Kır İsmail'in kızının, kel Osman'ın oğlu ve onun bir arkadaşı tarafından zorla tecavüze uğradığına yer verilmektedir. Tecavülden sonra kız, İbrahim tarafından köyün diğer erkeklerine de satılır. Köy muhtarı Sefer ise, tesadüfen geçtiği mağaranın önünde kızı çıplak bir şekilde görünce yardım etmek istemektedir. Kızın anlattıklarından tahrik olmaktan kendini alamayan Seferin amacı kız tarafından anlaşılrsa da o da, zevk sarhoşluğuna yakalanır. Sefer ve ona uyum sağlayan genç kız, eserinde devamında evlenirler.

Bunlara karşılık, hayat hikâyesine yer verdiği Yağmurcuk Kuşu adlı romanda Yaşar Kemal, Van'da yaşayan ailesinden yola çıkarak Müslümanların ve Hıristiyanların birbirlerine son derece saygılı davrandığını ifade etmekte ve birbirlerinin ibadethanelerinde dua ve ibadet ettiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, biri öldüğünde köydeki Türkmenlerin ve Kürtlerin Türkçe ve Kürtçe ağıtlar yakması²¹³ köydeki insanların nasıl bir arada, saygı, sevgi, barış ve huzur içerisinde yaşadıklarını göstermektedir.

İnce Memed romanında köylüler arasında gayri meşru ilişkilerin çokluğu dikkat çekmektedir. Örneğin Talip Bey, köyden daha ergen altı kızın ırzına geçmiş ve kızları da adamlarına kaçırılmıştır. Roman karakterlerinden Talip Bey, oğlunu yedi gün süren bir düğünle evlendirdikten sonra, gelinini oğlunun elinden alıp yedinci karısı yapar.²¹⁴ Bütün bunlar romanın geçtiği yörelerin bazılarının aile ve akrabalık ilişkilerinin ne aşamada olduğunu göstermektedir.

Yine roman karakterlerinde Hürü Ana'nın Anacık Sultanın evine giderken yaşadığı eve alınmama korkusu üzerinden sarf ettiği şu sözler bir itiraf mahiyetini taşımaktadır:

“Kırk gözle bütün Dünyayı gören, her insanın, bu iyi mi, kötü mü, diye içini okuyan Kırkgöz'ün Anacık Sultanı onu içeriye almazdı belki. Bir kötülük yaptım mı, bir günah işledim mi, diye bütün yaşantısını gözlerin önüne geçiriyor, bazen umutlanıp seviniyor, bazen de korkuyordu. Acaba günahı mı, ya da sevabı mı daha çoktu?”

²¹³ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 108.

²¹⁴ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 224.

Düşündükçe hep sevabı ağır basıyordu. Gençliğinde, daha Durmuş Ali yeni evliyken, o da askerdeyken, başka birisiyle değirmende... Acaba Anacık Sultan bu kadar eski bir şeyi anımsar da onu içeri almaz mıydı? Çok eski, çok eski, diye düşündü, Anacık Sultan da çok yaşlı.²¹⁵

İnce Memed dağlarda eşkıyalığa devam ederken köyde de kadınlar bir araya gelerek ondan bahsetmektedir. Memed üzerine kadınların bütün konuşmaları erotik içeriklidir ve köy kadınları bundan son derece zevk almaktadır. Memed'in kocalarını öldürdüğü kadınlar da bu kadın meclisine gelmekte ve aynı konuşmalara onlar da katılmaktadır. İnce Memed hakkında anlatılanlara göre, İnce Memed de hiçbir kadını geri çevirmiyor, hepsiyle gerdeğe giriyormuş... İnce Memed çiçekli Mahmut ağayı öldürmek için kasabaya geldiğinde Zülfünün evine iniyor. Zülfü korkusundan bir odaya saklanıyor, bu kadın da Memedin koynuna giriyor sabaha kadar... İnce Memede köylü kadınlar ve kızlar kara sevdaya tutuluyorlar. Onunla bir gece geçirenler kendisiyle beraber dağa çıkmak ister fakat İnce Memed bunu kabul etmez. İnce Memedin dağda geçirdiği günlerde, köyde kadınlar onun cesaretine hayran kalmakta ve bütün gün onun ile ilgili konuşup durmaktadır.²¹⁶

Yaşar Kemal romanlarının birçoğunda Anadolu'nun farklı kültürlerini özellikleriyle birlikte roman çatısı altına almaktadır. Yazarın romanlarında, Yörükler, Yezidiler, Aleviler, Çerkesler gibi farklı kültür örüntüleri roman kahramanlarının kültürel kimliklerine göre ön plana çıkabilmektedir. Ayrıca görenekler, töreler, giyim kuşam, konukseverlik gibi kültürel alt temalar da roman olay akışı içerisinde işlenmektedir. Bunun dışında, doğal olarak romanlarında Çukurova baskın roman mekânı olunca da bu yörede yaşayan Yörüklerin, Türkmenlerin gelenek ve görenekleri daha bir öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte, Yaşar Kemal, Binboğalar Efsanesi romanında Yörük kültürünün toprağa yerleşmeyle birlikte nasıl değişmeye başladığını anlatmaktadır: "Nakışlı kilimler, saray gibi kara çadırlar eskidi, güneşten soldu, çürüdü. Gelenekler, görenekler, kadim türküler, ağıtlar, bu

²¹⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 268.

²¹⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 200.

dert bela içinde unutuldu gitti.”²¹⁷ Yine yazarın romanlarında, kültürel bir izlek olarak işlenen giyim kuşam tarzı, cenaze töreni, kültürel isimlendirmelere ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır.

Yaşar Kemal’in romanlarında işlenen kültürel özelliklerin ve aile yapısının birçoğu Anadolu’da yaygın olarak yaşanan özelliklerdir diyebiliriz. Mesela Yılanı öldürseler romanında ölen Hasanın babasından sonra ağıtların yakılması sadece Çukurova’ya özgü bir kültür değildir. Bunun dışında Hasan’ın babası öldürüldükten sonra büyük ananın “kara başörtü” bağlamasının yanında beline renkli kuşak bağlaması Anadolu’da kırsal giyim kültürünün nitelikleridir.²¹⁸

Yazarın birçok romanında başörtü veya kara çatkı motifiyle ile karşılaşmak mümkündür. Kanın Sesi romanında Zero Hatun’un giyimi şöyle tasvir edilmektedir: “Zero Hatun kara çatkı bağlamıştı, yüzü kederliydi. Kara çatkı ya yas tutmalarda, ya baş ağrılarında, ya da büyük üzüntülerde bağlanırdı.”²¹⁹

Yaşar Kemal’in romanlarında aile ve akrabalık ilişkileri, içinde bulunduğu toplumsal yapının şekline göre biçim almaktadır. Aile içinde bir takım motiflerin tasvir edildiği romanlarda, geleneksel niteliği ağır basan geniş aile yapısını egemen aile yapısı olarak görmekteyiz.

3.1.1.4.2. Yöneten ve Yönetilenler

İnsan toprak ilişkisinin, üretim ilişkilerinin zaman ve mekân boyutunda yaşanan evrelerinden birisi olan feodalitenin varlığını sürdürebilmesi için bir takım araçlar gerekir. Bunlar sosyo-ekonomik sistemin yeniden üretimin ana kaynaklarını oluşturur. Feodalitede bu sistemin sürekliliğini merkezi otorite adına kırsal yapıda bazen ağalar-beyler karşılar. Bunlar karşısında da sömürülen köylü kesimi vardır. Yaşar Kemal’in kırsal toplumsal koşullarda olayları örgüleyen bütün romanlarında bu gerçeklik roman kahramanlarında ve romanın sosyal evreninde egemen olan unsurdur. Yaşar Kemal’in kırsal dokunun bütünsel yönleriyle ele alındığı romanlarının birçoğunda kalabalık psikolojisinin iktidar simgesini yaşatan kişileri

²¹⁷ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 71.

²¹⁸ Şeker, **a.g.e**, s. 274.

²¹⁹ Yaşar Kemal, **Kanın Sesi**, s. 366.

geriletebildiğini görmek mümkündür. Yine Yaşar Kemal'in romanlarında eşitlik/özgürlük sorunsalına değinen kahramanlarına da rastlamak mümkündür.²²⁰

Yaşar Kemal'in roman evreninde işlediği sosyal konuların içinde önemli bir yer tutan güce karşı gelme ve eşitlik-sömürü-özgürlük sorunsalı daha çok toplumcu düşüncenin ışığında sorgulanmaktadır. Roman kahramanlarının bilinçli ya da bilinçsiz yaşadıkları toplumsal gerçeklik karşısında yer yer girmiş oldukları eleştirileri roman kahramanlarını toplumcu yöne çevirir. Toplumsal ekonomik koşulların bir sonucu olan toplumsal ilişkileri romana yansıtarak veren yazar, romanlarının kimi sayfalarında kendi ideolojik duruşunun özelliklerini toplumsal süreçler içerisinde yarattığı roman tipleri aracılığıyla okuyucuya taşımaktadır. Yaşar Kemal'in romanlarının kendine özgü yanı, düşsel güzellik, büyülu çekiciliğin yanı sıra yaşama dair her arayışın görünüşü işlemeyle ilgilidir. Kısaca onun romanlarının teması roman kişisiyle nesnelere ve insanlar arasındaki çatışmaya dayanır.²²¹

Akdeniz'in eteklerindeki düzlüklerin büyük bir kısmı boz topraktır. Verimsiz kıraç... Dikenlidüzü de bu düzlüklerden biridir. Buraya beş kadar köy yerleşmiştir. Bu beş köyün beşinin de insanları topraksızdır. Cümle toprak Abdi ağanıdır. İnsanlar geçimlerini sağlamak için bir ağanın yanında çalışmak zorunda kalmaktadır.²²² İnce Memed de çocuk yaşta olmasına rağmen babası olmadığı için Abdi ağanın yanında kalmakta ve tarlalarda çift sürmektedir. Toprak ağalarının ırgatlara ne kadar kötü davrandıklarını şu satırlarda anlamak mümkündür:

İnce Memed: “ Abdi Ağa beni her gün döve döve öldürür. Dün sabahleyin gene dövdü beni. Her bir yanım döküldü. Ben de kaçtım oradan. O köye gideceğim. Beni o köyde bulamaz Abdi Ağa.”²²³

Toprak yönetiminde derebeylik sistemi yaygındır. Bu sistem İnce Memed serisinde şöyle anlatılmaktadır:

“Onların çokları toprağa, mümkün olduğu kadar bol toprağa sahip olmak için savaşırlar. Fukara halkın elinden tarlalarını almak için

²²⁰ Şeker, a.g.e, s. 218.

²²¹ Alain, **Edebiyat Üzerine Söyleşiler**, Çev.: Asım Bezirci, İstanbul, Say Yay., s. 100.

²²² Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 9.

²²³ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 19.

başvurmadıkları çare kalmaz. Kimisi kanun yoluyla, kimisi rüşvetle, kimisi de zora başvurarak. Halkla zenginler arasında bir boğuşmadır gider. Zenginlerin toprakları gittikçe büyür. İşte bu sıralarda, toprağı için canını dişine takıp vuruşan, hakkını arayan halka karşı dağlardaki eşkıyalar da bir zor silahı olarak kullanılır. Bu gerekli umara başvurmamak hemen hemen hiçbir ağa kalmaz. Dağlarda kendisine arka eşkıya bulamayan ağalar da, yeni eşkıyalar çıkarırlar dağa. Bu yüzden Toroslar eşkıyayla dolup taşar. Ovadaki ağaların çıkarları bu sefer de dağlarda birbirleriyle çarpışmaya başlar. Dağlardaki çeteler birbirlerine düşüp habire birbirlerini, fukara halkı öldürürler. Ağaların toprakları ise hep büyür.”²²⁴

İnce memed II romanında ağa, bey, jandarma ve hükümete yapılacak itaatin Allah ve Peygambere yapılan itaate eş değer görülmektedir.²²⁵ Öyle ki, ağaya yapılan başkaldırının Allaha, peygambere ve hükümete yapılan başkaldırı sayılmaktadır.

Yönetenlerin yönetilen halk üstündeki tahakkümleri bazen abartılı bir hal almaktadır. İnce memed II romanında ırgatlar, ağalarına saygıların tazim etmek için sabah akşam olmak üzere günde iki kez ağalarının elini üç kere öpmektedir.

“Tarlada yorgun paçavralar içinde, bir deri bir kemik, kurumuş, sıtmadan dudakları çatlamış ırgatlar geliyorlar, sağ dizlerini yere koyup, Zeko Beye niyazda bulunuyorlar, üç kez elini öpüp başlarına götürüyor, evlerine öyle gidiyorlardı. Bu ırgatların el öpme töreni günde bir sabah, bir akşam iki kez yapılıyordu. Zeko Bey elini ırgatlara öptürmek için daha gün doğmadan uyanıyor, nargilesini yakıyor, kahvesini pişirtiyor, çiftliğin kapısına geçip oturuyor, gözlerini büyük bir şehvetle yumup elini ırgatlara uzatıyordu.”²²⁶

Toprak ağalarının ırgatlar üzerinde hâkimiyetlerini kolayca sağlamalarının sağlayan en önemli etkeni devlet yöneticileridir. Kaymakam çoğu kez ağalar ile işbirliği yapıp halkı beraber ezmektedir. Kaymakamlar bunu yaparken de ırgatlara küfrederek seslenmekte, ağalara ise son derece nazik davranmaktadır.

“Kaymakam neredeyse öfkesinden çatlayacaktı. Köylüler korktular, sindiler, büzüldüler. İşte böyle, yılan başı gibi, sizin de başınızı eze... eze... eze... ezeceğim başınızı. Size Cumhuriyet Hükümetinin

²²⁴ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 282.

²²⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 55.

²²⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 179.

faziletlerini öğreteceğim.” Kaymakam, köylüye yönelik bu tavrına karşın, Ali Safa Bey’in elini tutarak şu ifadeleri kullanır: “Bunlara, bu alçaklara böylesi gerek değil mi iki gözüm?” Dedi ve var gücüyle onun elini tuttu.”²²⁷

Yaşar Kemal’in romanlarında yöneten konumunda olan aygıtlardan biri devlettir. İnce Memed serisinde devlet-ağa-halk uçurumu en bariz şekilde işlenmektedir. Örneğin burada devlet, halkı çok da düşünmeyen hatta yeri geldiğinde işkence eden bir korku objesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toprak ağalarından Abdi Ağa, Memedin öldürdüğü Veliyi, Hatçe’nin öldürdüğünü düzmece şahitlerle ispatlamaya çalışır. Abdi ağa, cinayetten sonra otopsi için gelen devlet yetkilileriyle de işbirliği yaparak istediğini elde eder.²²⁸

Yaşar Kemal’in birçok romanında gerek otopsi için gerekse de başka amaçlarla köye gelen devlet yetkilileri hep aynı tavır içindedir. Bu tavrın nedeni ise devlet yetkililerinin sürekli güçlü olan toprak ağalarının yanında olmasıdır. Mesela İnce Memed serisinde vay vay köyüne karşı savcı-ağa işbirliğinin sonuçları gözler önüne serilmektedir. Köyün topraklarını ele geçirmek isteyen Ali Safa Bey yalana başvurarak, iki suçsuzu iftirayla içeri atırır. Bu işlem sırasında savcının şu sözleri ise dikkat çekicidir:

“Safa Bey, bu Hoca esrarengiz bir adam. Bir de bunun casusluğunu ortaya atabiliriz, tutar. Onun casusluğuna vay vay köyü bile inanır. Haydi, kolları sıvayın. Sağlam deliller bulun casusluğa ait. Ferhat Hocayı idam ettirebilirim. Ferhat Hocayı çok iyi seçtik. Unutmayın ki, o bir hocadır ve Ankara’da herkes hocalardan ürker. Hele bugünlerde... Safa Bey, tam attık turnayı gözünden vurduk.”²²⁹

Bazı romanlarda devletin siyasal koşulların izinin geçtiğini görmekteyiz. Yazar Binboğalar Efsanesi romanında, özellikle İnönü devrinde devletin kayıtsızlığından Çukurova’da yaşanan insanlık dramından yola çıkarak halka duyarsız bir Cumhuriyet hükümeti portresi çıkarır ortaya.

“Paşa durmuş, bir kılıca, bir Haydar Ustaya bakıyordu, gözlerini kırıştırarak. Haydar Usta akan bir sel gibi durmadan obasının Çukurova’da

²²⁷ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 212.

²²⁸ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 142.

²²⁹ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 361.

çektğini anlatıyordu. Paşa öfkeli mi, küsmüş mü, kızmış mı, kıvançlı mı belli olmayan bakışlarla bir kılıcı, bir Haydar Ustayı süzüyordu. İsmet Paşa bu arada tin, tin, sekerek yürüdü gitti, kendini bekleyen otomobile bindi otomobil hareket etti. Haydar Usta sallandı. Otomobilin arkasından koşmak, onu yakalamak, ona daha bir şeyler söylemek istedi. Yerinden kıpırdıyamadı.”²³⁰

Yaşar Kemal’in bazı romanlarında da devlet, ceza verici aygıt olarak işlenmektedir. Köylüler nezdinde devletin imajı, ceza verici yönüyle sınırlıdır. Höyükteki Nar Ağacı romanında devlet kişiye elektrik vermekle sergilenir bir yönüyle.²³¹

Yöneten konumundaki devletin bir yansıması olan jandarmaya da çokça yer verilmektedir. Birebir halkla muhatap olan jandarmanın çoğu kez işkence ve dayığa başvurduğu romanlarda dile getirilmektedir. İnce Memed serisinde dağa çıkan Memede karşı toprak ağalarıyla işbirliği halinde olan kolluk güçlerinin insanlara hor davranmasının nedeni çavuşun şu sözlerinde açıkça ifade edilmektedir.

“Çavuş halsiz kalıncaya kadar Yobazoğlunu dövdü, sonra yanında hazırol duran candarmaya sopayı uzattı: Kemiklerini kır şunun. Bunlar kötü örnek oluyorlar. Bunlar Bey’e de, Allah’a da, candarmaya da, Hükümete de bir gün olur karşı gelirler... Terbiyelerini iyi vermek gerek ki, bunlar kendi evlerini yakıp, hem de içinde çocukları, millete kötü örneklik etmesinler.”²³²

Görüldüğü gibi Bey’e ve Hükümete karşı gelme, Allah’a karşı gelmeyle eşdeğer görülmektedir.

Kale Kapısı romanında da kolluk güçlerinin aynı tavırlarının sürdüğünü görmekteyiz. Yüzbaşı, İsmail Ağa’yı öldüren evlatlığı salmanla olduğunu, onun yerini bildiğini tahmin ettiği kişileri kasabaya getirir. Onları istediği gibi konuşturmaya çalışır. Bu sırada dayak yine başvuru bir işkence türüdür.²³³

Romanlarda, halka karşı toprak ağalarının veya Beylerin jandarma üzerindeki etkisi gözlerden kaçmamaktadır. Çoğu romanda ağa-jandarma ilişkisinin

²³⁰ Yaşar Kemal, **Binboğalar Efsanesi**, s. 230.

²³¹ Yaşar Kemal, **Höyükteki Nar Ağacı**, s. 19.

²³² Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 56.

²³³ Yaşar Kemal, **Kale Kapısı**, s. 137.

psikolojik etkisine değinilmektedir. Toprak ağaları çoğu kez, yerel idarecileri istediği gibi yönlendirebilme gücüne sahiptir. Yusufçuk Yusuf romanında Deli Hacı'nın ölüsünün üstüne gelen Mahir Bey'in Jandarmaya "Şu kalabalığı aç yavrurum da ölüyü ve savcı Beyi göreyim" şeklindeki sözlerini emir telakki eden jandarma ona yol açmak için halkı dipçiklemeye başlar.²³⁴

Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında da Kurtboğa Hacı'nın jandarmayla kurduğu şu diyalog, ağalığın jandarma üzerindeki etkisine dair başka bir örnektir:

"Ağa bu görüntüye, bu yırtık, kirli, toprak rengi, perişan paçavra yığınınna daha fazla dayanamadı: 'candarmalar' diye bağırdı, 'şu vatan düşmanlarını, şu son Türk Devletini yıkmaya uğraşanları derhal topraklarımdan atacaksın. Süngü tak!'

Candarma komutanı:

'Süngü tak', diye emir verdi.

Kadınlarda dehşet bir korku, çılgılık başladı. Candarmaların önünden, oraya buraya dağılmış kaçıyorlardı... Candarmalar ulaştıklarını dipçikleyip, köyün sığır gübresiyle dolmuş alanına yıkıyorlardı."²³⁵

Kendi vatandaşına zulmeden aynı devlet yetkilileri, bu sefer Amerika hakkında övgü dolu sözler sarf etmektedir:

"Yüksek Amerika dostumuz olmasa, bu işkence aletlerini, bu işkence usullerini bulmasa, bize göndermese, bildirmese, öğretmese, nice cinayetler faili meçhul kalırdı.

Kalırdı diye haykırdı Hacı Kurtboğa. 'Amerika bizim şerefli, akıllı, ferasetli dostumuz. Dahao...'

Yüzbaşı sözü onun ağzından aldı:

'Amerika olmasa biz acımızdan ölürdük... Amerika olmasa... Gökte uçak, suda vapur... Şu yolları kimin sayesinde...'

İncirlik Hava Alanı görmeye değer bir yer... Görülmedik uçaklar var... Aya giden. Amerika bizim canımız."²³⁶

Yer Demir Gök Bakır Romanında, çok zor şartlar altında yaşayan köylülerin, Taşbaş'ı evliyalştırması sonucunda, muhtar jandarmaya bilgi verir.

²³⁴ Yaşar Kemal, *Yusufçuk Yusuf*, s. 415.

²³⁵ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, s. 318.

²³⁶ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, s. 504.

Karakola gelen Taşbaş'a jandarmanın söylediği şu sözler, bir açıdan devletin ideolojik bakış açısıyla vatandaşına olan bakış açısının boyutunu göstermektedir:

Yüzbaşı onu önce hışımla, öldürecek bir öfkeyle karşılamıştı:

“Demek,” demişti, “demek sen mehdiyi zaman oldun? Demek, bu atom, bu uzay çağında? Ulan mendebur,” diye bağırıyordu, “millet aya gidiyor. Kerametle değil, fenle, bilimle gidiyor. Ulan ayı, sen burada efsaneler uydurup, halkı kandırıyor ve halk bu çamur, bu zillet, bu karanlık, bu yoksulluk, bu cehalet içinde böyle yüzyıllar kalsın diye onlara kerametler gösterip, büyüler yapıyorsun. Ben de seni bu yirminci yüzyılın hatırı için ezerim. Ulan bu halk daha mağara çağını yaşıyor. Ulan, bunlar on bin yıl önceki, elli bin yıl önceki gibi yaşıyorlar. Hiçbir değişiklik yok. Bir de sen çıkıyorsun. Onları büyülerinle Afrika kabilelerinden daha geriye atıyorsun. Yazık değil mi bu millete? Bu kötülüğü bu millete ne için yapıyorsun. Azıcık faydan için. Öyle değil mi? Birkaç kuruş için.”²³⁷

Romanlarda köy muhtarlarının da bazen halkın aleyhine ağalarla işbirliği yaptığını görmekteyiz. Muhtarın bu gerçekliği Ortadirek romanında Taşbaş'ın şu sözlerine yansımaktadır:

Taşbaşoğlu:

“Şu bizim Muhtar, şu Hıdır Kayhanın oğlu gibi bir iblisi lâin bu yeryüzüne gelmiş değildir. Hepiniz kuyunu busunu bilirsiniz. Türlü deliliğe, türlü türlü boyalara girer çıkar. Türlü türlü gözdağı verir. Her bir tarakta bezi var. Bir anda on tane adamın kisvesine bürünür. Demokrat olur, İsmet Paşacı olur. Olur oğlu olur. Onunla başa çıkması epeyce zor.”²³⁸

Muhtar, bazen kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmekte, bazen de devlet yetkilileri ile işbirliği yapmak suretiyle devletin çıkarına görse hareket etmektedir. Çoğu kez halkın muhtara olan güven azdır.

Romanlarda köylüler, ağalar, beyler ve devlet yetkilileri tarafından ezilmektedir. Köylüler, bütün çekilenlere rağmen de karşı koymayacak kadar zavallı ve pasif konumundadır. Romanlarda birçok yerde ağalar, beyler tarafından Türk

²³⁷ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 307.

²³⁸ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 26.

köylüsünün bu pasifliğine dikkat çekilir. İnce Memed romanında Arif Sami Bey'in şu sözleri buna örnektir:

“Arif Sami Bey gene gülmüş:

‘Köylüler ayaklanamazlar. Türk köylüsünde öyle bir kabiliyet yoktur.’ diye karşılık vermişti. ‘Ayaklanamaz. Onda öyle bir gelenek yoktur.’”²³⁹

Burada dikkat çekilen bir husus da şu ki; bu sözlerin görevi halkı temsil etmek olan bir milletvekiline ait olmasıdır.

Şakir Bey de Türk köylüsü için aynı şeyleri düşünmekte ve şunları söylemektedir:

“Zeki Nejad vatan haininin işvasına bağlıyordu. Yoksa bu, bu aslan Türk köylüleri, bu munis, bu eline vur da ekmeğini elinden al, bu ipten ince de pamuktan yumuşak köylüler hiç ekme yedikleri sofraya bıçak sokarlar mıydı? Çeltikçiler onlara, az ya da çok para veriyorlardı. Sıtmaları bundan önce olduğu gibi, bundan sonra da kıvrınacaklardı. Bu onların kaderiydi. Çocukları da ölecekti. Ve de ölmeliydi. Yoksa o kadar ürer, o kadar ürerlerdi ki, çünkü her köylü kadını en az on iki çocuk doğuruyordu, birkaç yılda bu Türk köylüleri dünyayı alıverirlerdi.”²⁴⁰

Yaşar Kemal'in romanlarında, halkın devlete ‘olumlu’ bir bakış açısı yoktur. Devlet yapısı genelde despotik yapısı ile işlenmektedir. Devletin ideolojik olarak yansımalarını devlet kurumlarında veya devlet yetkililerinde aramak mümkündür. Devletin köy ve kasabadaki uzantıları olan kaymakam, yüzbaşı gibi yetkilileri çoğu kez toprak ağalarıyla işbirliği halindedir. Kaymakam, savcı, doktor, yüzbaşı, memur kadrolarının çoğu halk üzerinde bir baskı unsuru olarak işlenmektedir. Yaşar Kemal'in romanlarına topyekun bakıldığında, dikkatlerden kaçmayan bir durum var ki o da şudur: Yazarın yarım yüzyılı aşan yazarlık serüveninde, eserlerinde, devlet yapısında veya devlet yetkililerinin ortaya koyduğu tavırlardan hareketle kurumsal ve ideolojik anlamda çok da bir değişiklik yoktur. İki roman arasında yazılma tarihleri bakımından uzun yıllar olmasına rağmen devlet olgusuna karşın halkın sahip olduğu bakış açısı hep aynıdır.

²³⁹ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 343.

²⁴⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 269.

3.1.2. Yaşar Kemal’de Günlük Dil ve Dine İlişkin İfadeler

Kültürün en önemli özelliklerinden biri dindir. Din, kişiyi ve toplumu doğrudan ilgilendiren, insan hayatına yön veren bir değer olarak kültür üzerinde oldukça etkilidir. Dil, musiki, mimari, örf ve adetler dinin doğrudan etkili olduğu manevi kültür öğelerinden bazılarıdır. Dil ile din arasında yakın bir ilişki vardır. Dilimizde dini içerikli birçok kelime, kavram, ifade ve metnin olduğuna DKAB ders kitaplarında vurgulanmıştır. DKAB ders kitaplarında günlük konuşmalarımızda dine ilişkin ifadeler gibi konular yer almaktadır. Bu konularla, öğrenciler günlük hayatta karşılaştıkları durumlarda, “inşallah”, “maşallah”, “Allah korusun”, “Allah şifa versin”, “Allah rahmet etsin”, “Allaha ısmarladık”, “elhamdülillah” gibi ifadelerin kullanım alanları belirtilmiştir.

Roman yazarının eserinde kullandığı dile bakılarak bir tahlilde bulunmak mümkündür. Kullanılan dil, simgesel olarak yaşayışı anlatır, ifade eder. Dil, hem insanların kendi aralarındaki ilişkileri anlatan hem de en geniş anlamıyla kültür ya da uygarlığı anlatan bir toplumsal olgudur.²⁴¹

Yaşar Kemal’in romanlarında karakterlerin özelliklerine bakıldığında dini konularda hassas olan ve bu durumun günlük konuşmalarına da etki ettiği kişilerin yer aldığını görmekteyiz. Böylece, bazı romanlarda dini ifade ve deyimlere rastlamak mümkündür. “Bir Müslüman’ın konağının temelinde, yazılı taş, suret, put bulundurmamak günahıdır”²⁴² gibi ifadeler bunlardandır. Bunun aksisi olan, bazı roman kahramanların günlük konuşmalarında kullandığı üslubun dini değerleri küçük düşürücü şekilde olması da yine ele alınan romanlarda karşılaşılan durumlardandır.

Yukarıda yer verdiğimiz, “Allah şifa versin”, “Allah rahmet etsin” vb. günlük konuşmalardaki dine ilişkin ifadelere Yaşar Kemal’in romanlarında da rastlamak mümkündür. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi roman karakterlerinin Müslüman olması bu ifadelerin kullanımını daha da yaygın hale getirmektedir. Yaşar Kemal’in romanlarında, karakterler birbiriyle olan ilişkilerde ve aile içi iletişimde

²⁴¹ Doğan Ergun, **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, İstanbul, Gerçek Yay., 1993, s. 157.

²⁴² Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 100.

“inşallah”, “maşallah”, “Allah korusun”, “Allah seninle olsun” gibi dini kavramlar çokça kullanılmaktadır. Burada yer vereceğimiz husus, romanlarda dini değerlerin nasıl hafife alındığı ve karakterlerin günlük argo konuşmalarında din ve dini değerlerin nasıl alet edildiğidir.

Keçileri otlatan İnce Memed’e kızan Hösük ekinlerine keçileri bırakmasından dolayı ağır ifadeler kullanarak Memed’e doğru gelip küfürler savurmaktadır: “Ulan, anasını atın tepelediği köpoğlu köpek... Keçiler ekini geçirdiler. Sen durmuş seyredersin burada. Bir varayım da senin yanına... Senin babayın... Orospu analı... Anasının...” Yaşar Kemal’in romanlarında günlük dilde yerel ifadeler daha çok yer almaktadır.

Ortadirek romanında Halil’in Meryemce hakkında sarf ettiği argo içeren ifadeler, roman yazarının içinde bulunduğu sosyal yaşamın dilinin biçimini yansıtmaktadır. “Hayır mı, hayır mı çıkar Meryemce kaltağının doğurduğundan! Bu, İbrahimin dölü değil. Kim bilir kimden aldı Meryemce bunu. O koca Orospu. Ulan o küheylanı kim getirdi de bağladı kapınıza.”²⁴³ Aynı eserde Halil’in toplum içerisinde ana avrat sövmesine kimsenin aldırılmaması, yine roman konusunun geçtiği köy hayatında küfür içerikli konuşmaların normal karşılandığını ve argo konuşmaların köy hayatının bir parçası olduğunu göstermektedir.

Yaşar Kemal birçok romanında dini değerlerin günlük konuşmalarda ifade bulma şekillerinden birkaç tanesi şöyledir:

“Sağ olasınız ya, buraya ilk gelen kişiler sizlersiniz. Bu adayı Allah bile unutmuş.”²⁴⁴

“Bu Çeçenler, Allahtan ateşi çalıp insanlara veren kişiyi cehennemden kaçırmış, cennete yollamışlardır.”²⁴⁵

“Ben tek başıma Şeytanı öldürecek, ondan sonra da Allahın cennetinde onu sadrazamı olarkten ebediyen, Allahın ömrü ne kadarsa o kadar yaşayacağım”²⁴⁶

²⁴³ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 15.

²⁴⁴ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 157.

²⁴⁵ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 186.

“Hızır Allah’ın nesi olur, teyzesinin oğlu mu bilen yok.”²⁴⁷

“Hızır Yalnız Müslümanları mı korur?, o yalnız Allah’ın cankurtaranı mı?”²⁴⁸

“Allah böyle dostun da düşmanın da belasını versin.”²⁴⁹ (Beddua)

“kimse bize Halil’i boş yere öldürdüler diyemez. Allah bile diyemez.”²⁵⁰

“Yusuf’u kuyudan çıkararak Allah, bizim yüzümüze bakmadı, bakmayacak.”²⁵¹(Sitem)

“Allah yaratabilir mi? Yaratmaz olsun. Yaratmış da bela etmiş insanlara.”²⁵²

“O elinden geldiğince herkesi öldürecek, Allah’ı bile öldürecek.”²⁵³

“Mustafa köyün içinde bir tanrı oğlu gibi dalaşıyordu.”²⁵⁴

“Biniyor sırmalı eyerli Arap atlarına Allahın oğlu gibi.”²⁵⁵

“Ermişler, Dervişler Allahlarına nasıl tapıyorlarsa ben de babama öyle tapıyorum.”²⁵⁶

“Allahın bela olarak karşıma çıkardığı oğlan.”²⁵⁷ (Sitem)

“Allahsız, Allahsız oğlu Allahsız İstanbul.”²⁵⁸

²⁴⁶ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 238.

²⁴⁷ Yaşar Kemal, **Tanyeri Horozları**, İstanbul, YKY, 2004, s. 110.

²⁴⁸ Yaşar Kemal, **Tanyeri Horozları**, s. 110.

²⁴⁹ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 165.

²⁵⁰ Yaşar Kemal, **Üç Anadolu Efsanesi**, s. 191.

²⁵¹ Yaşar Kemal, **Hüyükteki Nar Ağacı**, s. 55.

²⁵² Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 90.

²⁵³ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 285.

²⁵⁴ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 287.

²⁵⁵ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 30.

²⁵⁶ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 415.

²⁵⁷ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 244.

²⁵⁸ Yaşar Kemal, **Kuşlar Da Gitti**, s. 29.

“Siz Allah’a değil bu ata tapıyorsunuz. Sizin Kur’anınız, Peygamberiniz bu at.”²⁵⁹

“Memed, Şahinim, şu koca karıya bir şey söyle. Şu Allahın gece yarısında beni dinden imandan çıkarmasın, zıddıma gitmesin!”²⁶⁰ (Kendini kontrol edemeyecek kadar çok öfkelenmek ve sinirlenmek)

“Seni gördüğüme çok sevindim. Benim Peygamber sıfatlım, Hz. Ali efendimizin, Koroğlu dedemizin kılıcı oğlum, İnce Memedim. Senin kılıcına suyu Allah vermiş, senin sırtını Hz. Hızır okşamıştır.”²⁶¹

“Bin beş yüz liraya köylüler Allah’larımı bile satarlar.”²⁶²

Yılanı Öldürseler romanında Dursun Amca adında bir köylü, Hasanın anasını seyrederken kendinden geçer ve dualar okur. Dursun Amca, Hasanın anasının güzelliğini şu şekilde tarif etmektedir. “Ananı seyreyleyen cehenneme gidemez, doğrudan cennete gider. Allah bile anana hayran bakıyordur.”²⁶³

Bu ifade biçimleri, inanç krizinin birer yansımalarıdır. bazen dini değerler, hafife alıcı, gözden düşürücü, değersizleştirici bir şekilde ele alınmaktadır. Diğer yandan anlatım biçimlerinde, Allah bir insan gibi ele alınmakta, O’na insani özellikler yüklenmekte ve O’na karşı rahatlıkla ve hem de hakarete varan söz söylenebilmektedir.

Yaşar Kemal’in hemen hemen bütün romanlarında çok fazla küfürlü konuşmalar yer almaktadır. Roman karakterlerinin küfürlü konuşmaları beraberinde şiddeti de getirmektedir. Ele alınan eserlerde, bazı sözcükler en fazla kullanılan argo ve küfür içerikli sözcükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mendebur, bok, sakalı boklu, ulan, hastir, orospu, hörtlük (domuz), götünden korkmak, fallik... gibi argo birçok sözcüğe rastlamak mümkündür. Bu argo sözcüklerin cümle içinde kullanımına ve diğer çok ağır küfürlü konuşmalara Yaşar Kemal’in romanlarında bulmak mümkündür.

²⁵⁹ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 178.

²⁶⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed II**, s. 28.

²⁶¹ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 482.

²⁶² Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 88.

²⁶³ Yaşar Kemal, **Yılanı Öldürseler**, s. 53.

Birçok romanda argo konuşmalara rastlamak mümkünken bu argo konuşmaların Allah'a dua edilirken bile dillerden düşmemesi dikkat çekicidir. Orta Direk romanında Koca Halil ile Ali'nin şu diyalogunda yer alan argo konuşmalar buna bir örnektir. Koca Halil Ali'den şöyle yardım istemektedir:

“Keşke İbrahim’le beraber öleydim. Öleydim de bu hallere düşmeyeydim. Senin gibi bir oğlum olsa neysem ne. Allah bana boyu devrilesi bir sümüklü Hacıcık verdi ki, vermese daha iyi ederdi. Hayır mı Hayır mı çıkar Meryemce kaltağının doğurduğundan! Bu, İbrahim’in dölü değil. Kim bilir kimden aldı Meryemce bunu. O koca Orospu. Ulan o küheylan’ı kim getirdi de bağladı kapınıza? Kimse bilmez bunu.”²⁶⁴

Romanlarda karakterler, aynı aileden olsun veya olmasın birbiriyle olan konuşmalarında yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere çok fazla argo sözcükler kullanarak birbiriyle iletişim sağlamaktadır. Mesela, Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında da geçen “Ulan behey muzur, alçak pezevenk”²⁶⁵ gibi argo sözcükler içeren cümleler kullanılmaktadır.

Yaşar Kemal’in birçok romanında gayri meşru ilişkilere çokça yer verilmekte ve köy hayatı ile ilgili kişiler üzerinden tasvirler yapılırken argo sözcükler kullanılmaktadır. Daha önce aile içi ve aile dışı ilişkilerde bu tür örneklere yer verilmişti. Yapılan betimlemelerde kullanılan üslup, küfürlü konuşmaların günlük dilde ne kadar yaygınlık kazandığını göstermektedir. Orta Direk romanında Deli Bekir’in hanımı için şu betimleme yapılmaktadır:

“Deli Bekir’in avratının kalçası yuvarlak ve oynaktır. Boyu azıcık kısadır amma cilvesinden asla geçilmez. Yüzü yanal elma gibi pembeleşir, açılır. Uzun kirpiklerin gölgesi ak yüzüne düşer. Kömür gibi kara gözlerine bakamazsın. El değdiremezsin eline. Ne demiş, yatmaya kaya gölgesi, eğer

²⁶⁴ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 14-15.

²⁶⁵ Yaşar Kemal, **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, s. 328.

şahmaran olmasa, sevmeye güzel kıyası, eğer fitnekar olmasa. Gerçekten de fitnekar.”²⁶⁶

Bunun gibi argo konuşmalar Yaşar Kemal’in romanlarında çokça rastlamak mümkündür. Yaşar Kemal’in romanlarında göze çarpan önemli nokta şudur ki; küfürlü konuşmalar çoğu kez aile bireyleri arasında geçmektedir.

3.2. YAŞAR KEMAL’İN ROMANLARINDA DİNDAR VE DİN ADAMI İMAJI

İçinde bulunduğu siyasal, tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamlarla sıkı sıkıya bağlılık gösteren edebiyat, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yeni ulusu anlatmak amacıyla resmi ideoloji ile yakın bir temas içinde gelişmiş, yeni ulusun ideolojisini ve modernleşme çabalarını desteklemek için birçok roman kaleme almıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulus inşası, resmi ideoloji ve modernleşme çabaları ile sağlanmaya çalışılmış, ilerleme ve değişim öğretmen figürü üzerinden resmedilmiş, ulusun yeni ideolojisi önündeki engel olarak din adamı gösterilmiştir. Bu anlamda romanlarda dindar karakterler, dini kendi çıkarları için kullandıkları ve cahil halkı dini dogmalarla kandırdıkları tezi sık sık işlenmiştir.²⁶⁷ Bu durum Cumhuriyetin ilerleyen dönemlerinde de sürerken, köy romanı yazarları tarafından da işlenmeye devam etmiştir.

Bir edebiyat eserinde üzerinde durulması gereken bir başka nokta, yazar tarafından oluşturulan karakter tipolojileridir. Romanda oluşturulan tiplerin gerçek yaşamdan alınıp alınmadığı ve yazarın kendi benliğinden kattığı özelliklerle oluşturulması romanın özü açısından önemli ayrıntılardır. Yaşar Kemal de konuya şöyle değinmektedir:

“Romanın ana taslağı, başlangıcı, sonu tiplerle birlikte biçimleniyor kafamda. Önce biçim doğuyor bende, konu doğuyor; her nedense. Tip de

²⁶⁶ Yaşar Kemal, **Orta Direk**, s. 161.

²⁶⁷ Abdullah Özbek, **a.g.m.**, s. 2474.

birlikte yaratılıyor. Ana eksen, yazacağım tiptir. Ben 20. yüzyıl romancılarının dışında ana tipe çok önem veriyorum.”²⁶⁸

Yer Demir Gök Bakır romanında ermiş Taşbaşoğlu, sonunda Fatmaca’ya itiraflarda bulunur. Kendisinin hırsızlık yaptığını, kızların ırzına geçtiğini hatta hayvanlarla cima ettiğini dile getirmektedir. Bunlara inanmayan Fatmaca Ermiş Taşbaşoğlunun kaçtığını görünce öfkelenerek, “O Allah’ımız da ne diye böyle bir domuzu milletin başına bela gönderir” diye bağırmaya başlar.²⁶⁹

Romanda ermiş rolündeki Taşbaş Efendi’nin canı bir gün cenneti çeker ve gözlerini açınca da kendisini cennete buluverir. Orada kanatlı kızlara “beni çabuk köyüme ulaştırın. Ben orada olmayınca köye yılan yağar, köyün başına bir hal gelir” der ve “Cenneti köylüsü için bırakıp gelen efendi” diye saygı görür. Bu sebeple köylüler kendisine: “ Sana kurban olayım. Eşiğine yüzümü süreyim. Bu köy zelzeleden gitmediyse, senin yüzünden... Otlar bitecek, çiçekler açacaksa, ekinler başaklanacak, sular akacaksa, bahar gelecekse senin yüzündendir”²⁷⁰ gibi sözlerle ihtiramda bulunurlar.

Ölmez Otu adlı romanda Memik, öldürdüğü kişinin sarkık olan bıyıkların Müslümanların bıyıklarına benzediğini, saf ve inatçı olduğunu söyleyerek zihinlerde kendince bir Müslüman algısı ve tipi oluşturmaktadır.²⁷¹

Teneke adlı romanda çeltik eken ağalar, köylülerin isyanıyla karşılaşmaktadır. Kasabanın kaymakamı da ekim yapmaları için gereken ruhsatı vermek istemeyince ağalar, kaymakama ricacı olarak kasabanın Müftüsünü gönderirler. Romanda müftünün içinde bulunduğu durum çok dikkat çekicidir. Müftü, Kaymakama şunları söyler:

²⁶⁸ Yaşar Kemal, “Roman ve İnsan Gerçeği Üzerine”, *Ustadır Arı*, İstanbul, Adam Yay., 2000, s. 241.

²⁶⁹ Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, s. 296.

²⁷⁰ Yaşar Kemal, *Yer Demir Gök Bakır*, s. 292.

²⁷¹ Yaşar Kemal, *Ölmez Otu*, s. 90.

“Efendi oğlum, bu pirinç ekimi her yıl böyle olmuştur. Hiçbir yıl kanuna göre ekilmemiştir. Başınızı derde sokmayın. Sinek nasıl olsa olacaktır. Burası Çukurova’dır, vazgeçin bu sertliklerden.”²⁷²

Bunları söyleyen Müftü, kaymakamdan şu sert cevabı alır: “Ne demek istiyorsunuz, lütfen böyle şeylere siz karışmayın, bir daha da yanıma gelmeyiniz. Müftü kaymakamlık binasından dualar okuyarak tespih çekerek çıkar. Burada Müftü, sıtmada ölen çocukları görmeyen, toprak ağalarının yanında yer alan bir konumda bulunmaktadır. Ancak bu gibi durumlar, insanların gözündeki müftü veya din adamının saygınlığını yıkmaktadır. Nitekim romanda, kasaba halkının Müftüye olan bakış açısı bu doğrultuda değişmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer örnek şöyledir: Demirciler Çarşısı Cinayeti’nde Hacı, güzel Kur’an okuyan, herkesin yardımına koşan bir genç bir imamdır. Çiftini süremeyenin çiftini sürüyor, ekinini biçemeyenin ekinini biçiyordu. Kur’an okuması ise köylülerin güvenini arttıran en önemli sebeptir. Bir süre sonra imam Hacı, köyün güzel kızıyla evlenir ve nikâhını da kendisi kıyar. Hacı Fatmalıyla evlenir evlenmez hemen kasabaya koşar. Fatmalı’nın üzerinde ne var ne yok bütün toprakları üstüne yazdırır. Kasabadan döndükten sonra da Fatmalıyla boşanır. Hacı boşanmadan birkaç gün sonra hemen başka bir kadınla evlenir ve onun da bütün topraklarını üstüne geçirir. Beş yılda birçok kadını bu şekilde kandırarak toprakları üstüne geçiren ve ardından onları boşayan Hacı’nın niyetini köylüler anlar. İmam ise bu defa diğer köyden kadınlarla evlenmeye devam eder. Hacı’nın ünü bütün bölgeye yayılır. Hatta bir ara ilin ileri gelenlerinden biri olur. Halk Partisinden İl Meclisi üyesi de olur ve belediye başkanı seçilir.²⁷³ Burada anlatılanlardan şu anlam çıkmaktadır: Haksızlık yapanlar bir şekilde kanaat önderi seçilmekte ve bölgenin ileri gelenleri arasına girerek halkı temsil eder hale gelmektedir. Bu kişilerin din adamı olması ise işin rengini daha da değiştirmektedir. Bu anlatılanlardan yola çıkılarak din adamı, haksızlık yapan, köyün namusuna göz diken kişiler olarak ele alınmaktadır.

²⁷² Yaşar Kemal, *Teneke*, s. 50.

²⁷³ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, s. 317.

Yağmurcuk Kuşu adlı romanda Sofi denilen kişinin din algısına genişçe yer verilir. Bu kişi, Ermenileri öldürerek cennete gidilebileceğine inanmaktadır. Hatta İsmail Ağa'nın yanına gelen din adamı rolündeki Sofi, İsmail Ağadan Ermeni Onnik'i ister. Öldürdüğü Ermenilerin sayısını arttırmak için İsmail Ağaya baskı yapar.²⁷⁴

Yine Yağmurcuk Kuşu romanında köyün üstünde kırlangıçlar, kuşlar uçuşurken köy İmamı'nın, şu şekilde bağırmaları dikkat çekicidir:

“ Aman yetişin, bu kuşlar kurşun sıkmasınlar, teneke, davul çalmasınlar, aman yetişin, bunlar, kırlangıç suretine girmiş ebabil kuşlarıdır. Peygamber efendimiz Uhud cenginde kâfirlerle tek başına savaşırken, Allah bu kuşların ağzına birer kum tanesi vererekten, düşman ordusunun üstüne yolladı. Kuşlar, düşmanların üstüne attılar, her bir kum tanesi bir kurşun oldu”²⁷⁵

Burada Köy İmamı'nın, İslam dininde yeri olmayan inançlara sahip olduğunu görmekteyiz. Hem imam'ın sarf ettiği bilgilerin bir doğruluğu da yoktur. Çünkü anlattığı olay İslam inancına göre Kur'an'da geçen Fil olayıdır ve Uhud savaşıyla bir ilgisi yoktur. Bu romanda köy imam'ı cahil biri olarak sunulmaktadır. Bunun yanında, imam'ın bazı davranışları da, İslam dini anlayışına açıkça ters düşmektedir. İmam'ın ölen İsmail Ağanın yanına atını da defnetmesi ve şu sözleri sarf etmesi ilginçtir:

“Nasıl olsa arkadaşlar beraber yatsınlar, ikisi de şehit düştü çünkü varsın cennete kadar beraber yatsınlar.”²⁷⁶

Bütün bunlar romanda işlenen din adamı imajına örnek olarak gösterilebilir. Bu durum birçok köy konulu romanlarda aynıdır. İlk köy romanı olarak kabul edilen Karabibik adlı romanda da köy imamı üzerinden bir algı yaratma çabalarının olduğuna daha önce değinmiştik.²⁷⁷

²⁷⁴ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 161.

²⁷⁵ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 67.

²⁷⁶ Yaşar Kemal, **Yağmurcuk Kuşu**, s. 132.

²⁷⁷ Nabizade Nazım, **a.g.e.**

Çakırcalı Efe romanında bir adım daha ileri gidilerek eşkıya tiplerinin imam rolüne girdiğini görmekteyiz.²⁷⁸ İmam'ın cüppesinin altından silahların çıkması ya da eşkıyalara yardım etmesi ele alınan din adamı imajına bir diğer örnektir.

Yaşar Kemal'in romanlarında Eşkialık hususu sosyal bir sorun olarak çokça işlenmektedir. Eşkialı tiplerine yer verilen romanlarda köy imamı da mutlaka ya eşkıyaları över, eşkıyalara yardım eder ya da kendisi bir eşkıyayı canlandırarak haksızlığı bu şekilde bertaraf etmeye çalışır. İnce Memed romanında güzel Kur'an ve mevlit okuyan Ferhat Hoca'nın dağdaki İnce Memed için söylediği "O yiğit, iyi, temiz bir uşaktır. Şimdi dağda olsaydı bize mutlaka yardımı dokunurdu"²⁷⁹ ifadeleri buna örnektir. Daha sonra, önceden uydurulan bir mizansen gereği Zeynel'in katili olarak Ferhat Hoca'yı seçerler. Hapishaneye atılan Ferhat Hoca daha sonra eşkıya bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İnce Memed romanının son cildinde eşkıya-imam tiplmesi sıkça işlenmektedir. İnce Memed eşkıyalığı bıraktıktan sonra çeteyi yönetmek üzere onun yerine Ferhat Hoca gelir ve eşkıya çetesinin yeni lideri olur. Köy halkında saygın bir yeri olan Ferhat Hoca'nın da Yaptığı gibi, eylemlerin bir hak arayışından ibaret olduğu vurgusu sık sık yapılır. Ferhat Hoca'nın romanda eylemlerinden önce hep namaz kılması ise dikkat çekicidir.²⁸⁰

İnce Memed III romanında Ferhat Hoca üzerinden öyle bir eşkıya-imam karakteri işlenir ki, okuyucu bu romanda, Kur'an-ı Kerimden edindiği bilgilerle eylemlerine meşru bir temel hazırlayan adalet yanlısı bir tiplmeyle karşılaşmaktadır. Ferhat Hoca insanları bu yönüyle kolay etkilemektedir. Bir işkence olayı sonrasında Ferhat Hoca'nın gösterdiği tepki bu yüzden baştan sona din referanslıdır:

"O gün cumaydı, Ferhat Hoca, köyün minaresi yoktu, kayanın sivrisine çıktı, sela vererek ezanı okudu. Cemaatin önüne geçerek namazı kıldırdı. Yanıkörenliler Cuma vaazını da onun vermesini istediler. Hoca başladı, dağlardan, çakıl taşlarının üstünden, ulu kayalıkların arasından, gür ormanlardan çağlayarak inen sular örneği konuşmaya, Allah insanları zulüm altında yaşasınlar diye yaratmamıştır diyerek bağıırıyordu. Bu dünya zulüm

²⁷⁸ Yaşar Kemal, *Çakırcalı Efe*, s. 76.

²⁷⁹ Yaşar Kemal, *İnce Memed I*, s. 95.

²⁸⁰ Yaşar Kemal, *İnce Memed IV*, s. 125.

dünyası oldu. Allah istemiyor, Peygamber bunu istemiyor. Biri yiyor, bini bakıyor, Allah bunu istemiyor diyordu. Kur'anı Kerimde Allah diyor ki, diyordu, zulüm edenler kâfirdir. Zulüm görüp de karşı koymayanlar, ölümleri pahasına, açlıkları pahasına da olsa karşı koymayanlar da kâfirdir. Cennet, zulme karşı koyan, kötülöklere, ne için olursa olsun karşı koyan kişinin ayağının altındadır, bunu böyle bilirsiniz.”²⁸¹

Kur'an'dan ayetler okuyarak anlamını açıklayan bu tür konuşmalarla Ferhat Hoca, halka karşı inandırıcı olmaya çalışmaktadır.

İnce Memed gibi Ferhat hoca da dağa çıkıp eşkıya olmuştu. Ferhat Hoca, Eşkıya olmasını şu sebeplerle gerekçelendirme çalışmaktadır.

“İnsanın yolunu Allah çizer. Allah benim yolumu çok eskiden çizmişti de ben anlamamıştım. Ben, sen eşkıyalığı bırakıp gitsen de ben bu dağlarda kalacağım. Bunun bir mümkünü çaresi olmadığını anladım. Benim sonum kurşun. Bunu düşümde gördüm. Hapisten kurtulacağımı, dağlara geleceğimi de düşümde gördüm. İnsan hem kendi yolunu kendi çizer, hem de Allah çizer. Ben dağlarda kalmamak için her şeyi yaptım, ama baktım ki alınma yazılmış, kaderin önünde kaçamıyorum. Dağda bir tek eşkıya kalmasa da ben burada kalacağım.”²⁸²

Ferhat hoca sonunda yol keserek ve zengin evleri basarak sürüleri talan edilmiş insanları doyurmaya çalışan bir eşkıya olarak karşımıza çıkmaktadır. Ferhat Hoca köyde insanlarla bir araya gelir ve vaazlarına devam eder:

“İnsanlar, her şeye başkaldırmalı. İnsanlar böyle uyudukça, insalar, böyle zulüm altında kalmalı. İnsanlar böyle uyudukça, insanlar böyle zulüm altında inlemeyi kabul ettikçe, insanlığın bir sinekten ne farkı olur, insanlar, eğer en küçük bir haksızlığa, bir zulme başkaldırmayı akıl etmezlerse, insanlık bundan böyle daha da beter hale düşecektir. Allah, başkaldır ya kulum demiş ve insan onun cennetine başkaldırmış. Allah, başkaldır ya kulum demiş, onlar Allah indinde mutlu kişiler olmuş, bir kısmı, yani çoğunluğu Allahın emrine uymamış, Allah onlara cehennemini vermiştir. Eey insanoğlu başkaldır... Allah seni bir tek şey için yarattı, başkaldırman için yarattı. Başkaldırman için

²⁸¹ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 273.

²⁸² Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 521.

umuttan daha değerli bir şey vermezdi sana. Onun verdiği umutla, sen eğer başkaldırmayı öğrenseydin, ölümü bile yenerdin.”²⁸³

Ferhat hoca sık sık yaptığı bu vaazlarla insanların haksızlık karşısında susmamaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Yaşar Kemal’in romanlarının Müslüman coğrafyasından geçmesine rağmen roman karakterlerinin tam tersi bir hayata sahip olmaları düşündürücüdür. Ağrı Dağı Efsanesi romanında Demirci Hüso’dan bahsedilirken onun için: “Ramazanda oruç tutmaz, hiç namaz kılmaz, hiç dua etmezdi. Bazıları Hüso’nun ateşe taptığını söylüyorlardı”²⁸⁴ ifadelerin yer alması Müslüman coğrafyada insanların kaybettikleri ibadet hassasiyetleri belirtilmekte ve yeni bir Müslüman adam tiplmesi oluşturularak zihinlerde algı yaratma çabalarına gidilmektedir.

İnce Memed romanında toprak ağası olan Abdi Ağa giyimiyle sofuluğunu daima göstermek ister. Ayrıca büyük taneli kehribar tespihi elinden hiç düşmezdi.²⁸⁵

Yine İnce Memed romanında din adamları şehvet düşkünü insanlar olarak ele alınmaktadır. Romanda İmam Hüseyin Hoca ile Molla Duranın annesi arasında geçen gayri ahlaki ilişki buna örnektir:

“Molla Duranın anası güzel ve gösterişli bir kadındı. İmam Hüseyin Hocayı çoktan evine almıştı. Hüseyin Hoca köyde hiç kimseyle konuşmuyordu. Varsa da yoksa da ev, hem de Duranın anası. Hoca hiç uyumadan her gece sabaha kadar onunla sevişiyor, ilk günlerde Duranı uyutmuyorlardı bile. Duran da ne yapsın onları her gece dinlemek zorunda kalıyordu. Çok da hoşuna gidiyordu ya uykusuzluğa fazla dayanamıyordu... Hocadan Duranın üç tane kız kardeşi oldu.”²⁸⁶

Romanda din adamı tiplmeleri sadece bunlarla sınırlı değil. Bir de din adamları servet elde etmek için adam öldüren insanlar olarak ele alınmaktadır. İnce Memed romanında Kuzgun Veli’nin Molla Duran’a söyledikleri bunu göstermektedir.

²⁸³ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 332.

²⁸⁴ Yaşar Kemal, **Ağrı Dağı Efsanesi**, s. 50.

²⁸⁵ Yaşar Kemal, **İnce Memed I**, s. 29.

²⁸⁶ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 505.

“Artık yaşlılık geldi kapıya dayandı. Dinlenmenin de sırası geldi. Ölüme ne kadar cık günümüz kaldı ki Duran Efendi... Çok insan öldürdük Duran kardaş, çok ocaklar söndürdük. Allah’a çok şükür çiftliğimiz de her şeyimiz de var. Sen benden iyi bilirsin, sandığımızdaki altınları saymaya kalksak üç gün üç gece sürer sayması.”²⁸⁷

Yaşar Kemal’in romanlarında din adamı tiplmeleriyle ilgili dikkat çeken bir nokta da bu tiplmelerin halk arasında yaygın olan batıl inançlara ön ayak olması veya destek vermesidir. İnce Memed romanında Şakir Bey ile Müftü Efendi arasında geçen şu diyalog bu durumu açıkça göstermektedir:

“Rica ederim Müftü Efendi, siz büyük bir din adamısınız, böyle şeylere, ejderhaya, cine periye nasıl inanırsınız?” diye tepki gösteren Şakir Beye Müftü Efendinin cevabı şu şekildedir: “Kur’an’da yazıyor Şakir Bey. Ejderha da, cin de, peri de Kur’an’da yazar efendim.” Müftü Efendi sonrasında Kur’an’dan Arapça bir ayet okur. İşin içine Kur’an geçince akan sular durur.²⁸⁸

Daha önce de değindiğimiz gibi, bu durum aslında Tanzimat döneminden beri romanlarda işlenen bir temadır. Romanlarda din olgusuna her zaman karşı bir duruş vardır. Tanzimat’tan bu yana özellikle de köy romanlarında din adamı rolündeki karakterler hep haksızlığın timsalidir. Kendi menfaati söz konusu olduğunda dini buna alet etmekten geri durmayan bir din adamı algısı oluşturma çabaları birçok yazar tarafından subjektif bir şekilde verilmektedir. Bu husus Yaşar Kemal’in romanlarında da değişmemiştir. Din adamı rolündeki karakterlerin kötü fiiller işleyen, adam öldüren, eşkıyalık için dağa çıkan insanlar olarak verilmesi, bu hususta nasıl bir mesaj verilmek istendiğinin bir göstergesidir.

Yaşar Kemal’in romanlarında işlenen bazı dindar ve din adamı tiplmeleri şu şekildedir:

3.2.1. İmam

Yaşar Kemal’in romanlarında ele alınan roman karakterlerinden İmam rolünde olanlar hakkında bazı tespitlerde bulunmak mümkündür. Köy imamları çoğu

²⁸⁷ Yaşar Kemal, **İnce Memed III**, s. 515.

²⁸⁸ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 165.

zaman gücün yanında yer almaktadır. Romanlarda işlenen konuların ana temasının toprak ve ağalık sistemi olduğuna daha önce değinmiştik. İmam rolündeki karakterler de çoğu kez köylülerin yanında yer almak yerine ağa veya devlet ricalinin yanında yer almaktadır. Romanlarda bazen imam olanların şehvet düşkününü insanlar olarak işlenmesi, köyün kızlarına göz dikmesi yine çoğu köy romanlarının ortak karakteristik özellikleridir. Romanlardaki din adamı tiplerinden imamların içinde bulunduğu bir diğer özellik, onların halkın inandığı batıl inançlara inanması ve bu şekilde batıl inançların halk arasında daha da yaygınlık kazanmasına sebep olmasıdır.

İnce Memed romanında, Ferhat Hoca inancı güçlü bir hocadır. Mücadelesinin Meşruiyetini halka vaaz ederken okuduğu ayetlerden alır. Uğradığı haksızlık karşısında kurtuluşu dağa çıkmakta ve eşkıya olmakta arar. Ferhat Hoca, sahip olduğu imamlık rütbesini de kullanarak, zulme karşı koymak gerektiği konusunda köylüyü tetikleyici rol oynamaktadır. Ferhat Hoca, imamlıktan eşkıyalığa bir geçiş yapmıştır. Davranışları eşkıyalığı onayladığını gösterir.

Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında imam olan Hacı Kurtboğa, sahtekâr bir imam rolünde karşımıza çıkmaktadır. Güzel Kur'an okuyan Hacı adındaki İmam, köyün güzel kızıyla evlendikten sonra onun malvarlığını üstüne alıp kızıdan boşanır. Bu boşanma hadisesinden sonra aynı sebeplerle başka kadınlarla evlenir ve hepsinden de sonunda boşanır.²⁸⁹ Halkın ona güvenmesinin nedeni onun imam olarak tanınmasıdır. Romanın ilerleyen bölümlerde halkın dini duygularını istismar ederek zengin olan imam rolündeki Hacı, kasabanın siyasi figürüne bürünen, halkın ileri gelen kanaat önderlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnce Memed romanında İmam Hüseyin Hoca ile Molla Duranın annesi arasında gayri ahlaki ilişki sahnelenmektedir. Al Gözüm Seyreyle Salih romanında Hacı Nusret kasabada tefecilik yapan ama aynı zamanda dindarlığı ile tanınan bir kişidir.

3.2.2. Ermiş

Yaşar Kemal'in romanların birçoğunda ermiş kişilere yer verilmektedir. Çünkü yazarın verdiği demeçlerden de anlaşılacağı üzere, ona göre insanlar bazen

²⁸⁹ Yaşar Kemal, *Demirciler Çarşısı Cinayeti*, s. 317.

inanma ihtiyaçlarını gidermek için kendince ermiş tipler oluşturarak bu şekilde ihtiyaçlarını gidermektedir. Yazara göre peygamberlerin ortaya çıkmasının sebebi de aynıdır. Ona göre insanlar, sıkıştıklarında yüce bir varlığa veya bir peygamber ya da ermiş kişiye inanma gereği duyar. Buradan çıkan sonuç, peygamberlerin insanların sıkıştıklarında inanma ihtiyacını gidermek için oluşturduğu ermiş kişilerden biri olduğu görüştür.

Yer Demir Gök Bakır romanında, yoksul Çukurova halkının geçim sıkıntılarını içerisinde beklentilerine karşılık bulmak için ermişliğine inanılan kişidir. Bir süre sonra, kendi ermişliğine kendisi de inanmaya başlayan Taşbaş'ın düşünceleri İnce Memed romanındaki Ferhat Hocanın düşünceleriyle örtüşmektedir.

İnce Memed serisinde de ermiş olarak kabul edilen bir karakter var ki o da Anacık Sultandır. Anacık Sultan kasabaya götürülürken yolda yaşananlardan; köylülerin olaya göstermiş olduğu tepkilerden anlaşılıyor ki o da kutsanmaktadır. “Anacık Sultan, Arif Saim Beyin buyruğuyla, Ocaktan alınarak kasabaya götürüldüğü, bir anda bütün Torosta duyulmuş, köylüler onu görmek için yollara dökülmüşlerdi. O geçerken el pence divan duruyor, dualar okuyor, onun atının bastığı yerleri öpüyorlardı, bir çoğu da dayanamayıp ağıt yakarak ağlıyorlardı.”²⁹⁰

3.2.3. Şeyh/Sofi

İstisnalar olmakla birlikte, romanlarda şeyh karakterindekilerin üstlenmiş olduğu misyon, çoğu zaman imam karakterlerin üstlendiği misyondan çok farklı olmamıştır. Romanlarda Şeyh de tıpkı imam gibi menfaat gözeten, şehvet sahibi, servet düşkün ve batıl inancına sahip insanlar olarak ele alınmaktadır.

Ağrı Dağı Efsanesi romanında romanın geçtiği yörede önemli bir sosyal işlevce sahip olan Kervan Şeyhi dinsel bir tiplene olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanda anlatılana göre, kervan yolunda geçenler, az da olsa, meşenin dibine para bırakmadan geçmez. Şeyh ise bayramdan bayrama bu paraları fakirlere dağıtır. Para bırakmadan geçenler üstüne, onların felaketli sonuçları üstüne korkunç hikâyeler

²⁹⁰ Yaşar Kemal, **İnce Memed IV**, s. 484.

anlatılır.²⁹¹ Buradan anlaşılıyor ki, halkın Kervan Şeyhine gösterdiği hürmet, onun yaşadığı dönemde halkın bir geleneği nasıl yerine getirdiğini göstermektedir.

Yine Ağrı Dağı Efsanesi romanında dinsel bir tipleme olan Sofi'ni, eserde halkı hak arama yolunda tetikleyen başkaldıran kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde, Mahmut Han'ı şu sözlerle tarif etmektedir: "Mahmut Han hakkı yadigâr bilmez. O, Osmanlı olmuştur." Bunları Mahmut Han'ın yüzüne de söylemekten geri durmaz: "Sen Osmanlı olmuştun Paşa... Babanı tanırım, yiğit bir beydi. Sen paşa oldun... Ağrının laneti üzerine olsun."²⁹² Burada anlaşılıyor ki, "Osmanlı" olmuştur sözüyle, Paşa'nın Osmanlı geleneğini temsil ettiği söylenmiş, bu gelenek eleştirilmiştir.

Ağrıdaki efsanesi romanında dinsel tiplmeler olan Dervişler, Sofiler ve Müritlerin, Ahmedî Hani'nin mezarının yanında büyük bir ateş yaktığına değinmektedir. Közün üstünde yürüyen bu tiplmeler, közün kıyısına dizilmiş, halkalanmış ve ateşte yürüyenlere ilahiler söylüyor, zikrediyor ve kaval çalıyor.²⁹³

3.2.4. Müftü

Müftü karakterlerinin köy insanı üzerindeki etkisinin toprak ağaları tarafından nasıl istismar edildiği romanlarda göze çarpmaktadır. Ağalar, bazen köylü üzerinde etkin olabilmek için müftüler aracılığıyla sonuca gitmektedir. Müftü karakterleri de ağalar tarafından kendisine verilen bu görevi peşinen kabullenen tipler rolündedir.

Romanlarda genelde din adamı rolündeki karakterlerin batıl inançlara çok çabuk inandıkları görülmektedir. Bazen bu karakterler, batıl inançlara dayanak oluşturmak için Kur'an'dan örnekler vermektedir. Köylüler için, söz konusu Kuran ayetleri olunca bu inançlara inanmak vazgeçilmez bir durum olmaktadır.

Teneke romanında Müftü rolündeki roman kahramanı, toprak ağalarının yanında yer almakta ve onların direktifleriyle hareket etmektedir.²⁹⁴ İnce Memed romanında Molla Müftü ise kadınlara olan düşkünlüğüyle bilinmektedir.

²⁹¹ Yaşar Kemal, **Ağrıdaki Efsanesi**, s. 55.

²⁹² Yaşar Kemal, **Ağrıdaki Efsanesi**, s. 19-21.

²⁹³ Yaşar Kemal, **Ağrıdaki Efsanesi**, s. 80.

²⁹⁴ Yaşar Kemal, **Teneke**, s. 50.

3.3. YAŞAR KEMAL’DE MİTOLOJİK MOTİFLER

Mit ya da mitos, geleneksel olarak yapılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayali bir anlatımı olan halk hikâyesidir.²⁹⁵

Mitoloji halk anlatılarının kökenini oluşturur. Mitoloji iki farklı bakış açısıyla değerlendirilir. Doğaüstü varlıkları kabul etmeyen materyalist felsefe, mitleri; uydurma, hayal ve yalandan ibaret sayar bunların, ihtiyaçların yönlendirmesiyle, insanların birbirleriyle ve tabiatla etkileşimi sonucunda ortaya çıktığını savunur. İlahi bakış açısını benimseyen mitologlar ise mitlerin kaynağını vahye dayandırır. Yaşar Kemal’in romanlarında özellikle yılan, ejderha veya anka kuşu üzerinden çokça hikâye işlenir. Halk bu hayvanlar üzerinden gizemli bir inanca sahiptir. Romanlarda insanlar, yeryüzünde meydana gelen birçok doğal afetleri bu hayvanların hareketlerine bağlamaktadır. Doğaüstü varlıkların müdahalesiyle şekillenen mitoloji, simgesel anlatımın esasını oluşturarak sanatçıya ifade etmek istediklerini aktarmada geniş bir imkân sunar. Yaşar Kemal’in romanlarında yılan, ağaç, şeytan, ejderha, anka kuşu, gibi mitolojik unsurlar, ölümsüzlük motifi üzerinde kurulmuştur.²⁹⁶

Yaşar Kemal mit meselesinin ne olduğu hakkında düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

“İnsanoğlu bir kıtlık hali yaşadığında ve sıkıştığında, kendine bir evliya yaratıyor, bir peygamber yaratıyor, yaratıyor, yaratıyor... Bir mit ve düş dünyası yaratıyor. O düş dünyasına sığınıyor ve yaşamını ancak böyle sağlıyor. O düş dünyası olmasaydı, tarih boyunca insanoğlunun yaşaması çok güçleşirdi. Çünkü insanoğlu yaratıcı bir yaratıktır.”²⁹⁷

Bu ifadelerle mitin insan hayatında yer alması gerektiği düşüncesi temellendirilmeye çalışılmaktadır. Yaşar Kemal’in bu ifadelerinden anlaşılıyor ki, insanoğlunun peygamberlere inanma ihtiyacı da yukarıda anlatılan ihtiyaçlardan

²⁹⁵ Türkçe Sözlük, **Türk Dil Kurumu**, C. 2., s. 1571.

²⁹⁶ Mümin Topçu, **a.g.e.**, s. 31-33.

²⁹⁷ Çiftlikçi, **a.g.e.**, s. 236.

kaynaklanmaktadır. Ona göre Peygamberlere inanma, insanoğlunun bazı konularda sıkıştığının ve kendisine bir çıkış kapısı aradığının bir göstergesidir.

Romanlarda uydurulan bu gibi efsanelerin kim tarafından çıkarıldığı bilinmemektedir. Yer Demir Gök Bakır romanında Kısacık Musa'nın şu ifadeleri, miti yaratan kişilerin belirsizliğini özetlemektedir:

“Ben en çok bununla uğraştım, bir türlü hikâyeleri kimin çıkardığını bulamadım. Sanki hikâyeleri insanların kulağına toprak anlatıyor, kaya, ağaç, esen boran, kopan fırtına, yağan kar anlatıyor. Bu hikâyeleri çıkartanı o kadar çok çalıştım ama bulamadım. Bütün dünyanın en akıllı adamları da çalışsalar bulamazlar. Her şeyi bulurlar, bu hikâyeleri kimin çıkardığını bulamazlar.”²⁹⁸

Burada anlatıldığı gibi, efsaneleşmiş hikâyeleri kimin uydurduğu bilinmemektedir. Bu hikâyeler zamanla mitos haline gelip herkes tarafından kutsal kitaplarda yer almışçasına inanılmaktadır.

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanında toplumumuzda da yılanla ilgili çokça yaygın olan bir inanç yer almaktadır. Yılanın yedi başında da yetmiş akıl olduğu inancı vardır. Romanda yılanla ilgili şöyle bir hikâyecik yer alır:

“Yılan, Nuh Tufanı zamanında Nuh babamıza şeytanla birlikte isyan etmiştir. Bu yılan Adem babamız devrinde şeytanla birlikte hem Allaha hem de Adem babamıza isyan etmiştir. Allah da onların ikisini birden cennetinden kovmuş. Nuh babamız da kendisine isyan eden yılanı ve şeytanı gemisinden kovmuştur. Yılan da şeytanın sırtına binmiş, dünyada sular kuruyunca Laliş koyağına inmişler. Nuh babamız eğer şeytanla yılanı gemisinden kovmamış olsaydı, şimdi dünyada hiçbir yaratık, kuş, börtü, böcek, insan, hiçbir yaratık olmaz, bomboş dünya şeytanla yılanla kalırdı.”²⁹⁹

Hayvanlardan biri olan yılan üzerinden birçok uydurma hikâyeler bulunur. Bunlardan biri de Tanyeri Horozları adlı romanda yer alır. Bu romanda, yılanın cennette Adem ile Havva'ya elma meyvesini yedirdiklerine ve onların cennette

²⁹⁸ Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 225.

²⁹⁹ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, s. 238.

kovulma sebebi olduğuna inanılır. Bir de yılan ve Havva ile ilgili uydurma şu hikâye anlatılır:

“ Havva anamızın çok güzel yakışıklı mı yakışıklı bir karayılan arkadaşı vardı cennette. Onunla karayılan arasında su sızılmıyordu. Karayılanlar kadınlara kör kütük aşık olurlar. Havva anamız da karayılanı karasevdaya bağlanmış. Adem babamız bunu biliyor ama ne yapsın. Cennette bir Hava anamız, bir de Âdem babamız, bir de karayılan var, başka kimse yok, ne yapsın, o da karayılanı bulmuş onunla gerdeğe girmiş. Havva anamızın yilandan çocuğu olmamış, sonra da yılanın, yılanlardan bin çocuğu olmuş. Sonra karayılan bir elma ağacı bulmuş, birini koparmış, Havva anamıza uzatmış, o da elmayı almamış, yilandır diller dökmüş, elmayı övmüş. O kadar övmüş ki, Havva anamızın ağzı öyle sulanmış ki, ağzından sular seller akmış, sonunda elmayı kaptığı gibi Âdem babamıza koşmuş. Yolda yarısını yediği elmanın kalan parçasını Âdem babamıza vermiş.³⁰⁰

Üzerinden mistik hikâye anlatılan diğer hayvan da Anka kuşudur. Romanda inanılan şey, onun canı isterse, dünyanın neresinde olursa olsun, dara düşmüş, sıkışmış kişiyi kanadının üstüne alması, altın kapının üstünden aşması, Kaf Dağlarına varması, on iki ayı da bahar olan, ağzına kadar çiçekler açmış ülkeye götürmesi, onları kimsenin kimseyi öldürmediği o cennette bırakmasıdır.³⁰¹

Kuşların da mistik özellikleri anlatılır romanlarda. Kuşlar hakkında pek çok mitos bulunmaktadır. Yaşar Kemal'in romanlarına göre, kuşu ağaca taksan meyvesi iki kat olur, tarlaya atsan bereketi beş kat olur. Yer Demir Gök Bakır romanında Koca Halil, kuşun başını nazarlık olarak çocukların başına takar. Kuşun başından nazarlık takan çocuğa nazar değmez. Omzuna kuşun başı takılmış çocuğun kısmetinin bol olacağına da inanılmaktadır.³⁰²

³⁰⁰ Yaşar Kemal, **Tanyeri Horozları**, s. 438.

³⁰¹ Yaşar Kemal, **Çıplak Deniz Çıplak Ada**, s. 24.

³⁰² Yaşar Kemal, **Yer Demir Gök Bakır**, s. 13-17.

SONUÇ

Dini, ahlaki ve insani değerlerin aktarımında edebi metinler; hikâye ve romanların önemli rolü bulunmaktadır. Söz konusu değerlerin yazılı veya görsel yollarla aktarılması aynı zamanda sosyo-kültürel hayatın sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda ele aldığımız çalışmamızda Yaşar Kemal'in romanları ele alınmış ve eserimizin başlangıcında, edebiyat ve roman hakkında genel bilgiler verilmiştir. Romanın Türk edebiyatına nasıl girdiğine ve Türk edebiyatında üstlendiği rolün neler olduğuna değinilmiş, ardından, köy romanlarının gelişim evrelerine göre değerlendirilmesi ve dini ve ahlaki değerlerin dönemlere göre nasıl işlendiği ele alınmıştır.

Dönemsel açıdan Türk edebiyatı ve romanlar incelendiğinde, Tanzimat döneminde eskiye dair her şeyin eleştirildiği bir durumun ele alındığı görülmüştür. II. Meşrutiyet döneminde ise romanlar üzerinden batı tarzlı bir hayat şeklinin özendirildiği görülmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere Milli Edebiyat döneminde, milli olan her şeye bir sahiplenme söz konusudur ve edebiyatçıların birçoğunda “halka doğru” akımının etkisi görülmektedir. Yaşar Kemal de, köy hayatını eserlerinde yazmasının, bu dönemin özelliklerini benimsemesinden kaynaklandığını söylemektedir. Cumhuriyet Döneminde ise devlet eliyle şekillenmek istenen bir toplum için romanlar aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan bir diğeri, Tanzimat'tan bu yana özellikle de köy romanlarında dini ve ahlaki değerler ile din adamı imajının, insanda olumsuz algı oluşturacak şekilde yansıtılmasıdır. Din adamı portresi, özellikle haksızlık yapan, cinsel güdülerine göre yaşayan ve bunun için her şeyi kendisine mubah gören, yobaz ve gerici olarak yansıtılmıştır. Bu durum, konusu köy olmayan romanlarda da çok sık olmamakla birlikte görülen bir durumdur.

Yaşar Kemal'in hayatının ele alındığı ikinci bölümde ise, yazarın edebi kişiliği, yazın hayatı ve yaşadığı çevreye değinilmiştir. Düzenli bir eğitim hayatı olmamasına rağmen edebiyat dünyasına çeşitli alanlardan birçok eser kazandıran Yaşar Kemal'in doğduğu köyde olabildiğince bir cehalet hüküm sürmektedir. Bazı demeçlerinde, çevresinde dine dair pek bir emarenin olmadığını belirtmesinden, Yaşar Kemal'in

doğduğu ve büyüdüğü yerlerde dinsel hayatın çok fazla yer almadığı anlaşılmaktadır. Dinin, kendisinin yaşadığı çevrede hep ikinci planda kalması ve hayatında daima geleneklerin, göreneklerin ve mitolojik öğelerin yer alması yazarın kişiliğinin oluşumunda da etkili olmuştur. Bu durum bütün eserlerinde görülmektedir. Yaşar Kemal'e göre, insanlar sıkıştığında bir mit yaratma peşinde koşmakta, dolayısıyla diktatörler, halk arasında ermiş kabul edilen kişiler, peygamberler ve efsaneler ortaya çıkmakta ve insanlar tüm bunlara inanmak suretiyle bir gücün etkisi altına girme ihtiyaçlarını karşılamaktalar. Yazarın verdiği demeçlerde bu ifadeleri kullanması onun inanç dünyası hakkında önemli fikirler vermektedir. Yaşar Kemal, bu düşüncelerini özellikle Yer Demir Gök Bakır, Orta Direk ve Ölmez Otu eserlerine de yansıtmaktadır.

Çalışmamızın ana bölümünde, Yaşar Kemal'in romanları, iman, ibadet, ahlak, muamelat, batıl inançlar, dua ve beddualar, roman dilinde dini motifler ve mitolojik motifler gibi başlıklar çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Yaşantısını ve edindiği bilgi birikimini eserlerine yansıtan Yaşar Kemal'in incelediğimiz bütün romanlarında toplumsal tabakalara yer verilmektedir. Köyü işlediği romanlarında ağalık sistemini, sömürü düzenini, eşitsizlik sorununu sosyal bir mesele olarak işleyen Yaşar Kemal, konusu şehirde geçen romanlarında ise servet ve güç sahibi kesimleri toplumsal sorun olarak işlemektedir. Ayrıca toplumsal olaylar işlenirken ana tema olarak toprak ağaları ve bunların karşılarında yer alan sömürülen köylü halkı egemen unsurlardır.

Yaşar Kemal'in romanlarında dini ve ahlaki değerlerin temel kaynaklardan uzaklaştırılarak toplumun yaşam biçimine, örf ve adetlere göre şekillenmesi dikkat çekicidir. Yazarın romanlarında delillere dayanmaksızın büyük oranda çevrenin telkini ile meydana gelen ve adeta kişinin içinde doğup büyüdüğü toplumda yaşamış olmasının tabii bir sonucu olarak tezahür eden bir dindarlık biçimine rastlamaktayız. Köy hayatında dinin yeri, belirleyici ve düzenleyici bir konumda değildir. Daha çok ihtiyaç duyulduğunda veya bir menfaat elde etme söz konusu olduğunda dinin pratik kısmı olan ibadet biçimlerine başvurulmaktadır. Gerçek hayatta ihtiyaçlarını karşılamayan roman kahramanlarının ise, düş dünyasına yönlendirilerek ihtiyaçlarının kurgulanan dünyada giderilmesi beklenmektedir.

Romanlarda dikkat çeken bir diğer husus, dindar tipler, çoğu zaman şahsi çıkar elde etmek için veya dünyalık ve kısa vadeli bir beklentisini gerçekleştirmek için ibadet ettikleri şekilde sunulmaktadır. Bazı din adamı tiplerinin gayri ahlaki ilişkilerin bir parçası olması ele alınan romanlardan çıkan diğer bir husustur. Ayrıca, din adamları, haksızlık karşısında eşkıyalık için dağa çıkmakta ve halkı da dini referanslar kullanarak bu yönde cesaretlendirmeye çalışmaktadır.

Roman karakterlerinde dini ve ahlaki motiflerin yer yer hafife alıcı bir üslupla sunulduğu görülmüştür. Özellikle Allah ile ilgili konuşmalarda insanların kullandığı dil, aynı zamanda insanların dini inançlarının yansımalarını gösterir mahiyettedir. Bazı romanlarda, roman kahramanlarının Allah'ın varlığını ve gücünü sorgulaması ise dikkat çekicidir.

Roman kahramanları, Müslüman olmalarına rağmen inancın pratiğe dönüştüğü davranışlar ile mensup olunan dini değerlerin uyumundan söz edilemez. Rüşvet, iftira, hırsızlık, yalan gibi İslam'ın sakınılmasını istediği davranışlar bazı roman kahramanlarının hayatlarının bir parçası durumundadır. Romanlarda, devlet mercilerindeki rüşvetin yaygınlığı gözler önüne serilmiştir. Özellikle din adamı tiplerinin, rüşvet vermek için aracı olması veya eşkıya rolünde okuyucunun karşısına çıkması oldukça dikkat çekicidir. Yaşar Kemal'in romanlarında dikkat çeken diğer bir özellik de, köyde adeta kanıksanmış durumda olan gayri meşru ilişkilerin normal karşılanması ve bu ilişkilerin anlatıldığı sahnelerin son derece süslü ifadelerle betimlenmesidir. Romanlarda Anadolu'nun birçok yöresinde görülebilecek ve geleneğimize uygun kadın tiplerine yer verilse de, bazı kadın kahramanların aile içinde ve sosyal hayat içindeki davranışları Türk ve İslam aile yapısına uymamaktadır.

Araştırmamıza konu olan romanlarda batıl inançların işlenişine çokça yer verilmektedir. İnsanlar bütün yaşamlarını bu inançlara göre şekillendirmekte ve buna göre yaşamaktadır. Dini değerlerin zayıf olduğu köy halkında, dini hassasiyeti olmayan bir insanı ermiş kabul etme, nazardan korunması için muska yapma, ağacın kutsanması, şifa bulmak için kendi uydurdukları mitlere inanma gibi inanışlar sıkça

rastlanmaktadır. Batıl inançlara din adamlarının da inanması ve buna ön ayak olmaları Yaşar Kemal'in romanlarında dikkat çeken diğer bir özelliktir.

Romanın Türk edebiyatına girişinden bu yana bazı eserlerde İslam dini konusunda bilinçli bir şekilde bir karşı duruşun olduğu görülmektedir. Yaşar Kemal'in romanlarında da olumsuz dindar insan veya din adamı imajı zaman zaman işlenmektedir. Ancak bu karşı duruş sıklıkla ironi yapma şeklinde yansıtılmakta ve dini ve ahlaki değerlerin çıkarlar uğruna nasıl istismar edildikleri ortaya konulmaktadır. Yaşar Kemal, içinde bulunduğu hayatı eserlerine yansıttığı için, roman kahramanları kendi hayatından izler taşımaktadır. Bu durumda, yazarın içinde bulunduğu ortamın dini değerler konusuna uzak olduğu sonucu çıkarmak mümkündür. Yazarın eserlerinde ele aldığı roman kahramanları bazen de oluşturduğu kurgu dünyasından izler taşımaktadır. Bu durumda da, Yaşar Kemal'in kendi ifadesiyle dinin öz kaynaklarıyla ilgili bildiği bir bilgisi olmadığı halde, romanlarındaki karakterlerde yer yer negatif dindar tiplere yer vermesi, onun ideolojik bakış açısının boyutu hakkında bir tespit bulunmaya imkân vermektedir.

İnsanın kimliğini oluşturan öğelerden birinin edebiyat olduğu düşünüldüğünde, edebi eserlerde ele alınan konuların işleniş biçimi daha da önem arz etmektedir. Toplumun geniş kesimine hitap etmiş yazarların eserlerinin daha çok incelenerek bu konuda aydınlatıcı olunması gerekmektedir. Tezimize esas aldığımız Yaşar Kemal'in bu konuda hatırı sayılır bir yeri vardır. Romanlarının ortalama 15 baskı yapması, bazı romanlarının sinemaya aktarılması ve birçok romanın farklı dillere çevrilmesi Yaşar Kemal'in toplum üzerinde ne kadar etkili olabileceğini göstermektedir.

Bireyin eğitimi, sadece okul ortamında aldığı eğitim süreciyle gerçekleşmemekte, aynı zamanda okul dışında ve edebi eserler sayesinde de bu eğitim gerçekleşebilmektedir. Değerler eğitimi söz konusu olduğunda, okunan edebi eserlerin bu konudaki değeri daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü edebi eserlerde işlenen dini ve ahlaki değerler kişinin karakter eğitimi üzerinde etkili olabilmektedir. Bu sebeple, din eğitimi, belli bir zamana sığdırılmayacak kadar önemli bir süreçtir. Kişi hayatı boyunca öğrenmeye açık bir şekilde yaşamaktadır. Bireyin öğrenmelerinde okul hayatı boyunca derslerde edindiği bilgiler kendisi için büyük

önem arz etse de, okul dışında öğrenilen doğru ya da yanlış bilgiler kişilik gelişiminde ve bir kimlik oluşumunda son derece önemlidir.

Okuma, her yaşta yapılabilen bir faaliyettir. Okunan bir eserde dikkat edilmesi gereken şey, eserin dini ve ahlaki yönden okuyucuyu nasıl etkileyeceğidir. Çünkü okunan eserlerin niteliğine göre kişilerin dini kavram ve sembollere bakışı değişebilmektedir. Hangi yaş grubunda olursa olsun kişilerin dini motiflerle ilgili edindikleri negatif bilgiler, ömrü boyunca dine mesafeli durmasına neden olabilir. Söz konusu sakıncalı hususlar yanında toplumsal değerlerin işlenmesi, toplumda dini olmadığı halde dini bir hüviyet kazanması bir takım örf ve adetlerin insanlar üzerinde nasıl etkin olduğunu görme bakımından Yaşar Kemal'in romanları önem arz etmektedir. Ancak bu durum, nitelikli bir din ve değerler eğitimi lüzumunu da ortaya koymaktadır. Ayrıca, köy hayatının gerçekliğinin görülmesi açısından önem arz eden bu romanlar dini olanla olmayanın yapılacak diğer çalışmalarda bir birinden ayrılmasına katkı yapacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Süleyman: **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi**, İstanbul, Dem, 2004.
- Alangu, Tahir: **Servet-i Fünun Edebiyatı**, Ankara, Varlık, 1958.
- Altaş, Nurullah: **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Ankara, Nobel, 2001.
- Argunşah, Hülya: “Milli Edebiyat”, **Yeni Türk Edebiyatı**, ed.: Ramazan Korkmaz, 5. bs., Ankara, Grafiker, 2009.
- Aydın, M. Şevki: **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yay., 1991.
- Ayhan, Halis: “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış”, **A.Ü.İ.F.D.**, Cumhuriyetin 75. Yıldönümüne Armağan Özel Sayı, t.y., s. 237-254.
- Aytaç, Gürsel: **Çağdaş Türk Romanı Üzerine Bir İnceleme**, 2. bs., Ankara, Gündoğan Yay., 1990.
- Aytaç, Gıyasettin: **Tematik Roman İncelemeleri: Hayata Ayna Tutan Romanlar**, Ankara, Akçağ, 2008
- Ayyıldız, Mustafa, Birgören, Hamdi: **Edebiyat Bilgi ve Kavramları**, 2. bs., Ankara, Akçağ, 2009.
- Başkurt, İrfan: “Din ve Ahlak Anlayışında Yeni Arayışlar ve Bakış Açılırları”, **İÜİFD.**, S. 6, 2002, s. 69-100.
- Batcliff, Ronald: “Çocuklar Dini Kavramları Nasıl Anlarlar”, Çev.: Ali Rıza Aydın, **O.M.Ü.İ.F.D.**, S. 10, 1998, s. 159-170.
- Bayrak, Mehmet: **Köy Enstitüleri ve Köy Edebiyatı**, Ankara, Özge, 2000.
- Bayraklı, Bayraktar: **İslam’da Eğitim**, İstanbul, Dergâh, 1980.
- Bebek, Adil: **Din ve Düşünce Açısından Dua**, İstanbul, Rağbet, 1998.

- Belge, Murat: “Türk Edebiyatında Doğu Batı Sorunsalı”, ed.: Sait Talat Halman, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C. III, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006.
- Bilgegil, M. Kaya: **Edebiyat Bilgi Ve Teorileri**, Ankara, Sevinç, 1980.
- Bilgin, Beyza: **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara, Gün, 1998.
- Boratav, Pertev Naili: **100 Soruda Türk Folkloru**, İstanbul, Gerçek Yay., 1973.
- Bosquet, Alain: **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor**, 5. bs., İstanbul, Adam, 2003.
- Bozkurt, Kenan, Bozkurt, Hacer: “Sayıların Gizemli Dünyası:Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi”, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, C. I, S. 1, Batman, 2012, s. 717-728.
- Buhari: **Sahihi Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Çev.: Ahmed Naim, C. I, 5. bs., Ankara, DİB. Yay., 1979.
- Cevizci, Ahmet: **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma, 1999.
- Ceyhan, Nesime: **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Hikayesi**, İstanbul, Selis, 2009.
- Çelik, Yakup: “Roman”, **Yeni Türk Edebiyatı**, C. 4, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006.
- Çıblak, Nilgün: “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, S. 15, Haz.: Nazım Hikmet Polat, Niğde, 2004.
- Çıkla, Selçuk: **Kültür Değişmeleri Ve Serveti Fünun Romanları**, Ankara, Akçağ, 2004.
- Çiftlikçi, Ramazan: **Yaşar Kemal: Yazar-Eser-Üslup**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1997.
- Demirer, M. Arif: **Sosyalizm Anarşi Terör**, İstanbul, Emre, 1995.
- Deniz, Fatma Banu: “İkinci Meşrutiyet Dönemi Süreli Çocuk Yayınlarında Dini Motifler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta, 2010.

- Din Öğretimi Genel Müdürlüğü: **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara, MEB, 2010.
- Duymaz, Recep: **Türk Edebiyatı Tarihinde Milli Edebiyat Dönemi**, İstanbul, 3F, 2008.
- Elmas, Nazım: **Romana Doğru**, Konya, Çizgi, 2011.
- Emiroğlu, Öztürk: **Türkiye’de Edebiyat Toplulukları**, Ankara, Akçağ, 1965.
- Emre, İsmet: **Roman Ve Siyaset**, Ankara, Anı, 2010.
- Enginün, İnci: **Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat’tan Cumhuriyete**, İstanbul, Dergâh, 2007.
-: **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, İstanbul, Dergâh, 2006.
- Erdem, Hüsameddin: **Ahlaka Giriş**, 2. bs., Konya, YY., 1994.
- Ergun, Doğan: **100 Soruda Sosyoloji El Kitabı**, İstanbul, Gerçek Yay., 1993.
- Evin, Ahmet Ö.: **Türk Romanının Kökenleri Ve Gelişimi**, İstanbul, Agora, 2004.
- Eröz, Mehmet: **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1990.
- Finn, Robert P.: **Türk Romanı**, Çev.: Tomris Uyar, Ankara, Bilgi, 1984.
- Genç, Nazım: **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 7. Sınıf**, İstanbul, Netbil, 2013.
- Gürkan, Salime Leyla: “Nazar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXXII, İstanbul, TDV Yay., 2006.
- Gürsel, Nedim: **Kemal: Bir Geçiş Romancısı**, İstanbul, Doğan Egmont, 2008.
- Gariper, Cafer: “Fecri Atı Topluluğu”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, ed.: Talat Sait Halman, C. III, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2006.
- Gökbel, Ahmet: **Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler**, Ankara,

- Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1998.
- Günay, Muzaffer: **Hurafeler ve Batıl İnançlar**, İstanbul, Sevgi, 2002.
- Gündüz, Osman: “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”, **Yeni Türk Edebiyatı**, ed.: Ramazan Korkmaz, 2. bs., Ankara, Grafiker, 2005.
-: “Cumhuriyet Dönemi: Roman 1690 Sonrası”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.
- Has, Kenan: “Teolojik Bazı Kavramlar ve Dinsel Seküler Otorite Sorunu Üzerine: Luther-Calvin”, **Tarih Okulu Dergisi**, S.: XVII, Mart-2014, s. 253-273
- Hisar, A. Şinasi: **Kelime Kavgası**, İstanbul, Selis, 2005.
- Işık, Ramazan: “Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültürler”, **FÜİFD**, S. 9:2, 2004, s. 89-106.
- Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, C. V, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı, 1997.
- Kalafat, Yaşar: **İslamiyet ve Türk Halk İnançları**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1996.
- Kani, İbrahim: **İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 5. Sınıf**, Ankara, Ada, 2013.
- Kantarcıoğlu, Sevim: **Yakınçağ Tarihimizde Roman (1908-1960)**, İstanbul, Paradigma, 2008.
-: **Türk Ve Dünya Romanlarında Modernizm**, 2. bs.,Ankara, Akçağ, 2004.
- Kaplan, Mehmet: **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar**, C. I, İstanbul, Dergah, 1976.
- Kaplan, Ramazan: **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
- Karabey, Turgut: “Ahmedi Hani (1651-1707) Hayatı, Eserleri ve Mem O Zin Mesnevisi”, **Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.: 30, Erzurum-2006, s. 57-64.

- Karakaş, Şuayip, Kirişçioğlu, Fatih: **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Ankara, Gündüz, 1999.
- Karatepe, Şükrü: **Tek Parti Dönemi**, İstanbul, İz, 1997.
- Karay, Refik Halid: **Memleket Hikayeleri**, Haz.: Ender Karay, İstanbul, İnkılap, 1997.
- Karpat, Kemal: **Çağdaş Türk Edebiyatında Sosyal Konular**, İstanbul, Varlık, 1971.
- Kavcar, Cahit: **Edebiyat Ve Eğitim**, Ankara, Engin, 1999.
-: **Batılılaşma açısından Servet-i Fünun Romanı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1985.
- Kerman, Zeynep: **Türk Edebiyatı İncelemeleri**, İstanbul, Dergah, 2009.
- Kıbrıs, İbrahim: **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Ankara, Anı, 2004
- Kudret, Cevdet: **Türk Edebiyatında Hikâye Ve Roman**, C. I, İstanbul, İnkılâp, 1987.
- Köse, Ali: "İman", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXII, İstanbul, TDV, 2000.
- Kurdakul, Şükran: **Çağdaş Türk Edebiyatı**, C. IV, İstanbul, YY., 2002.
- Moran, Berna: **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, İstanbul, İletişim, 2005.
- Naci, Fethi: **Eleştiri Günlüğü**, İstanbul, Özgür, 1986.
-: **Yüzyılın 100 Türk Romancısı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası, 2010.
- Narlı, Mehmet: **Roman Ne Anlatır**, Ankara, Akçağ, 2007.
- Nazım, Nabizade: **Karabibik**, haz.: İsmail Güleç, İstanbul, Enderun, 1995.
- Nazlı, Kadri: **Türkçe Yemin İfadeleri Üzerine Toplumbilimsel Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2013.
- Okay, M. Orhan: "Edebiyat", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam**

- Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul, TDV, 1994.
- Okay, M. Orhan, Kahraman, Alim: “Roman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXXV, İstanbul, TDV, 2008.
- Öncü, Ali: “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Din Eğitime Bakış (Halide Edip Adıvar Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2009.
- Önertoy, Olcay: **Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü**, Ankara, Türkiye İş Bankası, 1984.
- Özön, Mustafa Nihat: **Türkçede Roman**, 2. bs., İstanbul, İletişim, 1985.
- Özbolat, Abdullah: “Bir Ulus Yaratmak: Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Din Adamının Temsili”, **Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, sayı: 7/4, Ankara, 2012, s. 2473-2483.
- Öztürk, Hüseyin Emin: **Batı Çocuk Klasiklerinde Dini Değerler**, Ankara, Başbakanlık Aile Kurumu Başkanlığı Yay., 1991.
- Safa, Peyami: **Sanat Edebiyat Tenkit**, İstanbul, Ötüken, 1970, s 22.
- Selçuk, Mualla: **Çocuğun Eğitiminde Dini ve Ahlaki Motifler**, 2. bs., Ankara, TDV, 1991.
- Sinanoğlu, Mustafa: “İman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXII, İstanbul, TDV, 2000.
- Şeker, Aziz: **Bir Anadolu Ozanı: Yaşar Kemal**, Ankara, Eğiten Kitap, 2010.
- Şen, Cafer: **Fecr-i Ati Edebiyatı: Tespit, Tahlil, Tenkit**, Ankara, Gazi, 2006.
- Tirmizi: **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Topcu, Mümin: “Yaşar Kemal’in romanlarında Halk Bilimi Unsurları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **DÜSBE**, Diyarbakır, 2008.
- Tosun, Cemal: **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Ankara, Pegem A, 2010.
- Tanpınar A. Hamdi: **Edebiyat ve Üzerine Makaleler**, Haz.: Zeynep

- Kerman, 2. bs., İstanbul, Dergah, 1977.
- Taşğın, Ahmet: “Yezidiye”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, TDV Yay., 2013.
- Tuncer, Hüseyin: **Tanzimat Edebiyatı**, İzmir, Akademi, 1994.
- Tural, Sadık: “Edebiyat”, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları Ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, C. II, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi, 2001.
- Turan, İbrahim: “Bazı Batı ve Türk Çocuk Klasiklerinde Dini ve Ahlaki Değerler”, **Din Bilimleri Akademik Araştırması Dergisi**, C. X, S. 1, 2010.
- Uslucan, Fikret: “Orhan Kemal’in Bazı Romanlarında Bir Eleştiri Unsuru Olarak Din”, **Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, sayı: 1/2, Ankara, 2006.
- Ünlü, Mahir: **Türkçede Öykü Ve Roman**, İstanbul, İnkılap, 2009.
- Üstel, Füsün: **Makbul Vatandaşın Peşinde**, İstanbul, İletişim, 2004.
- Uyguner, Muzaffer: **Yaşar Kemal: Yaşamı, Sanat, Yapıtlarından Seçmeler**, İstanbul, Bilgi, 1993.
- Yalçın, Alemdar: **Siyasal Ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**, Ankara, Akçağ, 2002.
- Yaşar Kemal: **Sarı Sıcak**, İstanbul, Karacan, 1981.
-: **Ustadır Arı**, Haz.: Alpay Kabacalı, İstanbul, Adam, 2002.
-: **İnce Memed I**, 12. bs., İstanbul, Adam, 2002.
-: **İnce Memed II**, İstanbul, Adam, 1996.
-: **İnce Memed III**, İstanbul, Adam, 1996.
-: **İnce Memed IV**, İstanbul, Adam, 1996.
-: **Hüyükteki Nar Ağacı**, 3. bs., İstanbul, YKY, 2006.
-: **Üç Anadolu Efsanesi**, 11. bs., İstanbul, Adam, 2003.

-: **Binboğalar Efsanesi**, İstanbul, YKY, 2004.
-: **Ağrı Dağı Efsanesi**, İstanbul, Adam, 2000.
-: **Demirciler Çarşısı Cinayeti**, İstanbul, Adam, 1995.
-: **Teneke**, 2. bs., İstanbul, YKY, 2004.
-: **Filler Sultanı**, 7. bs., İstanbul, Adam, 2001.
-: **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana**, 21. bs., İstanbul, Adam, 2003.
-: **Karıncanın Su İçtiği**, 4. bs., İstanbul, Adam, 2002.
-: **Çıplak Deniz Çıplak Ada**, İstanbul, YKY, 2012.
-: **Tan Yeri Horozları**, İstanbul, YKY, 2004.
-: **Yılanı Öldürseler**, 10. bs., İstanbul, Adam, 2002.
-: **Yağmurcuk Kuşu**, İstanbul, YKY, 2004.
-: **Kale Kapısı**, İstanbul, YKY, 2004.
-: **Kanın Sesi**, İstanbul, Adam, 1998.
-: **Kuşlar Da Gitti**, İstanbul, YKY, 2004.
-: **Çakırcalı Efe**, 9. bs., İstanbul, YKY, 2009.
-: **Ölmez Otu**, 7. bs., İstanbul, Tekin, 1983.
-: **Al Gözüm Seyreyle Salih**, 6. bs., İstanbul, Adam, 2003.
-: **Deniz Küstü**, 3. bs., İstanbul, Adam, 1998.
-: **Yer Demir Gök Bakır**, 10. bs., İstanbul, Adam, 2003.
-: **Allahın Askerleri**, 6. bs., İstanbul, Adam, 2003.
-: **Orta Direk**, İstanbul, Adam, 2000.
-: **Yusufçuk Yusuf**, İstanbul, Adam, 1999.
- Yıldız, Alpay Doğan: **Popüler Türk Romanı**, 2. bs., İstanbul, Dergah, 2010.

- Yılmaz, Durali: **Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1990.
- Milli Eğitim Temel Kanunu**, Kanun No: 1739, Kabul Tarihi: 24.06.1973.
- Yörükan, Y. Ziya: **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1998.